

แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายู :
กรณีศึกษาหมู่บ้านต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

นาย อุดมมาน เจ๊ะชู

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

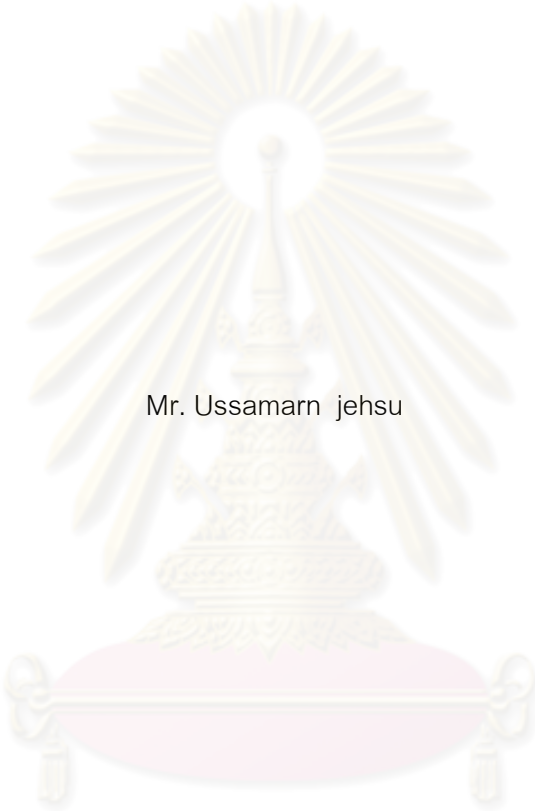
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE PROXEMIC AND DWELLING OF MATRIARCHAL SPACE OF MELAYU PLACES :
A CASE STUDY OF TANYONGLOOLOH VILLAGE IN PATTANI PROVINCE

Mr. Ussamarn jehsu

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture
Department of Architecture
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือน
มลายู : กรณีศึกษา หมู่บ้านต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

โดย

นายอุสมาน เจ๊ะซู

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

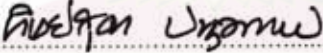
รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นขวัญ กาญจนันธุ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คนบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. บันทิต จุลาลัย)

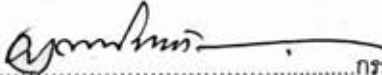
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ เลอสม สถาปัตตานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นขวัญ กาญจนันธุ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มล.ปิยลดา ทวีปริงษิพร)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ มุสดี วิพทัต)

อุสมาน เจ๊ะซู : แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายู กรณีศึกษาหมู่บ้านต้นหยง
ลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. (THE PROXEMIC AND DWELLING STUDY OF MATRIARCHAL SPACE OF
MELAYU PLACES : A CASE STUDY OF TANYONGLOLOH VILLAGE IN PATTANI PROVINCE)

อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ. ดร. ปิ่นขวัญ กาจนัชจิติ,
176 หน้า.

แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูและกรณีศึกษา ที่นำไปสู่ความหมายของการ
อาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า สามารถเชื้อให้การ
อาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ภายใต้ปริบทพลอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าที่โอบล้อมปริบทพลแห่งที่ว่างต่างๆ นั้นจนเกิดเป็นคุณค่าที่มาจาก
จากการใช้ชีวิตและอาศัยอยู่ในที่ว่างของเรือน ของชุมชนอย่างสันติสุข สงบ เรียบง่าย มีสังคมที่มีระบบปฏิสัมพันธ์อันดีงามและ
เชื้ออำนาจให้เกิดกายภาพของการอาศัยอยู่ที่มีคุณค่าและความยั่งยืนที่ไม่นำทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเฉพาะถิ่นขึ้น

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายู กรณีศึกษาบ้าน
ต้นหยงลูโละ ตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทำการศึกษากกรณีศึกษาแบบเบี่ยงลึก ใช้
การวิเคราะห์ที่ข้อมูลเชิงเอกสารร่วมกับการวิจัยในภาคสนาม โดยอาศัยแนวคิดทางด้านจิตวิทยาสถาปัตยกรรมและปรากฏการณ์
ศาสตร์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ด้วยวิธีการแยกแยะประเด็นเพื่อหาเนื้อหาที่มีความหมายสำคัญ และเปิดประเด็นแห่งเนื้อหา
สาระที่จะค่อยๆ ถูกเปิดเผยออกมาด้วยวิธีการวิเคราะห์สถานการณ์หรือปรากฏการณ์เพื่อทำความเข้าใจวิถีหรือกระบวนการการ
ได้มาซึ่งข้อมูลในสิ่งที่ไม่ปรากฏในทางกายภาพให้ปรากฏกระจ่างชัดขึ้นมาได้ เพื่อเป็นข้อมูลในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม
ที่มีชีวิตให้ดำรงอยู่คู่กับชุมชน โดยทำการศึกษาในภาคสนามช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2552 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2553

การวิจัยนี้เริ่มจากการทำความเข้าใจในบริบทแวดล้อมในด้านต่างๆ ของชุมชนรอบอำเภูปัตตานีและสำรวจพื้นที่เพื่อให้ได้
หมู่บ้านกรณีศึกษาและทำการคัดเลือกเรือนที่จะเป็นตัวแทนการศึกษา ประกอบไปด้วย การตั้งถิ่นฐานและระบบปฏิสัมพันธ์ของ
หมู่บ้านแบบมาตุลัักษณ์ของกรณีศึกษา, การศึกษาที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือนมลายูของกรณีศึกษา, การวิเคราะห์
การใช้สอยที่ว่างในระบบทะเลาะและกาละปฏิสัมพันธ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่ 1 การวิเคราะห์แบบแผนการ
ใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา อันประกอบไปด้วย แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่เป็นจุดเชื่อมแห่ง
ชีวิต, แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับซับซ้อน, แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว, แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่มี
ประสบการณ์หลากหลายสัมผัส, แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบสานความสัมพันธ์ในพระผู้เป็นเจ้าย้ำใช้ชีวิตประจำวัน และข้อสรุปที่ 2
การวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูและกรณีศึกษา อันประกอบไปด้วย การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการ
อาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลกและกับพระเจ้า, การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก, การอาศัยอยู่
แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ, การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส, การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่ง
ความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้าที่ไต่ขึ้นและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป ซึ่งนำไปสู่การสรุปรอยของ คุณค่าของแบบ
แผนของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายู อันประกอบไปด้วย ความเป็นหนึ่งเดียวกันและความ
กลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเจ้าของมนุษย์กับโลก และของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของ
เรือนมลายู, การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ทำให้ชีวิตมีความสำคัญอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และประณีตละเอียดลออ , การ
ประดิษฐ์ฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้นเกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้, การเปล่งประกายพลัง
แห่งรูป, และความยั่งยืน ห้ายศุภกระบวนการการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางทำความเข้าใจชุมชนทางวัฒนธรรมเพื่อการ
อนุรักษ์วิถีชีวิตที่มีคุณค่า มีความสุข มีความสงบสันติ พอเพียงและดำรงชีวิตอยู่ในคุณธรรมคุณงามความดี อันมีที่มาจากพระมหา
คัมภีร์อัลกุรอานและอัลอะดิษ ที่เป็นความศรัทธาสูงสุดของชาวมุสลิม อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างในวิถีทางของการอาศัยอยู่อย่างยั่งยืน
สืบไป.

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์.....
สาขาวิชา สถาปัตยกรรม.....
ปีการศึกษา 2553.....

ลายมือชื่อผู้ผลิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก *ทิพย์สุดา ปทุมานนท์*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม *ปิ่นขวัญ กาจนัชจิติ*

5174181625 : MAJOR ARCHITECTURE

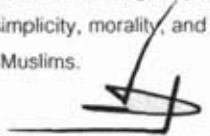
KEYWORDS : PROXEMIC / DWELLING / MATRIARCHAL SPACE / MELAYU PLACES

USSAMARN JEHSU : THE PROXEMIC AND DWELLING OF MATRIARCHAL SPACE OF MELAYU PLACES : A CASE STUDY OF TANYONGLOLOH VILLAGE IN PATTANI PROVINCE. ADVISOR : ASSOC. PROF. TIPSUDA PATUMANON, D. Arch., CO-ADVISOR : ASSOC. PROF. PINRAJ KHANJANUSTHITI, D. Arch., 176 pp.

The matriarchal proxemic and space utilization in Melayu houses brings about a special bond between the space and its inhabitants, as well as close relationships between humans, humans and nature, and humans and God. Such relationships are believed to exist in a holy place ruled by God. The belief that God governs the places where Muslims live, therefore, leads them to live simple and peaceful lives. In addition, it is the inhabitants' way of life that determines the physical conditions of the houses, and this phenomenon gradually formulates an identity for the community.

This study examined the proxemic and dwelling patterns of matriarchal space in Melayu houses in Tanyongloloh village, Muang district, Pattani. In-depth qualitative research was conducted using document analysis together with field studies. The theories of architectural psychology and phenomenology were applied to interpret the data. These data, which consisted mostly of events and phenomena, were analyzed, organized, and categorized into groups of different issues. These procedures allowed significant issues, especially the intangible ones, to emerge and become clearer. The purpose of this study was to collect data that could be used to guide architectural heritage conservation. The data was collected during field studies between September 2009 and September 2010.

The initial stage of the study was to understand some of the contexts of communities around Pattani Bay. Next, a case selection was conducted by surveying the area to find an appropriate village and houses. The survey focused on the proxemic and matriarchal space utilization in the case study houses in the village, the inhabitants' relationship to space and elements of space in Melayu houses, and an analysis of space utilization for different occasions. After the data had been collected, the data processing for the case study was divided into two main parts. The first part involved an analysis of specific spaces in Melayu houses that are used frequently for the same daily activities, the multifunctional use of a single space for different activities, the occasional use of a space, the use of space in which physical elements offer the user more than a visual sensation, and the use of space for daily religious rituals that knit faith in God to life. The second part is an analysis of matriarchal living patterns in Melayu houses. The issues examined in this part include bonds between the inhabitants and space, and between the world and God; the culture of small living spaces; living in accordance with the requirements for special occasions and festivals; living in a multi-sensory space; and living in a space in which the significance of the floor, walls, and ceiling grows beyond their actual functions and values. In sum, space utilization and the inhabitants' living patterns, determined during the case study, signify the values of matriarchal proxemic and living patterns in Melayu houses. Harmony between humans, their world, and their God expressed through the way they use space and how they live in it; a calm, righteous life influenced by the dominance of religion in almost every aspect of life; multifunctional use of items in Melayu houses; a peaceful, composed life influenced by their religion; a unique settlement which developed a special identity due to space utilization and living patterns; a sense of multifunctional usage of physical elements in the house; and a sustainable lifestyle, are all values that are acquired from the matriarchal proxemic and dwelling patterns evident in the case study houses. Finally, it is hoped that this study would help generate a better understanding of cultural communities, so that they can become the model for sustainable living. Hopefully, this study will lead to the preservation of a righteous way of life which holds the principles of simplicity, morality, and piety rooted in the Al-Quran and Al-Hadith, which are the central, most revered religious texts for all Muslims.

Department : Architecture..... Student's Signature

Field of Study : Architecture..... Advisor's Signature

Academic Year : 2010..... Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานีและทรงเมตตาเสมอ การศึกษาวิทยานิพนธ์นี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากครอบครัวของนายอาแซ มะรอแม (แบแซ) นายอะอามะ มะรอแม (แบมะ) ที่ได้สละเวลาและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีในช่วงระหว่างการเก็บข้อมูลสนาม และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลบอกเล่าเรื่องราวและร่วมทำการลงพื้นที่ได้แก่ ยะโก๊ะ เจ๊ะซู (แบโก๊ะ) เจ๊ะและห์ เจ๊ะซู (แบและห์) นายฮาเซ็ม เจ๊ะเลาะ นายดอเลาะ เจ๊ะแต และผู้ที่ร่วมทำการสำรวจจังหวัดตลอดจนเขียนแผนผังของหมู่บ้าน นายฮาซีชี ยีเจแวง และทุกๆ ท่าน ทุกๆ หน่วยงาน ที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการลงพื้นที่และสืบค้นข้อมูลของหมู่บ้านต้นหยงลูโละและหมู่บ้านอื่นๆ

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ผุสดี ทิพทัส ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อการสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์ ประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และเป็นอาจารย์ผู้ให้ความรู้และให้คำแนะนำในการศึกษาวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านผู้ให้ความรู้ แนวคิด และคำแนะนำในการศึกษา ตลอดจนการตรวจปรับแก้เนื้อหาอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังให้หนังสือเพื่อการศึกษ และได้กรุณาให้กำลังใจ ให้ความเมตตาและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ศิษย์มาโดยตลอดระยะเวลาการศึกษาในหลักสูตร ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มล. ปิยะลดา ทวีปรั้งชีพ ผู้ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในช่วงระหว่างทำการศึกษา

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ พิเชฐฐ์ กาลามเกษตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือตรวจทานรายละเอียดทางวัฒนธรรมและศาสนาอิสลาม ตลอดจนช่วยตรวจทานภาษา ขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ช่วยเหลือตั้งแต่ต้นในการออกหนังสือรับรอง ดร.กมล รอดคล้าย รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และขอขอบพระคุณผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคยะลาและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ได้ให้โอกาสในการศึกษา ตลอดจนเพื่อนๆ ที่ร่วมศึกษาในกลุ่มทฤษฎีและประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม นายดำเนิน เต๊ะใหม่ นายกิตติธัช ชัยประสิทธิ์ นายณัฐพร เทพหรม นายณัฐกฤต สุนทรวิรัตน์ นางสาวมณิศา เนียนทะศาสตร์ นางสาวนิตยา โพธิ์ทอง และผู้ที่ให้กำลังใจคำแนะนำ ให้แนวคิดข้อมูลสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ มาโดยตลอด อ.พรหมมินทร์ สุนทรเศศานติ ขอขอบพระคุณบิดา มารดา คุณโรสนานีย์ รวมถึงเด็กชายบิลาลล์รอยมัน เด็กชายอามีร์อันฮาติม เด็กชายมุฮัมมัดอาฟีฟ และทุกๆ คนในครอบครัว เจ๊ะซู และ แรอาฮิง ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต (CU. GRADUATE SCHOOL THESIS GRANT) จาก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2544 ที่สนับสนุนทุนการศึกษาศึกษาวิทยานิพนธ์ และโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรวรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้มอบหนังสืออันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายสุดขอขอบพระคุณพระองค์อัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานีและทรงเมตตาเสมอ ที่ได้ให้ข้าพเจ้ามีโอกาสศึกษาจนสำเร็จหลักสูตรดังกล่าว ขอพระองค์ทรงตอบแทนในความดีของทุกๆ ท่านที่มีส่วนช่วยเหลือ

วะบิลลาฮิตเตอาฟิต วัลอิลายะหะ วัสลาม.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
สารบัญแผนที่.....	ถ
บทที่.	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	3
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	3
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย.....	7
1.4.1 วิธีดำเนินการวิจัย ก่อนเข้าสู่สนามวิจัย.....	7
1.4.2 การคัดเลือกกรณีศึกษาหมู่บ้านต้นหยงลูโละ.....	8
1.4.3 วิธีดำเนินการวิจัย ในสนามวิจัย.....	13
1.4.4 วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	13
1.4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	13
1.5 นิยามศัพท์.....	14
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
1.7 ข้อจำกัดและอุปสรรค.....	15
2 แนวคิดและทฤษฎี.....	16
2.1 ความปรารถนาของมนุษย์.....	17
2.1.1 ความปรารถนาที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น.....	18
2.1.2 ความปรารถนาที่จะดำรงอยู่เหนือตนเองหรือผู้อื่น.....	18
2.1.3 ความปรารถนาที่จะฝังหยั่งรากฐานแห่งชีวิต.....	18
2.1.4 ความปรารถนาที่จะมีตัวตนหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว.....	18
2.1.5 ความปรารถนาที่จะมีกรอบอ้างอิงในชีวิต.....	19

บทที่.

หน้า

2.2	ความหมายและลักษณะของสังคมมาตุลัักษณ์.....	19
2.2.1	ความหมายของสังคมมาตุลัักษณ์.....	20
2.2.2	ลักษณะของสังคมมาตุลัักษณ์.....	20
2.2.3	รูปแบบสังคมแบบมาตุลัักษณ์กับปิตุลัักษณ์.....	22
2.3	ระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์.....	23
2.3.1	ระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก.....	23
2.3.2	ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์.....	24
2.3.3	ระบบการเลี้ยงชีพ.....	24
2.3.4	ระบบปฏิสัมพันธ์ของหญิงชาย.....	24
2.3.5	ระบบทะเละปฏิสัมพันธ์.....	24
2.3.6	ระบบกาละปฏิสัมพันธ์.....	24
2.3.7	ระบบการเรียนรู้.....	25
2.3.8	ระบบการเล่น.....	25
2.3.9	ระบบการป้องกันตัว.....	25
2.3.10	ระบบการใช้โลก.....	25
2.4	ปรากฏการณ์ศาสตร์ในการทำความเข้าใจเรื่องราว.....	25
2.5	การอาศัยอยู่.....	27
2.6	การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน.....	29
3	การศึกษาบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามและบริบทแวดล้อมทางกายภาพของกรณีศึกษา.....	31
3.1	ศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลาม.....	31
3.1.1	ความหมายของศาสนาอิสลามและมุสลิม.....	32
3.1.2	องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม.....	32
3.1.3	โครงสร้างของศาสนาอิสลาม.....	33
3.1.4	ที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม.....	34
3.1.5	สังคมและวัฒนธรรมอิสลาม.....	35
3.1.6	วัฒนธรรมอิสลามคือสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัักษณ์.....	35
3.2	ชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น.....	38
3.2.1	ความหมายของคำว่า มลายู.....	38
3.2.2	ความเป็นมาของชาวมลายู.....	39
3.2.3	ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่น.....	39
3.3	หมู่บ้านต้นหยงลูโละ.....	50
3.3.1	ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ.....	51

บทที่	หน้า
3.3.2 ระบบปฏิสัมพันธ์ของชุมชน.....	52
3.3.3 บริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา.....	60
4 การศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา.....	62
4.1 ที่ตั้งของกรณีศึกษา.....	62
4.2 เรือนกรณีศึกษาและบริบทแวดล้อม.....	66
4.2.1 สมาชิกภายในเรือนนายแวอาแซ มะรอมแม.....	67
4.2.2 เรือนนายแวอาแซ มะรอมแม.....	70
4.2.3 บันได.....	78
4.2.4 ระเบียง (ซามี).....	82
4.2.5 โถงเรือน.....	86
4.2.6 ห้องนอน.....	90
4.2.7 ห้องครัว.....	94
4.3 ลานบ้าน.....	98
4.4 ร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบเฮง).....	101
4.5 บาลาเซาะห์กาปังและมัสยิด.....	107
5 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสัมพันธ์แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา.....	110
5.1 ระบบเทศะปฏิสัมพันธ์.....	110
5.1.1 เรือนนายแวอาแซ.....	111
(1) บันไดแห่งการก้องกังวานของรูป (ฟอรั่ม).....	111
(2) บันไดสะพานแห่งการเชื่อมโลกกับเรือน.....	113
(3) บันไดที่ซ่อนความเป็นโต๊ะและเก้าอี้.....	113
(4) ระเบียงแห่งความโปรดปราน.....	114
(5) ระเบียงแห่งกาลเวลา.....	116
(6) โถงแห่งการซ้อนทับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	117
(7) โถงแห่งเทศกาลงานชีวิต.....	119
(8) ห้องนอนที่ปรากฏจากอุปกรณ์แห่งชีวิต.....	120
(9) ห้องครัวปริมณฑลแห่งสตรีเพศ.....	122
5.1.2 ลานบ้าน ลานทราย.....	123
(1) ลานแห่งการเฝ้ารอประสบพบ.....	124
(2) ลานแห่งสุนทรีย์ยะดัมผัส.....	125

บทที่	หน้า
(3) ลานแห่งการปรากฏของชาน.....	126
5.1.3 ร้านน้ำชาเปาะเฮง.....	128
(1) ร้านน้ำชาการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์ระสัมผัส.....	128
(2) ลานกรูบานปริมนทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	129
5.1.4 บาลาเซาะห์และมัยิต.....	130
(1) บาลาเซาะห์และมัยิตที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	131
5.2 ระบบกาละปฏิสันถาร.....	132
5.2.1 การละหมาด สะพานแห่งการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้.....	132
5.2.2 การถือศีลอด ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา.....	136
5.2.3 ประเพณีวันฮารีรายอ (วันอีด) ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ.....	138
5.2.4 ประเพณีการจัดการศพ (มัยยิต) ที่ว่างแห่งความชั่วคราว.....	142
6 การวิเคราะห์แบบแผนใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัลักษณะของเรือน มลายูของกรณีศึกษา.....	146
6.1 การวิเคราะห์แบบแผนใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา.....	146
6.1.1 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิต	146
6.1.2 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน.....	150
6.1.3 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว.....	151
6.1.4 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลายสัมผัส.....	154
6.1.5 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระเป็นเจ้า ย้ำสู่ชีวิต ประจำวัน (ย้ำสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก).....	155
6.2 การวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลัลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา.....	158
6.2.1 การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้า.....	158
6.2.2 การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก.....	159
6.2.3 การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ.....	160
6.2.4 การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรีย์สัมผัส.....	160
6.2.5 การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้าที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป.....	161
7 คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัลักษณะของเรือนมลายู	166
7.1 คุณค่าความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้าของมนุษย์ กับโลกและของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัลักษณะของเรือน มลายู.....	167

บทที่	หน้า
7.2 คุณค่าการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ ที่ทำให้ชีวิตมีความสำรวมอยู่ในโลก อย่างตระหนักรู้ และประณีตละเอียดลออ.....	168
7.3 คุณค่าการประดิษฐ์ฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น เกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการ ใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้	168
7.4 คุณค่าการเปล่งประกายพลังแห่งรูป (ฟอรั่ม).....	169
7.5 คุณค่าความยั่งยืนที่นำไปสู่การอนุรักษ์.....	169
สรุปส่งท้ายและการสานต่อไปยังชุมชนอื่นๆ ต่อไป.....	171
สรุปโครงสร้างและเนื้อหาวิทยานิพนธ์.....	172
รายการอ้างอิง.....	173
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	176

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
6-1	ตารางแสดงการวิเคราะห์จากบทที่ 5 มาสู่การวิเคราะห์ในบทที่ 6 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา.....	164
7-1	ตารางสรุปโครงสร้างและเนื้อหาวิทยานิพนธ์.....	172

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	ที่ตั้งจังหวัดปัตตานี	3
1-2	ที่ตั้งอำเภอเมืองและพื้นที่ทำการศึกษา.....	3
1-3	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 พ.ศ.2518.....	5
1-4	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 พ.ศ.2545.....	5
1-5	ทางเข้าเรือนนางแมะแยทางด้านหน้า	11
1-6	ใต้ถุนเรือนนางแมะแย ขณะมีกิจกรรมร่วมกัน.....	11
1-7	ทางเข้าเรือนนายแวยายอทางด้านหน้า.....	11
1-8	ด้านข้างเรือนนายแวยายอและกระงกที่ขยายพันธุ์.....	11
1-9	ทางเข้าเรือนนายอาแซทางด้านหน้า.....	12
1-10	ระเบียงและบันไดหน้าเรือนนายอาแซ.....	12
1-11	ทางเข้าเรือนนายแวดอเลาะทางด้านหน้า.....	12
1-12	ระเบียงและบันไดหน้าเรือนนายแวดอเลาะ.....	12
3-1	พระนามของพระองค์อัลลอฮ์.....	32
3-2	นามของท่านศาสนานบีมุฮัมมัด.....	32
3-3	ตัวอย่างอักษรของคำปฏิญาณตน.....	34
3-4	ตัวอย่างอักษรของคำปฏิญาณตน.....	34
3-5	ทำยื่นสงบนิ่งในการละหมาด.....	41
3-6	ท่าก้มโค้ง (รุกูฮ์) ในการละหมาด.....	41
3-7	ท่าก้มกราบ (สุญูด) ในการละหมาด	41
3-8	ท่านั่งในการละหมาด.....	41
3-9	ตัวอย่างปฏิทินของตารางเวลาการละหมาดในแต่ละวัน	42
3-10	มัสยิดกรือเซะและศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.....	50
3-11	มัสยิดกรือเซะและศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.....	50
3-12	ทางเข้าหลักของหมู่บ้านต้นหยงลูโละ.....	50
3-13	ทางเข้าหลักของหมู่บ้านต้นหยงลูโละ.....	50
3-14	มัสยิดประจำหมู่บ้าน มัสยิดยามีผู้ล่ออิกवाल.....	52
3-15	บาหลีเซาะห์กาปง บริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา.....	52
3-16	การใช้ผ้าม่านกันเป็นที่นอนเพื่อแยกออกจากโถง.....	55
3-17	การใช้ผ้าม่านเพื่อกันที่ละหมาดของชายกับหญิง.....	55
3-18	การใช้พีชพรรณไม้มากันแทนแนวรั้ว.....	56
3-19	การใช้พีชพรรณไม้มากันแทนแนวรั้ว.....	56

ภาพที่		หน้า
3-20	การใช้กิ่งไม้หรือไม้ไผ่มาทำเป็นแนวรั้ว.....	56
3-21	การใช้ทางมะพร้าวมาทำเป็นแนวรั้ว.....	56
3-22	การใช้ขวนเก่ามาทำเป็นแนวรั้ว.....	57
3-23	การใช้เศษไม้จากเรือเก่ามาทำเป็นแนวรั้ว.....	57
3-24	เครื่องมือประมงพื้นบ้านและจุดที่ใช้จอดเรือ.....	58
3-25	การช่วยกันทำงานระหว่างสามีและภรรยา.....	58
3-26	การทำนาเกลือ.....	58
3-27	การทำนาเกลือ.....	59
3-28	การรับจ้างแบกกระสอบเกลือ.....	59
3-29	อาชีพการทำข้าวพอง.....	59
3-30	อาชีพการทำขนมกระหรี่ปั๊บ.....	59
3-31	อาชีพการค้าขายขนมในศาลานั่งเล่น.....	59
3-32	อาชีพการทำโรตีสี.....	59
3-33	อาชีพการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่.....	60
3-34	อาชีพการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้และการแกะสลักลาย.....	60
3-35	อาชีพการเลี้ยงนกเขาชวา.....	60
3-36	อาชีพที่เกี่ยวข้องกับนกรงหัวจุก.....	60
4-1	เรือนนายแวอาแซ (กรณีสึกษา).....	66
4-2	เรือนนายแวอุเซ็ง (พี่เขย).....	66
4-3	เรือนนาปีเซาะห์ (ลูกสาวนายแวอุเซ็ง).....	66
4-4	เรือนอาซัน (หลาน) หรือเรือนนางมีเดห์.....	66
4-5	เรือนแบเฮง (ขออาศัยอยู่).....	66
4-6	ร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบเฮง).....	66
4-7	นายแวอาแซ (แบแซ).....	68
4-8	นายเจอะอามะ (แบมะ).....	68
4-9	นายสะมะแอ (แบแอ).....	68
4-10	นางเจปะเตาะ.....	68
4-11	นางแวแอเซาะ.....	68
4-12	นางแวลิเมาะ.....	68
4-13	เจะมีเมาะ (น้องชู).....	68
4-14	หลานๆ นายแวอาแซ เช่น มารีนา นัสรีน วิดูวาล.....	68

ภาพที่		หน้า
4-15	แบแซพร้อมกับลูกๆ นารียากับแวลีเมาะและหลานๆ.....	68
4-16	ด.ญ.นุรุดา (หลาน) กับน้องๆ.....	68
4-17	ผังแสดงเครือญาตินายแวงอาแซ มะรอมแม พ.ศ. 2553.....	69
4-18	บรรยายภาคด้านหน้า เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-19	บรรยายภาคด้านหน้า เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-20	บรรยายภาคด้านหน้า เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-21	บรรยายภาคด้านหน้า เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-22	บรรยายภาคด้านข้าง เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-23	บันไดด้านหน้า เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม.....	71
4-24	ใต้ถุนเรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม และอุปกรณ์แห่งชีวิตต่างๆ.....	71
4-25	ใต้ถุนเรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม และอุปกรณ์แห่งชีวิตต่างๆ.....	71
4-26	ผังแสดงที่ตั้งกรณีศึกษา และกลุ่มเรือนกรณีศึกษา หมู่ที่ 1 พ.ศ.2553	72
4-27	ผังแสดงบริเวณที่ตั้งกรณีศึกษา บ้านนายอาแซ มะรอมแม.....	73
4-28	ผังแสดงบริเวณที่ตั้งกรณีศึกษาโดยรอบของเรือนนายอาแซ มะรอมแม.....	74
4-29	ผังแสดงพื้นที่ใต้ถุนของเรือนกรณีศึกษา.....	75
4-30	ผังแสดงพื้นที่ชั้นล่างของเรือนกรณีศึกษา.....	76
4-31	บริเวณโถงที่ละหมาด.....	77
4-32	โถงบริเวณห้องนอนของน้องชู.....	77
4-33	บริเวณโถงทางเข้าก่อนออกสู่วะเบียญ	77
4-34	บริเวณห้องพักผ่อน.....	77
4-35	บริเวณโถง พักผ่อน.....	77
4-36	บริเวณห้องครัว.....	77
4-37	บริเวณห้องครัว ที่นอนของแบแซยามป่วย.....	77
4-38	อุปกรณ์แห่งชีวิตในการทำรงนของแบมะ	77
4-39	ผังแสดงบริเวณบันไดของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	79
4-40	บรรยายภาคโดยรอบของบันไดที่มีสุนทรียะสัมผัส.....	80
4-41	บรรยายภาคโดยรอบของบันไดที่มีสุนทรียะสัมผัส.....	80
4-42	บรรยายภาคโดยรอบของบันไดและการทำงานบันไดในบางช่วงเวลา.....	80
4-43	บรรยายภาคโดยรอบของบันไดและการทำงานบันไดในบางช่วงเวลา.....	80
4-44	บรรยายภาคโดยรอบของบันไดและการทำงานบันไดในบางช่วงเวลา.....	80
4-45	การใช้สอยที่ว่างของบันไดของนายแวงอาแซและแบมะ.....	80

ภาพที่		หน้า
4-46	การใช้สอยที่ว่างของบันไดของนายแวอาแซและแบมะ.....	80
4-47	ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณบันไดของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	81
4-48	ผังแสดงบริเวณระเบียบของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	83
4-49	ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณระเบียบของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	84
4-50	กิจกรรมการปฏิสังขรณ์อย่างมีสุนทรีย์ระดมผู้สนใจสามารถนอนหลับ.....	85
4-51	กิจกรรมการปฏิสังขรณ์กับวัยรุ่น.....	85
4-52	กิจกรรมการปฏิสังขรณ์ที่ขาดไม่ได้คือน้ำชาและใบจากยาเส้น.....	85
4-53	กิจกรรมการเลี้ยงทำบุญที่เกิดขึ้นบนระเบียบ.....	85
4-54	อุปกรณ์แห่งชีวิตที่ปรากฏอยู่บนระเบียบ.....	85
4-55	อุปกรณ์แห่งชีวิตที่ปรากฏอยู่บนระเบียบ.....	85
4-56	อุปกรณ์แห่งชีวิตที่ปรากฏอยู่บนระเบียบ.....	85
4-57	อุปกรณ์ในการปฏิสังขรณ์ที่จะขาดไม่ได้ คือใบจากและยาเส้น.....	85
4-58	ผังแสดงบริเวณโถงของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	87
4-59	ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณโถงของเรือนกรณีศึกษา.....	88
4-60	การใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตมากขึ้นเป็นห้องเป็นพื้นที่.....	89
4-61	การใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตมากขึ้นเป็นห้อง.....	89
4-62	สภาพปกติในพื้นที่ของโถง.....	89
4-63	กิจกรรมการละหมาดขอพรโดยผู้คนในชุมชน.....	89
4-64	ผ้าสะอาดที่วางลงในพื้นที่ละหมาด.....	89
4-65	กิจกรรมการละหมาดขอพรที่เกิดขึ้นในบริเวณโถง.....	89
4-66	กิจกรรมการละหมาดขอพรที่เกิดขึ้นในบริเวณโถง.....	89
4-67	ผังแสดงบริเวณห้องนอนของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	91
4-68	ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณห้องนอนของเรือนกรณีศึกษา.....	92
4-69	ห้องนอนแบบแซ่ที่เกิดจากการใช้ผ้ามากขึ้นเป็นที่ว่างของห้องนอน.....	93
4-70	ห้องนอนแบบแซ่ ที่เกิดจากการใช้ผ้ามากขึ้นเป็นที่ว่างของห้องนอน.....	93
4-71	ห้องนอนน้อยๆ ที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตมากขึ้นเป็นที่ว่างของห้องนอน.....	93
4-72	ห้องนอนน้อยๆ ที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตมากขึ้นเป็นที่ว่างของห้องนอน.....	93
4-73	ห้องนอนแบบแอ ที่มีมากขึ้นเป็นสัดส่วนมากที่สุดในบรรดาห้องนอนของเรือน.....	93
4-74	ห้องนอนแบบแอ ที่มีมากขึ้นเป็นสัดส่วนมากที่สุดในบรรดาห้องนอนของเรือน.....	93
4-75	ห้องนอนแบบมะ ที่ทำการต่อเติมในภายหลัง.....	93
4-76	ผังแสดงบริเวณห้องครัวของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	95
4-77	ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณห้องครัวของเรือนกรณีศึกษา.....	96

ภาพที่		หน้า
4-78	สภาพภายในห้องครัว และการจัดสำหรับตรงกลางของพื้นที่ของห้องครัว.....	97
4-79	สภาพภายในห้องครัว และการจัดสำหรับตรงกลางของพื้นที่ของห้องครัว	97
4-80	สภาพภายในห้องครัว และห้องซุกกำลังประกอบอาหาร.....	97
4-81	สภาพภายในห้องครัว และห้องซุกกำลังประกอบอาหาร	97
4-82	แบบแชทานผลอินทผลาล์มเพื่อละศีลอด.....	97
4-83	การละศีลอดหลังจากทานผลอินทผลาล์มแล้ว.....	97
4-84	ภายในห้องครัวยามมีการจัดเลี้ยง	97
4-85	การจัดสำหรับอาหาร ที่จะขาดไม่ได้คือน้ำบูดู.....	97
4-86	ผังแสดงบริเวณลานของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	99
4-87	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานที่ใช้เป็นทางสัญจรและลานกิจกรรม.....	100
4-88	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานที่ใช้เป็นทางสัญจรและลานกิจกรรม.....	100
4-89	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง	100
4-90	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง	100
4-91	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง.....	100
4-92	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง.....	100
4-93	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานในช่วงเวลาที่เป็นส่วนตัว.....	100
4-94	พื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานในช่วงเวลาที่เป็นส่วนตัว.....	100
4-95	ผังแสดงบริเวณร้านน้ำชาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	103
4-96	ผังแสดงบริเวณร้านน้ำชาและลานกุรบาน.....	104
4-97	แสดงบรรยากาศภายนอกร้านน้ำชาเปาะเฮง ที่มีลานแขวนนก.....	105
4-98	แสดงบรรยากาศภายนอกร้านน้ำชาเปาะเฮง ที่มีลานแขวนนก.....	105
4-99	บรรยากาศภายนอกร้านน้ำชา.....	105
4-100	บรรยากาศภายในร้านน้ำชา.....	105
4-101	บรรยากาศภายในร้านน้ำชาที่มีการปฏิสังขรณ์อย่างออกกรส.....	105
4-102	บรรยากาศภายในร้านน้ำชาที่มีการปฏิสังขรณ์อย่างออกกรส.....	105
4-103	บรรยากาศภายในร้านน้ำชา	105
4-104	อุปกรณ์บนโต๊ะน้ำชา ไบจาก ยาเส้น	105
4-105	พื้นที่ของลานกุรบานและบรรยากาศของการกุรบาน	106
4-106	พื้นที่ของลานกุรบานและบรรยากาศของการกุรบาน	106
4-107	บรรยากาศของการกุรบานที่มีการช่วยเหลือกันและกันจากผู้คนในชุมชน.....	106
4-108	บรรยากาศของการกุรบานที่มีการช่วยเหลือกันและกันจากผู้คนในชุมชน.....	106

ภาพที่		หน้า
4-109	บรรยากาศของการกุรบาน ที่อยู่บริเวณลานใต้ต้นมะหาด.....	106
4-110	บรรยากาศของการกุรบาน ที่อยู่บริเวณลานใต้ต้นมะหาด.....	106
4-111	บรรยากาศโดยรอบลานกุรบาน.....	106
4-112	อุปกรณ์ของการกุรบาน.....	106
4-113	บริเวณร้านค้าด้านหน้าบาหลี.....	108
4-114	บริเวณร้านค้าด้านหน้าบาหลี.....	108
4-115	บริเวณภายในบาหลี.....	108
4-116	บรรยากาศภายในบาหลีในขณะละหมาด.....	108
4-117	ส่วนบริการที่อยู่ด้านหลังบาหลี.....	108
4-118	บรรยากาศภายนอกด้านหน้ามัสยิด.....	109
4-119	บรรยากาศภายในมัสยิดในขณะละหมาดฟรฎุ.....	109
4-120	ผังพื้นที่และบรรยากาศภายในบาหลีกาบง.....	109

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนบที่

แนบที่		หน้า
1-1	แนบที่แสดงที่ตั้งตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีและหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานี พ.ศ. 2540.....	4
1-2	แนบที่แสดงที่ตั้งบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.....	4
1-3	แนบที่แสดงที่ตั้งและสภาพโดยรอบของบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พ.ศ.2552.....	6
1-4	แสดงที่ตั้งหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานีที่ทำการคัดเลือก ในอำเภอยะหริ่ง และอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2540	8
1-5	แนบที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบของเรือนที่ทำการคัดเลือกทั้ง 4 เรือน พ.ศ.2552.....	10
4-1	หมู่บ้านต้นหยงลูโละหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 และที่ตั้งกรณีศึกษา พ.ศ. 2553.....	63
4-2	ที่ตั้งกรณีศึกษาเรือนนายอาแซ มะรอมแม และพื้นที่โดยรอบของหมู่ที่ 1 พ.ศ. 2553.....	64
4-3	ผังบริเวณโดยรอบเรือนกรณีศึกษา และเส้นทางการสัญจรไปยังบาลาเซาะห์ หมู่ที่ 1 พ.ศ. 2553	65

ศูนย์วิทยพัทพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของการวิจัย.

สังคมมุสลิมเป็นสังคมที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งสูง ความเข้มแข็งนี้มาจากความสำนึกและความศรัทธาในศาสนา ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนและเสมอภาคกัน โดยสมาชิกหมู่บ้านในละแวกเดียวกันมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มุสลิมถือว่าศาสนาเป็นวิถีชีวิต (way of life) กิจกรรมใดๆ ในการดำรงชีวิตจึงเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากศาสนา ชาวมลายู (melayu) คือกลุ่มชนที่มีลักษณะร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน (ในกรณีศึกษานี้คือจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส) ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมและประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีมัสยิดหรือสุเหร่าเป็นศูนย์กลางมิติทางศาสนา ทางสังคมวัฒนธรรมและทางการศึกษา มีร้านค้าในหมู่บ้านเป็นแหล่งพบปะปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีภาษาพูดเรียกว่าภาษามลายู มีภาษาเขียนเรียกว่าภาษายาวีเป็นของตนเอง มีศาสนาอิสลามเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่ามุสลิม) บ้านคือชุมชนขนาดเล็กที่เกิดจากผู้คนหลายครัวเรือนมาอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน รวมกันหลายๆ หลังเรียกว่า หมู่บ้าน “...การมีเรือนเป็นกลุ่มเล็กๆ ตั้งอยู่ห่างกันเป็นสิ่งที่พบน้อยมากในสังคมเกษตรกรรมในประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะประเทศเวียดนาม พม่า อินโดนีเซียและมาเลเซีย ดังนั้นพื้นฐานทางสังคมเศรษฐกิจแบบพอเพียงในบริบททางวัฒนธรรมของผู้คนใน 3 จังหวัดภาคใต้ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาเพื่ออยู่ร่วมกันในเศรษฐกิจแบบพอเพียงและยั่งยืน...”¹

หมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานีในอดีตนั้นเป็นที่ตั้งของอาณาจักรปัตตานี (ช่วงพ.ศ.2054-พ.ศ.2231 หรือ ฮ.ศ. 933 - ฮ.ศ.1110*) หลังจากที่ย้ายมาจากอาณาจักรลังกาสุกะ (ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่13 บริเวณอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน) อันเนื่องมาจากเส้นทางการค้าขายได้เคลื่อนย้ายจากเส้นทางบกมายังชายฝั่งทะเลเพื่อความสะดวกในการค้าขายกับนานาประเทศ โดยมีที่ตั้งพระราชวังบริเวณใกล้มัสยิดกรือเซะ (ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี) บริเวณทะเลรอบอ่าวปัตตานียังใช้เป็นถิ่นถ้ำสายสินค้าที่แวะพักจอดเรือตามเส้นทางผ่านคาบสมุทรมลายู (trans - peninsular routeways)² เพื่อเดินทางไปยังประเทศต่างๆ จนเกิดชุมชนขนาดใหญ่ปากแม่น้ำกระจายอยู่ทั่วไปและเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในฐานะเมืองท่าในช่วง พ.ศ.2054 – พ.ศ.2231 ร่วมสมัยกับอาณาจักรอยุธยา (ถึงประมาณแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ)³ การก่อกำเนิดของหมู่บ้านในวัฒนธรรมมุสลิมนั้นโดยปกติในหมู่บ้านหนึ่งนั้นมักเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างมัสยิดหรือสุเหร่า หากมีหมู่บ้านมุสลิมอยู่ที่ใดที่นั้นก็พบมัสยิดควบคู่กันเสมอ โดยอาจจะมัสยิดเพียงหลังเดียวแต่อาจมีสุเหร่าหรือบาหลีหลายๆ หลังที่หนึ่งหลังที่เป็นทั้งสถาบันทางการศึกษาและศาสนา มีสถานที่แห่งการพักผ่อนคือ ร้านน้ำชาและมีสุสานเป็นที่ฝังศพ การอาศัยอยู่ของชาวมลายูนั้นจึงเป็นการอาศัยอยู่ที่มีปริมาตรแห่งการอาศัยที่มีขอบเขตกว้างขวางออกไปจากตัวเรือนไปตามวิถีทางแห่งอิสลามและวัฒนธรรมมลายู ที่ครอบคลุมจนไปถึงร้านน้ำชา บาหลีหรือมัสยิด

¹ ศรีศรัท วัลลภนิคม, ไปได้ๆจะดี: ไม่เข้าใจ เข้าไม่ถึง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), หน้า 81.

* ฮ.ศ. หรือ อีจเราะฮ์ศักราช หมายถึงศักราชอิสลามซึ่งนับจากปีที่ท่านศาสดามุฮัมมัดอพยพ (อีจเราะฮ์) จากนครมักกะฮ์ไปสู่นครเมดีนะฮ์ ในคริสต์ศักราช 622 เป็นปีแรก

² ครองชัย หัตถดา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี: สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง, (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548), หน้า 2-6.

³ ชูสิทธิ์ วิรุณหะ, ความรู้ 3 จังหวัดภาคใต้ ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 11-16.

ขอบเขตของหมู่บ้านมักจึงไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนตายตัว และเมื่อเป็นสมาชิกของหมู่บ้าน⁴ ใดแล้วการร่วมกิจกรรมทั้งทางโลกและทางศาสนาของสมาชิกภายในบ้านนั้นๆ จะเข้าร่วมตามหมู่บ้านไปด้วย

การศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายู ที่ผู้อาศัยมีการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ด้วยการสานสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมต่างๆ โดยรอบจากภายในเรือนออกไปสู่ภายนอกที่สามารถปรับหรือเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของที่ว่างได้อย่างหลากหลายตามช่วงเวลาของชีวิต เพื่อตอบสนองกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมมลายูในสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัทธิที่ผู้คนมีความใกล้ชิดสนิทสนม มีการใช้พื้นที่อย่างเข้มข้นซ้อนทับซ้อนลงในที่ว่าง โดยการถักทอประสบการณ์และสถานการณ์ที่สอดผสานมิติทางกาลและมิติทางเทศะลงไปในที่ว่างต่างๆ ได้อย่างแนบแน่น จนทำให้เกิดเป็นความหมายของการอาศัยอยู่ทั้งจากมิติทางกายภาพและจินตภาพอย่างหลากหลายและแตกต่างกันตามสังคมวัฒนธรรมแห่งการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่มีความยั่งยืน ซึ่งถือเป็นคุณค่าที่มาจากการใช้ชีวิตในที่ว่างอย่างสงบสุข พอเพียงและเรียบง่ายสอดคล้องกับศาสนบัญญัติ จนเกิดเป็นความงามของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ได้แปลงพลังแห่งความเรื่องรองออกมาให้ได้สัมผัส นับเป็นความพิเศษที่โดดเด่นและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ของหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานี ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

เนื่องจากการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมลายูภาคใต้ตอนล่างยังมีน้อยมากทำให้ขาดซึ่งความเข้าใจถึงวิถีของการดำเนินชีวิตในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของชาวมลายูในเชิงลึก จึงส่งผลให้ผู้คนมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง คลาดเคลื่อนและอาจเลือนหายไป จึงควรที่จะทำการศึกษาวิจัยและอนุรักษ์เรือนมลายูในหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานีให้เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมของคนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐานและระบบปฏิสังขรณ์การของหมู่บ้านฯ แบบมาตุลัทธิของกรณีศึกษา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การใช้ที่ว่างในระบบกาลและเทศะปฏิสังขรณ์การของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
- 1.2.4 เพื่อวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างซึ่งนำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
- 1.2.5 เพื่อสรุปคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูของกรณีศึกษา (อันจะเป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชนและเพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้และข้อมูลทางสถาปัตยกรรม สำหรับเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยเรือนหรือชุมชนมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของชาวมลายูในอนาคตต่อไป)

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาวิจัยแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูของกรณีศึกษาริมอ่าวปัตตานีมีความชัดเจน ครอบคลุมเนื้อหาของกรวิจัย และสามารถเป็นตัวแทนของเรือนมลายูริมอ่าวปัตตานี จึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

⁴ มูเก็มหรือ MUKIM แปลว่าตำบล โดย โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, พจนานุกรมไทย-มลายู-มลายู-ไทย, พิมพ์ครั้งที่6, (กรุงเทพฯ: วิทยวิสุทธิ, ม.ป.ป.), หน้า 418.

1.3.1 **ขอบเขตด้านพื้นที่** ศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายู ในหมู่บ้านที่มีสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัทธิที่อยู่ริมอ่าวปัตตานี ที่ผู้อยู่อาศัยมีการใช้สอยที่ว่าง การอาศัยอยู่มีระบบปฏิสังขรณ์ที่สานสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ภายในเรือนจนออกไปสู่ภายนอกเรือนเช่น ลานบ้าน ราน้ำชา บาลาเซาะห์หรือมัสยิด โดยจะเน้นที่เรือนและบริบทแวดล้อมของเรือนในหมู่บ้านต้นหยงดูโดยเฉพาะ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ที่อยู่ริมอ่าวปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมู่บ้าน

1.3.2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เนื่องจากการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างผ่านกรณีศึกษา ที่เจ้าของเรือนมีการปฏิสังขรณ์กันกับองค์ประกอบหลักของชุมชนมลายูเช่น ราน้ำชา บาลาเซาะห์หรือมัสยิด ที่มีความสัมพันธ์กันในวิถีชีวิตของชาวมลายู เป็นการศึกษาข้อมูลแบบเบื่องลึกลงจึงต้องกำหนดขอบเขตของกรณีศึกษาเพื่อให้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนชาวมลายู

(1) ศึกษาเรือนมลายูที่เจ้าของมีการปฏิสังขรณ์กับบริบทแวดล้อมของหมู่บ้านที่เป็นราน้ำชาและบาลาเซาะห์ หรือมัสยิดในหมู่บ้านอย่างเข้มข้น

(2) ศึกษาเรือนมลายูที่มีองค์ประกอบเรือนทั้งภายในและภายนอกแบบมลายูที่มีลักษณะเรือนแบบมาตุลัทธิที่มีลานบ้านเป็นองค์ประกอบของเรือนและบริบทแวดล้อมโดยรอบที่มีราน้ำชาที่เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้น เป็นเรือนที่มีการดูแลรักษาและมีผู้อยู่อาศัยอยู่ 2 - 3 ช่วงอายุคน และมีความงามหรือมีองค์ประกอบของเรือนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่น่าสนใจ ที่เกิดจากการอยู่อาศัยอย่างแนบแน่น เพื่อเป็นตัวแทนเรือนชาวมลายูริมอ่าวปัตตานีของสังคมและวัฒนธรรมมาตุลัทธิแบบมลายูในยุคสมัยปัจจุบัน

(3) กรณีของบาลาเซาะห์หรือมัสยิดจะเป็นมัสยิดที่เจ้าของเรือนมีการปฏิสังขรณ์ (เช่นการมาละหมาด การร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน) เป็นประจำและเป็นมัสยิดหลักประจำหมู่บ้าน และกรณีของราน้ำชาเป็นราน้ำชาที่ผู้อยู่อาศัยในเรือนกรณีศึกษามีการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้นและเป็นราน้ำชาประจำหมู่บ้านที่เป็นจุดเข้มของผู้คนและมีนิกเป็นองค์ประกอบของจุดเข้มภายในหมู่บ้าน

รูปที่ 1-1 แสดงที่ตั้งจังหวัดปัตตานี

ที่มา : www.sadoodta.com/south/images/thaimap_south.gif

รูปที่ 1-2 แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองและพื้นที่ทำการศึกษ

ที่มา : www.skn.ac.th/skl/skn422/sea/p15m.htm

แผนที่ 1-1 แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลตันหยงลูโล๊ะ อ่าเภอเมือง จังหวัดปัตตานีและหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานี พ.ศ. 2540⁵

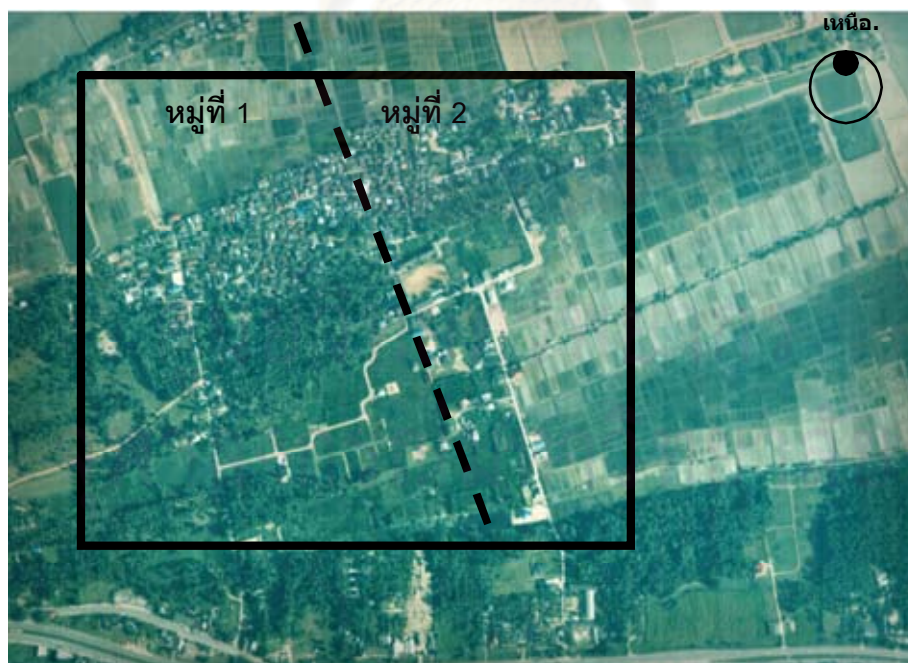
แผนที่ 1-2 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านตันหยงลูโล๊ะ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 อ.เมือง จ.ปัตตานี⁶

⁵ กรมแผนที่ทหาร, แผนที่อำเภอหนองจิกและอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1: 50,000, ระยะเวลาที่ 5222 IV และ 5222 I, ลำดับชุด L7018, พิมพ์ครั้งที่ 1 RTSD, (กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2540).

⁶ เรื่องเดียวกัน, ระยะเวลาที่ 5222 IV และ 5222 I, ลำดับชุด L7018.

รูปที่ 1-3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 อ.เมือง จ.ปัตตานี พ.ศ.2518⁷

รูปที่ 1-4 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งบ้านต้นหยงลูโละ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 อ.เมือง จ.ปัตตานี พ.ศ.2545⁸

⁷ กรมแผนที่ทหาร, ภาพถ่ายทางอากาศवादจังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1 : 25,000, ะวางที่135, ม้วนที่ M 5/18, (กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร), 2518 .

⁸ กรมแผนที่ทหาร, ภาพถ่ายทางอากาศจังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1 : 5000 (ขยาย 5 เท่า), ะวางที่239, ม้วนที่ R 182, (กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร), 2545 .

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายูนี้เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาระดับการศึกษาแบบเบื่องลึก ที่ใช้ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารร่วมกับการวิจัยในภาคสนาม โดยอาศัยกรอบและแนวคิดทางด้านจิตวิทยาสถาปัตยกรรม⁹ และปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม¹⁰ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ด้วยวิธีการแยกแยะประเด็นเพื่อหาเนื้อหาหรือเรื่องราวที่มีความหมายสำคัญต่อชีวิต การวิเคราะห์เรื่องราวหรือข้อมูลที่ได้รับนี้เพื่อเปิดประเด็นหาเนื้อหาแห่งสาระของเรื่องราวที่จะค่อยๆ ถูกเปิดเผยออกมาให้วิเคราะห์ ด้วยวิธีการการวิเคราะห์สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ได้ปรากฏขึ้นหรือที่รอคอยการปรากฏรวมถึงที่ซ่อนเร้นอยู่ในมิติต่างๆ กัน เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจถึงวิธีหรือกระบวนการและการได้มาซึ่งข้อมูลในสิ่งที่จับต้องไม่ได้หรือไม่ปรากฏในทางกายภาพให้ปรากฏกระจ่างชัดขึ้นมา เพื่อที่จะนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนหรือการจัดการการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีชีวิตที่สามารถรักษาสัจตวิญญานของพื้นที่ให้ดำรงอยู่กับชุมชน

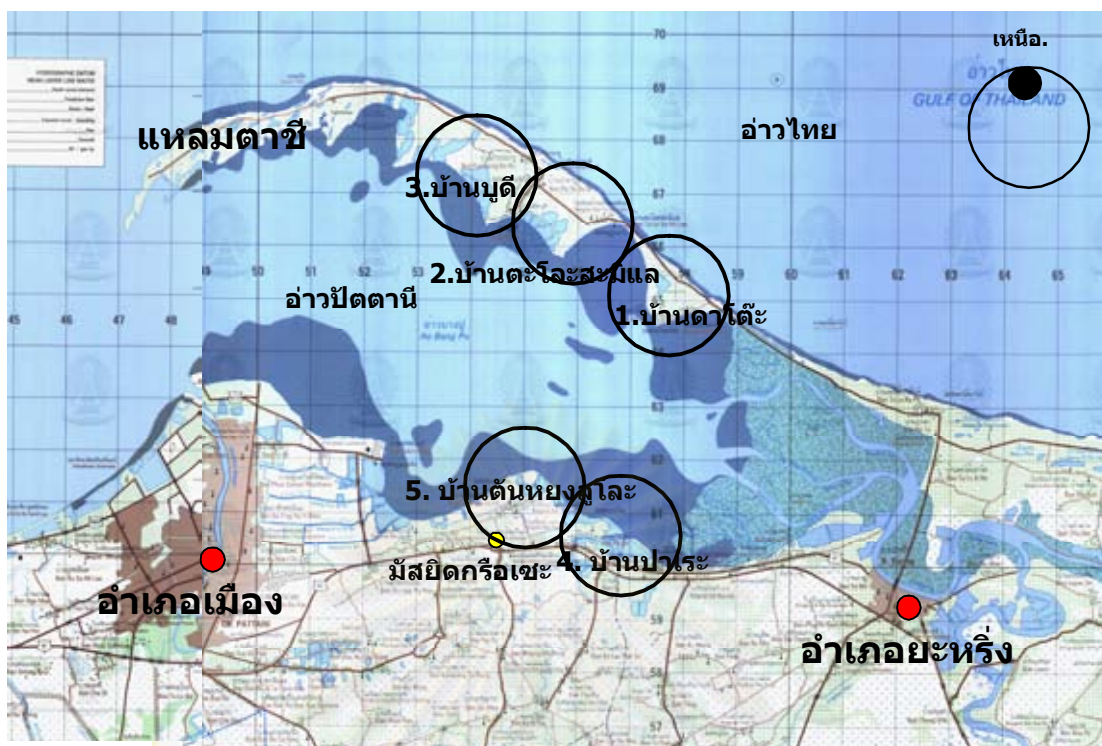
1.4.1 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย ก่อนเข้าสู่สนามวิจัย

การดำเนินการก่อนการเข้าสู่สนามวิจัย เป็นงานเตรียมตัวและความพร้อมในทุกด้านหลังจากพิจารณาหัวข้อการวิจัยมีดังนี้

- (1) ปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและที่ปรึกษาร่วมเป็นระยะๆ ตลอดช่วงของการทำวิจัย
- (2) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องของหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานี รวมถึงแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ
- (3) สํารวจพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นในการพิจารณาเลือกหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานี ทั้งฝั่งแหลมตาชี อำเภอยะหริ่งอันได้แก่ 1 หมู่บ้านดาโต๊ะ 2 หมู่บ้านตะโละสะมิแล 3 หมู่บ้านบูดี และฝั่งอำเภอเมืองอันได้แก่ 1 หมู่บ้านปาละ 2 หมู่บ้านตันหยงลูโละ เพื่อการกำหนดประเด็นสำคัญและคำถามเบื้องต้นบางประการเช่น ในแต่ละหมู่บ้านมีเรือนมลายูที่มีองค์ประกอบของเรือนที่หลากหลายและน่าสนใจหรือไม่ มีสังคมและวัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของมลายูแบบดั้งเดิมหรือไม่ ก่อนที่นำไปสู่ในขั้นตอนการคัดเลือกเรือนมลายูเป็นกรณีศึกษาต่อไป
- (4) ติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (อนามัย) ผู้นำชุมชนเป็นต้น เพื่อขอให้อำนวยความสะดวกและเอกสารต่างๆ ในเบื้องต้นประกอบการลงในพื้นที่ทำการวิจัย

⁹ ดูรายละเอียดใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549). และ จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550).

¹⁰ ดูรายละเอียดใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, ปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), สถาปัตยกรรม กังสดาลแห่งความคิด, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543) และ เรือนไทย 2 จุลจักรวาลสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

แผนที่ 1-4 แสดงที่ตั้งหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานีที่ทำการคัดเลือก ในอำเภอยะหริ่งและอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2540 ¹¹

1.4.2 การคัดเลือกกรณีศึกษาหมู่บ้านตันหยงลูโละ

ในการคัดเลือกหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานีเป็นกรณีศึกษานั้น ได้ทำการคัดเลือกหมู่บ้านหลายที่อยู่ริมอ่าวปัตตานีในสองอำเภอคืออำเภอเมืองคือ หมู่บ้านปาเราะและหมู่บ้านตันหยงลูโละ และอำเภอยะหริ่งคือ หมู่บ้านดาโต๊ะ หมู่บ้านตะโละสะมิแลและหมู่บ้านบูดี ด้วยวิธีการลงพื้นที่และศึกษาบริบทของพื้นที่ในมุมมองจากแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่าย การสัมภาษณ์ประกอบกรลงพื้นที่ โดยมีประเด็นในการคัดเลือกดังต่อไปนี้

(1) เป็นหมู่บ้านมลายูริมทะเลที่มีลักษณะของสังคมแบบมาตุลัทธิ (ดังจะอธิบายต่อไป) ที่มีสภาพทางกายภาพที่มีความเป็นชุมชนเมืองน้อยที่สุด มีลักษณะชุมชนแบบเดินเท้า ผู้คนภายในชุมชนมีความรักใคร่สมัครสมานสามัคคี มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายพอเพียงยึดมั่นในศาสนาอิสลามเป็นเครื่องจรรโลงจิตใจ มีการประกอบอาชีพต่างๆ ที่ยังยึดโยงอยู่กับธรรมชาติแวดล้อมโดยรอบเช่นการประมง การเกษตรโดยส่วนใหญ่ (ดูรายละเอียดในระบบปฏิสนธนาการเลี้ยงชีพ ในบทที่ 3) มีสภาพแวดล้อมโดยรวมที่ดี มีการอาศัยอยู่ของผู้คนอย่างเข้มข้น สามารถรับรู้ได้จากการดูแผนที่ การสำรวจลงพื้นที่ ภาพถ่าย การสังเกต และการสัมภาษณ์

(2) เป็นหมู่บ้านที่มีมุสลิมอาศัยอยู่ทั้งหมด สามารถรับรู้ได้จากการสอบถามจากผู้ใหญ่บ้าน กำนันเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือจากเอกสารของภาครัฐต่างๆ

(3) มีความเป็นอยู่อย่างสงบ โดยที่ไม่มีเหตุการณ์การก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้น ภายในหมู่บ้าน อันแสดงได้ถึงความรักใคร่กลมเกลียวแน่นแฟ้น สมัครสมานสามัคคีและมีความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจของผู้คนภายในหมู่บ้านเป็นอย่างดี สามารถรับรู้ได้จากการลงพื้นที่ การสอบถามและการสัมภาษณ์

¹¹ กรมแผนที่ทหาร, แผนที่อำเภอหนองจิกและอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, ราวที่ 5222 IV และ 5222 I, ลำดับชุด L7018.

(4) มีความหลากหลายของเรือน ที่เกิดจากการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้น มีรูปแบบของเรือนหรือองค์ประกอบของเรือนที่หลากหลายโดดเด่นและน่าสนใจ ตัวเรือนมีการต่อเติมซ้อนทับตามกาลเวลาของผู้คนในแต่ละรุ่นที่ได้อาศัยอยู่ สามารถรับรู้ได้จากการสำรวจลงในพื้นที่และภาพถ่าย โดยมีประเด็นในการพิจารณาถึงลักษณะของสังคมมาตุลักษณะ¹² (ดูรายละเอียดได้ในบทที่ 2) ดังนี้

มนุษย์มีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิดสนิทสนม

มนุษย์พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน

มนุษย์สืบสานเรื่องราวทางวัฒนธรรมผ่านการบอกเล่า

มนุษย์สมถะอยู่ในคติความเชื่อความไม่จีรังแห่งโลก

มนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างธรรมดาสามัญ ดิถีดิน

มนุษย์มีอัตลักษณ์ในงานหัตถศิลป์

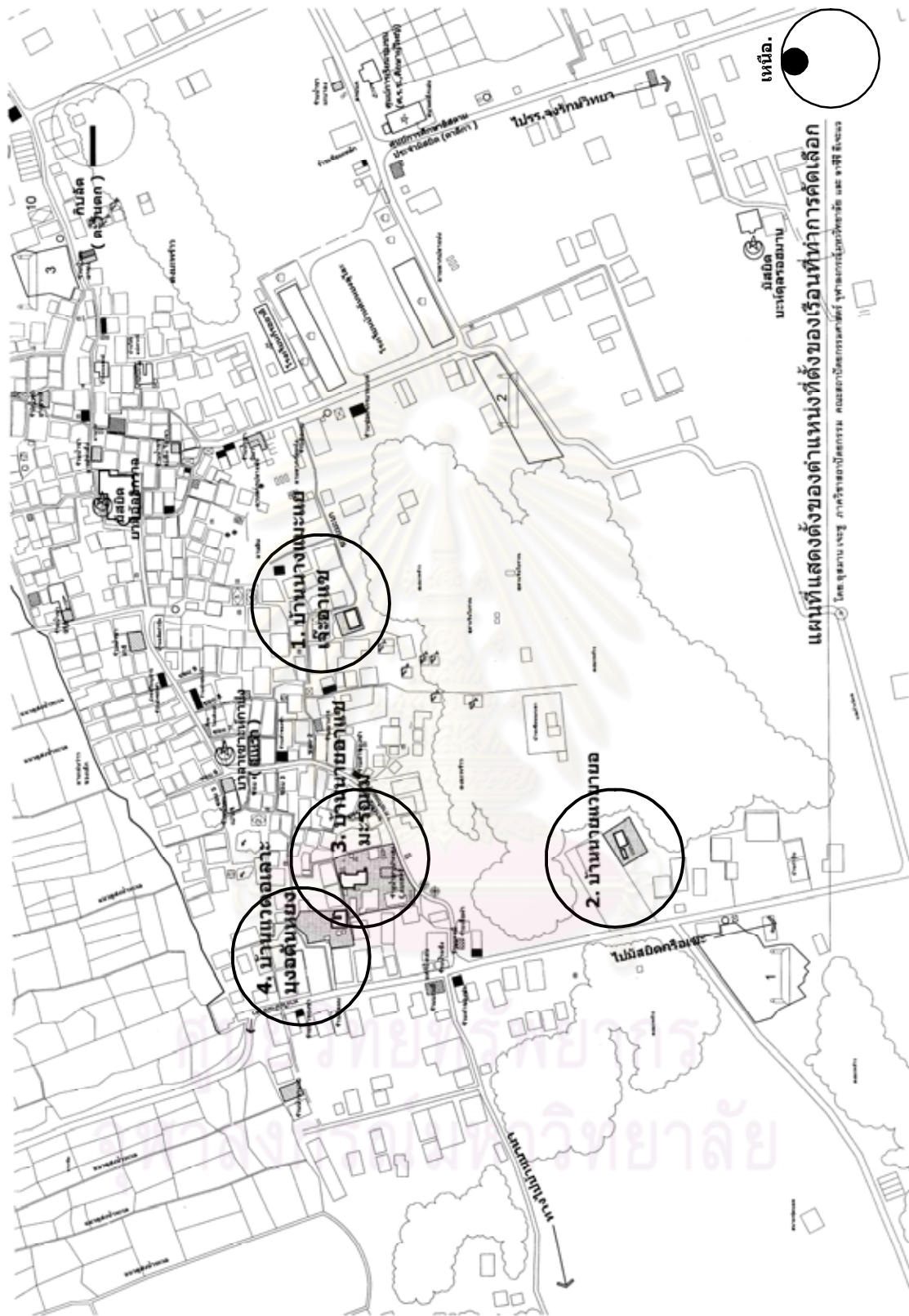
มนุษย์ใช้โลกแบบหมุนเวียนใช้น้อย ใช้ไม่รู้หมด ไม่รู้จบ

จากการคัดเลือกหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้านที่อยู่ริมอ่าวปัตตานีคือหมู่บ้านดาโต๊ะ หมู่บ้านตะโละสะมิแล หมู่บ้านบูตีในเขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีและหมู่บ้านปาเราะ หมู่บ้านตันหยงลูโละในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อที่จะได้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานีในการศึกษาวิจัยต่อไป ตามประเด็นในการคัดเลือกดังกล่าวข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่า หมู่บ้านตันหยงลูโละเป็นหมู่บ้านตัวแทนที่จะทำการศึกษาวิจัยต่อไป

ดังนั้นจึงสามารถคัดเลือกเรือนที่จะทำการศึกษาวิจัยถึงแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูคือหมู่บ้านตันหยงลูโละ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในหมู่ที่ 1 (ฝั่งตะวันตก) และหมู่ที่ 2 (ฝั่งตะวันออก) หลังจากนั้นจึงทำการคัดเลือกเรือนที่จะนำมาศึกษาต่อไป โดยมีประเด็นในการคัดเลือกเรือนตามขอบเขตของกรวิจัยที่เป็นขอบเขตด้านเนื้อหาดังกล่าว ทำให้สามารถสรุปเรือนที่จะทำการศึกษาถึงแบบแผนและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูใน 4 ตัวอย่างดังนี้คือ (1) เรือนนางแมะแย เจ๊ะอาแซ (2) เรือนนายแวยายอ (3) เรือนของนายอาแซ มะรอมแม และ (4) เรือนของนายแวดอเลาะ บุงอตันหยง หลังจากนั้นจึงจะทำการคัดเลือกเรือนเพื่อให้เป็นตัวแทนในการศึกษาวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² สรุปความจาก ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 125-146.

แผนที่ 1-5 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบของเรือนที่ทำการคัดเลือกทั้ง 4 เรือน พ.ศ. 2552
ที่มา : อูสมาน เจ๊ะซู และอาชีซี ยีเจะแวน, มาตรฐาน 1: 5,000, 2552.

(1) เรือน นางแมะแย เจ๊ะอาแซ

นางแมะแยมีอายุประมาณ 65 ปี ครอบครัวอาศัยร่วมอยู่ด้วยกัน 3 ครอบครัวและลูกสาว 1 คนรวมมีผู้อาศัยในบ้าน 12 คน มีคุณทวดอายุประมาณ 110 ปี อาศัยอยู่กับลูกใกล้ๆ กับบ้านหลังนี้ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป (ทำกันทั้งครอบครัว) ในอดีตซื้อบ้าน 3 หลังมาทำการต่อเติมกับบ้านเดิม เป็นเรือนที่มีชั้นเดียวมีใต้ถุนสูงโล่ง เป็นพื้นที่ภายในเรือนเป็นสี่เหลี่ยม ผนังฝ้าจัดเรียงห้องยาวต่อเนื่องกันเป็นแถว มีลานบ้านอยู่ทางด้านหน้าและด้านข้างของเรือน (ลานบ้านมีขนาดเล็กที่สุดในเรือนที่ทำการคัดเลือก) มีการดำรงชีพด้วยการรับจ้างโดยใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนที่มีแคร่ไม้เป็นพื้นที่ในการทำงาน พักผ่อน รับประทานอาหารหรือการปฏิบัติงานอื่น ๆ ด้วยความที่ผู้ชายในเรือนต้องไปทำงานยังประเทศมาเลเซียทำให้มีผู้ชายอาศัยอยู่ในเรือนคือหลานชาย จึงทำให้สมาชิกภายในบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมีการปฏิบัติงานกับพื้นที่ส่วนอื่นที่อยู่ภายนอกเรือนเช่น รานน้ำชา อย่างจำกัด

รูปที่ 1-5 แสดงทางเข้าเรือนนางแมะแยทางด้านหน้า

รูปที่ 1-6 แสดงใต้ถุนเรือนนางแมะแย ขณะมีกิจกรรมร่วมกัน

(2) เรือน นายเวายายอ

นายเวายายอมีอายุประมาณ 50 ปี มีลูก 3 คน บิดากำลังป่วย (ขณะทำการศึกษาวิจัย ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) มีหลาน 20 คน บุตรชาย 1 คน มีลูกสาวอาศัยอยู่กับบิดาและลูกชาย (ออกเรือนแล้ว) อาศัยอยู่ใกล้ๆ บ้านในที่ดินเดียวกันไม่มีรั้วกัน อาชีพรับจ้างทาสีและเป็นผู้เชี่ยวชาญนกเขาชวาประจำหมู่บ้านจึงขายนกเขาชวาเสียงจนมีชื่อเสียงพอสมควรมีฐานะค่อนข้างดี ตัวเรือนตั้งอยู่นอกชุมชนที่กระจายตัวออกมาบริเวณทางเข้าออกของหมู่บ้าน ตัวบ้านตั้งอยู่ด้านหลังบ้านของพี่น้องทั้ง 3 คน เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวมีใต้ถุนเตี้ยไม่สามารถเดินลอดได้ มีเรือนไม้โล่งมีแคร่ไม้ ไม้ใช้เป็นที่ต้อนรับแขกเพื่อฟังเสียงนกเขา มีลานบ้านด้านหน้าและด้านข้าง ใช้เป็นพื้นที่เพาะพันธุ์และเลี้ยงนกเขาชวาโดยรอบ

รูปที่ 1-7 แสดงทางเข้าเรือนนายเวายายอทางด้านหน้า

รูปที่ 1-8 แสดงด้านข้างเรือนนายเวายายอและกรงนกที่ชายพันธุ์

(3) เรือนของนายอาแซ มะรอมแม

นายอาแซมีอายุประมาณ 60 ปี มีลูก 6 คน มีหลาน 3 คน มีพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ๆ บ้านในที่ดินเดียวกันไม่มีรั้วกัน อดีตประกอบอาชีพทำนาเกลือ ดักนกกวัก ปัจจุบันช่วยเลี้ยงนกกกรงหัวจุกให้ลูกชายซึ่งยังทำกรงนกกกรงหัวจุกขาย ทาสีและรับจ้างทั่วไป ตัวบ้านอายุประมาณ 70 ปี ซื้อมาประกอบกับบ้านเดิมราคาประมาณ 3,000 บาท เรือนอยู่ลึกเข้าไปด้านหลังร้านน้ำชาเปาะเฮง เป็นเรือนไม้มีใต้ถุนเตี้ยประกอบด้วยอาคารสามหลังเรียงชิดติดกัน โดยมีลานบ้าน (ลานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาเรือนที่ทำกรงคัดเลือก) และเรือนญาติพี่น้องล้อมรอบและยังใช้เป็นทางสัญจรของเพื่อนบ้านผ่านไปมา มีบรรยากาศโดยรอบที่ร่มรื่น ได้ยินเสียงนกกชบกล่อมแทบจะตลอดเวลา ด้านหน้าบริเวณทางเข้าบ้านยังเป็นที่ตั้งของร้านน้ำชาเปาะเฮง ซึ่งเป็นร้านน้ำชาที่เป็นจุดชมแห่งหนึ่งของผู้คนและมีนกกกรงหัวจุกเป็นองค์ประกอบของการปฏิสังขรณ์ในหมู่บ้านทางฝั่งตะวันตก

รูปที่ 1-9 แสดงทางเข้าเรือนนายอาแซทางด้านหน้า

รูปที่ 1-10 แสดงระเบียงและบันไดหน้าเรือนนายอาแซ

(4) เรือนของนายแวตอเลาะ บุงอตันหยง

นายแวตอเลาะมีอายุประมาณ 65 ปี มีลูก 4 คน มีหลาน 4 คน หลานกำพร้าอาศัยอยู่ด้วย 3 คน รวมมีผู้อาศัยในบ้าน 5 คน ลูกๆ 3 คน (ออกเรือนแล้ว) อาศัยอยู่ใกล้ๆ บ้านในที่ดินเดียวกัน อาชีพทำประมงอวนกุ้ง อวนปู ปลุกพืชผักสวนครัว อายุเรือนประมาณ 40 ปี ราคาในการก่อสร้างในอดีตประมาณ 40,000 บาท เป็นอดีตนายท้ายเรือกอลและแข่งมือดีคนสุดท้ายของหมู่บ้านที่เข้าร่วมแข่งขันเรือที่แม่น้ำปัตตานี สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านมาตลอด เรือนเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนใช้เป็นที่เกิดวัสดูอุปกรณ์ต่างๆ มีกระท่อมที่ใช้เป็นครัวอยู่ด้านข้างและมีห้องน้ำส้วมแยกจากเรือนอยู่ทางด้านหลัง มีลานอยู่บริเวณทางด้านหน้าใช้เป็นปลูกพืชผักสวนครัวนานาชนิด นายแวตอเลาะมีความขยันในการประกอบอาชีพจึงไม่ค่อยมีเวลาในการปฏิสังขรณ์กับผู้คนมากนัก

รูปที่ 1-11 แสดงทางเข้าเรือนนายแวตอเลาะทางด้านหน้า

รูปที่ 1-12 แสดงระเบียงและบันไดหน้าเรือนนายแวตอเลาะ

จากนั้นจึงทำการคัดเลือกเรือรบเพื่อจะเป็นเรือรบของกรณีศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือรบมลายู และสามารถสรุปผลการคัดเลือกด้วยเหตุผลตามเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นจึงได้เรือรบของนายอาแซ มะรอมแม ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นเรือรบที่มีองค์ประกอบของเรือรบทั้งภายในและภายนอกที่มีความโดดเด่นน่าสนใจ มีความเป็นมาตุลัทธิสูงและผู้อยู่อาศัยมีการปฏิสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมเช่น บาลาเซาะห์ หรือมัสยิด ร้านน้ำชาและผู้คนแวดล้อมโดยรอบอย่างเข้มข้น มีลานบ้านที่มีมิติทางสุนทรียะสัมผัสสูง อีกทั้งยังเป็นบริเวณที่เป็นจุดเข้มของผู้คนในหมู่บ้านโดยมีนกกรงหัวจุกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปฏิสัมพันธ์ ดังนั้นเรือรบนายอาแซจึงมีความเหมาะที่จะเป็นตัวแทนของเรือรบที่จะนำมาศึกษาในเบื้องต้นถึงแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือรบมลายูต่อไป

1.4.3 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย ในสนามวิจัย

- (1) ศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐานและระบบปฏิสัมพันธ์ของหมู่บ้านแบบมาตุลัทธิของกรณีศึกษา
- (2) ศึกษาที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือรบมลายูของกรณีศึกษา
- (3) วิเคราะห์การใช้ที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสัมพันธ์ของเรือรบมลายูของกรณีศึกษา
- (4) วิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างซึ่งนำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือรบมลายูและกรณีศึกษา
- (5) สังเคราะห์สรุปคุณค่าของการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือรบมลายูเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชนและเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในการศึกษาวิจัยเรือรบหรือชุมชนมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และเรียบเรียงนำเสนอการวิจัยต่อไป

1.4.4 วิธีการรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการทั้งการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ การร่างภาพ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ผสมผสานกัน โดยมีผู้แนะนำให้บุคคลในพื้นที่รับทราบวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจสนิทสนมและสร้างความกลมกลืนในพื้นที่และผู้คน ซึ่งจะนำไปสู่การสัมภาษณ์ที่เป็นมิตรและเป็นธรรมชาติ โดยให้ข้อมูลอันท่วมท้นของกรณีศึกษาได้ค่อยๆ เปิดเผยตัวออกมาอย่างกว้างขวาง โดยการลงพื้นที่ในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลตันหยงลูโล๊ะ อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 19 กันยายน พ.ศ. 2552 - 10 กันยายน พ.ศ. 2553 และศึกษาข้อมูลในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจในข้อมูลภาคสนามเป็นลำดับๆ แล้วนำความเข้าใจจากการศึกษามาวิเคราะห์ความเข้าใจที่ลึกกลงไปเป็นลำดับๆ กับกลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษาตลอดระยะเวลาการทำงานภาคสนาม จากนั้นจึงสรุปผลการวิเคราะห์ในระดับองค์รวมต่อไป

1.4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ประเด็น (theme analysis) หรือแก่นเรื่องแห่งเนื้อหาเรื่องราวที่ความสำคัญต่อผู้คนในกรณีศึกษา ด้วยกรอบทฤษฎีและแนวคิดของวิชาจิตวิทยาและปรัชญาสายปรากฏการณ์ศาสตร์ถึงความหมายของชีวิตผู้คนที่มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นอยู่กับความเชื่ออันมั่นคงในศาสนาและความหมายแห่งเรือนแห่งชีวิตที่ค่อยๆ เปิดตัวออกสู่ความเข้าใจเป็นลำดับ ภาพความสัมพันธ์อันลึกซึ้งแห่งชีวิตเรื่องราวและที่ว่างในการอยู่อาศัยของสมาชิกในกรณีศึกษา ที่ค่อยๆ เผยให้เห็นถึงการสะสม สืบสาย และสานสัมพันธ์ของเรื่องราวความเข้าใจในเรื่องราวที่อ่านออกแล้วนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องราวที่ยังอ่านไม่ออก ทำให้การวิเคราะห์นั้นสามารถเปิดข้อมูลออกมาเป็นความเข้าใจในระดับที่ลึกกลงไปเป็นลำดับ จากความเข้าใจความหมายทางรูปธรรม (กายภาพ) ของการใช้ที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสัมพันธ์ ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่าง

และการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลาญของกรณีศึกษา ซึ่งเป็นความเข้าใจในระดับนามธรรม (จินตภาพ) ของการศึกษาและการศึกษาในกรณีศึกษานี้ได้นำไปสู่การสังเคราะห์คุณค่าของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่เปิดไปสู่มิติที่กว้างขวางออกไป โดยผ่านการวิเคราะห์ที่ตีความหมายจากผู้วิจัยและตรวจสอบข้อมูลทั้ง 3 ด้าน (Triangulation) ทั้งจากชาวบ้านในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญและเอกสารต่างๆ ประกอบกัน

1.5 นิยามศัพท์

“ อัลลอฮ์ ” หมายถึง พระเป็นเจ้า โดยมารยาทเมื่อเอ่ยนามของพระองค์ มุสลิมจะกล่าวคำสรรเสริญพระองค์ว่า ‘ ซุบฮานะฮฺวะตะฮาลา ’ หมายความว่า ความบริสุทธิ์ยิ่งแด่พระองค์ผู้ทรงสูงส่ง คำนี้มักมีผู้เขียนโดยย่อว่า ซ.บ. หรือ ซุบฮาฯ

“ มุฮัมมัด ” หมายถึง ศาสดาของศาสนาอิสลามที่เป็นผู้ได้รับคัมภีร์อัลกุรอานจากอัลลอฮ์ มาสอนมนุษย์และเป็น ศาสดาท่านสุดท้ายจากพระเป็นเจ้าก่อนวันสิ้นโลก โดยมารยาทเมื่อเอ่ยนามของท่านมุฮัมมัดจะกล่าวคำ สรรเสริญตามมาว่า ‘ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลิม ’ หมายความว่า ขออัลลอฮ์ประทานพรและความสันติ แด่ท่าน คำนี้มักมีผู้เขียนโดยย่อว่า ซ.ล. หรือ ศ็อลฯ

“ ศาสดาหรือนบี ” หมายถึง ผู้ที่ได้รับโองการมาจากพระเจ้าเพื่อปฏิบัติตามและทำหน้าที่เผยแผ่แก่มนุษยชาติ

“ อัลกุรอาน ” หมายถึงพระคัมภีร์ที่พระเจ้าทรงประทานมาให้แก่มนุษยชาติโดยผ่านท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งในการศึกษาคำนี้ก็นำโองการของอัลกุรอานบางบทบางโองการมาใช้ในการอ้างอิง เช่น

“...แท้จริงเราเป็นของอัลลอฮ์และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปยังพระองค์...” (2 : 156)

ในวงเล็บ (2:156) 2 หมายความว่าถึงบทหรือซูเราะห์ที่ 2 และ 156 หมายความว่าถึงโองการหรืออายะฮ์ที่ 156

“ อัลฮะดีษ ” หมายถึงหนังสือที่บันทึกรายงานจริยวัตรหรือการปฏิบัติตนและคำพูดของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่ง จริยวัตรดังกล่าวเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ซุนนะห์ ซึ่งเป็นคำที่ใช้แทนคำว่าฮะดีษด้วยเช่นกัน การศึกษาคำนี้ก็จะ นำอัลฮะดีษของบางรายงานมาใช้ในการอ้างอิง เช่น

“...อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดวันทั้งสองให้แก่พวกท่านซึ่งคือวันอัฐฮาและวันพีตฺร...” (อนุตาวูด)

ในวงเล็บ (อนุตาวูด) หมายความว่า อัลฮะดีษที่มาจากบันทึกรายงานของผู้บันทึกที่ชื่อว่า อนุตาวูด

“ ซุนนะห์ ” หมายถึง จริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งประกอบด้วย ถ้อยคำ การกระทำ และท่าทีของท่านใน สถานการณ์ต่างๆ

“ โลกอาคิเราะฮ์ ” หรือ “ อาคิรัต ” หมายถึงโลกหน้าอันเป็นนิรันดรจะเกิดขึ้นเมื่อโลกนี้สิ้นสุดลง

“ โลกดุนยา ” หมายถึงโลกปัจจุบันหรือโลกนี้

“ อิสลาม ” หมายถึงศาสนาที่ชาวมุสลิมนับถือที่ได้มอบน้อมยอมตนอย่างสิ้นเชิงต่ออัลลอฮ์และหมายถึงสันติ หรือความมั่นคง หรือความปลอดภัย

“ ฟิรฎุ ” หมายถึงหน้าที่ที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดให้มุสลิมปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติจะได้รับโทษเช่น การละหมาด หรือ นมาซ การถือศีลอด เป็นต้น

“ มาตุลัทธิ ” หมายถึง ลักษณะทางสังคมที่ผูกพันอยู่กับแม่ อยู่กับแผ่นดินถิ่นเกิด มีความใกล้ชิดสนิทสนม พึ่งพาอาศัยอยู่ร่วมกัน กินอยู่แบบพอเพียง มีคติเวลาเป็นวัฏฏะหมุนเวียนอยู่ในคติแห่งความไม่จีรัง อยู่อย่าง ธรรมดาสามัญ มีวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ มีตำนานและเอกลักษณ์ มีศิลปะที่สรรสร้างด้วยมือ กายและใจ อย่างแนบแน่น ใช้โลกอย่างรู้คุณกตัญญู (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 2)

- “ มุสลิม ” หมายถึงมีความหมายตามอักษรว่า ผู้ที่นอบน้อมยอมตนต่ออัลลอฮ์อย่างสิ้นเชิงและหมายถึงผู้มีหรือผู้ให้สันติ หรือความหมายว่า ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม
- “ มลายู ” หมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษามลายู นับถือศาสนาอิสลาม ที่อยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีทั้ง มลายูที่นับถือศาสนาพุทธและมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม ในการวิจัยครั้งนี้จะหมายถึงเฉพาะมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม
- “ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ” หมายถึงจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส
- “ หมู่บ้าน ” หมายถึงหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานี หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
- “ หมู่บ้านมลายู ” หมายถึงหมู่บ้านมุสลิมที่อาศัยอยู่ 100% ของประชากรทั้งหมดในหมู่บ้านริมอ่าวปัตตานี
- “ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ” หมายถึงงานสถาปัตยกรรมในภาพรวมของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- “ บาลาเซาะห์ ” หมายถึงเรือนที่ใช้ประกอบพิธีละหมาด (หรือนมาซ) บางครั้งสามารถเรียกรวมๆ ได้ว่าสุเหร่า บาลาเซาะห์โดยส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็กกว่ามัสยิดและเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว กระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆ
- “ การกูรบาน ” หมายถึง การเชือดสัตว์เป็นพลี (ได้แก่ แพะ แกะ อูฐและวัว ชาวมลายูนิยมใช้วัวในการกูรบาน) เพื่อแจกจ่ายแก่ผู้ยากจน ในวันอีดิลอัฎฎฮา (วันอีดีใหญ่หรือรายอฮัจญ์) หลังจากที่เราเสร็จการละหมาดอีดี
- “ กีบลัด ” หมายถึง ทิศทางที่ชาวมุสลิมทั่วโลกใช้ในการอ้างอิงหรือหันหน้าไปในการประกอบพิธีละหมาด ที่มุ่งสู่บัยตุลลอฮ์ในมัสยิดอัลฮารอม นครมักกะฮ์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย ในประเทศไทยคือทิศตะวันตกและกีบลัดนี้ยังใช้ประกอบในพิธีอื่นๆ เช่น การจัดวางศพในการฝังศพ เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 เกิดความเข้าใจในระบบปฏิสังขรณ์ของหมู่บ้านตันหยงลูโละแบบมาตุลัษณ์ของกรณีศึกษาและบริบทใกล้เคียง
- 1.6.2 เกิดความเข้าใจในที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลัษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
- 1.6.3 เกิดความเข้าใจในการใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสังขรณ์แบบมาตุลัษณ์
- 1.6.4 เกิดความเข้าใจในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างซึ่งนำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลัษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
- 1.6.5 เกิดความเข้าใจในคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัษณ์ของเรือนมลายูที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชนหรือขยายองค์ความรู้และข้อมูลทางสถาปัตยกรรมสำหรับเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยเรือนหรือชุมชนสังคมและวัฒนธรรมมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคตต่อไป

1.7 ข้อจำกัดและอุปสรรค

เนื่องจากในปัจจุบันพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือพื้นที่ที่ดำเนินการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ (ที่เริ่มมาตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นเวลาการเข้า-ออกในสนามวิจัยจึงต้องคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยเป็นหลัก อาจทำให้มีอุปสรรคในการค้นหาข้อมูลอยู่บ้างแต่คาดว่าด้วยความช่วยเหลือของผู้คนและญาติ พี่น้องชาวตันหยงลูโละต่างๆ จะสามารถทำการวิจัยผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายู จากกรณีศึกษาบ้านต้นหยงลูโละ ตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีนั้น ในภาพรวมได้เลือกใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรม ปรัชญาการณศาสตร์ในสถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชนประกอบในการทำความเข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนชาวประมงมลายูริมอ่าวปัตตานี ที่ได้อยู่อาศัยในโลกนี้ เพื่อให้คลี่คลายเรื่องราวต่างๆ ของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตชาวมลายูที่ได้อาศัยอยู่ในโลกแบบมาตุลักษณะ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ประเด็น (theme analysis) หรือแกนเรื่องแห่งเนื้อหาเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อผู้คนในกรณีศึกษา ด้วยกรอบทฤษฎีและแนวคิดของวิชาจิตวิทยาและปรัชญาสายปรัชญาการณศาสตร์ ถึงความหมายของชีวิตผู้คนที่มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นอยู่กับความเชื่ออันมั่นคงในศาสนาและความหมายแห่งเรือนแห่งชีวิตที่ค่อยๆ เปิดตัวออกสู่ความเข้าใจเป็นลำดับ ภาพความสัมพันธ์อันลึกซึ้งแห่งชีวิตเรื่องราวและที่ว่างในการอยู่อาศัยค่อยๆ เผยให้เห็นถึงการสะสม สืบสาย และสานสัมพันธ์ของเรื่องราวความเข้าใจในเรื่องราวที่อ่านออกแล้วนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องราวที่ยังอ่านไม่ออก ยังทำให้การวิเคราะห์สามารถเปิดข้อมูลออกมาเป็นความเข้าใจในระดับที่ลึกลงไปเป็นลำดับ จากความเข้าใจความหมายทางรูปธรรม (กายภาพ) ของการใช้ที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสังขาร ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา ที่เป็นความเข้าใจในระดับนามธรรม (จินตภาพ) ของการศึกษาและการศึกษาในกรณีศึกษานี้ได้นำไปสู่การสังเคราะห์คุณค่าของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่เปิดไปสู่มิติที่กว้างขวางออกไป ซึ่งในการทำความเข้าใจในแต่ละบทต่างๆ นั้นมีกรอบทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ดังนี้

บทที่ 3 การศึกษาบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามและบริบทแวดล้อมทางกายภาพของกรณีศึกษา จะเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรมในเรื่องความปรารถนาของมนุษย์¹ ลักษณะสังคมมาตุลักษณะ² ระบบปฏิสังขารของมนุษย์³ กรอบแนวคิดทฤษฎีปรัชญาการณศาสตร์ในสถาปัตยกรรมในเรื่องการอาศัยอยู่⁴ และกรอบแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน⁵ เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจในบทอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 4 การศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา จะเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรมในเรื่องลักษณะสังคมมาตุลักษณะระบบการปฏิสังขารของมนุษย์ กรอบแนวคิดทฤษฎีปรัชญาการณศาสตร์ในสถาปัตยกรรมในเรื่องการอาศัยอยู่ เพื่อ

¹ Fromm, Erich, *The Sane Society*. (New York: An Owl Books), 1990. สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสังขาร*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 102-119.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 145-125.

³ Hall, Edward T., *The Silent Language*, (Garden City: Anchor Press), 1959. สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสังขาร*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 156-186.

⁴ Norberg-Schulz, Christain, *The Concept of Dwelling*. (New York: Rizzoli International Publications, 1985), สรุปความโดยทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 235-285.

⁵ ดูรายละเอียดใน ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันชิตติ, *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

เป็นการทำความเข้าใจในการใช้ที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือนและกรณีศึกษา

บทที่ 5 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสังการแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรมในเรื่องระบบปฏิสังการของมนุษย์ กรอบแนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรมในเรื่องการอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการค้นหาประเด็นของเทศะปฏิสังการและกาละปฏิสังการ ซึ่งจะนำมาสู่การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษาในบทต่อไป

บทที่ 6 การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา จะเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรมในเรื่องระบบการปฏิสังการของมนุษย์ กรอบแนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรมในเรื่องการอาศัยอยู่ เพื่อการค้นหาข้อสรุปของประเด็นสำคัญในการวิจัยในครั้งนี้ คือความเข้าใจในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา

บทที่ 7 คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายู จะเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรมในเรื่องการอาศัยอยู่ และกรอบแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งที่ไม่ปรากฏในทางกายภาพต่างๆ เพื่อเป็นข้อสรุปที่ได้จากการสังเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายู ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับกรณีศึกษาหรือชุมชนมลายูอื่นๆ ต่อไป

ในการวิเคราะห์ถึงประเด็นต่างๆ นั้นสามารถทำได้ด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (situational analysis) จากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ชีวิตต่างๆ ที่ได้ปรากฏขึ้นรวมถึงที่ซ่อนเร้นอยู่ในมิติต่างๆ กัน เพื่อที่จะทำความเข้าใจในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะในรูปแบบต่างๆ กัน ทั้งในด้านมิติทางกายภาพและมิติที่ไม่ปรากฏทางกายภาพต่างๆ นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน Erich Fromm* กล่าวว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับข้อแม้ต่างๆ กระทั่งมนุษย์ได้รับความพึงพอใจทางกายแล้วก็ยังคงมีความปรารถนาทางด้านอื่นๆ อีก ความปรารถนานี้เองที่เป็นแรงผลักดันอยู่ลึกๆ ในจิตของมนุษย์ ให้แสวงหาความสัมพันธ์หรือความสมดุลให้กับตัวเอง ในการสร้างและสะสมความสัมพันธ์อื่นๆ รอบกาย ถ้าไม่สนใจในความปรารถนานั้นมนุษย์จะทรมานทรมานมาก ดังนั้นความปรารถนาของมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์ในเบื้องต้น

2.1 ความปรารถนาของมนุษย์⁶

มนุษย์นั้นมีพลังผลักดันลึกๆ อยู่ภายใน เป็นพลังแห่งความปรารถนาในการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ เพื่อทดแทนการสูญเสียความสมดุลที่มนุษย์มีมากับธรรมชาติ หรือเป็นการทดแทนการสูญเสียความสัมพันธ์อันเป็นเอกภาพระหว่างธรรมชาติกับตัวตนของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์นั้นมีการกิจชีวิตในการสร้าง สะสม สืบสายความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ รอบกายอย่างไม่เคยหยุดนิ่ง มีความซับซ้อน ซ้อนทับในหลายๆ รูปแบบ ในวัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมนั้นจะมีรูปแบบของ

* Erich Fromm นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ที่มีผลงานทางจิตวิทยาที่สำคัญต่อสาขาสถาปัตยกรรม เช่น Beyond the Chains of Illusion (1962), To Have or to Be (1981),

The Sane Society (1990), Escape From Freedom (1994) เป็นต้น.

⁶ Fromm, Erich, *The Sane Society*. สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสังการ, หน้า 102-119.

สังคมต่างๆ กันที่ได้สัมผัสหล่อหลอมถึงทอผ่านกาลเวลาจนกลายเป็นดังกรอบไว้ใช้อ้างอิงแห่งชีวิตมนุษย์ ให้ได้อาศัยและเดินทางไปตามวิถีทางแห่งสังคมนั้น ความปรารถนาความหลงใหลใฝ่ฝันของมนุษย์แท้ที่จริงแล้วไม่ได้ฝังลึกอยู่ในความพึงพอใจทางกายเพียงอย่างเดียว แต่ความปรารถนานั้นกลับฝังลึกอยู่ในสภาวะที่แสนแปลกของการดำรงอยู่ และมนุษย์จะทรมานทลายเมื่อไม่สนใจในสิ่งปรารถนาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ อันได้แก่ความต้องการความปรารถนาที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น ความปรารถนาที่จะดำรงอยู่เหนือตนเองหรือผู้อื่น ความปรารถนาที่จะฝังหยั่งรากฐานแห่งชีวิต ความปรารถนาที่จะมีตัวตนหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวและความปรารถนาที่จะมีกรอบอ้างอิงในชีวิต

2.1.1 ความปรารถนาที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น (relatedness)

มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความรู้สึกโดดเดี่ยวเดียวดายจึงทำให้เป็นความปรารถนาลึกๆ ในใจของมนุษย์ที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือความปรารถนาที่จะเป็นหนึ่งเดียวกับโลกด้วยแนวคิดต่างๆ เช่น แนวคิดการยินยอมต่อบุคคลหรือสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ของสังคม เป็นความปรารถนาที่จะมีเพื่อนหรือการรวมกลุ่มกันแนวคิดในการสร้างสถานความสัมพันธ์แบบครอบงำผู้อื่นหรือครอบงำโลก ด้วยการทำให้ผู้อื่นอยู่ใต้อาณัติตัวเองด้วยการใช้อำนาจเข้าไปจัดการเข้าไปครอบงำหรือครอบครองในรูปแบบต่างๆ และแนวคิดที่มีมิติภาพภรรดาภาพที่ถูกถ่ายทอดขึ้นจากความรักในเพื่อนมนุษย์หรือการแบ่งปันเผื่อแผ่ภายใต้การดำรงรักษาความเป็นตัวตนได้อย่างมีศักดิ์ศรีซึ่งความรัก และการแบ่งปันนี้สามารถเอื้ออำนวยให้มนุษย์นั้นก้าวผ่านการดำรงอยู่ของตนเองได้

2.1.2 ความปรารถนาที่จะดำรงอยู่เหนือตนเองหรือผู้อื่น (transcendence)

เป็นความปรารถนาที่จะดำรงอยู่เหนือผู้อื่นด้วยหนทางแห่งความรักซึ่งจะนำไปสู่ความสุข หรือเส้นทางแห่งความเกลียดชังซึ่งจะนำไปสู่ความทุกข์ เมื่อมนุษย์ก้าวข้าม “ สัตว์ภาวะ ” ที่มีการดำรงอยู่แบบไม่ดิ้นรนเกินความต้องการทางสัญชาตญาณ มนุษย์พยายามที่จะดิ้นรนที่จะดำรงอยู่ให้พ้นสภาวะแห่งสัตว์มาสู่สภาวะแห่งมนุษย์ และหมายมุ่งสู่การเป็นผู้สร้างสรรค์ในหนทางแห่งความรัก แต่เมื่อมนุษย์ไม่สามารถทำภารกิจในการสร้างสรรค์ได้ด้วยข้อจำกัดใดๆ ก็ตาม เขาจะพบว่าในหนทางแห่งการเป็นผู้ทำลายก็สามารถที่จะดำรงอยู่เหนือผู้อื่นได้ แต่ในส่วนตัวของจิตใจของมนุษย์นั้นหนทางแห่งความรักและการสร้างสรรค์จะถือกำเนิดขึ้นในใจก่อนที่จะมีความคิดในการทำลายล้างเสมอ ความรักและความคิดสร้างสรรค์นั้นจะนำมนุษย์ไปสู่เส้นทางแห่งความสุข ส่วนความเกลียดและทำลายล้างนั้นจะนำไปสู่เส้นทางแห่งความทุกข์

2.1.3 ความปรารถนาที่จะฝังหยั่งรากฐานแห่งชีวิต (rootedness)

เมื่อมนุษย์ได้ละทิ้งจากบ้านในธรรมชาติมาสู่ในดินแดนใหม่ และดำรงอยู่ในมนุษย์ภาวะที่ต้องรับผิชอบตัวเองตามลำพัง เมื่อสูญเสียรากแห่งชีวิตที่จะหยั่งลงในธรรมชาติเกิดเป็นความสะพรึงกลัวที่เกิดขึ้นในใจมนุษย์นั้น เพราะมนุษย์ยังมีความอาวรณ์ในความผูกพันแบบดั้งเดิม สิ่งที่อยู่ลึกๆ ในใจคือการกลัวที่จะถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ การที่จะข้ามพ้นความรู้สึกนี้ก็ด้วยการค้นพบรากแห่งชีวิตใหม่ ด้วยการกระทำภารกิจแห่งชีวิตและพัฒนาไปจนมีความรู้สึกที่โลกนี้ได้กลับมาเป็น “ บ้าน ” ของเราอีกครั้ง เพราะลึกๆ แล้วมนุษย์ย่อมอยากกลับคืนสู่ความสัมพันธ์ความผูกพันแบบดั้งเดิม คือความสัมพันธ์ที่มีกับโลกธรรมชาติและแม่ ซึ่งเป็นรูปแบบพื้นฐานของความผูกพันทางธรรมชาติขั้นปฐมภูมิ (primary tie) อันนำไปสู่ความรู้สึกในเรื่องการผูกพันแบบฝังรกรากและการผูกพันแบบเป็นเจ้าของ ทำให้มีความรู้สึกปลอดภัยและมั่นคงแห่งชีวิต

2.1.4 ความปรารถนาที่จะมีตัวตนหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว (sense of identity)

ความปรารถนาที่จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคลก็คือการพ้นจากความผูกพันแบบพื้นฐาน ที่มีกับธรรมชาติหรือเมื่อพ้นจากอ้อมอกแม่ มนุษย์มีความต้องการที่จะแสวงหาตัวตนประกอบกับความปรารถนาที่จะ

สัมพันธ์กับผู้อื่นที่จะหยั่งรากแห่งชีวิตและดำรงอยู่เหนือผู้อื่น ความปรารถนาที่จะมีตัวตนก็จะเป็นเรื่องจริงจังมากขึ้น การที่สามารถอ้างถึงตัวตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือเป็นพวกพ้องเดียวกันกับคนในชาติ คนในศาสนา คนในชนชั้นหรือคนในอาชีพเดียวกัน จะสามารถทดแทนความปรารถนาที่จะมีตัวตนของบุคคลเฉพาะตัว เกิดการรวมกลุ่ม และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างออกไป การที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของภายในกลุ่มเดียวกันจะเกิดเป็นความเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเมื่อบุคคลสามารถเรียกตัวเองได้ว่า “ ฉัน ” แสดงว่าเขาได้แยกตนเองเป็นอิสระ ออกจากธรรมชาติพร้อมกับการรับรู้ตัวตนนั้นมีเหตุผลและจินตนาการ

2.1.5 ความปรารถนาที่จะมีกรอบอ้างอิงในชีวิต (the need for frame of orientation)

มนุษย์จะสร้างระบบความคิดและการกระทำและระบบกรอบอ้างอิงขึ้น การปรากฏแห่งตัวตนของมนุษย์คือการปรากฏของความคิดและการกระทำโดยมีเหตุผลและจินตนาการที่จะนำไปสู่การรับรู้ในตัวตนและช่วยให้สามารถกำหนดกรอบอ้างอิงในโลกนี้ได้ มนุษย์ต้องการกรอบอ้างอิงในโลกที่เขาพึ่งพิงอยู่ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาระบบเหตุผลและพัฒนาความรู้เป็นคำตอบ ความปรารถนาที่จะมีกรอบอ้างอิงในชีวิตของคนเรานั้นมีสองระดับคือ ระดับความต้องการพื้นฐานที่จะมีกรอบอ้างอิงที่บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ในที่นั้นได้โดยไม่รู้ตัว ไม่ต้องหวังตัวว่าจะทำผิดหรือถูก ในอีกระดับคือความต้องการที่จะสัมผัสความเป็นจริงในเชิงวัตถุโดยการพินิจเหตุผล แต่การพินิจเชิงเหตุผลนั้นไม่จำเป็นเท่ากับการกำหนดกรอบอ้างอิงแห่งชีวิตให้ได้ก่อน ดังนั้นกรอบอ้างอิงที่มนุษย์พอใจนั้นมีองค์ประกอบสองอย่างคือ องค์ประกอบทางปัญญาของมนุษย์ และองค์ประกอบทางความรู้สึกและทางการรับรู้ ซึ่งแสดงออกในความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งที่มีมนุษย์มีความศรัทธา การมีกรอบอ้างอิงในชีวิตและความปรารถนาแห่งความศรัทธานั้นย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในสาระและเนื้อหาตามวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

“...มนุษย์รับรู้ว่าการดำรงอยู่มาก่อนเรา เราเกิดมาในโลกและเปิดทางเข้าไปสู่มัน เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกนั้นสังคม และวัฒนธรรมต่างๆได้ถูกเตรียมไว้ล่วงหน้ารออยู่ก่อนแล้ว มนุษย์มีชีวิตเป็นไปภายใต้สถานการณ์เฉพาะที่กำหนดให้กับเขาโดยสังคมที่เขาเกิดมาสู่ โดยสังคมที่มีอยู่มาก่อนที่มีระบบและรูปแบบที่หล่อหลอมผ่านกาลเวลาแห่งมนุษยชาติต่างๆกันมา ซึ่งจะบีบบังคับพื้นฐานบทแห่งจิต เป็นกรอบอ้างอิงแห่งชีวิตให้จิตบุคคลได้ยึดถือปฏิบัติและให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่รอดได้ในวิถีและวิธีแห่งสังคมแต่ละสังคมได้อาศัยก้าวเดิน นักจิตวิทยาได้กล่าวว่า ในสมองของมนุษย์นั้นมีเสียงของพ่อและแม่แว่วอยู่ สมองซีกขวาจะแว่วเสียงของแม่ ส่วนสมองซีกซ้ายจะแว่วเสียงของพ่อ สมองซีกขวามีการทำงานในลักษณะที่เรียกว่ามาตุลक्षणหรือแบบแม่ สมองซีกซ้ายจะทำงานในลักษณะที่เรียกว่า ปิตุक्षणหรือแบบพ่อ ในสังคมที่ฟังเสียงแม่มากกว่าหรืออิงกับการทำงานของสมองซีกขวามากกว่า ทางจิตวิทยาเรียกสังคมนี้ว่าสังคมมาตุลक्षण ส่วนสังคมที่ฟังเสียงพ่อหรืออิงกับการทำงานของสมองซีกซ้ายมากกว่าทางจิตวิทยาเรียกสังคมนี้ว่า สังคมปิตุक्षण...”⁷

2.2 ความหมายและลักษณะของสังคมมาตุลक्षण⁸

ในทางจิตวิทยาได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมที่มนุษย์ได้ “ วัฒนธรรม ” สืบมาจากการพัฒนาสมองของมนุษย์ผ่านกาลเวลาในอดีต โดยแบ่งรูปแบบของสังคมออกเป็นสองลักษณะที่มีรูปแบบ แนวทาง วิถีทางและกระบวนการทัศน์ต่างกันอย่างชัดเจนเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ คือสังคมมาตุลक्षणหรือสังคมแบบแม่ที่เกิดขึ้นก่อนและสังคมแบบปิตุक्षणหรือสังคมแบบพ่อซึ่งพัฒนาตามมาภายหลัง ถึงแม้ว่าจะไม่มีสังคมใดในโลกนี้จะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแบบใดแบบหนึ่งอย่างสุดโต่ง แต่มักจะมีการผสมผสานโดยที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่า เมื่อมนุษย์อยู่รวม

⁷ สรุปลงมาจาก ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาพัฒนาการ มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 125.

⁸ Fromm, Erich, *The Sane Society*, สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาบันธรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, หน้า125-145.

กันมากขึ้น การที่จะรักษาความสมดุลแห่งชีวิตที่สุขสงบ สันติในการอยู่ร่วมกันได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางจิตวิทยา มารยาท ในการอยู่ร่วมกันของคนเราในรูปแบบต่างๆ กัน และความแตกต่างกันนั้นย่อมปรากฏเป็นภาพสังคมในรูปแบบลักษณะต่างๆ อาจกล่าวได้โดยประมาณสังคมในโลกตะวันออกหรือสังคมในชนบทหรือสังคมที่เก่าแก่ในภูมิภาคต่างๆ ของโลกที่มักมีรูปแบบของสังคมที่สั่งสม สืบสาย สาน สัมพันธ์มาเป็นแบบสังคมมาตุลัทธิเป็นส่วนใหญ่

2.2.1 ความหมายของสังคมมาตุลัทธิ

สังคมมาตุลัทธิคือสังคมที่มีลักษณะแบบแม่เป็นสังคมที่มีมาก่อนสังคมแบบพ่อ มีความสัมพันธ์ที่ผูกพันอยู่กับแม่ กับสายเลือดหรือแผ่นดินถิ่นกำเนิด ที่มีชีวิตอย่างอิสระมีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน อยู่อยู่อย่างเป็นครอบครัวแบบขยายมีคนหลายรุ่นอยู่รวมกันในครอบครัวเดียวกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง มีความใกล้ชิดสนิทสนมนับญาติกัน มีระยะสัมพันธ์แบบใกล้ชิดไม่ถือตัว ในทางจิตวิทยาเรียกคนในสังคมแบบนี้ว่า “contact being” สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมแบบนี้คือคุณค่าของชีวิต โดยมีหลักการที่สำคัญคือการมีความรักในเพื่อนมนุษย์และในสรรพชีวิต มีความรักในทุกสิ่งที่มีชีวิตและให้อภัยในความผิดที่มนุษย์ที่ได้กระทำมา

2.2.2 ลักษณะสังคมมาตุลัทธิ

การถ่ายทอดลักษณะแห่งสังคมด้วยสาระแห่งความปรารถนาของมนุษย์ ด้วยการดำเนินไปของชีวิตภายใต้บริบทของสังคมที่มีอยู่มาก่อน เกิดเป็นใจความและความหมายที่ดำรงอยู่ของสังคมมาตุลัทธิได้ออกเป็น 7 ประเด็นคือ

(1) มนุษย์มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนม ผูกพันกันอย่างแนบแน่นลึกซึ้งกับ “แม่” อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องมีความรักความผูกพันเป็นลักษณะครอบครัวแบบขยาย

มนุษย์มีความผูกพันแนบแน่นลึกซึ้งกับแม่กับธรรมชาติ แรกเกิดต้องพึ่งพาอ้อมกอดของแม่อยู่นานกลายเป็นความผูกพันอันแนบแน่น นำมาซึ่งความรู้สึกปลอดภัย เป็นเจ้าของและมีรากฐานแห่งชีวิต เอื้อให้มีความปรารถนาที่จะผูกพันกับคนอื่น ๆ มีความรักแบบแม่คือการให้ซึ่งนำไปสู่ความรักในเพื่อนมนุษย์และแผ่นดิน ทำให้สังคมมีความสมานฉันท์อยู่ด้วยกันอย่างพี่น้องเรียกขานกันเป็นพี่ป้า น้าอา มีความห่วงใยที่จะรับผิดชอบดูแลแผ่นดินและเพื่อนร่วมโลก มีลักษณะทางสังคมที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม นับญาติกัน มีระยะสัมพันธ์แบบใกล้ชิดไม่ถือตัว จำรวยในการรับรู้ปรารถนาเสียสละ ผ่างกายด้วยสติสันตติ ผู้คนล้อมวงกินข้าวด้วยการนั่งพื้นเปิบมือตั้งสำหรับอย่างใกล้ชิด

(2) มนุษย์พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันร่วมทุกข์ร่วมสุข มิไต่ตรีอันติดต่อกันมิมีมิตรภาพภราดรภาพต่อกัน

การมีชีวิตโดยการเฝ้าอิงอยู่กับธรรมชาติ สบายถ่อมตัวให้กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับองค์รวมแห่งธรรมชาติ นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน เกิดเป็นการจัดการกับสิ่งต่างๆ หรือกับวัตถุแห่งวัฒนธรรมที่มนุษย์สรรสร้างขึ้นด้วยน้ำมือและน้ำใจช่วยเหลือเจือจานกัน มีการแบ่งปันทรัพยากรกันดูแลซึ่งกันและกัน จิตใจผู้คนผูกสมัครรักใคร่สมานฉันท์ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยความสนิทสนม เมื่อเราสนิทสนมกับสิ่งใดก็ตามย่อมหมายความว่าเรามีความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ เป็นอย่างดี ยิ่งสนิทสนมมากก็ยิ่งจะรู้จักตัวตนของเรามากขึ้น โดยมีความสันติสุขเป็นที่หมายแห่งใจ มีความสมานฉันท์เป็นบรรทัดฐาน มีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันซึ่งถือเป็นหัวใจของสังคมแบบแม่

(3) มนุษย์สื่อสารสัมพันธ์กันด้วยวาจา ประดิษฐานความรักแห่งใจขึ้นสู่โลกเป็นวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ

สังคมแบบแม่สืบเรื่องราวความรู้ความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตของสังคม โดยผ่านการบอกเล่าทางวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ คือวัฒนธรรมในการบอกเล่าแบบในสังคมแบบดั้งเดิม สืบสานสัมพันธ์กับสังคมผ่านการบอกเล่าในรูปแบบต่างๆ กันล้วนเป็นกุศโลบายแห่งบรรพชนเพื่อขับขานเรื่องราวความเป็นมาของสังคมจากชนรุ่นหนึ่ง ขับขานความเชื่อความรู้ไปสู่ชนรุ่นต่อมา จากปากต่อปากสืบสายสาด้านานแห่งเรื่องเล่าไปได้ไกลแสนไกล

(4) มนุษย์สมถะอยู่ในคติความไม่จริง อนิจจังแห่งสรรพสิ่งและชีวิต เวลาเป็นวัฏฏะหมุนเวียนเหมือนไม่รู้จบ กินอยู่เป็นอยู่ แบบพอเพียงตามครรลองวิถีแห่งธรรมชาติ

มนุษย์มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับโลกตามมโนทัศน์แห่งความไม่จริงแห่งโลก ซึ่งถือเป็นธรรมชาติลักษณะแห่งรูปอันเป็นที่มาแห่งสังคมาตุลักษณะ มีความเข้าใจในวิถีเมื่อเกิดแล้วก็ต้องตายชีวิตเป็นเพียงผู้มาเยือนมาสู่โลกเพียงชั่วคราว มีการกินอยู่แบบพอเพียงอยู่ในวิถีแห่งธรรมชาติ ใช้วัสดุน้อยแต่ให้กำลังหรือพลังสูง เป็นวัฏฏะหมุนเวียนมาจากธรรมชาติโดยตรง มโนทัศน์ความไม่จริงซึ่งนำไปสู่เวลาแบบวัฏฏะที่หมุนเวียนไม่จบสิ้น อาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและทำงานแห่งชีวิตต่างๆ อยู่ในผืนดินที่อาศัยอยู่ ใช้ชีวิตแบบใกล้ชิดธรรมชาติ ใช้เวลาแบบช้อนทับชับช้อนสามารถทำกิจกรรมหลายๆ อย่างได้พร้อมๆ กันในสถานที่แห่งเดียวกันเกิดเป็นการใช้สอยพื้นที่อย่างหลากหลาย

(5) มนุษย์เป็นอยู่อย่างธรรมชาติสามัญติดดิน เดินดิน ซ้ำใกล้ สัมผัสใกล้ เมืองเดิน

ด้วยมือสัมผัสเท้าติดดินและกายแนบแน่นอยู่กับพื้นดินของโลก ใจประสานเป็นหนึ่งในเดียวกับดินและฟ้าผูกพันแน่นแฟ้นในสังคมาตุแบบแม่ สัมผัสโลกด้วยการเดินเท้าอำนวยให้เกิดเมืองเดินที่ใกล้ชิดสนิทสนม มีสัมผัสแห่งการรับรู้อันละเอียดอ่อนเกิดระยะของเมืองเดินเท้าที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเมืองขนาดเล็กที่ทำให้สานโลกแห่งการรับรู้ของตาหูจมูกลิ้นกายใจได้ ได้เห็นหน้าค่าตาทักทายผู้คนประสพชีวิตเรื่องราวต่างๆ ที่ผ่านไปมาเกิดเป็นความคุ้นเคยมีการปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เกิดเป็นย่านแห่งชีวิตด้วยความหลากหลายเข้มข้น ผู้คนในชนบททำอาชีพหัตถกรรมและเกษตรกรรมมีสัมผัสแห่งมือ มีบ้าน ตลาด วัด จากวัสดุจากไม้เป็นหลักรองรับความเป็นอยู่อย่างพอเพียงและคุ้มค่า

(6) มนุษย์มีตำนานมีอัตลักษณ์เฉพาะมีความเป็นจิตนิยมมีศิลปะ ที่สัมผัสด้วยมือด้วยกายและใจ

สิ่งที่มนุษย์สะสมสืบสายสานขึ้นมาเป็นวัตถุสิ่งของอุปกรณ์ชีวิตต่างๆ จนกระทั่งเป็นบ้านเมืองนั้นมีร่องรอยของความเจริญที่ค่อยๆ สะสมก่อร่างสร้างขึ้นมาจากสังคมาตุยุคกาลและเทศกาลที่ผันผ่านจนสามารถตั้งสมอยู่ในรูปกายของสังคมาตุวัฒนธรรมท้องถิ่นและที่อาศัยอยู่ การสัมผัสโลกด้วยมือด้วยกายและจิตวิญญาณเกิดเป็นเครื่องมือเครื่องไม้ต่างๆ อย่างมีศิลปะ ละเอียดอ่อนรู้คุณค่า สามารถอ่านภาษาของธรรมชาติ ของภูมิลักษณะแห่งท้องถิ่น จนสามารถสร้างบ้านสร้างเรือน การงานอาชีพต่างๆ ที่ได้จากการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม ให้มีความสอดคล้องกับตัวเองกับแผ่นดินกับโลกและวิถีชีวิตวัฒนธรรมได้อย่างลงตัวพอเหมาะพอดี

(7) มนุษย์ใช้โลก “ เป็น ” ใช้แบบหมุนเวียนใช้แต่น้อยใช้แบบรู้คุณค่าถึงคุณค่า “ โลก ”

มนุษย์ในสังคมาตุลักษณะจะใช้วัสดุน้อย แต่มีการประหยัดพลังงานมากและมีความแข็งแรงพอเหมาะพอดี และใช้อย่างคุ้มค่าไม่ทิ้งขว้าง ใช้แบบช้อนทับ ชับช้อนในที่ว่างหรือพื้นที่เดียวกันสามารถใช้กิจกรรมร่วมกันหรือพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกันได้ และสามารถยืนอยู่ในโลกนี้ได้อย่างดี ทำให้ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างด้วยความใหญ่โตแต่สร้างอย่างพอเหมาะเข้ากับกาลและเทศะนั้นๆ หมุนเวียนเปลี่ยนไปอย่างสอดคล้องกับกิจกรรมแห่งชีวิต มีแนวทางในการดำรงชีวิตการกินอยู่และเป็นไปอย่างพอเพียงเรียบง่าย ใช้โลกแบบทะนุถนอมและทดแทนด้วยการปลูกทดแทนขึ้นมาใช้หมุนเวียนเปลี่ยนไปอย่างไม่รู้หมด ใช้อย่างรู้คุณค่า นำไปสู่การพึ่งพาโลกแห่งธรรมชาติด้วยการใช้อย่างเข้าใจ

2.2.3 รูปแบบสังคมแบบมาตุลัทธิกับปิตุลัทธิ⁹

สังคมมาตุลัทธิ

- สังคมแบบแม่ให้ความสำคัญกับแผ่นดินถิ่นกำเนิด ชีวิตที่มีอิสระ มีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน มีคุณค่าของชีวิต
1. มนุษย์มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนม ผูกพันกันอย่างแนบแน่นลึกซึ้งกับ “แม่” อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องมีความรักความผูกพันเป็นลักษณะครอบครัวแบบขยาย
 2. มนุษย์พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่มีตรีอันดีต่อกัน ไม่มีมิตรภาพ ภราดรภาพต่อกัน
 3. มนุษย์สื่อสารสัมพันธ์กันด้วยวาจา ประดิษฐ์ฐานความรักแห่งใจขึ้นสู่โลก เป็นวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ
 4. มนุษย์สมถะอยู่ในคติความไม่จีรัง อนิจจังแห่งสรรพสิ่งและชีวิต เวลาเป็นวัฏฏะหมุนเวียนเหมือนไม่รู้จบ กินอยู่เป็นอยู่ แบบพอเพียงตามครรลองวิถีแห่งธรรมชาติ
 5. มนุษย์เป็นอยู่อย่างธรรมดาสามัญติดดิน เดินดิน ฆ่าไก่ล่า สัมผัสไก่ล่า เมืองเดิน
 6. มนุษย์มีตำนานมีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความเป็นจิตนิยม มีศิลปะที่สัมผัสด้วยมือด้วยกายและใจอย่างแนบแน่น
 7. มนุษย์ใช้โลก “เป็น” ใช้แบบหมุนเวียนใช้แต่น้อย ใช้แบบรู้คุณกตัญญูต่อ “โลก”

สังคมปิตุลัทธิ

- สังคมแบบพ่อให้ความสำคัญต่อหลักการของหน้าที่ การงาน ภารกิจ กฎกติกา ความรับผิดชอบ การลำดับอำนาจ
1. มนุษย์มีความสัมพันธ์เหินห่าง แยกตัวจากธรรมชาติ อยู่โดดเดี่ยวลำพัง รักตนเองและพวกพ้องไม่นับญาติพี่น้องไม่พึ่งพาใคร มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง อยู่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว
 2. มนุษย์มีความอิสระไม่พึ่งพากันและกัน อยู่อย่างมีความสุขสำราญเพียงลำพัง
 3. มนุษย์สืบสารด้วยการบันทึก สลักเสลาประดิษฐ์ความยิ่งใหญ่แห่งวัตถุ เป็นวัฒนธรรมแบบลายลักษณ์
 4. มนุษย์ครอบครองโลกแบบยึดมั่นถาวร สมบูรณ์แบบด้วยความโดดเดี่ยว เวลาเป็นแบบเส้นตรง อยู่อย่างยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ
 5. มนุษย์เป็นอยู่อย่างไม่ธรรมดาไม่ติดดิน ไปเร็วไกล สัมผัสไกล ไกลธรรมชาติ เมืองรถ
 6. มนุษย์เป็นมาตรฐานสากล มีความเป็นเหตุผลนิยม เป็นวิทยาศาสตร์สูงชอบแตกต่วน ความสำเร็จรูปและเป็นจักรกลลักษณะ
 7. มนุษย์ใช้โลก “ไม่เป็น” ใช้แบบหมดสิ้นใช้แบบฟุ่มเฟือย แบบไม่รู้คุณค่าต่อ “โลก”

⁹ Fromm, Erich, *The Sane Society*, สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยา

สังคมมาตุลัทธินั้นคือสังคมวัฒนธรรมที่เจริญงอกงามและได้สอดผสานสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกัน กับวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเชื่อความศรัทธาศาสนา มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม มีแบบแผนประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ผูกโยงถึงกันโดยวิถีชีวิตของผู้คน ให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกับโลกธรรมชาติ ใช้วัสดุที่น้อยในพื้นที่ที่น้อยแต่กลับมีรูปธรรมที่แข็งแรงได้อย่างมีความพอเพียง พอดีแก่ผู้อาศัย เป็นสังคมวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่สะท้อนความงามของสังคมที่มีความสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมและมนุษย์กับโลก สะท้อนความดีของสังคมที่ผู้คนมีมิตรภาพ สัมพันธภาพ ภราดรภาพอันดีต่อกันและกัน

สังคมมาตุลัทธิมีวัฒนธรรมที่ก่อร่างสร้างขึ้นด้วยน้ำมือและน้ำใจของมนุษย์ที่มีความเจริญทั้งทางกายและทางจิตใจ ที่เป็นผลผลิตของการปลูกการสร้างสิ่งต่างๆ กันตามระบบและระเบียบของสังคมที่มีการดำรงอยู่และความเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน การปลูกสร้างเป็นงานของมนุษย์ที่อาศัยเครื่องมือเครื่องไม้ วัสดุและภูมิปัญญาของสมาชิกในสังคม ที่สะสมสืบสายขึ้นเป็นรูปธรรมและนามธรรมต่างๆ กัน มีการจัดการทางวัฒนธรรมคือการจัดการกับวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือและเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สามารถรองรับความต้องการทั้งทางกายและใจของมนุษย์ ที่สามารถรองรับการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลกต่างๆ กันด้วยภูมิปัญญาของสังคมที่สะสมความรู้ความคิดความเชื่อมาช้านาน เพื่อสร้างสรรคให้สอดคล้องกับสังคมขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน อันได้แก่ความคิดที่มนุษย์ได้คิดและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ กัน มนุษย์จึงมีภารกิจชีวิตที่ได้สะสมก่อร่างสร้างขึ้นทีละเล็กละน้อยลงไปบนผืนแผ่นดินบนท้องถื่นบนโลกที่ได้อยู่และอาศัยได้สลับเสลาภูมิปัญญาของบรรพชน และได้สืบสานภาวการณ์ต่อไปในวิถีและวิถีที่แตกต่างกันต่อไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

2.3 ระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์¹⁰

วัฒนธรรมหมายถึงความเจริญทั้งทางกายและทางใจ วัฒนธรรม การจัดการทางวัฒนธรรมก็คือการจัดการกับวัสดุอุปกรณ์แห่งชีวิตที่รองรับการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ในการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นระบบให้เราได้พิจารณาได้หลายระบบแต่ในที่นี้จะพิจารณาตามระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ได้ลิบบระบบตามทัศนะของ Edward T. Hall* เรียกระบบนี้ว่าระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (primary message system) ที่เป็นระบบสื่อสารอันเป็นพื้นฐานขององค์ประกอบพื้นฐานของวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อใช้ในการศึกษาทำความเข้าใจหรืออธิบายถึงลักษณะของวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมด้วยกัน 10 ระบบคือ

2.3.1 ระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก (interaction)

มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับโลกแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รูปแบบหรือระบบของการมีความปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกของคนเรานั้นคือรูปแบบของการอยู่รอด รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์นี้คือรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือมนุษย์กับสังคมวัฒนธรรมของเขา ที่ที่ซึ่งมนุษย์ได้วางตัวจนของเขา ลงในโลกที่เขาอาศัยอยู่ จึงนับเป็นความสำคัญอย่างแรกที่จะต้องทำความเข้าใจเพราะการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับโลกกับธรรมชาตินั้นทำให้เขามีความผูกพันแนบแน่นอยู่ในโลก เกิดเป็นประเพณีต่างๆ ที่สอดคล้องกับโลกและธรรมชาติ ทั้งยังสามารถบ่งบอกถึงตำแหน่งแหล่งที่ที่เขาได้อาศัยอยู่ในโลกใบนี้ได้

¹⁰ Hall, Edward T., *The Silent Language*, สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, หน้า156 - 186.

* Edward Twitchell Hall นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ที่มีผลงานทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญต่อสาขาสถาปัตยกรรม เช่น *The Silent Language* (1959), *The Hidden Dimension* (1969), *Beyond Culture* (1977), *The Dance of Life* (1984) เป็นต้น.

2.3.2 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (association)

มนุษย์ต้องการมีความสัมพันธ์ต่อกันเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่มีพื้นฐานอาศัยกันมาตั้งแต่อาศัยอยู่ในอ้อมอกแม่อยู่ในครอบครัวอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ เกิดเป็นสังคมขึ้น มนุษย์จะจัดการกับชีวิตภายใต้การหล่อหลอมของสังคมที่เขาเกิดมาสู่รูปแบบของสังคมที่มีอยู่ก่อน เพื่อจะเป็นกรอบกติกาอ้างอิงให้กับชีวิตใหม่ซึ่งเสมือนการ “ปลุกชีวิต” ของเขาขึ้นมาลงในเนื้อหาของโลกเกิดเป็นความผูกพันเกี่ยวเนื่องกันช่วยเหลือระหว่างกันอย่างสนิมสนมดังพ่อแม่พี่น้องเป็นเครือข่ายโยงใยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2.3.3 ระบบการเลี้ยงชีพ (subsistence)

ในการดำรงชีวิตโดยพื้นฐานทางกายภาพนั้น มนุษย์จำต้องกิน อยู่ ทำงานและได้รับอาหารอย่างพอเพียงเพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตเลี้ยงชีพและสร้างชีวิตของตนขึ้น ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและในการหาเลี้ยงชีพนั้นก็จะมีระบบความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะจรรโลงให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องตามครรลองครองธรรมในสังคมวัฒนธรรมที่เขาดำรงอาศัยอยู่ เพราะลึกๆ แล้วนอกจากการเลี้ยงชีพเพื่อดำรงชีพแล้วนั้นมนุษย์ยังคงมีความปรารถนาให้การเลี้ยงชีพของเขานั้นถูกต้องตามความเชื่อศาสนาวัฒนธรรมหรือกฎหมายต่างๆ ที่สังคมนั้นๆ กำหนดขึ้น

2.3.4 ระบบปฏิสัมพันธ์ของหญิงชาย (bisexuality)

ระบบปฏิสัมพันธ์ของหญิงและชายนั้นมักมีความแตกต่างกัน ตามสังคมวัฒนธรรมที่เขาอาศัยอยู่ เพราะการปฏิสัมพันธ์ของความแตกต่างระหว่างเพศนั้นมีข้อกำหนดข้อปฏิบัติข้อแยกแยะต่างๆ เพื่อความเหมาะสมของเพศในแต่ละวัฒนธรรมนั้นๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางตะวันออกที่สังคมต่างๆ มักจะมีการแบ่งแยกประเพณีปฏิบัติของชายและหญิงแตกต่างกันออกไป เพื่อให้การดำรงอยู่ของเพศชายและหญิงที่มีความแตกต่างทางกายภาพตามธรรมชาติให้มีความสมดุลระหว่างกันและกัน แม้ว่าปัจจุบันเรามักพบเห็นความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในการปฏิบัติ แต่ในสังคมตะวันออกนั้นยังคงซึ่งวัฒนธรรมที่ถูกออกแบบมาให้มีความแตกต่างระหว่างเพศนั้นยังคงมีระยะห่างระหว่างกันและกันเสมอ

2.3.5 ระบบเทศะปฏิสัมพันธ์ (territoriality)

เกิดจากการที่คนเรามีระยะสัมพันธ์กับผู้อื่นและโลกรอบตัวเขา ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวัตถุต่างๆ ในโลก ที่เกิดจากการใช้งานของมนุษย์ที่มีขนาดระยะและและองคาพยพที่รองรับแตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ของที่ว่างต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างลงตัวและเหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ เพราะความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างปราศจากความเป็นมา แต่เกิดจากการที่การครอบครองพื้นที่เหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และโลกธรรมชาติหรือวัตถุทางวัฒนธรรมกันอย่างแนบแน่น ยิ่งสนิทสนมกันมาก ระยะที่เกิดขึ้นก็จะยิ่งมีความใกล้ชิดมากขึ้น

2.3.6 ระบบกาละปฏิสัมพันธ์ (temporality)

เมื่อมนุษย์เกิดมาสู่โลกนั้นระบบเวลาได้ถูกผูกพันกับชีวิต เติบโตตามวันเวลาที่ผันผ่านเต็มไปด้วยการเคลื่อนชีวิตที่อยู่ใน “วัฏจักร” ต่างๆ สะสมสืบสายสัมพันธ์ของชีวิตผ่านวันคืนเดือนปี ผ่านฤดูกาลต่างๆ ของโลกและของท้องถิ่นที่อยู่อาศัย เกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมการดำรงอยู่ของท้องถิ่นตามสังคมวัฒนธรรม ที่ได้ยึดถือและให้ความสำคัญในเรื่องของเวลาที่แตกต่างกันและหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามช่วงของเวลา โดยทั่วไปในรอบของวัฒนธรรมนั้น มักจะมีประเพณีที่ต้อนรับหรือปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างครบถ้วนรอบด้าน ที่สอดคล้องกับกาลเวลาหรือธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ

2.3.7 ระบบการเรียนรู้ (learning)

มนุษย์สามารถที่จะเรียนรู้โลกได้มากกว่าสัตว์ การเรียนรู้ทำให้มนุษย์เกิดการปรับตัวและมีวิวัฒนาการ การรับรู้ของคนเราจะเกิดการปรับตัวอื่นเนื่องจากสภาพแวดล้อมรอบตัวของคนเรานั้นเปลี่ยนไป และคนเรานั้นสามารถเรียนรู้จากการปรับตัวโดยมีภาษา มีการอธิบายต่อโลกแห่งชีวิตที่แตกต่างกันทำให้แต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกันตามไปด้วย โดยมีรูปแบบวิธีการหรือกระบวนการทัศนหรือวิถีแห่งการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งที่แตกต่างและน่าสนใจ

2.3.8 ระบบการเล่น (playing)

ในบางช่วงของชีวิตมนุษย์ย่อมต้องการการพักผ่อน การผ่อนคลายความตึงเครียด จากการทำงานแห่งชีวิตด้วยการ “ ปล่อยชีวิตให้เป็นอิสระ ” หรือทำอะไรที่ดูเหมือนไร้สาระบ้าง ก่อนที่จะกลับมาต่อสู้กับชีวิตใหม่อีกครั้ง ชีวิตที่จริงจังเกินไปอาจจะไม่มีโอกาสได้สัมผัสโลกที่สนุกสนาน น่าอยู่เพราะความจริงจังนั้นเป็นเพียงด้านหนึ่งของชีวิตเท่านั้น ที่มีอีกด้านหนึ่ง เป็นมิติแห่งฝัน ที่เร้นลับซ่อนอยู่ในโลก

2.3.9 ระบบการป้องกันตัว (defense)

มนุษย์ไม่มีอาวุธหรืออุปกรณ์ป้องกันตัวมาตั้งแต่แรกเกิด แต่มนุษย์ใช้สมองในการถากถางสรรสร้างเครื่องมือเครื่องไม้ต่างๆ ผ่านการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนกลายมาเป็นอุปกรณ์ในการล่า อุปกรณ์ในการป้องกันตัว เพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองผู้คนในสมาชิกของครอบครัวของสังคมของชนชาติต่างๆ ที่มีความเรียบง่ายหรือจนไปถึงซับซ้อนตามสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ

2.3.10 ระบบการใช้โลก (exploitation)

มนุษย์ถือกำเนิดมาในโลกด้วยการใช้ การตีเมกินโลกให้สอดคล้องกับธรรมชาติ การใช้โลกแบบยั่งยืนด้วยการกินอยู่พึ่งพาแบบยั่งยืน ดังนั้นเมื่อเราใช้โลกก็ใช้อย่างทะนุถนอมไม่กินทิ้งกินขว้างจะใช้จนหมดคุณค่าที่มันจะใช้ได้แล้วค่อยทิ้งเพื่อให้ทรัพยากรต่างๆ เหล่านั้นได้มีโอกาสตกทอดถึงรุ่นหลัง ในการใช้โลกนั้นมนุษย์ได้พัฒนาเครื่องมือเครื่องไม้เครื่องจักรกลต่างๆ เพื่อให้สามารถใช้แทนมือแทนไม้ ขยายขอบเขตของมือให้ออกไปไกลยิ่งขึ้น

การที่มนุษย์ได้เข้าไปสัมผัสเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในหลายกรณีนั้น ความเข้าใจในความหมายสำคัญของการอาศัยอยู่นั้นเป็นประเด็นที่สำคัญ การที่จะเข้าใจประเด็นดังกล่าวนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงปรากฏการณ์ศาสตร์ในการทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ ด้วยวิธีทางปรากฏศาสตร์นั่นเองที่จะทำให้การวิเคราะห์ความหมายของเนื้อหาสำคัญที่ปรากฏหรือยังไม่ปรากฏค่อยๆ ได้เปิดเผยตัวออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ

2.4 ปรากฏการณ์ศาสตร์ในการทำความเข้าใจเรื่องราว ¹¹

“...ปรากฏการณ์แห่งชีวิต จะค่อยๆ เปิดตัวออกมาอย่างมีความหมาย หากเราผู้ศึกษามีเจตจำนงล่วงหน้าอยู่เพียงกรณีเดียวก็คือการเปิดใจที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ตามสภาวะที่เกิดขึ้นจริงไม่ได้เกิดตามทฤษฎีหรือเหตุผลหรือสมมุติฐานที่ตั้งมาก่อน...” ¹²

¹¹ Norberg-Schulz, Christain, *The Concept of Dwelling*. สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรม*, หน้า156 - 186.

¹² ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรมกับศาสตร์แห่งความคิด*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 2-37.

ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวประเด็นหรือสถานการณ์ต่างๆ ในการปรากฏหรือที่ยังไม่ปรากฏ ให้เราให้เห็นหรือรับรู้และทำความเข้าใจถึงความหมายที่ซุกซ่อนอยู่ในเรื่องราวเหล่านั้นที่ต้องการการทำความเข้าใจในวิถีทางแห่งปรากฏการณ์ศาสตร์ เพราะการที่ได้สัมผัสถึงเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในหลายกรณีนั้น ความเข้าใจในความหมายที่สำคัญๆ ของการอาศัยอยู่ก็จะสามารถปรากฏขึ้นได้ด้วยการแยกแยะเป็นหมวดหมู่ด้วยการวิเคราะห์ประเด็น (theme analysis) แห่งเนื้อหาเรื่องราวดังกล่าวที่มีความสำคัญในการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ ความสัมพันธ์ในมิติของประเด็นต่างๆ แห่งชีวิตจะค่อยๆ เปิดเผยตัวให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสอดคล้องกันอย่างแน่นอน เป็นความสัมพันธ์ของเรื่องราวที่สามารถอ่านแล้วนำไปสู่การมองเห็นหรือทำความเข้าใจ ซึ่งในหลายเรื่องเป็นความเข้าใจอันลึกถึงถึงความหมายแห่งชีวิตมนุษย์ที่แอบซุกซ่อนอยู่ให้ออกมาสู่ความเข้าใจอย่างทีละเล็กละน้อยอย่างช้าๆ เข้มข้นและแน่นอนตามวิถีทางแห่งการดำรงอยู่

ความเข้าใจในประเด็นเนื้อหาสาระของเรื่องราวต่างๆ นั้นเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (text analysis) ในวิธีแห่งการค้นหา การวิเคราะห์เรื่องราว (text analysis) หรือข้อมูลที่ได้รับหรือได้ประสบเพื่อที่จะเปิดประเด็นแห่งเนื้อหาสาระของเรื่องราวนั้นๆ ให้เปิดออกมาเพื่อวิเคราะห์ด้วยวิธีการการวิเคราะห์สถานการณ์ (situational analysis) และการแปลความหรือการตีความหมายของเนื้อหาด้วยความรู้และวิธีการของปรัชญาสายปรากฏการณ์ศาสตร์ (phenomenology) และการตีความในแนวทางของมนุษย์นิยม เนื่องด้วยความรู้และวิธีการดังกล่าวจะช่วยให้เข้าไปสู่ความเข้าใจในความหมายที่ลึกถึงของเรื่องราวต่างๆ ได้มากขึ้น เป็นความหมายที่เกิดจากการพิจารณาอย่างละเอียดถึงความหมายที่ปรากฏขึ้นอย่างรอบคอบและรอบด้านกว้างขวางและลึกถึงก่อนที่ความหมายอันลึกซึ้งซึ่งจะปรากฏตัวออกมาให้เห็นและรับรู้ให้เข้าใจได้

“...ผู้ศึกษา ‘ ต้อง ’ เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ของชีวิตและโดยทางนั้นนอกจากผู้ศึกษาจะสามารถค้นพบสิ่งที่เป็นปกติ (typical) กับสิ่งที่สำคัญก็คือสิ่งที่พิเศษที่เฉพาะ ที่เกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถเปิดชั้นของความหมายของเรื่องราวที่ศึกษาได้อย่างลึกถึง ผู้ศึกษาจะไม่พกเอาสมมุติฐานใดๆ หรือ ‘ คำทำนาย ’ ข้อเท็จจริงใดๆ ไว้ก่อนโดยเหตุว่าข้อสมมุติฐานนั้นจะเป็นเหมือนม่านบังตาไม่ให้เรามีโอกาสให้ความจริงของชีวิต ที่เราคาดเดาก่อนไม่ได้มีโอกาสเปิดเผยตัวของมันออกมาตามธรรมชาติ...”¹³

“...กระบวนการหลักในสายปรากฏการณ์นั้น เป็นการมองในเชิงบอกเล่าหรือพรรณนา (descriptive) หรือกล่าวโดยเฉพาะเจาะจงลงไปก็คือการบอกเล่าความหมายและประสบการณ์ชีวิตมนุษย์อย่างที่เกิดขึ้นและสัมผัสได้ (a description of human experience meaning as they are lived)...

...ปรากฏการณ์ศาสตร์นั้นมุ่งเสาะแสวงหาความรู้จักและพรรณนาประสบการณ์ในชีวิต เพื่อที่จะคลี่เผยโครงสร้างที่เป็นแก่นของประสบการณ์นั้นๆ...”¹⁴

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2-37.

¹⁴ Seamon, David, *Phenomenology and Environment – Behavior Research*, Advances In Environment, Behavior, and Design 1, 1987, p4-6.

ปรากฏการณ์ศาสตร์คือปรัชญาแห่งความเข้าใจในเรื่องมนุษย์และสรรพสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตมนุษย์ ในกาลเทศะต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นเป็นเรื่องราวแห่งเหตุการณ์ สถานการณ์และปรากฏการณ์ เพื่อให้มีความเข้าใจถึงความหมายแห่งชีวิตระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับโลกแวดล้อม ซึ่งก็เป็นกระบวนการของการกระทำอันภาพที่จะเป็นหนทางนำไปสู่ความเข้าใจในความหมายที่ลึกซึ้งของประเด็นที่ต้องการศึกษา เพื่อที่จะแสวงหาความเข้าใจที่เหมือนดังซ้อนทับอยู่ในเนื้อหาของเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นเป็นเสมือนเนื้อเยื่อหลายๆ ชั้นซ้อนทับกันอยู่เป็นชั้นๆ (layer of meaning) แห่งความหมายของเรื่องราวที่สะสมความหมายแห่งเรื่องราวออกมา และเมื่อเปิดแต่ละชั้นของความหมายของเรื่องราวออกมาในมิติต่างๆ เช่นมิติทางกายภาพ มิติทางจินตภาพ มิติทางสุนทรียภาพออกมาแล้วโครงสร้างของเรื่องราวหรือของเนื้อหาสาระและจิตวิญญาณของเรื่องราวต่างๆ จะค่อยๆ ตกผลึกกลั่นตัวออกมาสู่การปรากฏออกมาจากที่ซ่อนเร้น เป็นการปรากฏที่เกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษโดดเด่นและไม่ธรรมดาขึ้นมาให้เราได้รับรู้และทำความเข้าใจ

2.5 การอาศัยอยู่¹⁵

“...เมื่อฉันเอ่ยวาจาว่า ‘ฉันคือมนุษย์’ ในการเปล่งคำนั้นขึ้นมาให้นึกถึงไปว่า ฉันคือมนุษย์ผู้ซึ่งกำลังอาศัยอยู่และในคำว่า ‘มนุษย์’ ที่ฉันได้เปล่งออกไปก็หมายจะบอกกล่าวไว้ว่า ฉันนั้นอาศัยอยู่บนดินและได้ฟ้า ด้วยลมหายใจของมนุษย์ฉันยืนอยู่ท่ามกลางสิ่งต่างๆ ถึงแม้เมื่อฉันได้สร้างความสัมพันธ์ขึ้นกับสิ่งของที่มีได้อยู่ใกล้มือหรือใกล้ตา ฉันก็อาจรู้อยู่เสมอว่าฉันนั้นอาศัยอยู่ในระหว่างมันในความคิดคำนึง...”¹⁶

“...การตั้งถิ่นฐาน...ถิ่น+ฐาน...ของมนุษย์จะหมายถึงการหว่าน ‘เมล็ดแห่งชีวิต’ และการทำนุบำรุงรักษาพื้นผิวโลกแห่งนี้ไว้ ให้เป็นเนื้ออันอุดมของเมล็ดที่หว่านลงไปนั้น มนุษย์จะพบกับตัวเขาเองเมื่อเขามีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเพื่อการอาศัยอยู่ ...อาศัย+อยู่ และมีนัยสำคัญอยู่ที่ว่า ปรากฏแห่งตัวตนของเขาในโลกใบนี้ได้รับการยกย่องหรือยอมรับจากผู้อื่น...”¹⁷

การอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและลึกซึ้งหมายถึงการที่มนุษย์สามารถสร้างความสัมพันธ์ แสวงหาความเป็นตัวตนและมีเอกลักษณ์ที่เติมเต็มไปด้วยความหมายอย่างลึกซึ้งขึ้น ในสถานที่ที่เราได้กำหนดความเป็นตัวตนลงไปในโลกแวดล้อม ตลอดจนเราได้มีโอกาสสัมผัสเสลาวิถีแห่งชีวิตของเรา ได้มีโอกาสสัมผัสและทำความเข้าใจถึงมิติที่ลึกซึ้งของโลก ถึงลักษณะและความสำคัญของความหมายต่างๆ ลงไปในโลกด้วยตัวตนของเราเอง ซึ่งในแนวทางนี้เราได้อาศัยสถานที่เป็นดังสะพานให้เราได้ก้าวข้ามผ่านพื้นเข้าไปสู่โลก หรือเข้าไปสู่ที่ว่างที่มีวิญญาณ ด้วยการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและเข้มข้นจนสามารถเกิดเป็นถิ่น หรือถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัวเกิดเป็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเพื่อการอาศัยอยู่ ซึ่งในการอาศัยอยู่นั้นมีความสำคัญอยู่ที่การปรากฏแห่งตัวตนของเราในโลกใบนี้ที่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น¹⁸ และในการกำหนดทิศทางแห่งชีวิตนั้นย่อม

¹⁵ Norberg-Schulz, Christain, *The Concept of Dwelling*. สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรมศาสตร์*, หน้า 277 -286.

¹⁶ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *กำเนิดสถาปัตยกรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า15.

¹⁷ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยา สถาปัตยกรรมศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 278.

¹⁸ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *เรือนไทย 2 จลจักรวาลสถาปัตยกรรม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า (36).

ต้องอาศัยความสามารถในการอ้างอิงตำแหน่งแหล่งที่และความสามารถในการกำหนดเอกลักษณ์ของตนเอง เพราะเมื่อเราสามารถกำหนดตัวตนของเราเองได้เมื่อนั้นก็จะสามารถเรียกได้ว่า เราได้อาศัยอยู่ในโลกนี้ได้ ซึ่งการกำหนดเอกลักษณ์ของตนเองได้ก็คือพื้นฐานของการเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของ

เหตุที่เราสามารถบอกได้ว่าเราอาศัยอยู่ในที่ใดได้นั้น ก็เพราะว่าเราสามารถการอ้างอิงตำแหน่งแหล่งที่แห่งชีวิตด้วยเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งการที่จะกระทำดังกล่าวได้นั้นก็ย่อมต้องอาศัยประสบการณ์ในการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นในสถานที่นั้นหรือในสภาพแวดล้อมนั้นๆ อย่างมีความหมายเท่านั้น และเมื่อการอาศัยอยู่ก็ย่อมหมายถึงการที่เราได้อาศัยอยู่ระหว่างใต้ท้องฟ้าและบนพื้นดิน เป็นองค์รวมกับถิ่นที่ได้อาศัยอยู่

“...dwelling หรือการดำรงอยู่นั้น คือการมีชีวิตอย่างสุขสงบ สันติ อย่างมีอิสระเสรีในโลกนี้ โลกซึ่งถนอมเลี้ยงดูแลสรรพสิ่งให้เป็นไปโดยธรรมชาติของมันเอง การถนอมรักษาคุณแลนี้เองคือธรรมชาติของการดำรงอยู่ของเรา...”¹⁹

และในสถานที่แห่งนี้เองที่เราสลักเสลาความเป็นตัวตนของเรา ที่ทำให้เราได้ค้นพบตัวตน ณ สถานที่แห่งนี้ได้อย่างแท้จริง ตลอดจนได้ประกาศถึงหนทางแห่งชีวิตในตลอดของช่วงเวลาแห่งการเดินทางที่ผ่านมา ณ ภายใต้อากาศและบนพื้นดินด้วยตัวของเขาเอง²⁰ ลงบนถิ่นที่ ลงบนพื้นโลกจนเป็นเนืองนาอันอุดม จากเหตุการณ์ของชีวิตที่ได้ประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวของมันลงไป เหตุการณ์อย่างนั้นเป็นองค์รวมแห่งภูมิสถาน และเมื่อมนุษย์ได้ดำรงอยู่ในแนวทางของปรากฏการณ์ดังกล่าวการตั้งถิ่นฐานก็จะถูกพัฒนาให้เกิดขึ้นตามมา

เมื่อมนุษย์ได้กำหนดตัวตนของเขาลงไปในที่ว่างได้แล้วความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมก็จะเกิดขึ้นจากความสามารถในการอ้างอิงถึงตำแหน่งแหล่งที่ของตนเอง (orientation) รวมกับความสามารถในการกำหนดเอกลักษณ์ของตนเอง (identification)* ดังนั้นเมื่อที่ว่างที่มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของได้เกิดขึ้นผนวกกับอารมณ์และความรู้สึกของตนเองความเป็นถิ่นที่จึงได้ก่อเกิดขึ้น หรือในทางกลับกันนั้นถิ่นที่ก็คือการแสดงออกอย่างมีเอกลักษณ์และตัวตนของการอาศัยอยู่อย่างมีความรู้สึกที่เป็นเจ้าของที่ผูกพันกัน สอดประสานกันอย่างแนบแน่นและเข้มข้นกับถิ่นอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์ค่อยๆ เอร่าร่างกายและจิตใจเข้าไปสัมผัสผูกพันยึดโยงกรอบร่างสร้างสถานความสัมพันธ์อยู่กับถิ่นอย่างแนบแน่นและเข้มข้นผ่านกาลและเทศะ ผ่านกิจกรรมแห่งชีวิตต่างๆ ลงไปในหนทางแห่งชีวิต จึงปรากฏขึ้นเป็นจิตวิญญาณแห่งสถานที่ (genius loci)²¹ และเมื่อการอาศัยอยู่ในถิ่นอยู่ในโลกของมนุษย์ก็จะบังเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์

¹⁹ Heidegger, Martin, *Building Dwelling Thinking*, In *Poetry Language Thought*, Translated by Albert Hofstadter (New York: Harper & Rowe, 1971).
สรุปความโดย ม.ล. ปิยะดา เทวกุล ทวีปรังษีพร, *คำความคิด สถาปัตยกรรม ว่าด้วยทฤษฎีสถาปัตยกรรมในโลกโพสโมเดิร์น*, (กรุงเทพฯ: ลายเส้น), 2554, หน้า 98.

²⁰ Norberg-Schulz, Christain, *The Concept of Dwelling*, (New York: Rizzoli International Publications, 1985), p7-29.

* “ orientation ” และ “ identification ” นั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการศึกษาภาพของพื้นที่หรือโครงสร้างทางกายภาพในการอาศัยอยู่ (dwelling) หรือการรับรู้ทางสายตาของกลุ่มจิตวิทยาเยอรมัน Gestalt อันได้แก่ “ figures ” และ “ ground ” ดู Norberg-Schulz, Christain, *The Concept of Dwelling*, (New York: Rizzoli International Publications, 1985), p15-25.

²¹ ดูรายละเอียดได้ใน Norberg-Schulz, Christain, *genius loci towards a phenomenology*, (New York: Rizzoli International Publications, 1984), และทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 235-286.

2.6 การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน²²

“...ขอบเขตของการอนุรักษ์ที่กว้างขวางมากขึ้น ทำให้งานอนุรักษ์ปัจจุบันไม่จำกัดอยู่แต่เพียงสถาปัตยกรรมที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ได้ขยายออกไปถึงชุมชนเมืองและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม และนอกจากนี้ยังไม่จำกัดอยู่เฉพาะการอนุรักษ์ลักษณะทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงการรักษาและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่จะทำการอนุรักษ์นั้น ...”²³

แม้ว่าพื้นที่ที่ทำการวิจัยครั้งนี้นั้นไม่ได้เป็นโบราณสถาน แต่เป็นหมู่บ้านที่มีเรือนและบริบทแวดล้อมทั้งที่ปรากฏทางกายภาพและไม่ปรากฏทางกายภาพ ที่มาจากการอาศัยอยู่ของผู้คนซึ่งดำรงไว้ซึ่งสังคมวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมประเพณี มีความเป็นมาของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีแห่งการดำเนินชีวิตและศาสนาอย่างสงบสุขเรียบง่ายและยั่งยืน เป็นสังคมและวัฒนธรรมมลายูที่มีความสมานฉันท์รักใคร่กลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น ตามลักษณะของสังคมมาตุลาการแบบดั้งเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมืองน้อยมาก มีวิถีชีวิตดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ มีการสืบเนื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ²⁴ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนมีความโดดเด่นน่าสนใจและนับวันจะหาได้ยากยิ่ง ดังนั้นในการตัดสินใจถึงสิ่งที่จะทำการอนุรักษ์นั้น จึงเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์อย่างยิ่ง Sir Bernard M. Feilden* ได้กำหนดไว้ว่า หัวใจของการอนุรักษ์นั้น อยู่ที่การรักษาคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ สามารถแบ่งออกเป็นคุณค่าได้เป็น 3 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ คุณค่าด้านกายภาพหรือคุณค่าด้านการใช้งาน (use value) ที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้ คุณค่าทางด้านจิตใจ (emotional value) ที่แม้ไม่ปรากฏให้เห็นก็ยังสามารถรับรู้ได้ ซึ่งคุณค่านี้จะเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคนในสังคมที่มีต่ออาคารหรือสถานที่นั้น โดยมีสิ่งที่บ่งชี้ก็คือความทรงจำที่เกี่ยวกับอาคารของคนในสังคม ความเป็นเอกลักษณ์ของอาคาร ความเชื่อศาสนาหรือความต่อเนื่องของวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งนับเป็นคุณค่าสำคัญของพื้นที่ที่ทำการศึกษา รวมถึงคุณค่าด้านวัฒนธรรม (cultural value) อันได้แก่คุณค่าทางด้านความงามและความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าในทางสถาปัตยกรรม²⁵

สนธิสัญญาบัตรเบอร่าที่ปรับปรุงใหม่ (The Burra Charter: 1999) นั้นได้กล่าวถึงคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ ซึ่งรวมถึงคุณค่าที่รับรู้จากประสาทสัมผัสต่างๆ ด้านได้แก่ รูปทรง ขนาด สี ผิวสัมผัสและวัสดุและยังครอบคลุมถึงการที่ได้สัมผัสกลิ่นและเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และการใช้สอยสถานที่นั้นๆ ด้วย รวมถึงคุณค่าด้านสังคมที่ครอบคลุมถึงคุณค่าของสถานที่แห่งนั้น ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ ความเชื่อหรือวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตามคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะส่วนที่ปรากฏให้เห็นทาง

²² สรุปลงความจาก ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

²³ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ, แนวคิดและการปฏิบัติการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, ใน พัฒนาวิชาการสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 2.7.

²⁴ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการศึกษาข้อมูลชุมชนเพื่อการพัฒนาศูนย์พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต กรณีศึกษาย่านเก่าเมืองจันทบุรี, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550) หน้า 7.

* M. Feilden, Bernard, Sir เป็นนักวิชาการและนักปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชาวอังกฤษ มีผลงานที่สำคัญเช่น Conservation of Historic Building (1989) เป็นต้น.

²⁵ M. Feilden, Bernard, Sir, Conservation of Historic Building, (London: Architecture Press, 1989), p.6.

กายภาพเท่านั้น แต่ยังมีรวมถึงองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ที่เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายและความพิเศษของวัฒนธรรมที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากคติความเชื่อและขนบธรรมเนียมต่างๆ ซึ่งมรดกเหล่านี้จะสัมผัสได้จากเทศกาลแห่งชีวิต ระบบความเชื่อ พิธีกรรมและองค์ประกอบในการดำรงชีวิตต่างๆ ของผู้คนในถิ่นนั้นๆ

Marilyn C Truscott ได้กล่าวถึงคุณค่าของสิ่งที่ไม่ปรากฏทางกายภาพ (Intangible values)²⁶ ไว้ว่า

“...Most heritage practitioners were unfamiliar with methods used in perception studies in disciplines such as sociology and geography, and many were unaware of work taking place in indigenous heritage conservation to include spiritual values in their heritage management...”²⁷

ที่ได้เน้นถึงวิธีหรือกระบวนการที่จะทำความเข้าใจหรือการได้มาซึ่งข้อมูลในสิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือไม่ปรากฏในทางกายภาพ (Intangible) สามารถปรากฏให้กระจ่างชัดขึ้นมาได้ด้วยวิธีการดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อที่จะสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนหรือการจัดการการอนุรักษ์สำหรับมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีชีวิต ที่สามารถรักษาค่าของจิตวิญญาณของพื้นที่ให้ดำรงอยู่ควบคู่กับชุมชนได้

กล่าวโดยสรุปการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ของเรือนมลายูของกรณีศึกษานั้น ได้เริ่มทำการศึกษานวนคิดและทฤษฎีในภาพรวมของสังคมและวัฒนธรรมแบบมาตุลลักษณะของชาวมลายู ที่เริ่มต้นจากความเข้าใจในเรื่องความปรารถนาของมนุษย์แนวคิดลักษณะของสังคมแบบมาตุลลักษณะ เพื่อจะเป็นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่องระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ทั้ง 10 ระบบ ซึ่งระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์จะนำไปสู่การทำความเข้าใจในเรื่องการอาศัยอยู่ในแนวทางของปรากฏการณ์ศาสตร์ ทั้งที่ปรากฏให้เห็นในมิติทางกายภาพ และที่ไม่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพแต่มีการดำรงอยู่อย่างเข้มข้น ในหนทางหรือแนวทางของมนุษย์นิยม ที่จะ เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจถึงการอาศัยอยู่ของเรือนมลายูของกรณีศึกษาที่มีการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่น และการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชนที่จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชน หรือเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจชุมชนทางวัฒนธรรมสำหรับเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในการศึกษาวิจัยเรือนหรือชุมชนมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคต เพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตที่มีคุณค่า มีความเรียบง่าย พอเพียงและดำรงชีวิตอยู่ในคุณธรรมคุณงามความดี อันมีที่มาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษที่เป็นความศรัทธาสูงสุดของชาวมุสลิม อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างในวิถีทางของการอาศัยอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ในบทถัดไปจะเป็นการศึกษาถึงบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามและบริบทของพื้นที่กรณีศึกษา อันจะเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจถึงที่มาของสังคมและวัฒนธรรมมลายูต่างๆ และรวมถึงการทำความเข้าใจถึงกรณีศึกษาและบริบทแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาต่อไป.

²⁶ C. Truscott, Marilyn, MC 2000 " ' Intangible values ' as heritage in Australia " , (Icomos News, vol.10, no.1, 2000-2001) p. 6.

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

บทที่ 3

การศึกษาบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามและบริบทแวดล้อมทางกายภาพ ของกรณีศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องความปรารถนาของมนุษย์ ความหมายและลักษณะของสังคมมาตุ
ลักษณะ ระบบปฏิสัมพันธ์ ปรัชญาการศึกษาศาสตร์ในการทำความเข้าใจเรื่องราว การตั้งถิ่นฐานและการอาศัยอยู่เพื่อ
เป็นกรอบและแนวทางการทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลักษณะของมลายูและแนวคิดทางด้านกร
อนุรักษ์ชุมชน ในบทที่ 3 นี้จะเป็นการทำความเข้าใจถึงประเด็นพื้นฐานของบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรม
อิสลามของกรณีศึกษา เพื่อที่จะปูพื้นฐานในเรื่องราวทางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามของชาวมลายู ที่จะ
นำไปสู่การศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษาต่อไป
มีประเด็นในการทำความเข้าใจเรื่องศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลาม ชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น
หมู่บ้านต้นหยงลูโละและบริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา โดยเลือกใช้กรอบและแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา
สถาปัตยกรรม ในการทำความเข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนมลายู

3.1 ศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลาม

ในสังคมมนุษย์นั้นมีวัฒนธรรมที่พัฒนาขึ้นด้วยน้ำมือและน้ำใจของมนุษย์ผ่านกาลเวลา ผ่านการทดลอง
ปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน วัฒนธรรมจึงหมายถึงสภาพอันเป็นความเจริญงอกงามทั้งทางกายและ
ทางใจ วัฒนธรรมคือผลผลิตของการปลูกฝังและปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ลงไปในโลกที่
แตกต่างกันตามระบบระบอบและการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ที่มีการดำรงอยู่บนความเป็นไปที่แตกต่างกัน
การปลูกและการสร้างล้วนเป็นงานของมนุษย์ที่ต้องอาศัยเครื่องมือเครื่องไม้วัสดุและภูมิปัญญาของสมาชิกใน
สังคม ที่สะสมสืบสานขึ้นเป็นรูปธรรมและนามธรรมในรูปแบบต่างๆ กัน การจัดการทางวัฒนธรรมคือการจัดการ
กับวัสดุเครื่องมือและเครื่องมือต่างๆ หรือประดิษฐ์กรรมต่างๆ ให้สามารถตอบรับกับความต้องการทั้งทางร่างกาย
และจิตใจของมนุษย์และสามารถรองรับการปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่มีต่อกันและกัน หรือที่มีต่อโลกด้วยภูมิ
ปัญญาของสังคมที่สะสมความรู้ความคิดความเชื่อทางศาสนาต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์ให้แก่โลกและสังคมขึ้นอย่าง
แยกคายต่างๆ กัน¹

ชาวมุสลิมนั้นมีการปฏิสัมพันธ์สัมพันธ์ต่อกันและกัน ต่อโลกและพระเป็นเจ้าแห่งชีวิตที่ทำให้ชาวมุสลิม
จะมีระยะห่างและระยะเวลาในการปฏิสัมพันธ์ต่างๆ กันตามลักษณะของสังคมวัฒนธรรมชุมชนที่แตกต่างกันไป
เพราะสังคมวัฒนธรรมแต่ละสังคมย่อมมีภาษาหรือมีรูปแบบที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสิ่งต่างๆ โดยมีภาษาแห่ง
เทศะที่เรียกว่า “ territoriality ” และมีภาษา แห่งกาลเวลาที่เรียกว่า “ temporality ” * ต่างๆ กันซึ่งในชุมชนในบ้าน
เมืองของแต่ละแห่งนั้นย่อมมีภาษาแห่งเทศะปฏิสัมพันธ์และกาลเวลาปฏิสัมพันธ์แตกต่างกันไป ผู้คนภายในชุมชนจึง

¹ สรุปความจาก ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า150 - 152 .

* “ territoriality ” และ “ temporality ” นั้นเป็นระบบปฏิสัมพันธ์เบื้องต้น 2 ใน 10 ระบบ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน Edward T. Hall, *The Silent Language*, (Garden City: Anchor Press), 1959. และ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า156 -186 .

ย่อมรู้ถึงเทศะและกาละปฏิสันถารของผู้คนภายในชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างดี วัฒนธรรมจึงเป็นผลลัพธ์ที่ปวงที่มนุษย์คิดและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ กัน มนุษย์จึงมีภารกิจแห่งชีวิตที่สะสมสร้างขึ้นทีละเล็กทีละน้อยลงไปบนผืนแผ่นดินจนปรากฏขึ้นเป็นท้องถิ่น ขึ้นเป็นสถานที่แห่งมนุษย์ที่ได้อาศัยอยู่ ได้กำหนดเอกลักษณ์ของตนเองและได้สลักเสลาภูมิแห่งปัญญาแห่งตนแห่งบรรพชนขึ้นเพื่อให้ลูกหลานจะได้สืบภาระแห่งชีวิตและได้สืบสานไปในหนทางในวิถีและวิถีทางที่แตกต่างกันออกไปต่อไปในภายภาคหน้า สังคมชาวมุสลิมนั้นมีศาสนาอิสลามเป็นที่ยึดเหนี่ยวและวัฒนธรรมที่ชาวมุสลิมรับมาหรือดำรงอยู่นั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักของศาสนาอิสลามโดยมีหลักการที่สำคัญที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาคือ อัลลอฮ์คือพระเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียวและมุฮัมมัดคือศาสนทูตของพระองค์

รูปที่ 3-1 แสดงพระนามของพระอัลลอฮ์

รูปที่ 3-2 แสดงนามของท่านนบีมุฮัมมัด

3.1.1 ความหมายของศาสนาอิสลามและมุสลิม²

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาเอกเทวนิยมคือศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว ส่วนคำว่า “อิสลาม” มาจากอัลละมะะ มีรากศัพท์ภาษาอาหรับเช่นเดียวกับคำว่า “มุสลิม” มาจากคำว่า ชะลิมะหรือชะละมะนแปลว่า สันติ ความมั่นคง ความปลอดภัย การรอนอบน้อม การยอมจำนนอย่างสิ้นเชิง อิสลามจึงหมายความว่า การรอนอบน้อมตนต่อพระเป็นเจ้าอัลลอฮ์ เป็นการยอมจำนนต่อพระองค์เพียงผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ ความมั่นคง ความปลอดภัย มุสลิมเป็นคำที่ใช้เรียกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามหมายถึงผู้ที่นอบน้อมมอบตนต่อพระเป็นเจ้าอัลลอฮ์ แต่ผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ หรือความมั่นคง ความปลอดภัย

3.1.2 องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม

- (1) ศาสดา คือท่านศาสดามุฮัมมัด
- (2) คัมภีร์ คือพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน
- (3) ผู้สืบทอด คือมุสลิมทุกคนทั้งนี้เพราะในอิสลามนั้นไม่มีสถาบันนักบวช ทุกคนจึงมีหน้าที่เป็นทั้งผู้เรียนรู้ ผู้ปฏิบัติและผู้เผยแพร่* ด้วยตนเอง
- (4) ศาสนสถาน คือมัสยิดมีความหมายว่าบ้านของพระองค์อัลลอฮ์ มีรากศัพท์จากคำว่า “ชะญะดะ” แปลว่าการกราบไหว้ (สูดุด) ส่วนคำว่า “ สุเหร่า ” มาจากคำของเปอร์เซียว่า “ ซารา ” (sara) แปลว่าที่ชุมนุมที่ปักใช้กับ

² สรุปลงมาจาก เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: ทางนำ, 2535), หน้า 1-15.

* การเผยแผ่นั้น ชาวมลายูเรียกในภาพรวมๆ ว่า “ ตะวะห์ ” ทั้งยังสามารถเรียกแทนกลุ่มที่ทำกรเผยแผ่ศาสนาว่า “ กลุ่มตะวะห์ ” เพราะอิสลามไม่มีนักบวชหรือสถาบันนักบวช

ศาสนสถานที่มีขนาดเล็กกว่ามัสยิด*

(5) พิธีทางศาสนา อันมีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษเนื่องจากอิสลามนั้นเน้นการปฏิบัติและถือว่าศาสนาเป็นวิถีชีวิตมุสลิมจึงไม่สามารถที่จะเลือกรับอย่างใดอย่างหนึ่งจากอิสลามได้ หากแต่ต้องเป็นทั้งระบบของการดำเนินชีวิต พิธีกรรมทางศาสนาจึงมักมีนัยยะของความศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กัน

3.1.3 โครงสร้างของศาสนาอิสลาม

อิสลามเป็นระบอบและวิถีของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นมุสลิม โดยมีโครงสร้างหลักที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติของชาวมุสลิมมี 2 ประการคือหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ มุสลิมที่ดีและสมบูรณ์จะต้องมีโครงสร้างของอิสลามอยู่ในตนเองอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และถูกต้อง

หลักศรัทธา (รุกันอิหม่าน) มี 6 ประการ ดังนี้

- (1) ศรัทธาในพระเป็นเจ้ามีพระนามว่าพระอัลลอฮ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดนอกจากพระองค์เท่านั้นที่เป็นพระเป็นเจ้า
- (2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระอัลลอฮ์ทรงสร้างอย่างหนึ่ง ทำหน้าที่สนองพระบัญชาของอัลลอฮ์ โดยไม่มีการขัดขืนใดๆ เช่น การบันทึกความดีความชั่วของมนุษย์ การดูแลรก สวรรค์ และมีผู้แปลว่าเทวดาบ้าง เทวดาสวรรค์บ้าง หรือ angel ซึ่งมีความหมายที่แตกต่างไปจากมลาอิกะฮ์ในคำสอนของอิสลาม
- (3) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ อัลลอฮ์ได้ทรงให้ศาสนาแก่มนุษย์ทั้งหมด และได้ประทานคัมภีร์ผ่านศาสดาหรือศาสนทูต (เราะซูลหรืออนบี) แก่ชนชาติต่างๆ และสิ้นสุดการประทานคัมภีร์อัลกุรอานผ่านท่านศาสดามุฮัมมัด
- (4) ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต พระเป็นเจ้าทรงให้มีผู้สื่อศาสนายังมนุษยชาติทุกยุคทุกสมัย มีทั้งที่เอ่ยนามและไม่เอ่ยนามให้ปรากฏ โดยมีศาสดานบีมุฮัมมัดเป็นศาสดาท่านเป็นสุดท้ายก่อนวันสิ้นโลก
- (5) ศรัทธาในวันอาคิเราะฮ์ (วันอวสาน) หรือวันกิยามะฮ์ (วันฟื้นชีพ) ซึ่งเป็นเรื่องโลกหน้าที่มนุษย์จะดำรงชีวิตเป็นชั่วนิรันดร์ ประกอบไปด้วยนรกและสวรรค์ ซึ่งจะเป็ผลตอบแทนการกระทำของมนุษย์แต่ละคนในโลกนี้ ก่อนจะถึงวันนั้นมนุษย์ที่ตายไปจะดำรงอยู่ในโลกบรซ์คหรือโลกสุสานและจะฟื้นขึ้นเมื่อถึงวันอวสาน
- (6) ศรัทธาในการกำหนดของอัลลอฮ์ที่ทรงสร้างสิ่งทั้งปวงโดยการ (เกาะฎอ) ให้มีสิ่งต่างๆ พร้อมสภาวะ (ก็อดร์) ที่กำกับแบบแผนธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ โดยไม่มีสิ่งใดสามารถแปรเปลี่ยนแปลงการกำหนดของพระเป็นเจ้าได้

หลักปฏิบัติ (รุกันอิสลาม) มี 5 ประการ คือ

- (1) การปฏิญาณตน เพื่อยืนยันสถานะผู้ศรัทธาว่า

“ อัชชะฮาดัน ลาลิลลาฮะอิลลัลลอฮ์ วะอัชชะฮาดัน นะมุฮัมมาดัลเราะซูลุลลอฮ์ ” มีความหมายว่า

“ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าแน่แท้จริง

มุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ”

และการประพัตดินในฐานะผู้ศรัทธาตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งถือเป็นหัวใจของการเป็นมุสลิม เพราะเป็นการยืนยันการยอมรับจากหลักศรัทธาและการประพัตดินในฐานะผู้ศรัทธาตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด

* ในวัฒนธรรมของชาวมลายูนั้น " บาลาเซาะห์ " จะกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน ซึ่งในชุมชนหนึ่งๆ อาจมีบาลาเซาะห์หลายหลังก็ได้ การใช้งานทั่วไปก็เหมือนกับมัสยิดและเรียกศาสนสถานที่มีขนาดเล็กกว่าบาลาเซาะห์ว่า " มูค็อลลา " ใช้สำหรับทำละหมาดเหมือนกับบาลาเซาะห์ โดยบาลาเซาะห์ของกรณีศึกษานั้นชาวบ้านเรียกว่า บาลาเซาะห์กางปงในวันปกติก็ใช้ทำการละหมาดทั่วไป ส่วนในวันศุกร์นั้นชาวบ้านจะทำการละหมาดที่มัสยิดแทน และในวันฮีดเล็กหรือวันฮีดใหญ่ชาวบ้านก็ใช้ทำการละหมาดวันฮีดพร้อมๆ กับมัสยิดด้วย

รูปที่ 3-3, 3-4 แสดงตัวอย่างอักษรของคำปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์” ซึ่งถือเป็นหัวใจและหลักการพื้นฐานของศาสนาอิสลาม*

(2) การละหมาดหรือนมาซ ภาษาอาหรับเรียกว่า เศาะลาห์ การละหมาดนั้นนับเป็นหน้าที่ประจำวันของมุสลิม ได้แก่การละหมาดวันละ 5 เวลา (ดังจะอธิบายต่อไป) ซึ่งการละหมาดนั้นมุสลิมทั่วโลกจะหันหน้าไปยังจุดเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ เรียกทิศทางนี้ว่า “ กิบลัต ” **

(3) การถือศีลอด คือการงดการกิน การดื่ม และเพศสัมพันธ์ พร้อมการสำรวมตนและปฏิบัติความดีเป็นพิเศษ ตั้งแต่แสงวันใหม่ปรากฏจนตะวันตกวันละอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 เดือน คือในเดือนที่ 9 หรือเดือนรอมฎอนตามปฏิทินจันทรคติของอิสลาม เพื่อเป็นการฝึกฝนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของมุสลิมให้มีคุณธรรมและความหนักแน่นเช่น เพื่อให้รู้รสชาติของความหิวโหยจะได้เห็นใจแก่ผู้ยากจนและผู้ยากไร้ เพื่อได้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสร้างความเสมอภาค ภราดรภาพให้แก่มนุษยชาติ

(4) การบริจาคซะกาต คือการจ่ายทรัพย์สินที่ถือครองระดับหนึ่งไปในสัดส่วนที่กำหนดในรอบ 1 ปีให้แก่คนยากจน คนอนาถา ผู้มีหนี้สิน ฯลฯ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจตนเองและลดช่องว่างความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาความยากจน

(5) การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นการประกอบพิธีตามกำหนด รูปแบบ เวลาและสถานที่ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย มีการถือครองตนในชุดพิเศษวนรอบวิหารอัลกะฮ์บะฮ์เป็นต้น การประกอบพิธีฮัจญ์นั้นไม่เป็นการบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ บังคับเฉพาะแต่ผู้มีความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติ

3.1.4 ที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม

วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาจากจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดคือมาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตร(ซุนนะห์)ของท่านศาสดามุฮัมมัด โดยที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ทั้งนี้จะเลือกปฏิบัติเพียงบางประการไม่ได้แต่ต้องรับทั้งระบบของอิสลาม ความแตกต่างในลักษณะภูมิศาสตร์ของดินแดนที่อยู่ ค่านิยมของผู้คนหรือด้วยเหตุผลอื่นๆ นั้น มุสลิมจะทำการดัดแปลงเสริมแต่งสิ่งที่เป็นข้อห้ามข้อใช้ในอิสลามไม่ได้ ทั้งนี้การปฏิบัติใดๆ ของแต่ละคนหรือกลุ่มชนสามารถกระทำเป็นอัตลักษณ์เฉพาะได้ ในขอบเขตที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนา เพราะฉะนั้นอิสลามจึงได้สรรสร้างเอกภาพของมนุษย์ที่สามารถคงความหลากหลายไว้ในระดับหนึ่ง

* การอ่านภาษาอาหรับนั้นจะอ่านจากซ้ายไปขวา ซึ่งในประโยคนี้เป็นประโยคที่มีความหมายเดียวกัน แต่รูปแบบศิลปะการเขียนต่างกัน

** กิบลัต หมายถึงทิศทางที่มุสลิมหันหน้าไปในเวลาละหมาด โดยถือเอาที่บัยตุลลอฮ์หรืออัลกะฮ์บะฮ์ในมัสยิดอัลหะรออม ณ นครมักกะฮ์ ประเทศราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียเป็นที่หมาย ซึ่งในประเทศไทยกิบลัตก็คือทิศตะวันตก และหนึ่งในการประกอบพิธีฮัจญ์ก็มีการเดินวนรอบบัยตุลลอฮ์หรืออัลกะฮ์บะฮ์เช่นกัน

3.1.5 สังคมและวัฒนธรรมอิสลาม

“...ในจำนวน 1,400 ล้านคนนั้นล้วนไม่เคยรู้จักเป็นการส่วนตัว ไม่เคยสร้างสรรค์ แต่มีความรู้สึกเป็นประชาคมเดียวกัน อาจารย์เบนเนดิก แอนเดอร์สัน ใช้คำว่า ‘ชุมชนจินตกรรม’ หรือ ‘Imagined Community’ ถ้านำมาใช้กับโลกมุสลิมก็จะเป็น Imagined World หรือเป็นโลกที่ยอมรับขึ้นมา เป็นโลกที่จินตนาการขึ้นมา โดยมีหลักศาสนาหลักศรัทธาและความเชื่อเป็นแกนและแก่นในการเชื่อมโยงให้มีความรู้สึกเป็นประชาคมเดียวกัน...”³

สังคมมุสลิมเป็นสังคมที่มีรากฐานมาจากความศรัทธาในศาสนา มีความเป็นปึกแผ่นและมีความสัมพันธ์กัน ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมหรือสิ่งสร้างทั้งหลาย ที่ดำรงอยู่ในลักษณะที่เป็นกลุ่มก้อน* และมีการช่วยเหลือดูแลกันในระหว่างเพื่อนบ้านทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจต่างๆ เพราะอิสลามถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องเดียวกันทั่วโลก มโนทัศน์นี้จึงเอื้ออำนวยให้เกิดเป็นสังคมแบบประเพณีที่มีความเข้มแข็งสูงกว่าสังคมอื่นๆ ความเข้มแข็งนี้อยู่ที่ความสำนึกและความศรัทธาที่มีรากฐานของศาสนาอิสลามอันมีที่มาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ทำให้ต้องมีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างเสมอภาค มีความพอใจในวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายพอเพียงตามประเพณีและวัฒนธรรม ในหมู่คนมุสลิมสถาบันทางศาสนาและทางการศึกษา** ยังดำรงอยู่อย่างเป็นหลักชัยของชุมชนและดำรงอยู่ร่วมกันกับสังคมกับท้องถิ่น ความศรัทธาในศาสนายังเป็นที่มาของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่จรรโลงและยึดโยงชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และมีคติว่าทุกสรรพสิ่งนั้นล้วนเป็นการสร้างสรรค์โดยพระเป็นเจ้า ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในโลกจึงต้องใช้อย่างมีเหตุผลและคุ้มค่าไม่ทิ้งขว้าง ทำให้สังคมมุสลิมมีวิถีทางสังคมเศรษฐกิจแบบพอเพียง สมดุลและยั่งยืนมาโดยตลอด⁴

มุสลิมนั้นยังมองโลกแบบดั้งเดิมคือมองความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้ง 3 มิติดังนี้ยังร้อยรัดกันเป็นองค์รวมแห่งวัฒนธรรมอย่างแยกกันไม่ออก ในโลกทัศน์ของมุสลิมทุกอย่างเป็นวิถีชีวิต (way of life) กิจกรรมใดๆ ในการดำรงชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากศาสนา ทุกสรรพสิ่งถูกกำหนดโดยพระผู้เป็นเจ้า และทุกสรรพสิ่งนั้นถือว่าเป็นของส่วนรวม ในชีวิตและวัฒนธรรมของมุสลิมนั้นจะมีมัสยิดหรือสุเหร่าเป็นศูนย์รวมมิติทางศาสนา ทางสังคมวัฒนธรรมหรือทางการศึกษาและการจัดการในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ความเป็นชุมชนนี้จะมีขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีมัสยิดและมัสยิดจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีคนภายในชุมชนพร้อมใจกันมาละหมาดโดยพร้อมเพรียงกัน

3.1.6 วัฒนธรรมอิสลามคือสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัษณ์⁵

ในทางจิตวิทยาได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ที่พัฒนาสืบเนื่องมาจากอดีตนั้นสามารถแบ่งรูปแบบของสังคมที่มีรูปแบบแนวทางและวิถีทางต่างกันอย่างชัดเจนออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ คือสังคมแบบมาตุลัษณ์

³ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, ปาฐกถาพิเศษ, ใน *โลกของอิสลามและมุสลิม: ในสยามประเทศไทย-อุซมาเนย์-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กาญจณี ละอองศรี บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโดยคำประเทศไทย, 2552), หน้า 17.

* เนื่องจากศาสนาที่ต้องปฏิบัติส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่ของมัสยิด โดยเฉพาะการละหมาดที่มีมัสยิดนั้นจะมีผลบุญมากกว่าทำการละหมาดที่บ้าน ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวมุสลิมจึงยังยึดโยงอยู่กับมัสยิดเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ ทำให้เกิดความเป็นกลุ่มก้อนของชาวมุสลิมอย่างชัดเจนจากการอาศัยอยู่รอบๆ มัสยิดอย่างหนาแน่น.

** หนึ่งในสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมคือ สถาบันปอเนาะ แต่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะไม่กล่าวถึงเนื่องจากในพื้นที่ของกรณีศึกษานั้นไม่มีแต่มีรูปแบบการศึกษาด้านอิสลามที่เรียกว่า “ ตีองอา อองแงงญา ” ที่มีสัจดกรือเซะและมัสยิดประจำหมู่บ้านสัปดาห์ละหนึ่งหน และมีสถาบันการศึกษาจุฬาราชมนตรีสำหรับเยาวชน

⁴ ศรีศักร วัลลิโภดม, *ไฟใต้ถ้ำตะบัน: ไม่เข้าใจ เข้าไม่ถึง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), หน้า 2-13.

⁵ สรุปความจาก อูสมาน เจ๊ะจะ, *สังคมวัฒนธรรมอิสลามคือสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัษณ์*, รายงานวิชาการพัฒนาการวิชาการสถาปัตยกรรม development of architectural knowledge รหัสวิชา250169, หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

และสังคมแบบปิดลักษณะ แม้ว่าจะไม่มีสังคมใดที่จะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งแบบชัดแจ้งสุดโต่ง แต่มักจะมี น้ำหนักที่หนักไปในข้างใดข้างหนึ่งมากกว่าเท่านั้น โดยเฉพาะสังคมของโลกตะวันออก สังคมในชนบทที่มักจะมีรูปแบบสืบสานกันมาแบบมาตุลลักษณะเสียเป็นส่วนใหญ่ สังคมและวัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมสังคมแบบแม่ ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าชีวิตอิสรภาพความเสมอภาคความเป็นเพื่อนมนุษย์ ความศรัทธาในศาสนาแห่งกระบวนทัศน์ แบบมาตุลลักษณะที่ปรากฏอย่างชัดเจนในคัมภีร์อัลกุรอานรวมถึงคำสอนและสุนนะห์ของท่านนบีมุฮัมมัด สังคมและวัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นสังคมแบบมาตุลลักษณะมากกว่าแบบปิดลักษณะ และสอดคล้องกับหลักการทางศาสนา ดังกล่าวข้างต้นโดยสามารถวิเคราะห์จากลักษณะของสังคมมาตุลลักษณะแบบมลายูดังนี้

(1) มนุษย์มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันกันอย่างแนบแน่นลึกซึ้งกับ “ แม่ ” อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง มีความรักความผูกพันเป็นลักษณะครอบครัวแบบขยาย ในหลักการอิสลามให้ความสำคัญกับแม่อย่างสูงดังคำพูดว่า “ ใครที่ทำให้แม่หลังน้ำตา (เสียใจ) แน่นอนเขาผู้นั้นย่อมตกนรก ” และตามหลักการศาสนาก็ให้ความสำคัญกับเพศแม่สูงกว่าเพศพ่ออย่างชัดเจน มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันส่วนใหญ่ลึกซึ้งผูกพันอยู่กับแม่มากกว่าพ่อ อยู่กันแบบครอบครัวขยายบางครอบครัว มีผู้อยู่อาศัยถึง 3-4 รุ่น มีลูกมีหลานมากมายที่คอยดูแล (เนื่องจากอิสลามไม่อนุญาตให้คุมกำเนิดยกเว้นกรณีจำเป็น) จึงพบคนชราที่เป็นมุสลิมในบ้านพักคนชรา น้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ในคติของชาวมลายูเมื่อยามแต่งงานนั้นโดยส่วนใหญ่ผู้ชาย (เจ้าบ่าว) ต้องย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายแม่เจ้าสาวเสียก่อน เมื่ออยู่สักระยะหนึ่งก็สามารถหย้ายไปตามควรรได้ วัฒนธรรมแบบนี้จะพบมากในกลุ่มคนมุสลิมทางภาคใต้ การให้ความสำคัญกับแม่นั้นดังปรากฏในคำกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัดว่า

“ สวรรค์นั้นอยู่ใต้ฝ่าเท้าทั้งสองของมารดา ” (นาสาอี)

(2) มนุษย์พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมีไมตรีอันดีต่อกันมีมิตรภาพภราดรภาพต่อกัน อิสลามถือว่ามุสลิมทั้งโลกเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นมุสลิมจึงมีความรู้สึกร่วมกันทันทีหากมีมุสลิมที่ใดที่ได้รับผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่ง มุสลิมจะช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมีไมตรีอันดีต่อกัน มีมิตรภาพภราดรภาพต่อกันเพราะฉะนั้นมุสลิมจึงมีความกลมเกลียว มีความรักใคร่แม้ว่าจะไม่รู้จักกันเลยก็ตาม หากทราบว่าเขาเหล่านั้นเป็นมุสลิมก็จะมีความรู้สึกยินดีอบอุนและคอยต้อนรับขับสู้เสมือนดังญาติมิตรของตัวเอง

(3) มนุษย์สื่อสารสัมพันธ์กันด้วยวาจา ประดิษฐานความรักแห่งใจขึ้นสู่โลก เป็นวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือบันทึกสุนนะห์หรือจริยวัตรของท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งเป็นการบันทึกจากการบอกเล่าของบรรดาผู้ใกล้ชิดท่านศาสดาเรียกกรวมๆ ว่าอัลฮะดีษ ที่ต้องมีการรับรองโดยการตรวจสอบประวัติผู้บอกเล่าหรือบันทึกจากสายรายงานถึง 7 ช่วงชีวิตของสายรายงานผู้นั้น หากมีข้อสงสัยเคลือบแคลงใดๆ ก็ตามถึงสายรายงานนั้นก็ไม่นับว่าเป็นอัลฮะดีษที่ใช้อ้างอิงหรือเชื่อถือได้*

(4) มนุษย์สมถะอยู่ในคติความไม่จีรังอนิจจังแห่งสรรพสิ่งและชีวิต เวลาเป็นวัฏฏะหมุนเวียนเหมือนไม่รู้จบ กินอยู่เป็นอยู่แบบพอเพียงตามครรลองวิถีแห่งธรรมชาติ ตามคติของอิสลาม (หลักศรัทธา) ระบุไว้ว่าโลกใบนี้ (โลก ดุนยา) เป็นโลกแห่งการทดสอบ เป็นโลกที่ไม่จีรังไม่ยั่งยืนสิ่งที่จะติดตัวไปยังโลกหน้า มีแต่คุณงามความดีที่ได้สะสมในโลกนี้เท่านั้น มนุษย์จะถูกตัดสินอีกครั้งในวันแห่งการพิพากษา** เพราะฉะนั้นชาวมุสลิมจึงกินอยู่แบบ

* ในการอ้างอิงอัลฮะดีษนั้นจะบรูสายรายงานด้วยว่าใครเป็นผู้รายงานโดยการทวงเล็บไว้ด้านหลังประโยคนั้นๆ สายรายงานที่ได้รับความเชื่อถือและยอมรับมากถึงความถูกต้องเช่น สายรายงานที่มาจากท่าน มุสลิม , บุคอรี , ติมซี , อิบูดาวูด , อะหมัด.

** ตามคติของอิสลามนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มุสลิมจะมีที่นำพักอาศัยอยู่ด้วยกัน 4 โลกคือ 1.โลกในครรภ์มารดา 2.โลกดุนยา (โลกนี้) 3.โลกบรซัค (โลกหลังการตาย ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า) เมื่อบุคคลได้เสียชีวิตลง 4.โลกอาคิเราะฮ์ (โลกหน้า) เป็นโลกอันนิรันดร

พอเพียงมาตั้งแต่ในอดีตกาลเพราะรู้ว่าวันใดวันหนึ่งเราต้องกลับไปหาพระเป็นเจ้า มุสลิมจึงต้องสะสมความดีในโลกนี้เพื่อจะได้บุญในโลกรหน้า ทุกสรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนถูกสร้างสรรค์จากพระเป็นเจ้าทั้งสิ้น และเป็นเจ้าของทุกสิ่ง ดังนั้นสรรพสิ่งจึงเป็นของส่วนรวมไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของโดยตรง (แม้กระทั่งร่างกายมนุษย์เองก็ตาม ไม่เป็นการอนุญาตที่มนุษย์จะนำหรือกิน ต้มในสิ่งที่ศาสนาไม่อนุมัติเข้าสู่ในร่างกายแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม เช่นยาเสพติด) ฉะนั้นเวลาใช้ทรัพยากรต่างๆ ชาวมุสลิมจึงใช้แต่พอเพียง เมื่อผู้ใดเสียชีวิตมุสลิมจะรู้ว่ามันเป็นเพราะพระประสงค์ของพระเป็นเจ้า มุสลิมจึงเข้าใจในความอนิจจังแห่งสรรพสิ่งตามครรลองวิถีแห่งอิสลาม ส่วนความสมถะและเรียบง่าย และพอเพียงนั้นท่านศาสดามุฮัมมัดได้ปฏิบัติให้ดูด้วยตนเองมาตั้งแต่อดีตกาลมาแล้ว เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของมุสลิม

(5) มนุษย์เป็นอยู่อย่างธรรมชาติสามัญ เดินเท้าติดดิน ฆ่า โกลั สัมผัสโกลั มีลักษณะความเป็นอยู่อย่างธรรมชาติสามัญนั้นเป็นที่ชัดเจนว่าท่านศาสดามุฮัมมัดได้ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างดังที่ปรากฏในอัลฮะดีษ จะสังเกตเห็นได้ชัดถึงความเรียบง่ายของชาวมุสลิมจากการปฏิบัติตนด้วยความสำรวมและมีความสำนึกในพระเป็นเจ้าตลอด ชุมชนของมุสลิมจะอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มก้อนล้อมรอบมัสยิด และเมื่อพบหน้าคำตาดูต้องทักทายกันด้วยคำกล่าวคำว่า

“ ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน ” อีกฝ่ายจะตอบรับด้วยคำว่า “ ขอความสันติสุข ความเมตตาปราณี
จากพระอัลลอฮ์จงมีแด่ท่านเช่นกัน ”

จากนั้นจึงจับมือแล้วมาแตะที่หัวใจหรือหน้าผาก เป็นการสัมผัสอย่างใกล้ชิดสนิทสนม แม้ว่าจะไม่รู้จักรักกันเลยก็ตาม

(6) มนุษย์มีตำนาน มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความเป็นจิตนิยม มีศิลปะ ที่สัมผัสด้วยมือ ด้วยกายและใจอย่างแนบแน่น คัมภีร์อัลกุรอานและบันทึกอัลฮะดีษนั้นจะยกย่องความงามสูงสุดว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเป็นเจ้า เพื่อให้มนุษย์พิจารณาและเกิดความศรัทธา ความสำนึกในความเมตตาอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ มีการสร้างภาพลักษณ์ประกอบกรออธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม ด้วยแนวคิดที่ว่าสิ่งสวยงามที่สุดคือสิ่งที่พระเป็นเจ้าทรงสร้างทำให้ศิลปินบางกลุ่มหาแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เพื่อเชื่อมโยงงานของตนเองเข้ากับธรรมชาติที่ปรากฏในโลกนี้จนปรากฏเป็นความชัดเจน ในแนวทางการพัฒนาและสร้างสรรค์เป็นศิลปะที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เกิดเป็นลวดลายต่างๆ เช่นลายเครือเถา ลายอักษรประดิษฐ์ ลายเรขาคณิต ฯลฯ

(7) มนุษย์ใช้โลก “ เป็น ” ใช้แบบหมุนเวียน ใช้แต่พอใช้แบบรู้คุณค่าต่อโลก ด้วยแนวคิดที่ว่าสรรพสิ่งมาจากการสร้างสรรค์ของพระเป็นเจ้า ฉะนั้นมุสลิมเวลาใช้ทรัพยากรต่างๆ ก็จะมีคุณค่าในความเมตตาของพระองค์และใช้อย่างพอเหมาะพอควรเท่าที่จำเป็น ใช้อย่างรู้คุณค่า เพราะว่ามีปริมาณแห่งความศักดิ์สิทธิ์นั้นจะขยายขอบเขตไปยังทุกสรรพสิ่งด้วย ทำให้มีมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กับสิ่งที่พระองค์ทรงสร้าง มุสลิมจึงสำนึกตลอดเวลาว่าสรรพสิ่งดังกล่าวนี้ที่เราได้เสพ ได้ใช้เป็นเพราะความเมตตาจากพระองค์อัลลอฮ์ทั้งสิ้น

วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาจากจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดคือ มาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด โดยมีโครงสร้างหลักที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติของชาวมุสลิมมี 2 ประการคือหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ โดยที่อิสลามเป็นระบอบและวิถีการดำเนินชีวิต อิสลามจึงเน้นในเรื่องการปฏิบัติอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นมุสลิม สังคมและวัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นวัฒนธรรมสังคมแบบแม่ ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของชีวิตและอิสราภาพ ความเสมอภาค ความเป็นเพื่อนมนุษย์แห่งกระบวนทัศน์แบบแม่ที่ปรากฏอย่างชัดเจนในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมถึงคำสอนและจริยวัตร (ชุโนนะห์) ของท่านนบีมุฮัมมัด วัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นสังคมที่มีรูปแบบมาตุลักษ์ณ์มากกว่าแบบปิตุลักษ์ณ์และสอดคล้องกับหลักการทางศาสนาดังกล่าวข้างต้น

3.2 ชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ในการศึกษาแบบแผนการสอยที่ว่างและการอาศัยอยู่นั้นได้กำหนดกรอบชาวมลายูให้ชัดเจนว่าเป็นชาวมลายูที่จะทำการศึกษาคือชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามหรือที่ชาวมลายูเรียกตนเองว่า “มลายูมุสลิม” และเป็นชาวมลายูที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยกเว้นจะกล่าวในความหมายรวมๆ จะหมายถึงชาวมลายูมุสลิมที่อาศัยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ศาสนาอิสลามนั้นได้แบ่งเรื่องราวทางศาสนาและเรื่องทางวัฒนธรรมแยกกันอย่างชัดเจน บางประเพณีและวัฒนธรรมในอดีตที่ชาวมลายูได้เคยถือปฏิบัติแต่ผิดหลักการทางศาสนา ก็จะค่อยๆ ลดละและเลิกไปในที่สุดเช่น ประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมเช่น การบูชาชายหาด (ปญญาปาตา) ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ (ลอยเรือบาลา) การรักษาโรคโดยหมอผี (บอมอฮาตุ)⁶ อันเนื่องมาจากประเพณีวัฒนธรรมเหล่านั้นในอดีตจะมีการเกี่ยวข้องกับโยงโยอยู่กับศาสนาฮินดู – พราหมณ์ เพราะชาวมลายูนั้นมีความรู้เรื่องศาสนาอิสลามยังไม่ดีพอ ดังนั้นเมื่อเรียนรู้ศาสนาอิสลามอย่างกระจ่างแจ้งแล้วประเพณีวัฒนธรรมเหล่านั้นจึงค่อยๆ หดหายไป แต่ประเพณีและวัฒนธรรมใดก็ตามที่ไม่ผิดหลักการทางศาสนาอิสลามหรือสอดคล้องแล้วก็สามารถดำรงอยู่ได้จวบจนปัจจุบัน เพราะหากกิจกรรมใดๆ ในศาสนาอิสลามผิดไปจากหลักศรัทธา (รุกนอิหม่าน) และหลักปฏิบัติ (รุกนอิสลาม) โดยเฉพาะหลักศรัทธาข้อที่ 1 คือศรัทธาในพระเป็นเจ้าและหลักปฏิบัติข้อที่ 1 คือการปฏิญาณตนนั้น เท่ากับว่าบุคคลผู้นั้นได้กระทำผิดอย่างร้ายแรงจนสามารถตกจากการนับถือศาสนา และจะต้องทำการขอภัยโทษและทำการปฏิญาณตนใหม่เสมือนทำการเข้ารับศาสนาอิสลามใหม่ ดังนั้นชาวมุสลิมจะแยกแยะได้ว่าเรื่องใดเป็นศาสนบัญญัติและเรื่องใดเป็นจารีตประเพณีวัฒนธรรม เพราะหากเป็นเรื่องราวทางศาสนาที่ไม่อาจทำการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงได้ หากเป็นประเพณีวัฒนธรรมจะสามารถทำการปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อม ผู้คนเวลาหรือตามความจำเป็นต่างๆ ได้

3.2.1 ความหมายของคำว่า “ ชาวมลายู ”

ชาวมลายู (melayu) คือกลุ่มชนที่มีลักษณะร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมีมรดกหรือสุเหร่าเป็นศูนย์รวมมิติทางศาสนาทางสังคมวัฒนธรรมและการศึกษา มีภาษาพูดคือ “ภาษามลายู” มีภาษาเขียนคือ “ ภาษายาวี ”* มีศาสนาอิสลามเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อกล่าวถึงชาวมลายูนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าววามลายูในความหมายกว้างหมายถึงกลุ่มใหญ่ของประชากรโพลีนีเซียน ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่เกาะและคาบสมุทรทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากตะวันออกคือหมู่เกาะในทะเลบันดาไปจนถึงฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตรา ทางเหนือตั้งแต่หมู่เกาะฟิลิปปินส์ไปจนถึงเกาะติมอร์และเกาะซุมบา ในทางภูมิศาสตร์หมายถึงคาบสมุทรมาลายูตอนกลางทางฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตรา และบางส่วนของเกาะกาลิมันตัน (บอร์เนียว) ในปัจจุบันโลกมลายูอยู่ภายใต้รัฐ 4 รัฐคือมาเลเซีย ไทย อินโดนีเซียและบรูไน ส่วนในความหมายอย่างแคบนั้นหมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษามลายูและเฉพาะในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือยะลา ปัตตานีและนราธิวาส⁷ เท่านั้น ในการศึกษาแบบแผนการสอยที่ว่างและการอาศัยอยู่นั้นได้กำหนดกรอบชาวมลายูให้เล็กลงคือชาวมลายูที่ทำการศึกษานั้นคือชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามหรือเรียกว่ามลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี

⁶ ดอเลาะ เจ๊ะแต, มะรอนิง สาและ และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, ความทรงจำในอ่าวปัตตานี, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2553), หน้า 208 - 222 .

* ภาษาเขียนที่เรียกว่าภาษายาวีนั้นใช้พยัญชนะภาษาอาหรับเป็นตัวสะกด แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษามลายู ส่วนภาษามลายูที่ใช้พูดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นภาษามลายูถิ่นหรือที่เรียกว่าภาษามลายูปัตตานีดู ราชบัณฑิตยสถาน, คู่มือระบบเขียนภาษามลายูปัตตานี อักษรไทย, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2553). และ สถาบันสมุทราชูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, พจนานุกรม มลายูถิ่นปัตตานี-ไทย ไทย-มลายูถิ่นปัตตานี, (มิตรภาพ: ปัตตานี, 2551).

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, สังคมประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี, ใน มลายูศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้, นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2550), หน้า 17- 25.

3.2.2 ความเป็นมาของชาวมลายู

ชาวมลายูไม่ใช่ชนกลุ่มแรกที่อาศัยอยู่ในแถบนี้แต่มีประชากรในเผ่าเนกริโตและเมลานเนเซียน รวมถึงกลุ่มที่เรียกว่า “ proto – malays ” อาศัยอยู่ก่อน ต่อมาประมาณ 2,500 – 1,500 ปีก่อนคริสตกาลจึงอพยพลงมาสมทบตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามชายฝั่งทะเล⁸ สังคมมลายูประกอบไปด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์มาตั้งแต่โบราณ เพราะการก่อร่างสร้างรัฐของดินแดนนี้อยู่บนรากฐานของการอพยพเข้ามาของผู้คนโดยตลอด⁹ จนกระทั่งเกิดเป็นอาณาจักรลังกาสุกะ และจากการขุดค้นของกรมศิลปากรได้

“ ...พบซากเมืองโบราณขนาดใหญ่ใน อ.ยะรัง ที่อยู่ต่อเนื่องจากสมัยทวารวดีศรีวิชัยจนถึงสมัยอยุธยา ตอนต้นซึ่งเป็นรัฐโบราณที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุด ของแหลมมลายูก่อนที่จะย้ายเมืองมาอยู่ที่สันทราย ชายทะเลเกิดเป็นอาณาจักรปัตตานี... ”¹⁰

โดยมีศูนย์กลางใหม่ของอาณาจักรที่เมืองท่ารู้จักกันในนามปัตตานี คนในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะนั้นนับถือศาสนาฮินดู – พราหมณ์ ในระยะต้นและนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ในเวลาต่อมาการเข้ามาของศาสนาอิสลามในคาบสมุทรมลายูและสุมาตราทำให้เกิดศูนย์กลางที่มีลักษณะทางเชื้อชาติวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันที่เป็นจุดเริ่มต้นของโลกมลายู – มุสลิมปัตตานี และพัฒนาเป็นอาณาจักรมลายู – มุสลิมอย่างเด่นชัดตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 โดยมีช่วงเวลาของความรุ่งเรืองอยู่ระหว่าง ค.ศ.1511 – 1688¹¹ ต่อมาสยามต้องการสลายความแข็งแกร่งของปัตตานีโดยการแบ่งแยกและปกครอง เกิดการแบ่งแยกปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง ในราวปี ค.ศ.1808 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 1) ได้แก่มณฑลปัตตานี ยะหริ่ง สายบุรี หนองจิก ยะลา รามันและระแงะ ในราวปีค.ศ.1899 (สมัยรัชกาลที่ 5) เริ่มมีการจัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาลและเริ่มมีข้าหลวงเทศาภิบาลประจำมณฑล ในปี ค.ศ.1909 สยามทำสนธิสัญญากับอังกฤษโดยให้สยามสละอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนเกดะห์ กลันตัน ตรังกานูและปะลิส ทำให้ปัตตานีเป็นรัฐเดี่ยวที่เปลี่ยนสถานะเป็นหัวเมืองของไทยตั้งแต่นั้นมา

3.2.3 ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ในการศึกษานี้จะอธิบายถึงประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาหรือมีผลต่อการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลลักษณะของเรือนกรณีศึกษาอย่างกระชับที่สุดโดยจะทำการคัดเลือกเฉพาะบางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจต่อการศึกษารื่องราวต่อประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาวมลายู เพื่อเป็นการเปิดประเด็นถึงความเข้าใจพื้นฐานต่อแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลลักษณะในวัฒนธรรมมลายู โดยอาศัยประเพณีของมลายูที่เกี่ยวข้องหรือบทบัญญัติทางศาสนาเช่น การละหมาด การถือศีลอด วันฮารีรายอ งานศพต่างๆ ดังกล่าวมาช่วยทำความเข้าใจต่อการกรณีศึกษาและชุมชนต้นหยงลูโละ ในการที่จะสอดสานและก่อร่างสร้าง ความหมายของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ในเรื่องระบบเทศะปฏิสันถารและระบบกาละปฏิสันถารของบทที่ 4 และบทที่ 5 ต่อไป โดยมีประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่นต่างๆ ดังนี้

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁹ ชูสิทธิ์ วิรุณหะ, ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู บุษงวรายว. (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณ, 2551), หน้า 17-18.

¹⁰ ศรีศักร วัลลิโภดม, ไฟใต้จะดับ: ไม่เข้าใจ เข้าไม่ถึง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้, หน้า 6.

¹¹ ชูสิทธิ์ วิรุณหะ, ความรู้ 3 จังหวัดภาคใต้ ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์. (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 11-17.

(1) การละหมาด*

“ ใ้บรรดาผู้ศรัทธา เมื่อสูเจ้ายืนขึ้นสู่การละหมาด สูเจ้าจงล้างใบหน้าของสูเจ้าและล้างมือทั้งสองของสูเจ้า จนกระทั่งจรดข้อศอก และจงเช็ดศีรษะบางส่วนของสูเจ้าและจงล้างเท้าทั้งสองของสูเจ้าจนจรดข้อเท้าและถ้าสูเจ้ามีญะนาบะฮ์ สูเจ้าก็จงทำความสะอาดเสีย ” (5 : 6)**

การที่จะเข้าเฝ้าพระองค์อัลลอฮ์นั้นต้องมีความสะอาดทั้งเครื่องแต่งกายและร่างกาย ก่อนจะละหมาด นั้นผู้จะละหมาดต้องมีน้ำละหมาดหรืออาบน้ำละหมาด*** (ภาษาอาหรับเรียกว่า วุดูฎ) เสียก่อนด้วยการกล่าวคำว่า

“ ด้วยพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ ”

แล้วจึงล้างมือ บ้วนปากพร้อมล้างจมูก ล้างใบหน้า ล้างแขน ล้างหน้าผาก เส้นผม ใบหู และล้างเท้า แล้วจึงสามารถทำการละหมาดได้ การอาบน้ำละหมาดนั้นสามารถนำไปใช้ได้ในการปฏิบัติศาสนกิจกรณีอื่นๆ ได้อีก โดยทั่วไปการละหมาดนั้นสามารถแบ่งได้ออก เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือการละหมาดฟัรฎ์ (ละหมาดภาคบังคับ) และการละหมาดซุนนะฮ์ (ละหมาดอาสา)

การละหมาดฟัรฎ์ (ละหมาดภาคบังคับ) เป็นการละหมาดที่ต้องปฏิบัติหากไม่ปฏิบัติจะต้องได้รับการลงโทษแบ่ง ได้เป็น 2 ประเภทคือละหมาดฟัรฎ์อัยน์และฟัรฎ์กัฟายะฮ์ ละหมาดฟัรฎ์อัยน์เป็นการละหมาดที่บังคับรายบุคคลโดยไม่มีเงื่อนไขใดแต่มีข้อยกเว้นหรือข้อผ่อนผันตามศาสนบัญญัติเท่านั้นเช่น ผู้หญิงที่มีรอบเดือน ผู้เจ็บป่วย ผู้เดินทางหรือการทำศึกสงคราม ในการละหมาดแต่ละวันนั้นประกอบไปด้วยวันละ 5 เวลาดังนี้ (เป็นเวลาโดยประมาณ ดูตัวอย่างเวลาละหมาดที่แน่นอนใน รูปที่ 3-9 ประกอบ)

- (1) ละหมาดย่ำรุ่งเรียกว่าละหมาดซุบห์ (ซุบฮิ) จำนวน 2 ร็อกอะฮ์**** เริ่มเวลาประมาณ 05.15-05.30 น.
- (2) ละหมาดกลางวัน เรียกว่าละหมาดดูฮร์ (รอฮิ) จำนวน 4 ร็อกอะฮ์ เริ่มเวลาประมาณ 12.30-03.30 น.
- (3) ละหมาดเวลาเย็นเรียกว่าละหมาดอัซร์ (อาซา) จำนวน 4 ร็อกอะฮ์ เริ่มเวลาประมาณ 15.30-18.00 น.
- (4) ละหมาดพลบค่ำเรียกว่าละหมาดมักริบ (งอระ) จำนวน 3 ร็อกอะฮ์ เริ่มเวลาประมาณ 18.15-19.30 น.
- (5) ละหมาดกลางคืนเรียกว่าละหมาดอิชาฮ์ (อีซอ) จำนวน 4 ร็อกอะฮ์ เริ่มเวลาประมาณ 19.30 น. เป็นต้นไป

ในร็อกอะฮ์หนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยทำยืน ทำก้มโค้ง (รุกู) ทำก้มกราบ (สุลูต) และทำนั่ง เมื่อครบรอบจึงเรียกว่า 1 ร็อกอะฮ์ (ครอบรอบ) ในการละหมาดแต่ละช่วงเวลาจึงมีจำนวนร็อกอะฮ์ที่แตกต่างกันไป ส่วนการละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) นั้นจะเริ่มทำการละหมาดเหมือนการละหมาดกลางวัน แต่เป็นการละหมาดฟัรฎ์ที่บังคับเฉพาะผู้ชายและจะต้องไปทำละหมาดร่วมกันที่มัสยิดหรือสุเหร่า มีจำนวนเพียง 2 ร็อกอะฮ์ ก่อนทำการละหมาดจะมีการกล่าวคุฎบะฮ์ (การบรรยายธรรมหรือการแสดงธรรม) ที่มิมบร์ (แท่นเทศนา) การแสดงธรรม

* ในการอธิบายถึงเรื่องดังกล่าวนี้เพื่อป้องกันความสับสนจากผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยจะระบุเรื่องใดที่เป็นเรื่องทางประเพณีและวัฒนธรรมจะระบุด้านหน้าประโยคว่าประเพณีวัฒนธรรมเช่น ประเพณีวัฒนธรรมวันฮารีรายอ ส่วนเรื่องทางศาสนาจะไม่ระบุว่าเป็นประเพณีวัฒนธรรมเช่น การละหมาด การถือศีลอด เป็นต้น.

** (5 : 6) เป็นวงเล็บที่ต่อท้ายประโยคที่อ้างถึงจากคัมภีร์อัลกุรอาน หมายความว่า 5 คือบทที่ 5 (ซูเราะห์) 6 คือโองการที่ 6 (อายะห์) คัมภีร์อัลกุรอานนั้นมีทั้งหมด 30 โองการหรือหากแบ่งเป็นซูเราะห์มี 114 ซูเราะห์หรือ 114 บทหรือหากแบ่งเป็นโองการมีทั้งหมด 6,200 กว่าโองการ คัมภีร์อัลกุรอานนั้นพระเจ้าเป็นผู้ประทานลงมายังโลกมนุษย์ไม่พร้อมกันโดยมีบทที่ประทานยังที่เมืองมักกะฮ์ 93 บท ประทานยังเมืองมาดีนะฮ์ 21 บท รวมทั้งสิ้น 114 บท และหากมีการระบุชื่อคนในวงเล็บเช่น (บุคอรี) นั้นจะหมายถึงอัลอะดิษ

*** ชาวมุสลิมมักนิยมเรียกการทำ วุดูฎ ว่าเป็นการ “ อาบน้ำละหมาด ” หรือ “ อาบน้ำละหมาด ” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันคือจะต้องมีการชำระร่างกายก่อนที่ละหมาดหรือก่อนการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ แม้กระทั่งการหยิบจับคัมภีร์อัลกุรอาน.

**** จำนวนร็อกอะฮ์ หมายถึงจำนวนรอบของอิริยาบถในการละหมาด โดยนับเริ่มจากทำยืนลงบนนั่ง เป็นทำก้มโค้ง (รุกู) จากทำก้มโค้งเป็นทำก้มกราบ (สุลูต) เป็นทำนั่งก้มและก้มกราบอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงกลับมาสู่ทำยืนลงบนนั่ง ตามลำดับนับเป็น 1 ร็อกอะฮ์.

เทศนาจะทำก่อนที่จะละหมาดวันศุกร์ โดยมีอิหม่ามหรือผู้มีความรู้เป็นผู้นำในการละหมาดและจะละหมาดในช่วงเวลาเดียวกันกับการละหมาดกลางวัน โดยที่หากละหมาดวันศุกร์แล้วจะถือว่าไม่ต้องทำละหมาดกลางวันอีก

“...วันญุมอะฮ์ (วันศุกร์) นั้นเป็นหัวหน้าของวันทั้งหลาย และคือวันอีดซึ่งอัลลอฮ์ทรงกำหนดสำหรับบรรดามุสลิม...” (อิบนิมาญะฮ์)

ส่วนละหมาดฟัรฎูกิฟายะฮ์ คือการละหมาดภาคบังคับแก่กลุ่มคนหรือชุมชนหรือสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน จำเป็นต้องปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกชุมชนทั้งหมดจึงพ้นบาป แต่หากไม่มีผู้ใดปฏิบัติเลยสมาชิกชุมชนทั้งหมดจะบาป เช่น ละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดให้แก่คนตาย) หมายถึงการละหมาดขอพรให้กับผู้ตายก่อนนำศพไปฝัง ซึ่งไม่มีการก้มและกราบและสามารถทำได้ที่บ้านหรือมัสยิดหรือกุโบร์ก็ได้ ละหมาดอีดคือการละหมาดในวันอีดิลฟิตรีและอีดิลอัฎฐฮา หรือเรียกว่าวันฮารีรายอปลอดขอและวันฮารีรายอฮัจญ์มีจำนวน 2 ร็อกอะฮ์ แล้วจึงกล่าวคุฏบะฮ์ จะทำการละหมาดเฉพาะที่ลานกลางแจ้งที่มีสยิดหรือสุเหร่าไม่ทำการละหมาดที่บ้าน โดยปกติผู้ที่จะจากบ้านไปไกลนิยมเดินทางกลับบ้านเดิมเพื่อให้สามารถทันเวลาในการละหมาดอีด ผู้คนจะพยายามแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีและสวยงามเท่าที่จะทำได้ ละหมาดในวันอีดนี้สามารถละหมาดได้ทั้งชายและหญิง โดยมีการกั้นพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน

รูปที่ 3-5 แสดงทำยื่นสงบนิ่งในการละหมาด

รูปที่ 3-6 แสดงท่าก้มโค้ง (รุกูฮ์) ในการละหมาด

รูปที่ 3-7 แสดงท่าก้มกราบ (สujud) ในการละหมาด

รูปที่ 3-8 แสดงทำนั่งในการละหมาด

มกราคม					สิงหาคม					มกราคม 1430					มกราคม-ชอฟีร์							
วัน	วันที่	วัน	เดือน	ปี	วัน	เดือน	ปี	วัน	เดือน	ปี	วัน	เดือน	ปี	วัน	เดือน	ปี	วัน	เดือน	ปี			
พฤหัสบดี	1	5.6	มกราคม	2552	18.01	19.17	05.18	06.42	12.22	15.36	18.11	19.26	05.04	06.28	12.19	15.40	18.12	19.26	05.06	06.28	12.20	15.41
ศุกร์	2	7			18.02	19.18	05.19	06.42	12.23	15.37	18.12	19.26	05.06	06.28	12.20	15.41	18.13	19.27	05.07	06.28	12.21	15.42
เสาร์	3	8			18.02	19.18	05.19	06.42	12.23	15.38	18.13	19.27	05.07	06.28	12.21	15.42	18.13	19.27	05.07	06.28	12.21	15.42
อาทิตย์	4	9			18.03	19.19	05.20	06.43	12.24	15.39	18.14	19.28	05.08	06.29	12.22	15.43	18.14	19.28	05.08	06.29	12.22	15.43
จันทร์	5	10			18.03	19.19	05.20	06.43	12.24	15.39	18.14	19.28	05.08	06.29	12.22	15.43	18.15	19.29	05.09	06.30	12.22	15.44
อังคาร	6	11			18.04	19.20	05.21	06.44	12.25	15.40	18.15	19.29	05.09	06.30	12.22	15.44	18.15	19.29	05.09	06.30	12.22	15.44
พุธ	7	12			18.04	19.20	05.21	06.44	12.25	15.40	18.15	19.29	05.09	06.30	12.22	15.44	18.15	19.29	05.09	06.30	12.22	15.44
พฤหัสบดี	8	13			18.05	19.21	05.21	06.45	12.26	15.41	18.16	19.30	05.10	06.31	12.23	15.45	18.16	19.30	05.09	06.31	12.23	15.45
ศุกร์	9	14			18.05	19.21	05.21	06.45	12.26	15.41	18.16	19.30	05.10	06.31	12.23	15.45	18.16	19.30	05.09	06.31	12.23	15.45
เสาร์	10	15			18.06	19.22	05.22	06.45	12.26	15.42	18.17	19.31	05.11	06.32	12.24	15.46	18.17	19.31	05.10	06.32	12.24	15.46
อาทิตย์	11	5.1			18.06	19.22	05.22	06.45	12.26	15.42	18.17	19.31	05.11	06.32	12.24	15.46	18.17	19.31	05.10	06.32	12.24	15.46
จันทร์	12	2			18.08	19.23	05.22	06.46	12.27	15.42	18.17	19.31	05.11	06.32	12.24	15.46	18.18	19.32	05.11	06.32	12.25	15.47
อังคาร	13	3			18.08	19.23	05.22	06.46	12.27	15.42	18.18	19.32	05.11	06.32	12.25	15.47	18.18	19.32	05.11	06.32	12.25	15.47
พุธ	14	4			18.09	19.24	05.23	06.46	12.28	15.44	18.19	19.33	05.12	06.33	12.26	15.48	18.19	19.33	05.12	06.33	12.26	15.48
พฤหัสบดี	15	5			18.09	19.24	05.23	06.46	12.28	15.44	18.19	19.33	05.12	06.33	12.26	15.48	18.20	19.34	05.12	06.33	12.26	15.48
ศุกร์	16	6			18.10	19.25	05.24	06.46	12.29	15.45	18.20	19.34	05.12	06.33	12.26	15.48	18.20	19.34	05.12	06.33	12.26	15.48
เสาร์	17	7			18.11	19.26	05.24	06.46	12.29	15.45	18.21	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.21	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
อาทิตย์	18	8			18.11	19.26	05.24	06.46	12.29	15.45	18.21	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.21	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
จันทร์	19	9			18.12	19.27	05.24	06.46	12.30	15.46	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
อังคาร	20	10			18.12	19.27	05.24	06.46	12.30	15.46	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
พุธ	21	11			18.13	19.27	05.24	06.47	12.30	15.47	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
พฤหัสบดี	22	12			18.13	19.27	05.24	06.47	12.30	15.47	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
ศุกร์	23	13			18.14	19.28	05.25	06.47	12.31	15.48	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
เสาร์	24	14			18.14	19.28	05.25	06.47	12.31	15.48	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
อาทิตย์	25	15			18.14	19.29	05.25	06.47	12.31	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49	18.22	19.34	05.13	06.33	12.27	15.49
จันทร์	26	16			18.15	19.29	05.25	06.47	12.31	15.49	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50
อังคาร	27	17			18.15	19.29	05.25	06.47	12.31	15.49	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50
พุธ	28	18			18.15	19.29	05.25	06.47	12.31	15.49	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50	18.23	19.35	05.14	06.34	12.28	15.50
พฤหัสบดี	29	19			18.16	19.30	05.25	06.46	12.32	15.50	18.23	19.35	05.15	06.35	12.29	15.50	18.23	19.35	05.15	06.35	12.29	15.50
ศุกร์	30	20			18.16	19.30	05.25	06.46	12.32	15.50	18.23	19.35	05.15	06.35	12.29	15.50	18.23	19.35	05.15	06.35	12.29	15.50
เสาร์	31	21			18.16	19.30	05.25	06.46	12.32	15.50	18.23	19.36	05.15	06.35	12.29	15.51	18.23	19.36	05.15	06.35	12.29	15.51

รูปที่ 3-9 แสดงตัวอย่างปฏิทินของตารางเวลาการละหมาดในแต่ละวัน ในแต่ละช่วงเวลาละหมาด*

* ปฏิทินที่แสดงนี้เป็นปฏิทินเดือนมกราคม พ.ศ. 2552 ซึ่งในวันที่ 1 ม.ค. พ.ศ. 2552 จะตรงกับปฏิทินอิสลามในวันที่ 4 เดือนมูฮัรรัม (เดือนที่ 1) ฮ.ศ.1430 เวลาละหมาดมักริบ (จอเระ) ที่กรุงเทพฯ และภาคกลางนั้นอยู่ที่ 18.01 น. แต่เวลาละหมาดมักริบ (จอเระ) ที่ภาคใต้มีตรงกับ 18.11 น. และเวลาละหมาดมักริบที่ปัตตานีมีตรงกับ 18.08 น. (-3 นาที)

ละหมาดซุนนะห์ (ละหมาดอาสา) เป็นการละหมาดที่มุสลิมได้รับการส่งเสริมสมัครใจทำ เนื่องจากไม่ใช่ข้อบังคับแต่ท่านนบีมุฮัมมัดได้กระทำเป็นแบบอย่างไว้ ผู้กระทำจะได้ผลบุญเพิ่มขึ้นจากการละหมาดฟรัฎ โดยปกติการละหมาดซุนนะห์จะมีจำนวนร็อกอะฮ์เพียง 2 ร็อกอะฮ์เท่านั้น การละหมาดสุนัตนี้มีหลากหลายแต่ที่จะนำมากล่าวถึงเฉพาะการละหมาดที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาเท่านั้นเช่น ละหมาดก่อนหรือหลังละหมาดฟรัฎ 5 การละหมาดตะรอวีห์ (ละหมาดกลางคืนในเดือนรอมฎอน) ละหมาดวิตรีเท่านั้น การละหมาดซุนนะห์ก่อนหรือหลังละหมาดฟรัฎ 5 เวลา สามารถจะทำการละหมาดก่อนหรือหลังการเริ่มละหมาดฟรัฎ โดยปกตินิยมต่างคนต่างปฏิบัติจะไม่ทำการละหมาดรวมเหมือนละหมาดฟรัฎต่างๆ และสามารถทำได้ทั้งที่บ้านและที่มัสยิดหรือบาหลีซาเราะห์ มีจำนวน 2 ร็อกอะฮ์ การละหมาดตะรอวีห์ จะปฏิบัติเฉพาะในเดือนรอมฎอนเท่านั้น สามารถละหมาดหลังจากทำการละหมาดกลางคืนหรือละหมาดอิซาฮ์เท่านั้นมีจำนวน 8 หรือ 20 ร็อกอะฮ์ นิยมทำการละหมาดที่สุเหร่าหรือมัสยิดแต่สามารถจะปฏิบัติที่บ้านได้เช่นกัน เป็นการละหมาดที่ใช้เวลายาวนานที่สุดในบรรดากการละหมาดทั้งหลาย โดยปกติจะใช้เวลาละหมาดโดยประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วนการละหมาดวิตรีเป็นการละหมาดช่วงกลางคืนตั้งแต่หลังละหมาดอิซาฮ์จนถึงเวลาย่ำรุ่งหรือหลังจากที่ทำการละหมาดซุนนะห์ใดๆ เสร็จสิ้น เมื่อทำการละหมาดซุนนะห์วิตรีเสร็จก็จะไม่ทำการละหมาดใดๆ อีก มีจำนวนร็อกอะฮ์ที่เป็นเลขคี่เช่น 1,3,5 ร็อกอะฮ์ โดยปกตินิยมละหมาดหลังจากทำการละหมาดตะรอวีห์เสร็จสิ้น

โดยปกติแล้วนายแวอาแซมักจะทำการละหมาดที่บ้านยกเว้นการละหมาดตะรอวีห์ ละหมาดวิตรีและการละหมาดฮีด นายแวอาแซจะไปทำการละหมาดที่บาหลีซาเราะห์ ส่วนการละหมาดวันศุกร์นายแวอาแซจะไปทำการละหมาดที่มัสยิดหลักในชุมชน การเดินทางออกไปทำการละหมาดมักนิยมเดินเท้าไป โดยใช้เส้นทางไปละหมาดทั้งสองเส้นทาง (ดูแผนที่ 4-3 ประกอบ) ส่วนแบมะนั้นปกติจะทำการละหมาดที่บาหลีซาเราะห์ทั้งการละหมาดฟรัฎหรือการละหมาดตะรอวีห์ ละหมาดวิตรีและการละหมาดฮีด ยกเว้นการละหมาดวันศุกร์แบมะจะเดินเท้าไปละหมาดที่มัสยิดหลักในชุมชนเช่นกัน การเดินทางไปทำการละหมาดนั้นปกตินิยมเดินเท้า แต่หากมีเพื่อนบ้านให้ซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ก็จะร่วมเดินทางไปกับเพื่อนบ้าน ทั้งๆ ที่แบมะเองก็มีรถจักรยานยนต์แต่ก็มักนิยมเดินเท้ามากกว่า

ชาวมลายูให้ความสำคัญกับมิติทางศาสนามากที่สุด ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่นต่างๆ จึงต้องมีความสอดคล้องกับหลักศาสนา และหากประเพณีและวัฒนธรรมมีความขัดแย้งกับหลักศาสนาเกิดขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรมนั้นจะไม่ได้การยอมรับ อันเนื่องมาจากประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ นั้น ผิดหลักการศรัทธา (รุกันอิหม่าน) และหลักการปฏิบัติ (รุกันอิสลาม) ดังกล่าว แต่หากประเพณีและวัฒนธรรมไม่ขัดต่อหลักศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมนั้นก็ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างที่ผู้อื่นอาจคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นสิ่งที่ดีควรกระทำ แต่หากผิดหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวมุสลิมก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้แม้ว่าจะดูเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม

(2) การถือศีลอด¹²

“...รอมฎอนเดือนอันเป็นมงคลได้มาสู่พวกท่านแล้ว อัลลอฮ์ทรงบัญญัติการถือศีลอดในเดือนนี้แก่พวกท่านในเดือนนี้ประดุจสวรรค์ถูกเปิดไว้ ประตูนรกถูกปิดสนิทและบรรดามารร้ายผู้ชั่วร้ายถูกล่ามโซ่...” (อันนะฮออ์)

การถือศีลอดเป็นหลักปฏิบัติข้อหนึ่งที่มุสลิมที่บรรลุลูกศนภาวะจะต้องปฏิบัติทุกคน การถือศีลอดนั้นจะเริ่มต้นด้วยการตั้งใจเจตนา และเมื่อถึงเวลาทานอาหารช่วงก่อนย่ำรุ่ง (ประมาณเวลา 02.00-04.30 นาฬิกา)

¹² สรุปลงมาจาก เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, หน้า 62 - 69.

เพื่อการถือศีลอดซึ่งเรียกว่า อาหารสะฮูร* (ชาวบ้านเรียกว่า สะโฮ) ก็ตื่นขึ้นมาทานอาหาร เมื่อมีเสียงอาซาน ประกาศเชิญชวนละหมาดเวลาย่ำรุ่ง ก็จะถือว่าได้เวลาของการถือศีลอดในแต่ละวันได้เริ่มขึ้นแล้ว สิ่งที่เป็นข้อห้ามระหว่างถือศีลอดต่างๆ เช่นการทานน้ำ ทานอาหารต่างๆ การคิด การมอง การฟังถึงสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ คือห้ามทั้งกาย วาจาและใจ (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ส่วนข้อใช้ก็คือให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีที่ศาสนาได้ใช้เช่น การละหมาด การระลึกถึงพระเป็นเจ้า การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การทำทาน เมื่อมีเสียงอาซานบอกเวลาละหมาดพลบค่ำ (มักริบ) ก็จะหมายถึงได้เวลาการละศีลอด ผู้คนในครอบครัวจะมารวมตัวและนั่งล้อมวงเพื่อจะเริ่มละศีลอดด้วยการทานผลไม้สดตามด้วยน้ำและขนมหวานหลังจากนั้นจึงทำการละหมาดมักริบ โดยปกตินิยมไปละศีลอดกันที่มัสยิดหรือ บาลาเฮาะห์ เสร็จจากการละหมาดมักริบแล้วจึงรับประทานอาหาร เมื่อถึงเวลาละหมาดอิฮาอ์ผู้คนส่วนใหญ่จะไป ทำละหมาดที่มัสยิดหรือบาลาเฮาะห์ต่อด้วยการละหมาดตะรอวีห์ แล้วปิดท้ายด้วยการละหมาดวิตรีเป็นอันเสร็จสิ้นกิจวัตรพิเศษในรอบวันของเดือนถือศีลอด และเมื่อจวนจะครบกำหนดเดือนแห่งการถือศีลอดชาวมลายูจะทำการดูเดือนเพื่อสังเกตวันเริ่มเดือนใหม่อีกครั้ง เพื่อการกำหนดวันฮารีรายออีดิลฟิตรี (วันอีดเล็กหรือวันรายอปอซอ) เมื่อเห็นเดือนการถือศีลอดก็เป็นอันสิ้นสุด วันรุ่งขึ้นก็ย่างเข้าสู่เดือนใหม่จะเป็นวันฮารีรายออีดิลฟิตรี

ความหมาย การถือศีลอดภาษาอาหรับเรียกว่า อัสเศอรัมหรืออัสศิยาม แปลว่าการละงดเว้น การระงับยับยั้ง การครองตน การถือศีลอดหมายถึงการงดเว้นจากการบริโภคอาหารเครื่องดื่ม การร่วมเพศ การรักษาอวัยวะทุกส่วนให้พ้นจากการทำความชั่วทั้งร่างกายและจิตใจ เริ่มตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งหมดแสงตะวัน

บทบัญญัติ การถือศีลอดเป็นบทบัญญัติที่พระเป็นเจ้าได้ประทานลงมายังมนุษยชาติตั้งแต่อดีตกาลแต่ได้รับการละเลย จนได้ประทานลงมาอีกครั้งในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยท่านศาสดามุฮัมมัดได้รับเมื่อฮิจเราะห์ที่ 2 (ประมาณช่วง พ.ศ. 1123) ที่เมืองมะดีนะฮ์ ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานในโองการต่างๆ กันเช่น

“...เดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่คัมภีร์อัลกุรอานถูกประทานลงมา เพื่อเป็นทางนำแก่มนุษย์ และเป็นข้อชี้ชัดจากทาง นำ และข้อแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว ดังนั้นผู้ที่อยู่ในเดือนดังกล่าวก็จงถือศีลอด และผู้ใดป่วยหรืออยู่ ระหว่างเดินทาง ดังนั้น (เขาต้องถือศีลอดใช้) จำนวน (เดียวกัน) ในวันอื่น อัลลอฮ์ทรงประสงค์ความสะดวกแก่ สู้เจ้าเพื่อสู้เจ้าจะได้ให้ครบถ้วนซึ่งการนับ (ถือศีลอดให้ครบถ้วนรวมทั้งการถือใช้) และเพื่อสู้เจ้าจะได้แช่ร่อง ความเกรียงไกรของอัลลอฮ์ ที่พระองค์ได้ทรงนำทางสู่เจ้า และเพื่อสู้เจ้าจะได้ขอบคุณ...” (2 : 185)

เวลาในการถือศีลอด ในเดือนที่ 9 ของฮิจเราะห์ศักราชคือเดือนรอมฎอน ตามปฏิทินจันทรคติ** ซึ่งจะทำให้เดือนในการถือศีลอดนั้นสามารถเวียนไปได้ในทุกเดือนของระบบเดือนสากล เพราะฉะนั้นมุสลิมสามารถฝึกฝนตนเองได้ในทุกช่วงฤดูกาลเป็นระยะเวลาหนึ่งเดือน ในคิตีของชาวมลายูนั้นการดูเดือนเมื่อใกล้ถึงเดือนรอมฎอน ด้วยการดูและสังเกตถึงพระจันทร์เสี้ยวซึ่งจะปรากฏเพียงช่วงระยะเวลาไม่นานนัก หากมีผู้ใดสังเกตเห็นก็ให้ทักพยาน ในการรับรู้และแจ้งต่อโต๊ะอิหม่ามประจำหมู่บ้าน และเมื่อโต๊ะอิหม่ามทำการตรวจสอบแล้วก็แจ้งไปยังคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามฯ ทำการตรวจสอบแล้วก็แจ้งให้จุฬาราชมนตรีทราบและประกาศให้รับรู้โดยทั่วกัน

บุคคลที่ได้รับการยกเว้น เนื่องจากเพื่อให้สะดวกแก่การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ศาสนาอิสลามจึงได้มีข้อยกเว้น เช่นเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คนที่ขาดสติสัมปชัญญะ คนชรา คนป่วย หญิงที่มีครรภ์ หญิงที่มีรอบเดือน

* การตื่นขึ้นจากการนอนหลับเพื่อมาทานอาหารสะฮูรนั้น นับเป็นสุนนะห์อย่างหนึ่งที่ท่านศาสดามุฮัมมัด ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างในช่วงเดือนรอมฎอน

** การคำนวณปีของชาวอาหรับนั้นใช้วิธีการนับแบบจันทรคติ ดังนั้นเดือนต่างๆ ในระบบสากลจะไม่ตรงกันทุกปีเหมือนกับการนับทางสุริยคติ โดยในแต่ละปีจะเร็วขึ้นประมาณ

หรือหลังการคลอดบุตร บุคคลที่อยู่ระหว่างการเดินทาง บุคคลที่ต้องทำงานหนัก แต่เมื่อพ้นจากสภาวะดังกล่าวแล้ว จะต้องทำการถือศีลอดชดใช้ตามจำนวนที่ขาดการถือศีลอดนั้น

ความมุ่งหมาย เพื่อเป็นการทดสอบหรือชดใช้เป็นอาหารให้แก่คนยากจน ถึงความศรัทธาของมนุษย์ เป็นการฝึกฝนทั้งทางร่างกายและทางจิตใจให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่นความหนักแน่นและอดทน ความสามารถรับรู้ถึงรสชาติของความหิวโหยที่ผู้ที่ยากจนได้ประสบ เพื่อจะให้มีการเกื้อกูลกัน ดังนั้นการถือศีลอดจึงเป็นหลักการที่สามารถสร้างความเสมอภาค ภารดรภาพและสันติภาพให้แก่มวลมนุษย์

(3) ประเพณีวันฮารีรายอ¹³

“...อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดวันทั้งสองให้แก่พวกท่านซึ่งดีกว่า สองวันนี้คือวันอฎฮฺฮา และวันฟิตรี...” (อนุตาดูด)

วันฮารีรายอหรือวันอีดนั้นในประเพณีของมุสลิมในรอบปีจะมีวันอีดอยู่ 2 วาระคือวันอีดอีดิลฟิตรี (วันอีดเล็กหรือวันรายออปซอ) กับวันอีดอีดิลอฎฮฺฮา (วันอีดใหญ่หรือวันรายอฮัจญ์) วันอีดทั้ง 2 นั้นจะมีสาระที่แตกต่างกันออกไป โดยวันอีดอีดิลฟิตรีเป็นวันแห่งการเฉลิมฉลองหลังจากที่ได้ถือศีลอดมาทั้งเดือน ส่วนวันอีดอีดิลอฎฮฺฮา นั้น จะเป็นวันแห่งการร่วมเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ และเป็นวันแห่งการเสียสละ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อเป็นการแสดงถึงการแสดงความอ่อนน้อมยอมจำนนต่อคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า

ความหมาย อีด มีความหมายว่า ที่กลับมา ที่เวียนมา อัลฟิตรี มีความหมายว่าสภาพเดิม สภาวะปกติธรรมชาติ ดังนั้นวันอีดจึงหมายถึงวันที่เวียนกลับมาสู่สภาพเดิม (คือจากการถือศีลอดกลับมาสู่สภาพเดิมที่ไม่ต้องถือศีลอด) อฎฮฺฮา มีความหมายว่าการเสียสละ ดังนั้นวันอีดอฎฮฺฮาจึงหมายถึงวันที่เวียนกลับมาสู่การเสียสละ วันอีดอฎฮฺฮาตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะฮ์ (เดือนที่ 12 ของระบบเดือนมุสลิม)

วันอีดอีดิลฟิตรี คำสิ้นสุดท้ายของเดือนรอมฎอน ก่อนที่จะถึงวันฮารีรายออีดิลฟิตรีนั้นชาวมลายูจะทำการออกชะกาตพิตเวาะห์ด้วยการบริจาคข้าวสาร ผู้ใดยังไม่บรรลุนิติภาวะก็สามารถให้ผู้ปกครองทำแทนได้ การบริจาคนี้อาจปฏิบัติทุกคน ส่วนใหญ่จะใช้สถานที่ที่มีสยิดหรือบาหลีเขาหรือบางครั้งก็สามารถใช้ที่บ้านโต๊ะอิหม่ามได้เช่นกัน โดยจะต้องปฏิบัติให้เสร็จสิ้นก่อนจะทำการละหมาดอีดิลฟิตรี การบริจาคนี้ก็เพื่อเป็นทานแก่คนยากไร้ในชุมชนนั้นหรือในมุขมุนั้นๆ ตลอดช่วงเวลาของการรับรู้ว่าจะถึงวันฮารีรายออีดิลฟิตรีนั้นชาวมลายูจะมีแต่ความเบิกบานเป็นสุขและสงบ เสียงที่ได้ยินจากมัสยิดหรือบาหลีเขาเหล่านั้นจะเป็นเสียงแห่งความสุขที่ผู้คนได้กล่าวสรรเสริญถึงพระเป็นเจ้า เสียงเหล่านี้จะได้ยินโดยทั่วไปในทุกๆ ชุมชนมลายูและจะยังคงเช่นนี้ไปตลอดจนถึง 3 วันถัดมา

เช้าวันรุ่งขึ้นเวลาประมาณ 08.00 – 08.30 นาฬิกา จึงทำการละหมาดอีดิลฟิตรี ผู้คนจะแต่งตัวสวยสดงดงามหลังละหมาดจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการขออภัยโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินที่ผ่านตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นการล่วงเกินด้วยกายวาจาใจหรือสิ่งใดก็ตามด้วยการให้สลาม แล้วสวมกอดซึ่งกันและกัน ผู้ที่ถูกขอให้อภัยก็ต้องรับการขออภัยนั้นๆ โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น เป็นช่วงเวลาแห่งการให้อภัยซึ่งกันและกัน เป็นช่วงเวลาแห่งมิตรภาพ ภารดรภาพ ของมวลพี่น้องชาวมุสลิมทั่วโลก หลังจากนั้นจึงเป็นเวลาแห่งการรื่นเริง แห่งการเยี่ยมเยียนญาติมิตรพี่น้องเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีและมิตรภาพที่ดีต่อกันให้ยั่งยืนยาวต่อไป

¹³ สรุปลงมาจาก เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, หน้า 259 - 270.

วันอีดิลอิติลอัฎฮา หลังจากวันอีดิลอิติลฟิตรีไป 70 วัน ก็จะถึงวันอีดิลอิติลอัฎฮาในวันนี้จะเริ่มทำการละหมาดเข้ากว่าวันอีดิลอิติลฟิตรีคือประมาณ 07.00 – 07.30 นาฬิกาเพื่อให้สามารถรีบไปทำการกุรบานได้ จากนั้นจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการให้อภัยซึ่งกันและกันหลังจากนั้นจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการกุรบาน เพราะสาระสำคัญหลักๆ ของวันนี้คือการกุรบานนั่นเอง การกุรบานมีความหมายว่า ทำให้เข้าใกล้ชิด การกุรบานจึงหมายถึงการเชือดสัตว์เป็นพลีเพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้ยากไร้ หนึ่งในผู้ที่มีความสามารถจะไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่เมืองมักกะฮ์ และร่วมฉลองเทศกาลนี้ที่ซาอุดีอาระเบีย ฮัจญ์เป็นศาสนพิธีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเสียสละของครอบครัวท่านศาสดาอิบรอฮีม (อลัยฮิสลาม)* โดยเฉพาะการยอมเสียสละชีวิตของลูกท่านคือท่านศาสดาอิสมาอีล (อลัยฮ) ที่ยอมสละชีวิตตนเองเพื่อความยอมจำนนต่อคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ จากความเสียสละของศาสดาทั้งสองพระองค์ผู้เป็นเจ้าของเจ้าจึงให้เชือดสัตว์แทน การกุรบานจึงเกิดขึ้นจากนั้นเป็นต้นมา การเชือดสัตว์นี้ได้เป็นการบูชาญิบใดๆ แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการเลี้ยงดูแก่ผู้ยากไร้ให้ได้มีโอกาสที่เท่าเทียมและเสมอภาคซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดภาพรวมในหมู่มวลมุสลิมทั่วโลก

“...และเมื่อพวกมัน (สัตว์) ล้มก็จงบริโภคมัน และจงเลี้ยงดูแก่คน (ยากจน) ที่ไม่เอ่ยขอ และคน (ยากจน) ที่เอ่ยขอ แท้จริงเนื้อและเลือดของมันนั้นจะไม่ถึงอัลลอฮ์หรอก แต่ที่ถึงพระองค์คือความสำรวมตนของพระเจ้า ให้พ้นจากความชั่ว...” (22 : 36-37)

(4) ประเพณีการแต่งงาน¹⁴

การแต่งงานในทัศนะอิสลามนั้นหมายถึง การที่ชายหญิงตกลงใจทำสัญญาผูกพันอยู่ร่วมกันในฐานะสามีและภรรยาที่เรียกว่านิกาค์ ดังนั้นการอยู่กินฉันสามีภรรยาหรือการจดทะเบียนมงคลสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยไม่ผ่านพิธีการนิกาค์นั้นจะไม่ถือว่าเป็นการแต่งงานในอิสลาม อิสลามจึงส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนแต่งงานเพื่อการจรรโลงสังคมมุสลิมให้ยั่งยืน หากกล่าวโดยภาพรวมการแต่งงานในระบบของอิสลามจะประกอบด้วยบท การสว่ขอ การนิกาค์และการจัดงานวะลีมะฮ์ คือการเลี้ยงฉลองการสมรส

บทบัญญัติ การแต่งงานนั้นมีบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษไว้เป็นจำนวนมากแต่ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงบางส่วนเท่านั้นเช่น

“...หนึ่งในสัญญาทั้งหลายของพระองค์คือ พระองค์ได้ทรงสร้างจากหมู่สุเจ้าซึ่งคู่ครองสำหรับสุเจ้า เพื่อสุเจ้าจะได้มีใจสงบในตัวเองและพระองค์ได้ทรงทำให้มีความรักและความเอ็นดูในระหว่างสุเจ้า (ให้สามีภรรยารักใคร่เห็นใจกัน) แท้จริงในนั้นแน่นอนมีสัญญาสำหรับหมู่ชนผู้ตริกรอง...” (30 : 21)

“...การแต่งงานเป็นวิถีทางของฉัน ดังนั้นผู้ใดไม่ปฏิบัติตามวิถีทางของฉัน เขาก็ไม่ใช่ประชาชาติ (อูมมะฮ์) ของฉัน...” (บุคอรี)

การสว่ขอ อิสลามได้วางแนวทางการเลือกคู่ครองดังนี้ ทั้งคู่จะต้องเป็นมุสลิมและต้องมีศาสนา โดยห้ามมิให้ใช้วิธีการคลุมถุงชนและห้ามแต่งกับผู้ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงห้าม (ผู้ที่มีความใกล้ชิดทางสายเลือดรวมถึงแม่นม แม่เลี้ยง ลูกเลี้ยง ฯลฯ) ในเจรจาตกลงนั้นจะมีข้อตกลงเรื่องมะฮัรหรือสิ่งของมีค่าที่ฝ่ายชายมอบให้ฝ่ายหญิงเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว (ของหญิงไม่ใช่ค่าตอบแทนพ่อแม่ฝ่ายหญิง) บุคคลที่จะไปสว่ขอนั้นสามารถเป็นใครก็ได้เช่น พ่อ แม่

* มีความหมายว่า ขอความสันติจงมีแด่ท่าน เป็นคำสดุดีที่ใช้กล่าวหลังกรกล่าวนามของท่านบีทุกท่าน ยกเว้นท่านศาสดานบีมุฮัมมัด.

¹⁴ สรุปความจาก เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, หน้า 273 - 299.

หรือกระทั่งฝ่ายชายเอง โดยไม่ต้องมีพิธีการใดๆ ให้ยุ่งยาก โดยส่วนใหญ่แล้วการสูชอมักจะใช้พื้นที่ของโถงเรือน และถ้าหากจะทำการนิการที่บ้านก็มักใช้พื้นที่ของโถงเรือนเป็นที่จัดงานดังกล่าวเช่นกัน และหากจะทำการนิการที่มัสยิดก็จะทำบริเวณโถงของมัสยิด ดังนั้นโถงของเรือนและมัสยิดจึงเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่สามารถใช้งานได้ อย่างหลากหลายตามเทศกาลแห่งชีวิตและตามวัฒนธรรมการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ของชาวมลายู

การนิการ การนิการจะสมบูรณ์ต้องมีองค์ประกอบดังนี้คือ เจ้าบ่าวและเจ้าสาว ะลีหรือผู้ปกครองชายที่ทำหน้าที่ให้กับฝ่ายชายและให้กับฝ่ายหญิงอย่างละคนเช่น พ่อ ปู่ พี่ชายหรือน้องชาย ลูกของแต่ละฝ่าย อิสลามจะไม่อนุญาตให้ทำการนิการหากไม่มีผู้ปกครองและจะถือว่าการนิการนั้นเป็นโมฆะ มีมะฮัร มีพยานจำนวนอย่างน้อย 2 คนที่ไม่ได้อยู่ในฐานะะลี มีผู้กล่าวคุฎบะฮ์หรือกล่าวอบรมและมีการกล่าวเสนอและตอบรับการนิการ การนิการนั้นสามารถทำกันที่มัสยิดหรือที่บ้านก็ได้ หากทำที่บ้านก็จะทำบริเวณโถงของเรือน โดยมีโต๊ะอิหม่ามกรรมการมัสยิดเป็นผู้ดำเนินการ มีฝ่ายชายและผู้ปกครองฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงมีะลีฝ่ายหญิงพร้อมทั้งพยาน โต๊ะอิหม่ามจะอ่านเชิญพระคัมภีร์อัลกุรอานแล้วจึงสอบถามและจดบันทึกข้อมูลต่างๆ เมื่อมีความชัดเจนดีแล้วจึงสอบถามะลีถึงความสมัครใจของฝ่ายหญิง เมื่อตอบรับเรียบร้อยแล้วหลังจากนั้นจึงเสนอการนิการระหว่างหญิงกับชาย โดยให้ฝ่ายชายเป็นฝ่ายตอบรับให้ได้ยินอย่างชัดเจนดังตัวอย่าง

“...ฉันขอรับการนิการกับนางสาว....ด้วยมะฮัรจำนวนดังกล่าว...”

หากพยานได้ยินไม่ชัดเจนทุกถ้อยคำฝ่ายชายก็จะต้องทำการกล่าวขอใหม่ เมื่อพยานได้ยินอย่างชัดเจนและยืนยันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โต๊ะอิหม่ามก็จะกล่าวอบรมและให้ข้อคิดแก่ฝ่ายชายอันเพื่อการใช้ชีวิตคู่ต่อไปจึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการนิการ

การจัดงานวะลีมะฮ์ ะลีมะฮ์คือการฉลองหลังการนิการ ซึ่งต้องอยู่ในขอบเขตประหยัดและไม่ฟุ่มเฟือย ด้วยการเชิญผู้คนมารับประทานอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดงานเลี้ยงที่บ้านฝ่ายเจ้าสาว การจัดเลี้ยงนี้อาจจะมีขึ้นทั้งวันเพื่อเป็นการยืดหยุ่นให้แก่แขกที่มาจากที่ต่างๆ ไม่พร้อมเพรียงกัน

“...อาหารที่เลวที่สุดคืออาหารของงานแต่งงานที่คนมั่งมีถูกเชิญ และคนจนถูกทอดทิ้ง และผู้ใดที่ทำการเชิญ (คนยากจน) ดังนั้นแน่นอน เขาผู้นั้นขัดขึ้นต่ออัลลอฮ์ ต่อเราะซูลของพระองค์...” (บุคอรี, มุสลิม)

ดังนั้นอิสลามจึงสนับสนุนให้ผู้ที่ถูกเชิญควรไปร่วมงาน อาหารส่วนใหญ่มักจะจัดเป็นลำรับและนั่งรับประทานร่วมกันโดยการล้อมวง วงละประมาณ 4-6 คนและมักจะนิยมเปิบด้วยมือ โดยจะมีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนระหว่างชายและหญิงเป็นการเฉพาะด้วยการกั้นด้วยผ้ามา่าน ซาเลินหรือทางมะพร้าว

ประเพณีและวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวมลายูจึงมักเกิดขึ้นที่เรือนหรือไม่ก็มัสยิด หากจำกัดพื้นที่ให้ชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะประเพณีและวัฒนธรรมการแต่งงานจะเกิดที่บ้านหรือมัสยิดก็ตาม ประเพณีฯ ดังกล่าวก็มักใช้พื้นที่ของโถงเป็นพื้นที่ที่สามารถทำให้ประเพณีฯ นั้นปรากฏขึ้น โถงของเรือนและมัสยิดจึงสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อยู่อาศัยของพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่า ใช้อย่างซอซอบ ซบซอซอบในรูปแบบของวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ขนาดเล็ก

(5) ประเพณีการจัดการศพ (มัยยิตหรือญะนาซะฮ์)

ศพของผู้ตายภาษาอาหรับเรียกว่า มัยยิต หรือญะนาซะฮ์ ชาวบ้านมักออกเสียงว่า มายัต หรือมะหยัต ก่อนการเสียชีวิตชาวมุสลิมจะถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องมีการไปเยี่ยมเยียนผู้ที่เจ็บป่วย ซึ่งในคดิอิสลามถือว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเป็นเพราะความประสงค์ของพระเป็นเจ้า เสมือนเป็นสิ่งที่ทดสอบความศรัทธาถึงความยำเกรงความ

หนักแน่นของเขาต่อพระเป็นเจ้า ซึ่งชาวมุสลิมจะต้องมีความอดทนต่อภาระที่ได้รับการทดสอบในสิ่งนั้นๆ และเมื่อชาวมุสลิมเสียชีวิตก็ถือเป็นหน้าที่ที่จะไปเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ที่สูญเสีย ดังนั้นเราจึงสามารถพบเห็นผู้ศรัทธาที่ไปเยี่ยมญาติมิตรพี่น้องของชาวมลายูทั้งที่บ้านและที่สาธารณะต่างๆ เช่นโรงพยาบาล* เป็นต้น การตายในทัศนะของอิสลามนั้นไม่ได้ถือว่าเป็นความทุกข์หรือเป็นการพันทุกข์ แต่ถือว่าการตายนั้นเป็นการกลับคืนสู่ความเมตตาของพระเป็นเจ้า และเมื่อได้รับทราบข่าวการเสียชีวิตของผู้ใดก็ตามไม่ว่าเขาจะรู้จักหรือไม่ เขาจะต้องกล่าวประโยคนี้จากคัมภีร์อัลกุรอานที่มีความหมายว่า

“...แท้จริงเราเป็นของอัลลอฮ์และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์...” (2 : 156)

และก่อนที่วิญญาณจะออกจากร่างหรือก่อนเสียชีวิต เขาผู้นั้นจะต้องกล่าวหรือยึดมั่นในประโยคสำคัญที่สุดคือ

“...ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ มุฮัมมัดร่อซูลล่อฮ์...” หมายความว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ”

ระบบการปฏิสังขรณ์ที่ใช้ในการจัดการประเพณีนี้จะสามารถแบ่งออกใหญ่ๆได้ดังนี้ การชำระทำความสะอาดและการห่อศพ การละหมาดให้แก่ศพ และการฝังศพ การจัดเลี้ยง

การชำระทำความสะอาดศพ

เมื่อมุสลิมได้เสียชีวิตลงสิ่งแรกที่จะต้องทำคือแจ้งให้โต๊ะอิหม่ามได้รับทราบ หลังจากนั้นจึงเป็นการชำระล้างศพ โดยศพผู้ชายจะให้ผู้ชายเป็นผู้ชำระล้างส่วนผู้หญิงก็ให้ผู้หญิงเป็นผู้ชำระล้าง ผู้ที่เป็นผู้ชำระล้างก็คือพ่อแม่ญาติพี่น้องต่างๆ (โดยจะถือผู้ที่ใกล้ชิดทางสายเลือดก่อน) หรือผู้ที่อาสาสมัครก็ได้ ชาวมลายูจะชำระล้างด้วยน้ำสะอาดที่ผสมดอกไม้ไม่นานาชนิดและใบพุทราที่เก็บได้โดยรอบบริเวณบ้านจำนวน 3 – 5 ครั้งหรือมากกว่านั้น ดังนั้นในหมู่บ้านมลายูจึงมักจะมีปลูกต้นพุทราไว้อย่างน้อยก็มักมีจำนวน 1-2 ต้นก็เพื่อเหตุผลดังกล่าว เมื่อเสร็จจึงทำการห่อศพด้วยผ้าสีขาว 3 ผืน จากศีรษะจรดเท้าการปฏิบัติต่อศพนั้นต้องทำด้วยความแผ่วเบาเสมือนดังยังมีชีวิตอยู่ จากคดีนี้จึงทำให้ชาวมลายูมีการออกแบบพื้นที่ภายในบ้านเพื่อจะเตรียมการนี้โดยเฉพาะ ส่วนใหญ่มักจะอยู่ที่โถงของเรือนโดยมีขนาดประมาณ 2.00 เมตร x 3.00 เมตร ยกพื้นสูงประมาณ 0.40 เมตร - 0.60 เมตร และเรียกพื้นที่ตรงนี้ว่า “ ลาดาย ”** โดยภายใต้พื้นไม้ของลาดายจะมีการเตรียมโถ้วมไว้ เพื่อเตรียมพร้อมในยามเจ็บไข้ได้ป่วยที่ไม่สะดวกต่อการเข้า – ออกห้องน้ำส้วม บ้างก็เตรียมพื้นลาดายให้มีร่องเพื่อความสะดวกในการชำระล้างลงไปสู่ใต้ถุนเรือน ชาวมลายูนิยมชำระล้างศพที่บ้านมากกว่าที่มัสยิดและเมื่อทำการชำระล้างเรียบร้อยแล้ว จึงนำศพไปยังมัสยิดเพื่อทำการละหมาด หรือไม่ก็สามารถทำการละหมาดที่บ้าน (ละหมาดศพ) ในระหว่างที่ศพยังอยู่ที่บ้านจะมีการอ่านอัลกุรอานแทบจะตลอดเวลาโดยอาสาสมัครหรือญาติพี่น้องต่างๆ ระหว่างนั้นจะมีการมาเยี่ยมเยียนจากญาติมิตรพี่น้องของชาวมลายูแทบจะตลอดเวลาเช่นกัน โดยผู้ที่มาเยี่ยมเยียนก็จะนำสิ่งของต่างๆ หรือเงินมาให้กับครอบครัวผู้ที่สูญเสีย ส่วนใหญ่ชาวมลายูมักจะนิยมให้นำตาลทรายในการเยี่ยมเยียน หากเป็นผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยนิยมมอบผลไม้ นม หรืออาหารอื่นที่สามารถทานได้เช่น ขนมปัง หรือไม่ก็เป็นเงินเพื่อความสะดวกของครอบครัวผู้ดูแลจะสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้

* ในบริบทของชาวมลายูจึงสามารถพบเห็นภาพที่ชาวมลายูมาเยี่ยมเยียนผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยที่โรงพยาบาลอย่างมาก จนแทบจะไม่มีพื้นที่ให้ได้ปฏิสังขรณ์กัน ก็เนื่องจากว่าโรงพยาบาลนั้นไม่ได้ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตศาสนาและวัฒนธรรมของผู้คนชาวมลายู ภาพที่ไม่เป็นระเบียบนี้จึงพบเห็นได้ทั่วไปใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเนื่องมาจากขาดความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาวิถีชีวิตของผู้คน ตามพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

** พื้นของลาดายนั้นเมื่อยังไม่มีการเจ็บไข้ได้ป่วยหนัก มักจะใช้เป็นพื้นที่ทำการละหมาด อ่านอัลกุรอานหรือเป็นพื้นที่พักผ่อน บางครั้งก็มีวางกันตักโดยรอบ มักนิยมทำด้วยไม้และไม่มีการทาสี.

การละหมาดศพ (ละหมาดญะนาซะฮ์) การละหมาดศพนี้สามารถทำการละหมาดที่บ้าน มัสยิดหรือในกุบรูหรืออุโบะ (สุสาน) ก็ได้ ท่วงท่าของการละหมาดนี้จะไม่มีการก้ม หรือการก้มกราบใดๆ มีเพียงทำยืนสงบนิ่งโดยมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้นำละหมาด ด้วยการวางศพไว้ด้านหน้าและหันศีรษะผู้ตายไปยังทิศเหนือ สาเหตุที่ต้องไปละหมาดศพที่มัสยิดก็คือสถานที่บ้านมีพื้นที่ไม่เพียงพอที่จะรองรับผู้คนที่มาละหมาด ส่วนการละหมาดที่สุสานนั้นก็เนื่องจากอาจมีผู้คนจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้ละหมาดศพจึงต้องการละหมาดศพก่อนที่จะทำการฝังศพต่อไป การละหมาดนี้ถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติเรียกว่าฟิรฎุกุฟายะฮ์และส่วนใหญ่มักละหมาดที่โถงของเรือน

การฝังศพ เมื่อนำศพออกจากบ้านหรือมัสยิดจะมีขบวนแบกศพและติดตามศพไปยังสุสาน และถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมเมื่อขบวนศพผ่านไปให้ยืนขึ้นไม่ว่าขบวนศพนั้นจะเป็นศาสนาใดก็ตาม การเดินแบกศพไปยังสุสานนี้โดยส่วนใหญ่ผู้แบกศพจะมีจำนวนประมาณ 4 – 10 คน แต่มีผู้ติดตามขบวนจำนวนมาก* และจะมีการผลัดเปลี่ยนกันแบกไปตลอดเส้นทาง หลังจากที่โต๊ะอิหม่ามทราบข่าวการเสียชีวิต โต๊ะอิหม่ามจะมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไปทำการขุดหลุมเพื่อจะทำการฝังศพ หลุมที่ทำการขุดจะมีลักษณะเป็นตัวแอลทางตั้งลึกประมาณ 1.50 เมตร - 2.00 เมตร กว้างประมาณ 1.00 เมตร เมื่อทำการหย่อนศพลงก็จะช่วยกันฝัง โดยผู้ที่เริ่มฝังก่อนจะเป็นญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดที่สุดเมื่อฝังเสร็จก็ทำให้เป็นเนินดินเล็กน้อยหลังจากนั้นจึงทำการปักหลักหัวท้ายของศพอาจเป็นหลักซีเมนต์ หิน หรือต้นไม้ และหากไม่ได้เตรียมไว้ก็อาจทำการปักกิ่งไม้เป็นการชั่วคราวก่อน หลังจากนั้นจึงทำการกล่าวบทขอพรหรือดูอาห์ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีเจ้าภาพอาจแจกสิ่งของแทนความช่วยเหลือของผู้คนที่ได้มาร่วมงานเช่น จาน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าใส่รองหรือแม้กระทั่งข้าวสารและไข่ไก่ ฯลฯ คติของอิสลามนั้นเมื่อมีคนตายก็ต้องจัดการฝังศพให้เสร็จจลุลวงภายในเวลา 24 ชั่วโมง เพราะถือว่าผู้ตายนั้นต้องรีบกลับไปยังโลกบรซัค เพื่อการศึกษาถึงความดีและความชั่วที่ได้กระทำไว้ในโลกนี้ ผู้ที่อยู่ในโลกนี้จึงไม่สมควรที่จะเหนียวรั้งไว้ ดังนั้นไม่ว่าญาติพี่น้องจะกลับมาทันพิธีการฝังหรือไม่ก็ตาม ก็จะทำให้แล้วเสร็จภายในเวลาดังกล่าวโดยไม่มีกรรหรือใดๆ

การจัดเลี้ยง การจัดเลี้ยงนั้นบ้างก็มีการจัดเลี้ยงในหลายวาระเช่นเลี้ยงเมื่อครบ 7 วัน เลี้ยงเมื่อครบ 40วัน** แต่การจัดเลี้ยงหลังจากที่ได้จัดการศพแล้วเสร็จมักจะทำกันที่บ้านของครอบครัวผู้ที่เสียชีวิต การจัดเลี้ยงนี้จะเริ่มด้วยการเชิญผู้คนมาทำการละหมาดขอพรที่บ้าน หลังทำการละหมาดแล้วเสร็จจึงทำการจัดเลี้ยง เวลานั้นการจัดเลี้ยงนั้นมักไม่แน่นอนแล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ ทั้งเจ้าภาพและผู้ที่มีมาร่วมงานจะสวมใส่เสื้อผ้าสีอะไรก็ได้ เพราะมุสลิมนั้นไม่มีประเพณีการสวมใส่ชุดสีดำในยามที่มีผู้เสียชีวิต โดยปกติชาวมลายูมักจะนำของฝากเช่น น้ำตาลทรายหรือจะสะดวกมอบเป็นเงินให้แก่ครอบครัวผู้ที่เสียชีวิต หรือไม่ให้อะไรเลยก็ได้ตามแต่สะดวก การจัดสำหรับนั้นมักจะจัดสำหรับและนั่งทานบนพื้นบ้านด้วยการล้อมวงทานด้วยกัน จำนวนวงจะประมาณ 3 - 6 คน และนิยมเบิบบัวเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเรื่องการจัดเลี้ยงนั้นท่านศาสนานบีมุฮัมมัดได้แนะนำให้บุคคลนอกครอบครัวผู้ตายรับภาระการจัดเลี้ยงแทน

ดังนั้นแม้ว่าชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมจะมีความเป็นมาที่อ้างอิงมาจากศาสนาอิสลามก็ตาม แต่ด้วยที่ตั้งและสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้เอื้ออำนวยให้เกิดการผสมผสานรวมกันกับความเป็นพื้นถิ่นหรือความเป็นท้องถิ่นต่างๆ จนสามารถเกิดความเป็นเอกลักษณ์และความโดดเด่นของประเพณีวัฒนธรรม ความแตกต่างนี้ก็ยังคงยึดมั่นหรือตั้งมั่นอยู่บนหลักการทางศาสนาอิสลามอย่างเหนียวแน่น เพราะหากไร้ซึ่งหลักการนี้แล้วชุมชนมลายูย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ จากประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวนี้จึงทำให้การใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นจนเกิด

* ขบวนแบกติดตามศพในคดีมลายูนั้นสนับสนุนให้เดินหากเป็นระยะทางที่ไม่ไกลเกินไปนัก ดังนั้นบางครั้งจึงอาจมีความเข้าใจผิดว่าเป็นขบวนการประพวงอะไรบางอย่าง ชาวมุสลิมนั้นจะไม่นำหรือให้ความสำคัญกับเรื่องทางการเมืองมากกว่าเรื่องราวทางศาสนา โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนานั้นจะต้องกระทำด้วยจิตบริสุทธิ์เท่านั้น

** ทิศนะของชาวมลายูตรงนั้นมีความเห็นที่แตกต่างกันไป บางทีคนนั้นถือว่ามาจัดเลี้ยงตามวาระดังกล่าว บางทีคนนั้นถือว่าสามารถกระทำได้ และบางทีคนนั้นห้ามการจัดเลี้ยงตามวาระดังกล่าว.

ความหมายขึ้นอย่างชันนทับ ชับชันลงไปในที่ว่างตามกาลและเทศะต่างๆ ความหมายเหล่านี้เป็นความหมายเฉพาะของสังคมและวัฒนธรรมมลายู จึงสามารถกล่าวได้ว่าชาวมลายู ประเพณีวัฒนธรรมและศาสนาอิสลามนั้น ได้สอดสานโยงใยกันอย่างแนบแน่น

3.3 หมู่บ้านตันหยงลูโละ

ตันหยงลูโละ หมายถึงแหลมที่ยื่นเข้าไปในทะเล และหมายถึงต้นพิกุลที่มีแมลงคล้ายผึ้งทำรังอยู่ในต้นพิกุล ซึ่งในอดีตนั้นปากทางเข้าหมู่บ้านฯ จะมีต้นพิกุลขนาดใหญ่และมีแมลงนี้ทำรังอยู่¹⁵ หมู่บ้านตันหยงลูโละเป็นหมู่บ้านประมงริมอ่าวปัตตานี มีชายฝั่งทะเลเป็นอ่าวขนาดใหญ่ที่เปิดสู่ทะเล มีแหลมยื่นเข้าไปในทะเลช่วยกำบังคลื่นลมสามารถใช้เป็นท่าจอดเรือ ในอดีตยังใช้เป็นที่ขนถ่ายสินค้าขนาดใหญ่และเป็นเส้นทางเดินเรือผ่านคาบสมุทรดังมีหลักฐานทางโบราณสถานและสถานที่สำคัญๆ เช่น สุสานเจ้าเมือง สุสานนักรบ เต่าเผาเครื่องถ้วยชาม จุดจอดเรือขนถ่ายสินค้า บ่อมปราการ คูเมือง ที่หล่อปืนใหญ่ บ่อน้ำโบราณ วังเจ้าเมือง เป็นที่ตั้งของมัสยิดกรือเซะ สุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ฯลฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองปัตตานีและโลกมลายู-นูซันตารา (อาณาบริเวณตั้งแต่ภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน)¹⁶ ปรากฏอยู่รายรอบ

รูปที่ 3-10 , 3-11 แสดงมัสยิดกรือเซะและศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ริมทางหลวงหมายเลข 42 ใกล้กับบริเวณทางเข้าหลักของหมู่บ้าน

รูปที่ 3-12 , รูปที่ 3-13 แสดงทางเข้าหลักของหมู่บ้านตันหยงลูโละ บริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลูโละ

หมู่บ้าน โดยมีศูนย์กลางของเมืองที่พระราชวังบริเวณด้านข้างมัสยิดกรือเซะ ซึ่งปัจจุบันอยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านตันหยงลูโละ ในตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

¹⁵ สัมภาษณ์, นางบีดา เจ๊ะซู, 10 ตุลาคม 2552.

¹⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, สังคมประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี, ใน มลายูศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูสมัยในภาคใต้, หน้า 17- 25.

3.3.1 ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ

“...หมู่บ้านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการประมงจะมีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุก คือกระจายไปทั่วบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเล... บริเวณชายฝั่งจะมีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นกว่าบริเวณที่อยู่ถัดชายฝั่งไกลออกไปตามลำดับ และเนื่องจากความจำเป็นในการใช้พื้นที่มีน้อยกว่าอาชีพเพาะปลูก ทำให้หมู่บ้านประมงมีความหนาแน่นมากยิ่งขึ้นเป็นหมู่บ้านประมงที่เป็นหมู่บ้านถาวร ตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่องกันไปหลายชั่วอายุคน และมี การแบ่งมรดกสืบทอดกันมาก รูปแบบการตั้งถิ่นฐานยังมีลักษณะเป็นกระจุกมากขึ้น เพราะผู้รับมรดกในระยะหลังๆ ซึ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับนั้นมักสร้างบ้านเรือนแรกในบริเวณเดียวกับบุพการี...”¹⁷

สภาพภูมิประเทศหมู่บ้านต้นหยงลูโละตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองปัตตานีไปทางทิศตะวันออกตามแนวทางหลวงสายเอเชียหมายเลข 42 ไปทางจังหวัดนราธิวาสประมาณ 7 กิโลเมตร ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ด้านในห่างจากแนวทางหลวงเข้าไปประมาณ 1,500 เมตร ที่สังเกตได้จากจุดหมายปลายทางของเมืองปัตตานีในบริเวณนี้คือมัสยิดกรือเซะ (ศาสนสถานโบราณที่มีอายุประมาณ 500 ปี) และศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ตำบลต้นหยงลูโละมี 3 หมู่บ้าน พื้นที่ที่ทำการศึกษาคือหมู่บ้านต้นหยงลูโละซึ่งเป็นหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ด้านทิศเหนืออยู่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเป็นอ่าวขนาดใหญ่เปิดสู่ทะเลใช้เป็นท่าจอดเรือ ทำประมงพื้นบ้านและทำนาเกลือ ทิศตะวันออกติดตำบลบาราโหม ทิศตะวันตกติดตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นเลนสลับหาดทราย ลึกเข้าไปเป็นแหล่งทำนาเกลือที่สำคัญของเมืองปัตตานีมาตั้งแต่อดีต*

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านมุสลิมทั้งหมด มีมัสยิดยามีอุลอิควาลเป็นมัสยิดประจำหมู่บ้านอยู่ตรงใจกลางของหมู่บ้านระหว่างหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 และใช้เป็นแนวแบ่งเขตของหมู่ที่ 1 (ด้านทิศตะวันตก) และหมู่ที่ 2 (ด้านทิศตะวันออก) โดยหมู่ที่ 1 นั้นเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ต่อการศึกษาในครั้งนี้คือ เรือนนายอาแซ ร้านน้ำชาเปาะเฮง บาลาเซาะห์กาปง (กรณีศึกษา) เรือนที่ทำการคัดเลือกทั้ง 3 เรือน สุสานโต๊ะแง สุสานกูวัง สนามแข่งนกกรงหัวจุก (ริมร้านน้ำชากาแม) ฯลฯ หมู่ที่ 2 นั้นเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านต้นหยงลูโละ โรงเรียนกรืออาตี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สุสานบือแนมาเซ็ง สุสานรายา สุสานดั้งเดิมของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (อยู่ในทะเล) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมัสยิดยามีอุลอิควาล เป็นมัสยิดประจำหมู่บ้าน ฯลฯ

จำนวนประชากรและอาชีพโดยทั่วไปของชุมชนหมู่ที่ 1 มี 228 หลังคาเรือน มีประชากร 2,055 คน หมู่ที่ 2 มี 225 หลังคาเรือนมีประชากร 1,688 คน¹⁸ มีอาชีพทำการประมงชายฝั่ง เลี้ยงหอยแครง ทำนาเกลือ ทำการเกษตร ทำสินค้าชุมชนเช่นข้าวเกรียบ มะขามแก้ว ขนมกะหรี่ปั๊บ ขนมเปลือกส้มโอเชื่อม ขนมข้าวพอง ข้าวต้มปลาหมึก ได้กรอกกระเพาะวัว กะลาแม เพอร์ริเจอร์ไม้ไผ่ ขายเกลือ รับจ้างและค้าขายทั่วไป มีจัดการตั้งกลุ่มอาชีพเช่น กลุ่มทำขนมพื้นเมือง กลุ่มทำมะขามแก้ว กลุ่มเลี้ยงกุ้ง กลุ่มอนุรักษ์เลี้ยงหอยแครงมมือ กลุ่มเลี้ยงแพะ ฯลฯ¹⁹ ซึ่งนับเป็นความหลากหลายของอาหารการกินที่มีอยู่ในหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านมีการพึ่งพิงภายนอกน้อย ผู้คนส่วนใหญ่จึงอาศัยอยู่และดำรงชีพภายในหมู่บ้านเป็นหลัก

¹⁷ จิตติมา ระเด่นอาหมัด, ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528), หน้า 21.

* เกล็ดของต้นหยงลูโละนั้นเป็นสินค้าส่งออกมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรปัตตานีและปัจจุบันก็ยังทำอยู่ เกล็ดที่มีความพิเศษคือมีความเค็มน้อยกว่าเกล็ดที่อื่นๆ จนได้รับขนานนามว่า เกล็ดหวาน ในปัจจุบันเนื่องจากพื้นที่ทำเกลือไม่เพียงพอจึงต้องขยายออกไปบริเวณใกล้เคียงเช่น หมู่บ้านบาราโหม หมู่บ้านบานา หมู่บ้านแหลมนก เป็นต้น.

¹⁸ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต้นหยงลูโละ, ข้อมูลทั่วไปตำบลต้นหยงลูโละ, 2552.

¹⁹ องค์การบริหารส่วนตำบลต้นหยงลูโละ, สารสนเทศชุมชนบ้านต้นหยงลูโละ, 2550.

มีเส้นทางเข้า - ออกหลัก 2 อยู่เส้นทางที่เชื่อมกับทางหลวงดังกล่าว โดยมีถนนที่เป็นถนนภายใน เชื่อมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านบานา ถนนหลักภายในไม่เชื่อมต่อกันทั้งหมดแต่มาบรรจบกันที่บริเวณใกล้มัสยิด ทำให้การเชื่อมต่อของหมู่บ้านต้องใช้เส้นทางเดินหรือรถจักรยานหรือจักรยานยนต์เป็นหลัก เพราะทางเชื่อมสำหรับรถยนต์ที่พอจะผ่านไปมาได้อยู่ที่บริเวณด้านนอกของหมู่บ้าน (ถนนแลเกาะฮีมัล) เส้นทางที่ใช้ภายในหมู่บ้านมีขนาดเล็กๆ พอที่จะผ่านไปมาได้แบบเห็นหน้าค่าตาที่สามารถทักทายผู้คนได้อย่างใกล้ชิด บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยชั้นเดียว มีใต้ถุนโล่ง วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้และบางส่วนก่ออิฐถือปูน บางเรือนยังมีการใช้เสาไม้วาง ตั้งอยู่ในดิน มีการแกะสลักลวดลายต่างๆ ลงบนเรือน มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมลายูที่ก่อสร้างเรียงชิดติดกันอย่างน่าสนใจ เป็นแนวตามตรอกซอกซอยเล็กๆ ตลอดแนวจนเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านมลายูริมทะเล ชาวบ้านนิยมเรียกแทนตัวเองว่าเป็น “ คนฝั่งตะวันตก ” (หมู่ที่ 1) กับ “ คนฝั่งตะวันออก ” (หมู่ที่ 2) โดยใช้แนวของ มัสยิดยามิอุลอุลิวาลเป็นแนวในการแบ่งหมู่บ้านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 และปัจจุบันเกิดกลุ่มบ้านอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มบ้าน “ คนปาดตา ” อยู่บริเวณริมทะเล เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นประมาณ 15 ปีที่ผ่านมาบนที่ดินสาธารณะริมทะเล มีจำนวนประมาณ 30 ครัวเรือน โดยมีทางเชื่อมหรือเข้าออกจากหมู่ที่ 1

รูปที่ 3-14 แสดงมัสยิดประจำหมู่บ้าน มัสยิดยามิอุลอุลิวาล

รูปที่ 3-15 แสดงบาหลีซาหะห์กาบง บริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา

3.3.2 ระบบปฏิสังขรณ์ของชุมชน

ในการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลก และมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า ตามคติของมลายูนั้น (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าระบบปฏิสังขรณ์) มีอยู่อย่างหลากหลายและน่าสนใจ แต่ในการศึกษาคั้งนี้จะมุ่งทำความเข้าใจเฉพาะระบบปฏิสังขรณ์พื้นฐานบางระบบที่สำคัญๆ อย่างกระชับที่สุด ยกเว้นระบบเทศะปฏิสังขรณ์และระบบกาละปฏิสังขรณ์ ซึ่งเป็นระบบปฏิสังขรณ์ที่สำคัญและมีเนื้อหาที่ต้องทำการวิเคราะห์วิจัยในคั้งนี้อย่างละเอียด ดังจะอธิบายในบทที่ 5 เพื่อให้สามารถสานกันขึ้นเป็นเนื้อหาของบทถัดไปได้

(1) ระบบปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลกและมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า

ในรอบวันชาวมลายูจะมีการปฏิสังขรณ์กับพระผู้เป็นเจ้าอยู่ตลอดอย่างน้อยวันละ 5 เวลาตามเวลาละหมาด ฟัรฎูที่เหลือนอกจากนั้นก็จะเป็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิสังขรณ์กับพระผู้เป็นเจ้า ต่อมิติทางศาสนาอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้นสามารถสังเกตได้จากการละหมาดซุนนะห์ การระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า (การซิเกร) และการกล่าวคำว่า

“ บิสมิลลาฮฺ ยีรอฮมา นีรอฮีม ” อันมีความหมายว่า “ ด้วยพระนามขององค์อัลลอฮ์ ”

การปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับโลก และมนุษย์กับพระเป็นเจ้านั้น สามารถจะปรากฏขึ้นเช่น ก่อนการจะปฏิบัติกิจใดๆ ก็ตามเช่น การรับประทานอาหารเครื่องต้ม การเริ่มต้นทำกิจกรรมทั้งปวง ฯลฯ ดังนั้นจึงทำให้การงานใดๆ หรือกิจกรรมใดๆ ที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันกับโลกกับพระเจ้าของเจ้าจะถูกกล่าวนามของพระเจ้าก่อนเสมอ จึงทำให้มีมิติที่อยู่ควบคู่กันระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ในทุกๆ กิจกรรมแห่งชีวิตอยู่ตลอดเวลา เสมือนว่ามนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะออกห่างจากพระเป็นเจ้าได้ ส่งผลให้กิจกรรมต่างๆ นั้นมีปริบทแห่งพระเป็นเจ้าปรากฏอยู่ควบคู่กันตลอดเวลา กระทั่งการให้ความสำคัญกับมิติทางศาสนาด้วยการเดินทางไปศึกษาศาสนาที่มัสยิดหรือเซะในวันอังคาร ตอนสาย หรือที่มัสยิดยามีอุลลอฮ์ในวันพฤหัสบดีตอนค่ำ สัปดาห์ละ 1 วัน* หรือการละหมาดวันศุกร์ที่มีผู้มาทำละหมาดแทบจะล้นมัสยิด หรือการส่งบุตรหลานไปเรียนคัมภีร์อัลกุรอานในยามเย็นค่ำในทุกๆ วัน แม้กระทั่งการดำรงชีวิตใดๆ ก็ตามที่จะทำให้มีข้อผูกมัดหรือผูกพันใดๆ ก็จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการทางศาสนา ดังนั้นการปฏิสังขรณ์ในชีวิตประจำวันที่เข้มข้นและแนบแน่นที่สุดคือการให้ความสำคัญกับการปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า มาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอันดับแรกสุดของชาวมลายู โดยนำหลักการนี้มาใช้ในการปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับโลกด้วยเช่นกัน ชุมชนมลายูจึงใช้โลกอย่างพอเพียงและไม่ฟุ่มเฟือย ใช้อย่างคุ้มค่า เพราะทุกสรรพสิ่งในโลกตามคติมลายูนั้นคือความเมตตาจากพระเป็นเจ้าที่ทำให้เราสามารถใช้ได้เสพ ดังนั้นชาวมลายูจึงใช้สอยโลกและอาศัยอยู่ในโลกอย่างพอเพียง

การปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นั้น ภายในชุมชนกรณีศึกษานี้สามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภราดรภาพ ความสุขสงบต่างๆ ที่มนุษย์สานขึ้นจากหลักการทางศาสนาให้สอดคล้องกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์กันอย่างแนบแน่น จนสามารถพบเห็นที่ว่าง พื้นที่หรือสถานที่ที่ใช้ในการรองรับการปฏิสังขรณ์ดังกล่าวเช่น ร้านน้ำชาซึ่งปรากฏอย่างหนาแน่นและกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชนเป็นจำนวนมาก ร้านน้ำชาเหล่านี้ทำหน้าที่ในการรองรับการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้นของชาวมลายู ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประกอบกิจกรรมอื่นๆ ได้อย่างหลากหลายเช่น รับประทานอาหารเช้าและเครื่องดื่ม ต้อนรับหรือรับแขก เล่นหมากรุก ฟังเสียงนก ที่กระจายทั่วแม้กระทั่งเป็นพื้นที่หาเสียงของนักการเมือง ฯลฯ ร้านน้ำชาจึงสามารถทำให้ระยะห่างระหว่างผู้คนโดยเฉพาะเพศชายนั้นมีระยะห่างที่สั้นลงหรือมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้น ส่วนพื้นที่ของผู้หญิงนั้นสามารถพบเห็นได้ที่ร้านค้ากลางซอยหรือศาลา แคร่ที่นั่งต่างๆ ซึ่งร้านค้ากลางซอยหรือศาลาต่างๆ นั้นมักมีภาพที่เป็นพื้นที่ที่ทำการค้าขายปรากฏอยู่ด้วยเสมอ เช่น ถ้าเป็นศาลา ก็จะเป็นศาลาหรือเป็นแคร่ที่ใช้สำหรับการค้าขายภายในชุมชน ทำให้พื้นที่ที่ใช้เป็นที่ปฏิสังขรณ์ของผู้หญิงนั้นมีความหลากหลายมากกว่าฝ่ายชายที่มีเพียงร้านน้ำชาเท่านั้น แต่เนื่องจากสถานที่การปรากฏตัวที่หลากหลายของผู้หญิงจึงทำให้ไม่มีความชัดเจนเท่าฝ่ายชายที่มีร้านน้ำชาเป็นพื้นที่แห่งการปฏิสังขรณ์

การดำรงชีพใดๆ ที่จะสามารถทำให้มีข้อขัดแย้งกับหลักศาสนากับพระผู้เป็นเจ้าชาวมลายูจะไม่ปฏิบัติ ดังนั้นเราจึงสามารถพบเห็นระบบปฏิสังขรณ์ในเรื่องดังกล่าวในชุมชนชาวมลายูได้ทั่วไป ส่วนการปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับโลกนั้น ชาวมลายูจะให้ดำเนินไปในหลักการดังกล่าวเช่นกัน จึงสามารถสรุปได้ว่าระบบปฏิสังขรณ์ในด้านนี้นั้นสามารถทำให้ชุมชนอยู่ได้อย่างสงบสุขอย่างเรียบง่ายและยั่งยืน ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนแห่งความพอเพียงอย่างสงบร่มเย็นมาโดยตลอด

* การศึกษาศาสนาแบบตามอรรถาธิบายนี้เรียกว่า " คีอง อองแงญา " หมายความว่าไปฟังคนสอน (ศาสนา) นับเป็นวิธีการเรียนศาสนาตั้งแต่โบราณ โดยจะมีผู้มีความรู้จะเป็นผู้บรรยาย การบรรยายนี้จะมีโดยมีผู้ฟังสามารถเลือกที่นั่งได้ตามสะดวก บางครั้งยังมีกรรมการควบคุมกับตลาดนัด ทำให้ได้ทั้งการฟังบรรยายทางศาสนาและจับจ่ายซื้อของไปในตัว มักจะเริ่มบรรยายประมาณ 10.00 น. - 11.30 น. ส่วนการบรรยายที่มัสยิดยามีอุลลอฮ์นั้นเป็นการบรรยายให้เฉพาะกับผู้คนในหมู่บ้านโดยทำการบรรยายหลังการละหมาดพลค่ำ (มักริบ) ไปจนถึงเวลาละหมาดค่ำ (อีซอ) การบรรยายลักษณะดังกล่าวสามารถที่จะสอบถามข้อสงสัยได้หลังจากที่บรรยายเสร็จ นับเป็นรูปแบบเฉพาะของระบบการเรียนรู้ของชาวมลายูที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนมลายู.

(2) ระบบปฏิสนธิของหญิงและชาย

ในหลักการทางศาสนานี้ได้กำหนดให้ผู้ชายและผู้หญิงมีระยะห่างระหว่างกันและกัน การกำหนดระยะห่างนี้ไว้สำหรับผู้ที่มีสายเลือดที่สามารถแต่งงานกันกันได้ ผู้ที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ระยะห่างนี้จึงถูกทำให้สั้นลงหรือแม้กระทั่งไม่มี ระยะห่างนี้บางครั้งยังถูกกำหนดโดยใช้พื้นที่ต่างๆ เป็นตัวกำหนดกรอบและขอบเขตของพื้นที่หรือกำหนดกรอบขอบเขตของร่างกายทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยเฉพาะเพศหญิงนั้นชาวมลาญจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยมีคำพูดที่ว่า “มันไม่เหมาะสมไม่ควร” หรือความไม่เหมาะสม ความไม่เหมาะสมนี้ก็สืบเนื่องจากความไม่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนานี้เองเช่น การกำหนดระยะห่างโดยใช้พื้นที่ต่างๆ เป็นตัวกำหนดกรอบและขอบเขตของพื้นที่นั้นเช่น เรือนมลาญมักจะทำการต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยียนอย่างเป็นทางการที่บริเวณโถงของเรือนความเป็นทางการนั้นจะค่อยๆ ลดความสำคัญลงหากเปลี่ยนเป็นพื้นที่บนระเบียง บนลานหรือแม้กระทั่งบนบันได การต้อนรับนี้บุตรสาวหรือผู้หญิงจึงไม่ควรอยู่ในสถานที่นั้นๆ การต้อนรับจึงมักจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายผู้ชายที่ทำการต้อนรับขับสู้ ส่วนพื้นที่ของผู้หญิงจึงไปปรากฏที่ห้องครัวแทน แม้กระทั่งบนบันไดหรือทางเข้าออกเรือนในยามที่มีแขกมาเยี่ยมเยือน ผู้หญิงมลาญมักจะใช้เส้นทางหรือประตูเข้าออกด้านหลังบ้านแทน ทำให้เรือนมลาญจึงมักมีทางเข้าออก 2 ทางคือด้านหน้าเรือนกับหลังเรือน ที่บางครั้งยังใช้เป็นประตูเข้าออกห้องครัว ห้องครัวจึงทำให้มีภาพที่ผูกติดกับทางเข้าออกด้านหลังเรือนนั่นเอง พื้นที่ในมัสยิดก็มักจะมีสถานที่ที่ผู้หญิงใช้ทำการละหมาด ที่เอาน้ำละหมาด หรือทางเข้าออกโดยเฉพาะแม้กระทั่งห้องน้ำส้วมก็ต้องแยกจากกันโดยเฉพาะเช่นกัน การเรียนศาสนาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดๆ ก็ตาม ประเด็นสำคัญก็คือการแยกพื้นที่ออกจากกันให้ชัดเจนเช่นกัน

การกำหนดกรอบและขอบเขตด้วยการกำหนดด้วยวัสดุอุปกรณ์แห่งชีวิต ที่สามารถหาได้โดยทั่วๆ ไปเช่น การใช้ผ้าม่าน ตู้โชว์ ชั้นวางของกันขึ้นเป็นห้องนอน เพราะชาวมลาญนิยมใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตมาเป็นตัวกันที่ว่าง อันเนื่องมาจากปกติห้องนอนในเรือนมลาญมักมีเพียงห้องนอนหลักเพียงห้องเดียว และใช้เป็นห้องนอนของหัวหน้าครอบครัว ส่วนลูกๆ นั้นก็มักจะใช้วิธีการดังกล่าว โดยลูกสาวนั้นจะมีความมิดชิดหรือเป็นสัดส่วนมากขึ้น แต่สำหรับลูกชายบางครั้งก็สามารถนอนที่ใดก็ได้ในเรือนแม้กระทั่งห้องครัว แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้โถงเรือนเป็นที่นอนด้วยการกางมุ้งนอน ดังนั้นมันจึงสามารถเคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์หรือตามกาลเวลาที่เหมาะสม หากมีแขกมานอนค้างคืนที่เรือนบางครั้งก็จะทำการยกห้องนอนให้เป็นที่หลับนอนของแขก แล้วเจ้าของห้องก็ออกมานอนที่โถงเรือนแทน ในงานแต่งงานก็สามารถพบเห็นวิธีการจัดการในการปฏิสนธิระหว่างหญิงและชายด้วยการใช้ผ้าม่าน ซาเลิน หรือทางมะพร้าวเป็นตัวแบ่งกันอาณาเขตระหว่างหญิงและชายมิให้ปะปนกัน การกันนี้มีได้กันอย่างมิดชิด แต่เป็นการกันอย่างพอเป็นสัดส่วนเท่านั้น ดังจะพบเห็นได้จากเรือนกรณีศึกษาของห้องนอนนายเวอาแซ ที่ใช้ผ้าม่านกันเป็นที่นอนและเมื่อเลิกใช้ก็สามารถพับเก็บได้ และห้องนอนนี้เองผู้ที่ใช้ตู้โชว์และชั้นวางของมากันเป็นห้องนอนที่มีความมิดชิดกว่าห้องนอนของนายเวอาแซ การกำหนดกรอบขอบเขตของร่างกายทั้งเพศหญิงและเพศชายนั้นเป็นที่ต้องห้ามในการแต่งตัวที่เปิดเผยร่างกายฝ่ายชายนั้นก็จะเริ่มตั้งแต่ส่วนล่างสะดือลงไป ส่วนการละหมาดนั้นต้องทำการปิดเส้นผมที่หน้าผากด้วยสิ่งของใดๆ ก็ได้เช่น หมวกกะปิเยาะห์ หมวกชอเกาะห์* และหากไม่มีหมวกดังกล่าวก็สามารถใช้ผ้าเช็ดหน้ามาปกปิดแทนได้ ความเข้มข้นนี้ปรากฏที่ฝ่ายหญิงคือการให้ปกปิดอวัยวะส่วนยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ ทั้งยังต้องเป็นชุดที่ไม่รัดรูปเป็นต้น

* หมวกกะปิเยาะห์และหมวกชอเกาะห์ ใช้สำหรับการปกปิดเส้นผมในการละหมาดของผู้ชาย หมวกกะปิเยาะห์นั้นเป็นรูปแบบทั่วไปที่ชาวมลาญนิยมใช้มีลักษณะกลมส่วนใหญ่มักมีสีขาว ปัจจุบันในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคได้มีการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศ ส่วนชอเกาะห์นั้นนิยมมากที่ประเทศมาเลเซียและประเทศอินโดนีเซียมีลักษณะเป็นหมวกแข็งสีดำเป็นรูปคล้ายวงรี แต่ก็มีชาวมลาญบางส่วนที่นิยมสวมใส่ชอเกาะห์ในการละหมาด อนึ่งผู้ที่เคร่งครัดในศาสนิกหรือผู้ที่ผ่านการไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้วมักจะนิยมสวมใส่กะปิเยาะห์ตลอดเวลา อีกทั้งเมื่อสวมใส่แล้วยังแลดูสุภาพ น่านับถือสำหรับมุสลิมของชาวมลาญ การสวมใส่หมวกกะปิเยาะห์หรือชอเกาะห์จึงเป็นอัตลักษณ์หรือเป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่งของชาวมลาญที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากภายนอก.

การปฏิสังขรณ์ดังกล่าวนี้จึงบ่งบอกว่าชาวมลายนั้นไม่สามารถที่จะนั่งที่ใดก็ได้ ไม่สามารถที่จะเข้าออกทางใดก็ได้ ไม่สามารถที่จะจ้องมองบนร่างกายฝ่ายหญิงที่ใดก็ได้เลย เพราะความแตกต่างกันระหว่างรูปลักษณ์ หน้าที่ของหญิงและชายและความใกล้ชิดทางสายเลือดดังกล่าว ความแตกต่างนี้จึงนำมาซึ่งระยะห่างในการปฏิสังขรณ์ ถึงแม้ว่าหญิงและชายจะมีความเท่าเทียมกันตามหลักของศาสนา แต่ด้วยความเหมาะสมของการปรากฏกายหรือการปรากฏของเพศหญิงและชายนั้น จึงทำให้จึงต้องมีที่ว่างเป็นพื้นที่หรือสถานที่ที่จะรองรับระยะห่างในการปฏิสังขรณ์ดังกล่าว เป็นความเฉพาะของศาสนาและวัฒนธรรมมลายูที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน และความเฉพาะนี้เองที่นำมาซึ่งความแปลกแตกต่างและหลากหลายในการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ได้อย่างน่าสนใจ

รูปที่ 3-16 แสดงการใช้ผ้าม่านกันเป็นที่นอนเพื่อแยกออกจากโรง

รูปที่ 3-17 แสดงการใช้ผ้าม่านเพื่อกันที่ละหมาดของชายกับหญิง

(3) ระบบปฏิสังขรณ์ของการป้องกันตัว

ในสังคมของชุมชนต้นหยงลูโละนั้นทุกคนแทบจะรู้จักกันทั้งหมด ต่างมีความสัมพันธ์กันแบบเห็นหน้าค่าตา มีความเกี่ยวข้องต่อกันเป็นญาติพี่น้องไม่ฝ่ายบิดาก็เป็นฝ่ายมารดา สังเกตได้จากนามสกุลที่มีอยู่ไม่กี่นามสกุล เช่น “ มะรอมแม ” จากการแต่งงานกันเองภายในหมู่บ้าน จากการมีบ้านเรือนที่ตั้งอยู่แทบจะติดกัน มีความสัมพันธ์กันระหว่างเทศกาลแห่งชีวิตที่แนบแน่นระหว่างผู้คนในชุมชนอยู่โดยตลอด ฯลฯ จากสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมดังกล่าวจึงทำให้ทุกคนมีการสานความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหลายๆ กรณี จากการลงสำรวจข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่าชุมชนมีระบบการป้องกันตัวที่โดดเด่นและหลากหลาย เช่น การใช้ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน การใช้พืชพรรณไม้ต่างๆ การใช้รั้วและประตู และการใช้ความสัมพันธ์ความไวเนื้อเชื้อใจของผู้คนมาเป็นระบบป้องกันตัว

การใช้ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน การใช้ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์ เช่น การที่หมู่บ้านต้นหยงลูโละอยู่ลึกจากเส้นทางสัญจรหลักเข้าไปมาก การที่มีสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ล้อมรอบหมู่บ้านเช่นนาเกลือ ป่าไผ่ ป่ามะพร้าว ป่าละเมาะและทะเลและการมีเส้นทางเข้าออกหมู่บ้านน้อยนั้น ยิ่งทำให้การที่จะต้องรับสภาวะความเป็นเมื่อนั้นมีความยากและซับซ้อนขึ้นตามไปด้วย ยิ่งภายในหมู่บ้านมีระบบเศรษฐกิจที่ส่วนใหญ่พึ่งพาตนเองทำให้ความต้องการพึ่งพามากจากภายนอกน้อยลง การเข้าออกจึงเหลือเพียงทางเข้าหมู่บ้านต้นหยงลูโละจากด้านทางหน้าเท่านั้น (ด้านทิศใต้) ส่วนด้านอื่นๆ แทบจะเข้าถึงได้ยาก (ดูแผนที่ 4-1 ประกอบ) แม้ว่าจะมีเส้นทางจากบ้านบานาเข้าถึงก็ตาม แต่เส้นทางนี้ก็เป็นเพียงเส้นทางที่ผู้คนภายในหมู่บ้านใช้สัญจรไปมาระหว่างกันเท่านั้น ผู้คนภายนอกแทบจะไม่ทราบว่าสามารถใช้เชื่อมต่อกันถึงบ้านบานาได้ แม้ว่าด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกจะติดกับทะเลแต่ตัวหมู่บ้านนั้นถอยลึกเข้าไปข้างใน ทั้งยังมีแนวของนาเกลือเป็นบริเวณกว้างคั่นขวางเอาไว้ ทำให้เกิดความไม่สะดวกและยากแก่การเข้าถึง (ยกเว้นทางเข้าหลักด้านหน้าหมู่บ้าน) จากสภาพแวดล้อมที่ตั้งจึงแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของบรรพชนในการวางตำแหน่งหมู่บ้านดังกล่าว ทำให้ชุมชนสามารถใช้ตำแหน่งที่ตั้งของ

หมู่บ้านเป็นสิ่งที่ใช้ป้องกันตัวได้โดยปริยาย โดยที่ชุมชนแทบจะไม่ต้องสรรหาเครื่องมือเครื่องไม้ใดๆ มาป้องกันตัวอีก ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดระบบการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว

การใช้พืชพรรณไม้ต่างๆ มาใช้เป็นระบบป้องกันตัว เรือนชาวมลายุของหมู่บ้านต้นหยงลูโละนั้นมักจะนิยมปลูกพรรณไม้ต่างๆ หากมีพื้นที่ว่างเพียงพอ โดยเฉพาะเรือนที่มีลานเป็นองค์ประกอบของเรือน พืชพรรณที่ปลูกนั้นก็มีความหลากหลายแต่ส่วนใหญ่มักเป็นไม้ผล ไม้ยืนต้นหรือพันธุ์ไม้ท้องถิ่นต่างๆ เช่น มะม่วง มะพร้าว โกงกาง ไม้ไผ่ อินทผาลัม ยอ มะหวด ฯลฯ พรรณเหล่านี้จะปลูกตามแนวรั้วทำให้รั้วสามารถลดความกระด้างลงเมื่อมองดูแล้วจึงสบายตา แต่ถ้าหากคิดถึงเรื่องการป้องกันตัวแล้วไซรัย่อมจะใช้เป็นที่ป้องกันตัวได้ยาก การกำหนดขอบเขตเพื่อสร้างความเป็นส่วนตัวด้วยพรรณไม้นั้นจึงสามารถทำให้เกิดความเป็นเจ้าของขึ้น ทำให้รับรู้ได้ว่าแนวเขตนี้มีความเป็นส่วนตัวที่มีเจ้าของครอบครองอยู่ เพราะเหตุผลที่แท้จริงแล้วการมีแนวพรรณไม้นั้นไม่ได้มีเพื่อเป็นการป้องกันตัวเป็นหลัก หากแต่มีไว้เพื่อการใช้สอยเพื่อความสวยงามและบรรยากาศที่ดีเสียมากกว่า นั่นหมายถึงว่าการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่มีการคำนึงถึงมิติทางสุนทรียะมากกว่ามิติทางกายภาพเพียงมิติเดียว

รูปที่ 3-18 , 3-19 แสดงการใช้พืชพรรณไม้มากันแทนแนวรั้ว หรือการแบ่งอาณาเขตที่ครอบครองเพื่อเป็นระบบป้องกันตัว

การใช้รั้วและประตู รั้วที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่ก่อสร้างจากวัสดุปฐมภูมิเช่น กิ่งไม้ ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่สานขึ้นแบบง่ายๆ มีบ้างที่ใช้แหหรืออวนที่ใช้การไม่ได้แล้วมาเป็นรั้วหรือเศษไม้จากเรือเก่า แม้กระทั่งการใช้เพียงแนวเสารั้วแสดงให้เห็นขอบเขตแต่ตัวรั้วนั้นกลับไม่มีหรือถ้ามีก็ไม่ได้มั่นคงแข็งแรง แสดงให้เห็นถึงความไม่จริงจังของวัสดุ ความไม่คงทน ความชั่วคราว หรือความไม่จริงจังในคติของสังคมแบบมาตุลักษ์ชนนั่นเอง สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าชาวมลายุไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวเหล่านี้มากมายนักบางครั้งยังอนุญาตให้ใช้พื้นที่ส่วนตัว หรือพื้นที่แนวรั้วที่ต่างคนต่างถอยจากแนวรั้วมาคนละเล็กคนละน้อยจนเกิดเป็นสภาพของตรอกซอกซอยต่างๆ และใช้เป็นเส้นทางสัญจรผ่านไปมาของชุมชน ประตูเรือนบางครั้งก็เปิดแทบจะตลอดเวลา การป้องกันก็ไม่ได้แน่นอน บางครั้งใช้ยังใช้กระสอบ (ที่ผ่านการใช้งานแล้วเช่นกระสอบปุ๋ย เป็นต้น) มาปิดตอนที่เจ้าของไม่อยู่ ส่วนร้านน้ำชาหรือร้านขายของเมื่อถึงเวลาเหมาะสมก็ใช้เก้าอี้พลาสติกมากันเรียงหน้าร้านเพื่อเป็นการบ่งบอกถึงว่าเจ้าของไม่อยู่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนั้นไม่สามารถที่จะป้องกันอะไรได้เลยบางครั้งก็ยกทั้งร้านเพื่อไปรวมละหมาดที่มัสยิด จึงกล่าวได้ว่าระบบการป้องกันตัวทางกายภาพนั้นไม่สามารถที่จะใช้ป้องกันตัวได้เลย เนื่องจากไม่ได้มีความจำเป็นมากนักสำหรับชุมชน

รูปที่ 3-20 แสดงการใช้กิ่งไม้หรือไม้ไผ่มาทำเป็นแนวรั้ว

รูปที่ 3-21 แสดงการใช้ทางมะพร้าวมาทำเป็นแนวรั้ว

รูปที่ 3-22 แสดงการใช้วอนเก่ามาทำเป็นแนวรั้ว

รูปที่ 3-23 แสดงการใช้เศษไม้จากเรือเก่ามาทำเป็นแนวรั้ว

การใช้ความสัมพันธ์ความไว้นี้เชื่อใจของผู้คนมาเป็นระบบป้องกันตัว จากความที่ชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างคุ้นเคยและแนบแน่นและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้คนยังสานเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นสังคมที่ยึดโยงอยู่กับหลักศาสนาอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง ทำให้การใช้ความสัมพันธ์ความไว้นี้เชื่อใจของผู้คนมาเป็นระบบป้องกันตัวนั้นสามารถเกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งยังเป็นระบบป้องกันตัวที่ดีที่สุดและมีคุณค่าที่สุดในสังคมแบบมาตุลัทธิที่มีความดีแห่งศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองและจรรโลงโลก เพราะเหตุผลที่ชาวมลายูมีคติที่ใช้อมองโลกอีกแบบหนึ่งคือมองโลกนี้ (โลกดุนยา) เป็นเพียงโลกชั่วคราวไม่จริงยั่งยืน ดังนั้นการอาศัยอยู่ในโลกนี้จึงต้องสะสมเสบียงแห่งความดีให้มากที่สุดเพื่อที่จะใช้เป็นเสบียงในการเดินทางไปสู่โลกหน้า (โลกอาคิเราะห์) และจากโลกนี้ได้อย่างสงบสุข และด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ระบบการปฏิสัมพันธ์การป้องกันตัวของผู้คนในชุมชนจึงไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะต้องมีเครื่องมือเครื่องมือ มาช่วยในการป้องกันตัวอย่างแน่นอน เพราะชุมชนมีเครื่องมือที่ดีกว่านั้นซึ่งก็คือการใช้ความสัมพันธ์ความไว้นี้เชื่อใจของผู้คนมาเป็นระบบป้องกันตัวในการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิอย่างยั่งยืนและเรียบง่าย

(4) ระบบปฏิสัมพันธ์ของการเลี้ยงชีพ

ระบบการเลี้ยงชีพนั้นนับเป็นความโดดเด่นอย่างหนึ่งของชุมชนที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ โดยภาพรวมนั้นชาวมลายูจะทำงานหาเลี้ยงชีพใกล้เคียงกับมัธยคติหากสามารถจะทำได้ เพราะการที่อยู่ใกล้มัธยคตินั้นทำให้สามารถประกอบพิธีละหมาดได้โดยสะดวก ชาวตันหยงลูโลส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยมีความต้องการที่จะไปทำงานยังพื้นที่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านด้วยการซื้อขายกันเองภายในชุมชน มีบ้างที่ท่า

ส่งออกนอกหมู่บ้านหรือต่างจังหวัดเช่น มะขามแก้ว เกลือ ชาวเกี๋ยบฯลฯ การประกอบอาชีพภายในหมู่บ้านนั้นจะ
ช่วยกันทำทั้งผู้หญิงและผู้ชายส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่เรียบง่าย พอเพียงที่จะสามารถเลี้ยงชีพได้โดยมีอาชีพหลักๆคือ
อาชีพประมงพื้นบ้าน เป็นอาชีพที่สามารถทำได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยส่วนใหญ่หากสามีออกไปหาปลา
ภรรยา ก็จะรอคอยการกลับมาเพื่อที่จะทำการคัดแยกปลา และทำความสะอาดเครื่องมือต่างๆ โดยมีสามีหรือ
แรงงานในครอบครัวคอยช่วยเหลือ นับเป็นอาชีพที่ต้องใช้ทุนทรัพย์ในการลงทุนมากพอสมควร แต่ก็ยังได้รับความ
นิยมอยู่มาก แต่ปัจจุบันอาจจะไร้ซึ่งผู้สืบทอดอันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ต้องใช้ทุนรอนในการประกอบอาชีพใน
แต่ละวันสูง เป็นอาชีพที่หนักมากอาชีพหนึ่ง ทั้งทรัพยากรในทะเลเริ่มร่อยหรอลงทุกวันสาเหตุเนื่องมาจากมี
เรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่ไม่ไช้คนในท้องถิ่นมาล้กอบทำการประมงในอ่าวปัตตานีอยู่บ่อยๆ

รูปที่ 3-24 แสดงเครื่องมือประมงพื้นบ้านและจุดที่ใช้จอดเรือ

รูปที่ 3-25 แสดงการช่วยกันทำงานระหว่างสามีและภรรยา

อาชีพทำนาเกลือ เป็นอาชีพที่มีความนิยมมากในหมู่บ้าน แต่อาชีพนี้ต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมมากที่สุด
อาชีพหนึ่ง และจะสามารถทำได้เพียงไม่กี่เดือนในรอบปีโดยเฉพาะหน้าร้อนนั้นจะมีผลผลิตที่ดีที่สุดและเหมาะสม
ในการประกอบอาชีพที่สุด เพราะเนื่องจากต้องพึ่งพาแสงแดดที่จัดจ้านในการเร่งน้ำทะเลให้เป็นเกลือ และถ้าหาก
ฝนตกก็จะถือว่าสิ่งที่ทำมาเป็นอันใช้ไม่ได้ โดยปกติต้องนำน้ำทะเลมาทำการตากแดดประมาณ 8-10 วัน น้ำทะเล
จึงจะสามารถตกผลึกเป็นเกลือได้ แต่พื้นที่หรือจำนวนแปลงนาเกลือนั้นมีจำกัดทำให้เกิดการเช่าที่นาเพื่อการทำนา
เกลือ โดยแบ่งรายได้คนละครึ่งกับเจ้าของนา นับเป็นอาชีพที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ดีอาชีพหนึ่งในหมู่บ้านฯ

อาชีพทำสินค้าชุมชน เป็นอาชีพที่ส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิงเป็นผู้ปฏิบัติและมีความหลากหลายมากที่สุด
อาชีพหนึ่งเช่นทำขนมเปลือกส้มโอเชื่อม ขนมกะหรี่ปั๊บ ขนมครก ขนมกะลาแม มะขามแก้ว ต้มปลาหมึกยัดไส้ ข้าว
เกรียบ ข้าวพอง ไข่กรอกกระเพาะวัวฯลฯ หมู่บ้านฯ เป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงถึงความหลากหลายของอาชีพทำ
สินค้าชุมชน ควรที่จะสนับสนุนต่อไป

อาชีพการเกษตรเช่น การเลี้ยงปลาดุก เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงเป็ด เลี้ยงนกเขาชวา เลี้ยงนกกรงหัวจุก เลี้ยง
แพะ เลี้ยงปลากะพง เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงหอยแครงงมมือ ปลูกผักปลอดสารพิษ ทำกุ้งแห้งฯลฯ

อาชีพค้าขายทั่วไป เช่นอาหารการกินต่างๆ ขายของชำ ร้านน้ำชา ขายเครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆ
ร้านอาหาร ค้าขายตามตลาดนัด* ฯลฯ

* ตลาดนัดผลิตภัณฑ์หรือจะมีขึ้นในวันอังคารในเวลาเช้าถึงเที่ยง และวันเสาร์ในเวลาบ่ายถึงเย็น นับเป็นตลาดนัดที่มีขนาดใหญ่ในย่านนี้ เนื่องจากย่านนี้มีตลาดนัดที่เกิดขึ้น
บ่อยๆ ส่งผลให้ผู้คนมักจะนิยมมาจับซื้อสินค้าในการดำรงชีพมาดูแลไว้มากกว่าที่จะซื้อของในตลาดของชุมชน.

รูปที่ 3-26, 3-27 แสดงการทำนาเกลือ

รูปที่ 3-28 แสดงการรับจ้างแบกกระสอบเกลือ ออกจากนาเกลือด้วยการเทินบนศีรษะ

อาชีพอิสระทั่วไป เช่น ทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ ทำเครื่องเรือนไม้ แกะสลักไม้ ทำกรงนกกรงหัวจุก ดักปลาไหล ดักนก ตัดผม ซ่อมรถ ฯลฯ

อาชีพรับจ้างต่างๆ เช่น จักรยานยนต์รับจ้าง ทาสี งานก่อสร้าง เลื่อยไม้ผ่าไม้ แบกเกลือ ทำงานที่โรงงานผลิตภัณฑ์อาหารจากทะเล ทำงานในโรงงานปลาป่น ในตัวเมือง รับจ้างประกอบอาหารในร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น

รูปที่ 3-29 แสดงอาชีพการทำข้าวพอง

รูปที่ 3-30 แสดงอาชีพการทำขนมกระหรี่ปั๊

รูปที่ 3-31 แสดงอาชีพการค้าขายขนมในศาลานั่งเล่น

รูปที่ 3-32 แสดงอาชีพการทำโจตี

รูปที่ 3-33 แสดงอาชีพการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้

รูปที่ 3-34 แสดงอาชีพการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้และการแกะสลักลาย

รูปที่ 3-35 แสดงอาชีพการเลี้ยงนกเขาชวา

รูปที่ 3-36 แสดงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับบงกรงหัวจุก

การประกอบอาชีพต่างๆ นั้นสิ่งที่ชาวตันหยงลูโล๊ะให้ความสำคัญที่สุดคือต้องทำหรือประกอบอาชีพให้ถูกต้องตามหลักศาสนา ดังนั้นผู้ที่ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักศาสนานั้นจะได้รับการยอมรับนับถือมากกว่าผู้ที่มีความร่ำรวยแต่ไร้ซึ่งศาสนา จากการลงสำรวจในพื้นที่ทำให้เห็นว่าชาวตันหยงลูโล๊ะนั้นมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงและเรียบง่ายและสอดคล้องกับหลักศาสนา แม้ว่าจะไม่ได้ร่ำรวยมากนัก แต่ความเคร่งครัดทางศาสนานั้นยังคงดำรงอยู่ในจิตใจของชาวมลายูอย่างมั่นคง การดำรงชีพแบบเรียบง่ายนี้จึงส่งผลต่อการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัษณ์ที่มองโลกแบบยั่งยืน มองโลกอย่างไม่จริงจัง สามารถใช้โลกแบบทะนุถนอมไม่ทำร้ายโลกและสภาพแวดล้อม อันเนื่องมาจากหลักการทางศาสนาที่มีมิติของความศักดิ์สิทธิ์อยู่ควบคู่กันนั่นเอง

3.3.3 บริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา

ในการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ของเรือนมลายูนั้น ไม่ได้ทำการศึกษาเฉพาะตัวเรือนพักอาศัยของนายอาแซเท่านั้น แต่ยังมีองค์ประกอบในการศึกษาในครั้งนี้ที่ครอบคลุมออกไปสู่ภายนอกเรือน เช่น ลาน (ลานของเรือนนายอาแซ) ร้านน้ำชา บาลาเซาะห์และมัสยิด อันเนื่องจากระบบการปฏิสังขรณ์ของชาวมลายูโดยเฉพาะการปฏิสังขรณ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้านั้น ทำให้การอาศัยอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวมลายูไม่ได้อาศัยอยู่แต่เฉพาะภายในเรือนเท่านั้น แต่ยังมีอาณาเขตหรือขอบเขตที่กว้างออกไปจากตัวเรือนเนื่องมาจากระบบการปฏิสังขรณ์ดังกล่าวของชาวมลายูที่ต้องปฏิบัติตามหลักทางศาสนา ที่ได้กำหนดไว้จากหลักการศรัทธา (รุกนอิหม่าน) และหลักการปฏิบัติ (รุกนอิสลาม) โดยเฉพาะการละหมาดที่เป็นข้อบังคับจาก

หลักการปฏิบัติที่จะต้องทำละหมาดประจำวันละ 5 เวลาในทุกๆ วัน และในการทำละหมาดที่มัสยิดนั้นจะได้ผลบุญมากกว่าที่ทำละหมาดที่บ้าน การดำเนินชีวิตของมุสลิมจึงทำให้ต้องอยู่รอบๆ บริเวณปริมาตรของมัสยิด แม้ว่า จะไม่สามารถละหมาดที่มัสยิดได้ทุกเวลา (วกตุ) แต่ในรอบวันชาวมลายูมักจะนิยมทำละหมาดที่มัสยิดเช่น การทำละหมาดในช่วงย่ำค่ำ (ละหมาดมักริบ) และละหมาดค่ำ (ละหมาดอิซาฮ์) รวมถึงละหมาดวันศุกร์และการใช้มัสยิดทำศาสนกิจ หรือการใช้มัสยิดทำกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ตามช่วงเทศกาลแห่งชีวิต เช่น การจัดงานเมาละโละ งานวันฮารีรายอ ฯลฯ รวมถึงการใช้เวลาพบปะพักผ่อนในร้านน้ำชาเป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ชาวมลายูมักมีขอบเขตของการอาศัยอยู่ที่ใช้เวลาและที่ว่างส่วนใหญ่ในแต่ละวันอยู่ภายนอกเรือนมากกว่าที่จะอยู่ภายในเรือนพักอาศัย

การศึกษาครั้งนี้มีองค์ประกอบหลักๆ ที่ทำการศึกษา คือ เรือนนายอาแซ ลาน ร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบเฮง) บาลาเซาะห์กาปง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ก็อยู่โดยรอบเรือนกรณีศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาจากภายในเรือนแล้วจึงออกไปสู่ภายนอกเรือนจนกระทั่งถึงบาลาเซาะห์กาปงและมัสยิด โดยไม่ครอบคลุมถึงเรือนอื่นๆ ที่อยู่รายรอบอันเนื่องจากเจ้าเรือน (กรณีศึกษา) นั้นไม่มีการปฏิสัมพันธ์หรือมีการปฏิสัมพันธ์ที่น้อยมาก ในบทที่ 4 จะเป็นการศึกษาการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา ที่จะกล่าวถึงเรือนกรณีศึกษา และบริบทแวดล้อมของกรณีศึกษาในความหมายทางรูปธรรม (กายภาพ) เพื่อที่จะปูพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงการใช้สอยที่ว่างในระบบทะเลาะและกาละปฏิสันถารในบทถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

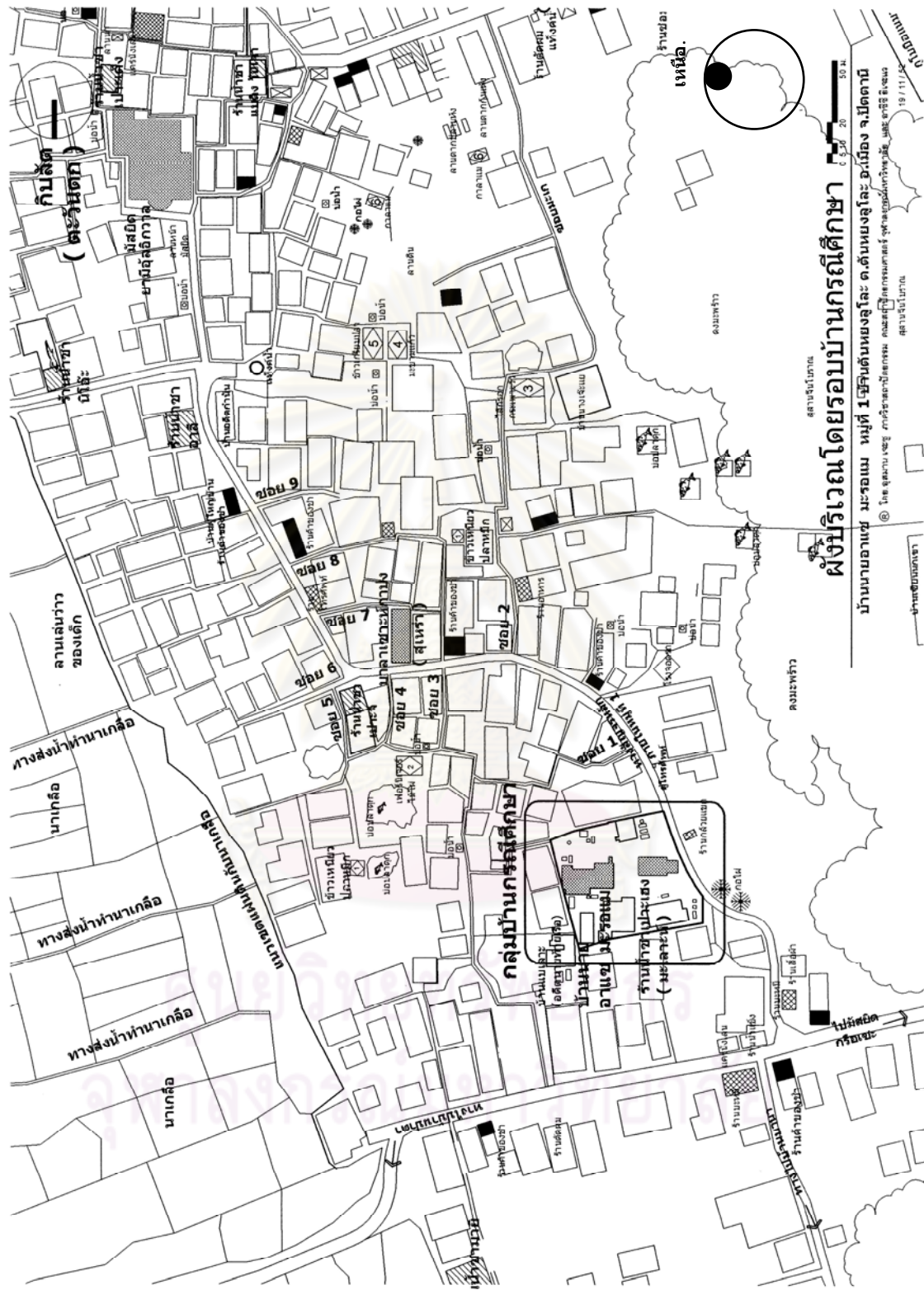
การศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของ กรณีศึกษา

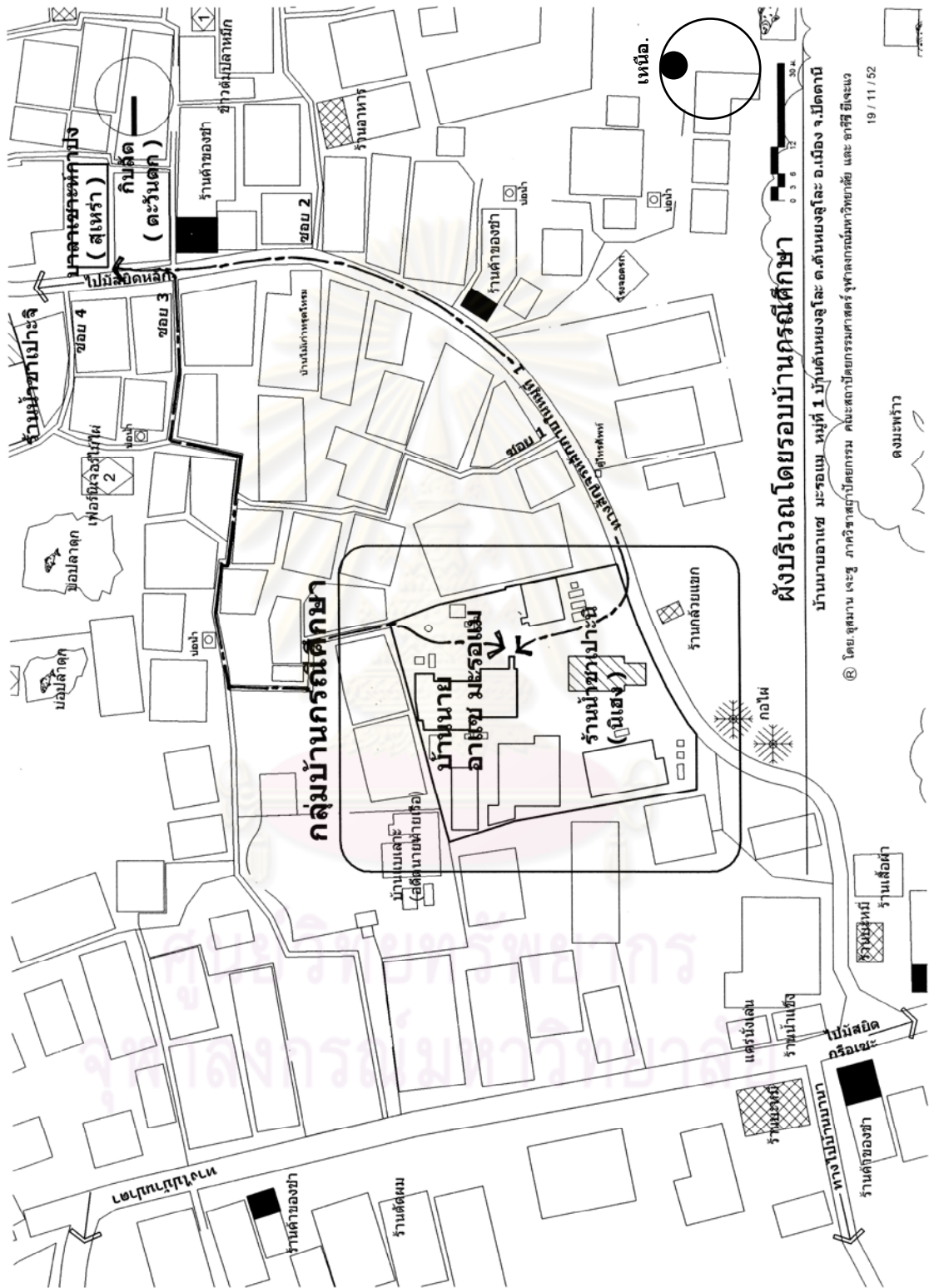
จากการทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ด้านบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามแบบมาตุลักษณะของบริบทของพื้นที่กรณีศึกษา ชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น หมู่บ้านต้นหยงลูโละและบริบทแวดล้อมของชุมชนกับกรณีศึกษาในบทที่ 3 เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงศาสนาสังคมและวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนรวมถึงหมู่บ้านและบริบทแวดล้อม ในบทที่ 4 นี้จึงสานต่อในการศึกษาถึงการใช้อยู่ที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูและกรณีศึกษา โดยจะทำการศึกษาในเชิงกายภาพถึงเรื่องราวการใช้สอยที่ว่างของเรือนกรณีศึกษาและบริบทแวดล้อมที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับการปฏิสังขรณ์ของผู้ที่อาศัยอยู่ภายในเรือนกรณีศึกษา ที่มีการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นตามวัฒนธรรมที่ครอบคลุมจากภายในเรือนกรณีศึกษา จนออกไปสู่ภายนอกเรือนเช่น ลานบ้าน รั้วน้ำชา บาลา เซาะห์และมัสยิด

4.1 ที่ตั้งของกรณีศึกษา

เรือนกรณีศึกษาเลขที่ 29 ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านต้นหยงลูโละ ตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ลี้จากทางเข้าหลักบริเวณมัสยิดหรือเซาะห์เข้าไปประมาณ 1,500 เมตร* ทั้งตามทางเข้าหลักของหมู่ที่ 1 ทางทิศตะวันตก (ละยาโตะฮ์) จากหลังมัสยิดหรือเซาะห์และจากทางเข้าหลักของหมู่ที่ 2 ทางทิศตะวันออก (ละนะนาอะ) จากโรงเรียนจงรักภักดีวิทยาเข้าไปประมาณ 1,500 เมตร เช่นกัน เมื่อเข้ามาจากทางเส้นทางเข้าหลักที่บริเวณหลังมัสยิดหรือเซาะห์จะพบสี่แยกแรกของหมู่บ้าน บริเวณสี่แยกนี้ในอดีตนั้นมีชื่อเรียกว่า “จาแบ ปะดอเบง” ซึ่งใช้เป็นจุดนัดพบกันระหว่างผู้ทำนาเกลือกับแม่ค้ารับซื้อเกลือ ที่ตั้งของกลุ่มเรือนกรณีศึกษานั้นอยู่ห่างจากสี่แยกประมาณ 100 เมตรห่างจากบาลาเซาะห์กำแพงประมาณ 300 เมตร ด้านหน้ามีรั้วน้ำชาเปาะเฮง (แบฮง) อยู่บริเวณด้านหน้า บริเวณนี้เป็นจุดเข้มนี่ที่มีการปฏิสังขรณ์ของผู้คนและมีนกกรงหัวจุกเป็นองค์ประกอบของการปฏิสังขรณ์นั้นของหมู่บ้านฝั่งตะวันตก เพราะมีรั้วน้ำชาเปาะเฮงเป็นจุดศูนย์รวมของจุดเข้มนั้น มีพื้นที่ว่างโดยรอบที่เป็นอาณาบริเวณลานบ้าน (ลาแม) มีเรือนของญาติพี่น้องอยู่รายรอบตัวเรือน เรือนกรณีศึกษาตั้งอยู่ด้านในของลานที่ในอดีตนั้นอยู่นอกหมู่บ้านและเคยเป็นส่วนมะพร้าวที่มีลานทรายขาวสะอาดตา ลานบ้านนี้จึงนับเป็นองค์ประกอบของเรือนที่นับวันจะหาได้ยากยิ่งในชุมชนเนื่องจากเรือนที่ไม่มีพื้นที่ว่างเหลือเพียงพอที่จะเป็นลาน เรือนกรณีศึกษาจึงเป็นตัวอย่างของเรือนที่มีองค์ประกอบของลานที่เป็นส่วนหนึ่งของเรือน ทั้งยังมีรั้วน้ำชาที่ของเจ้าของเรือนมีความผูกพันแนบแน่น เป็นองค์ประกอบของชุมชนทางด้านการพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญของชุมชนมลายู และมีองค์ประกอบของชุมชนทางด้านศาสนสถานคือบาลาเซาะห์หรือมัสยิดที่มีการปฏิสังขรณ์อย่างแนบแน่นร่วมกันกับผู้คนในทุกๆ วัน ชาวมลายูจึงมีการปฏิสังขรณ์สานสัมพันธ์กับองค์ประกอบของชุมชนดังกล่าวอย่างเข้มข้นตามเทศกาลแห่งชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมแบบมาตุลักษณะ

* ระยะเดินเท้า (walking distance) หากเป็นระยะเดินภายในอาคารจะอยู่ที่ประมาณ 300 – 400 เมตร ไกลกว่านี้ถือว่าไกลไป ส่วนระยะเดินภายนอกอาคารจะอยู่ที่ 450 – 900 เมตร หากไกลกว่านี้ต้องมีที่พัก เมื่อเดินเท้าจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเมืองเพียงระยะเดินเท้า ซึ่งเมืองเล็กจะอยู่ที่ 1,500 เมตร และเมืองใหญ่จะอยู่ที่ 3,000 เมตร ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสังขรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

แผนที่ 4-3 แสดงผังบริเวณโดยรอบเรือนกรณีศึกษา และเส้นทางการสัญจรไปยังบาลาเซาห์ หมู่ที่ 1 พ.ศ.2553 : ทิม่า อูสมาน เจาะชู และ อาชีวะ ยี่เจ๊แว

4.2 เรือนกรณีศึกษาและบริบทแวดล้อม

เรือนกรณีศึกษาตั้งอยู่ริมเส้นทางสัญจรหลักของหมู่บ้านทางฝั่งทิศตะวันตก (หมู่ที่ 1) เป็นกลุ่มเรือนที่มีอาณาเขตของเรือนญาติพี่น้องอยู่รายรอบ (ดูแผนผังกรณีศึกษาประกอบ) ทั้งเรือนกรณีศึกษา เรือนญาติพี่น้อง ร้านน้ำชา ลานและเส้นทางสัญจรที่ผ่านนั้นก็ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยเรือนกรณีศึกษาอยู่ด้านในสุด มีร้านน้ำชาเปาะเฮงอยู่ด้านหน้าและมีเรือนญาติพี่น้องอยู่ด้านข้างทั้งสองด้าน มีลานบ้านอยู่ตรงกลางของพื้นที่และล้อมรอบทั้งสามด้านของเรือน เรือนวางอยู่ตามแนวทิศเหนือใต้หันด้านหน้าไปทิศตะวันออกใน อาณาบริเวณที่เป็นที่ตั้งของเรือนนั้นมีกลุ่มเรือนที่อยู่โดยรอบเช่น เรือนนายแวงอาแซ (กรณีศึกษา) เรือนนายแวงอุเซ็ง (พี่เขย) เรือนนาปีเซาะห์ (ลูกนายแวงอุเซ็ง) เรือนอาซัน (หลาน) เรือนแบเฮง (อาศัยอยู่ชั่วคราว) เรือนที่ใช้เป็นร้านน้ำชา รวมทั้งหมด 6 หลัง ในการศึกษาคั้งนี้จะศึกษาเฉพาะเรือนนายแวงอาแซ ลาน ร้านน้ำชา บาลาเซาะห์และมัสยิด

รูปที่ 4-1 แสดงเรือนนายแวงอาแซ (กรณีศึกษา)

รูปที่ 4-2 แสดงเรือนนายแวงอุเซ็ง (พี่เขย)

รูปที่ 4-3 แสดงเรือนนาปีเซาะห์ (ลูกสาวนายแวงอุเซ็ง)

รูปที่ 4-4 แสดงเรือนอาซัน (หลาน) หรือเรือนนางมีเดาะห์

รูปที่ 4-5 แสดงเรือนแบเฮง (ขออาศัยอยู่)

รูปที่ 4-6 แสดงร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบเฮง)

4.2.1 สมาชิกภายในเรือนนายแหวอแซ มะรอมแม

ครอบครัววรรณีศึกษาเดิมเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีผู้คนอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างหลากหลายก่อนที่นายแหวอแซ จะมาเป็นเขย บ้านนี้มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน นายแหวอแซเป็นลูกเขยที่มาแต่งงานกับนางแหวะซึ่งเป็นลูกคนที่ 4 ของครอบครัว (คู่ผัวเครือญาติประกอบ) ตามประเพณีการแต่งงานของชาวมลายูนิยมให้ฝ่ายชายมาอาศัยอยู่กับ ฝ่ายหญิงก่อนที่将有ความพร้อมจึงจะแยกครอบครัวออกไปในภายหลัง พื้นที่อาณาบริเวณบ้านนี้มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ มีการจัดสรรแบ่งส่วนก่อนที่พ่อตาแม่ยายนายแหวอแซจะเสียชีวิตออกเป็น 5 ส่วน มีครอบครัวของญาติพี่น้องฝ่ายภรรยาตั้งเรือนอยู่รอบอาณาบริเวณเช่นด้านซ้ายเป็นเรือนนายอูเซ็ง (พี่เขย) ซึ่งมีลูกสาวออกเรือน แล้วตั้งเรือนขึ้นมาอีกหนึ่งหลัง (บ้านนาปีเซาะห์ ลูกสาวของนายอูเซ็ง) อยู่ด้านข้างของเรือนนายอูเซ็ง มีเรือนนางมีตะห์ (น้องสะใภ้หรือบ้านหลานอาชั้น) อยู่ทางด้านขวาของเรือน มีเรือนของนางแหวง (บ้านแบเฮง) ซึ่งปัจจุบันได้ให้แบเฮงได้อาศัยอยู่และคอยช่วยดูแลอยู่ด้านหน้า มีร้านน้ำชาของแบเฮง (เปาะเฮง) อยู่ด้านหน้าสุด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกแบ่งให้กับเจบีเตาะ (บุตรบุญธรรมของนายแหวอแซ) ให้แบเฮงได้อาศัยเปิดเป็นร้านน้ำชา

ในอดีตครอบครัวนายแหวอแซนั้นประกอบอาชีพทำนาเกลือ นาข้าว ทำปลาทุเค็ม การทำนาเกลือนั้นเมื่อเวลาเกลือราคาตกต่ำทำให้มีเกลือเหลือพอที่จะสามารถทำปลาทุเค็ม เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ให้คุ้มค่าที่สุดจึงสามารถพบเห็นบ่อซีเมนต์หลงเหลือวางตัวอยู่ในอาณาบริเวณของลานบ้าน และสถานที่ที่ทำการหมักปลาทุเค็มก็คือกระท่อมที่ปัจจุบันถูกทำการปรับปรุงเป็นร้านน้ำชานั้นเอง หลังจากหยุดทำปลาทุเค็มอันเนื่องจากราคาเกลือแพงไม่คุ้มที่จะทำปลาทุเค็มจึงได้หยุดกิจการหมักทำปลาทุเค็ม กระท่อมนี้ต่อมาได้ถูกปรับเป็นร้านน้ำชาของแบมะ (หลานนายแหวอแซ) มีชื่อเรียกในหมู่บ้านว่า “ ร้านน้ำชามะละาะห์ ” จวบจนกระทั่งแบมะได้ย้ายไปทำมาหาเลี้ยงชีพในประเทศมาเลเซีย แบเฮง (หลานนายแหวอแซ) จึงได้มาทำร้านน้ำชาถัดต่อมา

เรือนนายแหวอแซ มะรอมแม มีสมาชิกที่อยู่อาศัยด้วยกันทั้งหมด 6 คน

- (1) นายอูเซ็ง มะรอมแม อายุ 69 ปี ไม่ประกอบอาชีพ เจ้าเรือน ภรรยาเสียชีวิตแล้ว (ต่อไปจะเรียกว่าแบแซ)
- (2) นายเจอะอามะ มะรอมแม อายุ 43 ปี อาชีพรับจ้างทาสี ปูกระเบื้อง ช่างยก ทำกรงนก ยังไม่ออกเรือน (ต่อไปจะเรียกว่า แบมะ)
- (3) นายสะมาแอ มะรอมแม อายุ 34 ปี อาชีพรับจ้างที่ร้านอาหาร ประเทศมาเลเซีย ออกเรือนแล้ว (ต่อไปจะเรียกว่า แบแอ)
- (4) นางสาวนารียา มะรอมแม อายุ 28 ปี อาชีพพนักงานทำบัญชี ที่จังหวัดยะลา ยังไม่ออกเรือน (ต่อไปจะเรียกว่า น้องแย)
- (5) นางเจมีเนาะ มะรอมแม อายุ 26 ปี อาชีพพนักงานร้านอาหารทะเล ที่อำเภอเมือง ออกเรือนแล้ว (ต่อไปจะเรียกว่า น้องชู)
- (6) นายเจอะอูเซ็ง มะรอมแม อายุ 25 ปี อาชีพพนักงานรักษาความปลอดภัย ที่อำเภอเมือง ยังไม่ออกเรือน

ผู้อาศัยอยู่ในเรือนนี้มี 3 คน ที่อยู่อาศัยประจำคือแบแซ แบมะและน้องชูและมี 3 คนที่อยู่อาศัยแบบไม่ประจำจะไป ๆ มา ๆ แล้วแต่โอกาสคือแบแอ น้องแยและนายเจอะอูเซ็ง (เป็นหลานของแบแซ และรับได้รับเป็นบุตรบุญธรรม) แบแอั้นภรรยาได้เสียชีวิตลงปัจจุบันยังไม่แต่งงานใหม่ ในช่วงเทศกาลแห่งชีวิตจะมีลูกหลานมาเยี่ยมเยียนและอาศัยอยู่เป็นครั้งคราวเช่น นางแหวอแซะพร้อมครอบครัวอีก 3 คน (สามีกับลูกอีก 2 คน) และนางแหวลี เมาะพร้อมครอบครัวอีก 4 คน (สามีกับลูกอีก 3 คน)

รูปที่ 4-7 นายเวอาแซ (แบแซ)

รูปที่ 4-8 นายเจอะอามะ (แบมะ)

รูปที่ 4-9 นายสะมะแอ (แบแอ)

รูปที่ 4-10 นางเจบีเตาะ (บุตรบุญธรรม)

รูปที่ 4-11 นางแวแเฮาะ

รูปที่ 4-12 นางแวลีเมาะ

รูปที่ 4-13 เจะมีเาะ (น้องชู)

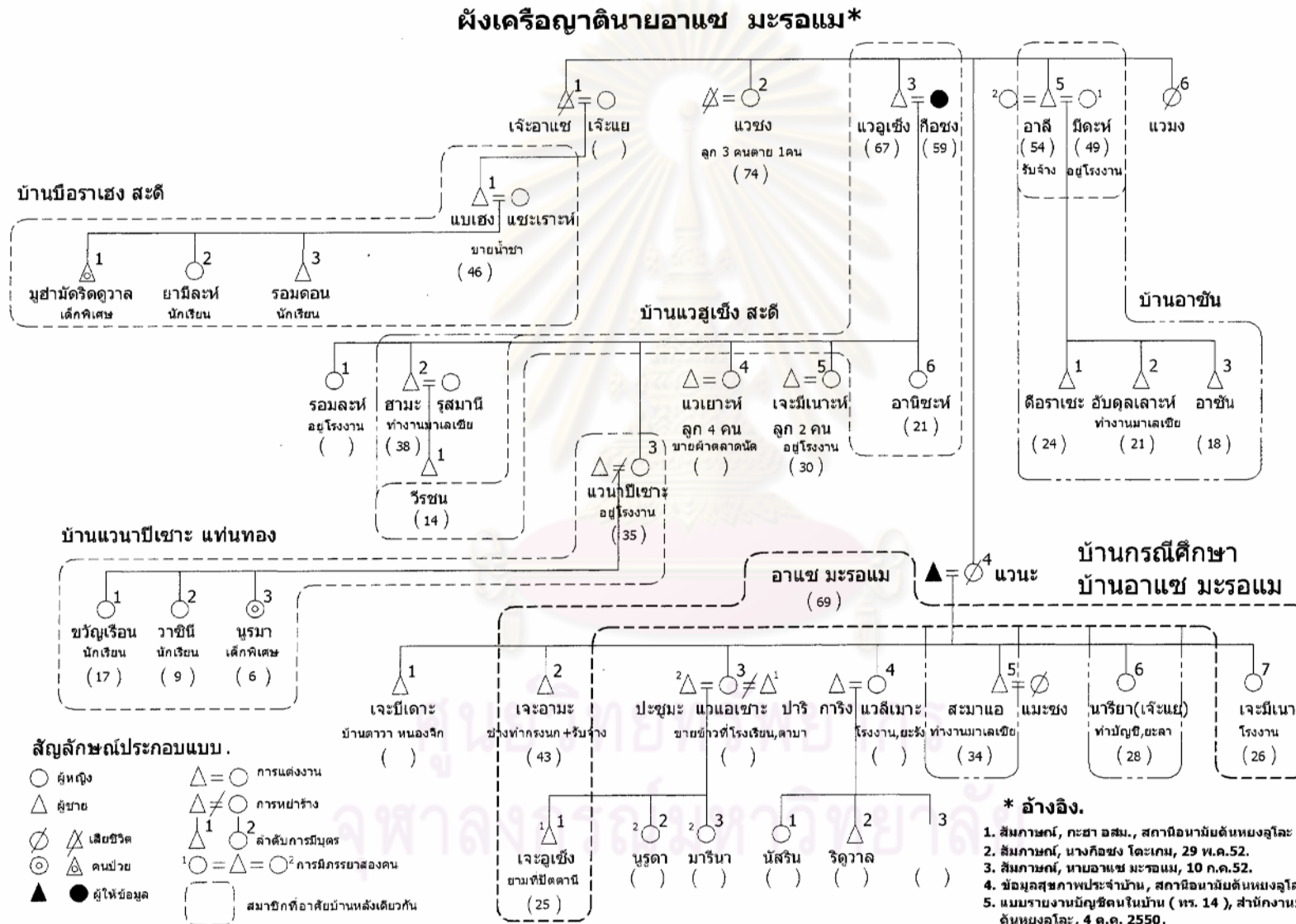
รูปที่ 4-14 หลานๆ นายเวอาแซ เช่น มารีนา นัสริน ริดวาล

รูปที่ 4-15 แบแซพร้อมกับลูกๆ นารียากับแวลีเมาะและหลานๆ

รูปที่ 4-16 ด.ญ.นุรุดา (หลาน) กับน้องๆ

4.2.2 เรือนนายแวงอาแซ มะรอมแม (แบบแซ)

เรือนนายแวงอาแซมีองค์ประกอบของเรือนแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือส่วนแรกที่เป็นเรือนไม้ได้แก่ บ้านไต่ทางขึ้น ระเบียบไม้และตัวเรือนหลัก ตัวเรือนนั้นถูกยกมาประกอบกับเรือนหลังเดิมที่มีเพียงช่วงเสาเดียว ที่พ่อตาแม่ยายยกให้ ขนาด 2 ช่วงเสาแล้วซื้อเพิ่มมาประกอบเข้ากับเรือนหลังเดิม โดยย้ายเรือนเดิมมาต่อท้ายเรือนหลังใหม่ จนเป็นเรือนขนาดกว้างสองช่วงเสา ยาวขนาดสี่ช่วงเสาแล้วทำการต่อเติมเป็นห้องครัวเพิ่มอีกสองช่วงเสา (รวม 6 ช่วงเสา) เรือนที่ยกมาประกอบใหม่นั้นซื้อมาจากบ้านบานาแล้วยกมาประกอบ โดยจัดวางให้เรือนสองช่วงเสานั้นอยู่ด้านหน้าและเรือนเดิมที่มีช่วงเสาเดียวอยู่ถัดไป ตัวอาคารวางแนวตามแนวเหนือ – ใต้ ด้านหน้าหันไปทางทิศตะวันออกมีระเบียบไม้ยกพื้นได้ดูสูง หลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา มีหลังคาเป็นทรงจั่ว เสาเป็นไม้วางอยู่บนตอม่อคอนกรีต โดยมีเสาไม้ค้ำยันทุกระยะตรงกลางระหว่างเสา พื้นเป็นพื้นไม้ยกเว้นห้องครัว พื้นเป็นซีเมนต์ ภายในใช้เป็นพื้นที่ใช้สอยเป็นโถงเรือน ห้องนอนของแบบแซ ที่นอนของแบบแซและห้องนอนของน้องซู ห้องพักผ่อน และยังใช้เป็นที่จอดรถจักรยานยนต์ของแบบมะในเวลาค่าคืน ส่วนที่สองเป็นเรือนก่ออิฐถือปูนที่ทำการต่อเติมปรับปรุงตามช่วงเวลาแห่งชีวิต พื้นที่ใช้สอยเป็นห้องครัว ที่ทานอาหาร ห้องน้ำส้วม และห้องนอนของแบบมะ ที่เก็บของ ห้องครัวนี้มีทางเข้าออกแยกต่างหากจากทางเข้าออกด้านหน้า ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคาทรงจั่วยกได้ดูสูงเรียงชิดติดกัน 3 จั่ว (ตรงห้องครัวเป็นหลังคาทรงเพิงหมาแหงนเชื่อมติดกับเรือนหลัก)

มีบันไดทางขึ้นเป็นซีเมนต์ไม่มีราวกันตกทั้ง 2 ด้านที่มีลักษณะใหญ่กว่าบันไดทั่วไปของเรือนพื้นดินในชุมชน มีระเบียบไม้ที่เปิดโล่งไม่มีราวกันตกโดยรอบเป็นพื้นที่ที่มีมิติทางสุนทรียะสูงที่สุดจุดหนึ่งของเรือน ได้ดูมีการกองเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ไม้ รถเข็น รถจักรยาน กระเบื้องมุงหลังคาเก่า ครัวตั้งอยู่หลังบ้านทางทิศเหนืออยู่ชิดติดกับระดับพื้นดิน ซึ่งเป็นความนิยมของชาวมลายูที่มักจะวางห้องครัวและห้องน้ำส้วมอยู่ด้านหลังของเรือนหลังคาเป็นกระเบื้องลอนคู่เพิงหมาแหงน ตัวเรือนถอยร่นอยู่ด้านในของอาณาบริเวณ (ลาแม) ซิดริมรั้วด้านหลัง เมื่อปี 2551 แบบมะทำการต่อเติมเพิ่มด้านข้างเพื่อเป็นห้องนอนของตัวเองเพิ่มขึ้น หน้าบ้านเป็นเส้นทางที่ชุมชนใช้เป็นเส้นทางสัญจรหลักที่ใช้เดินเท้าผ่านไปมาระหว่างร้านน้ำชาเข้าไปยังกลุ่มเรือนเพื่อนบ้านที่อยู่ภายใน เนื่องจากเป็นเส้นทางลัดที่จะออกสู่หมู่บ้าน บางครั้งแบบแซและแบบมะใช้เป็นเส้นทางสัญจรที่จะเดินไปยังมัสยิดหรือบาหลีซาเฮะห์ ด้วยความอนุเคราะห์จากแบบแซชาวบ้านจึงสามารถใช้เส้นทางนี้ได้เพราะไม่มีการปิดกั้นและภายในลานแห่งนี้จึงสามารถผ่านไปมาได้โดยตลอดเวลา

กล่าวโดยภาพรวมเรือนนายแวงอาแซเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมลายูที่เรียบง่าย มีขนาดพอเหมาะพอดีและมีสภาพแวดล้อมโดยรอบเรือนตั้งอยู่บนลานทรายที่มีบรรยากาศที่ร่มรื่น ที่ปรากฏจากการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่อย่างเข้มข้น แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์กับเรือนอย่างแนบแน่นเข้มข้น ช้อนทับ ซับซ้อนลงในพื้นที่ต่างๆ ของเรือนท่ามกลางเรือนที่มีองค์ประกอบของเรือนไม่เหมือนกับเรือนมาตรฐานอื่นๆ ทั่วไปในชุมชน แต่ในความไม่เหมือนนั้นเองกลับปรากฏการอาศัยอยู่อย่างโดดเด่น นับเป็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์ได้สลักเสลาชีวิตความเป็นตัวตนลงในเรือนและโลกแวดล้อมเกิดเป็นเรือนเป็นสถาปัตยกรรม เป็นแบบแผนของการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่ในเรือนที่โดดเด่นอย่างน่าสนใจ ในการศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษานั้น มีองค์ประกอบของที่ว่างที่อยู่ภายในเรือนกรณีศึกษา เพื่อที่จะสามารถสานไปสู่การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสังการในบทถัดไป โดยมีองค์ประกอบของที่ว่างดังนี้ บ้านไต่ ระเบียบ โถงเรือน ห้องนอนและห้องครัว

รูปที่ 4-18 , รูปที่ 4-19 แสดงบรรยากาศด้านหน้า เรือนนายเวอาแซ มะรอมแม

รูปที่ 4-20 , รูปที่ 4-21 แสดงบรรยากาศด้านหน้า เรือนนายเวอาแซ มะรอมแม

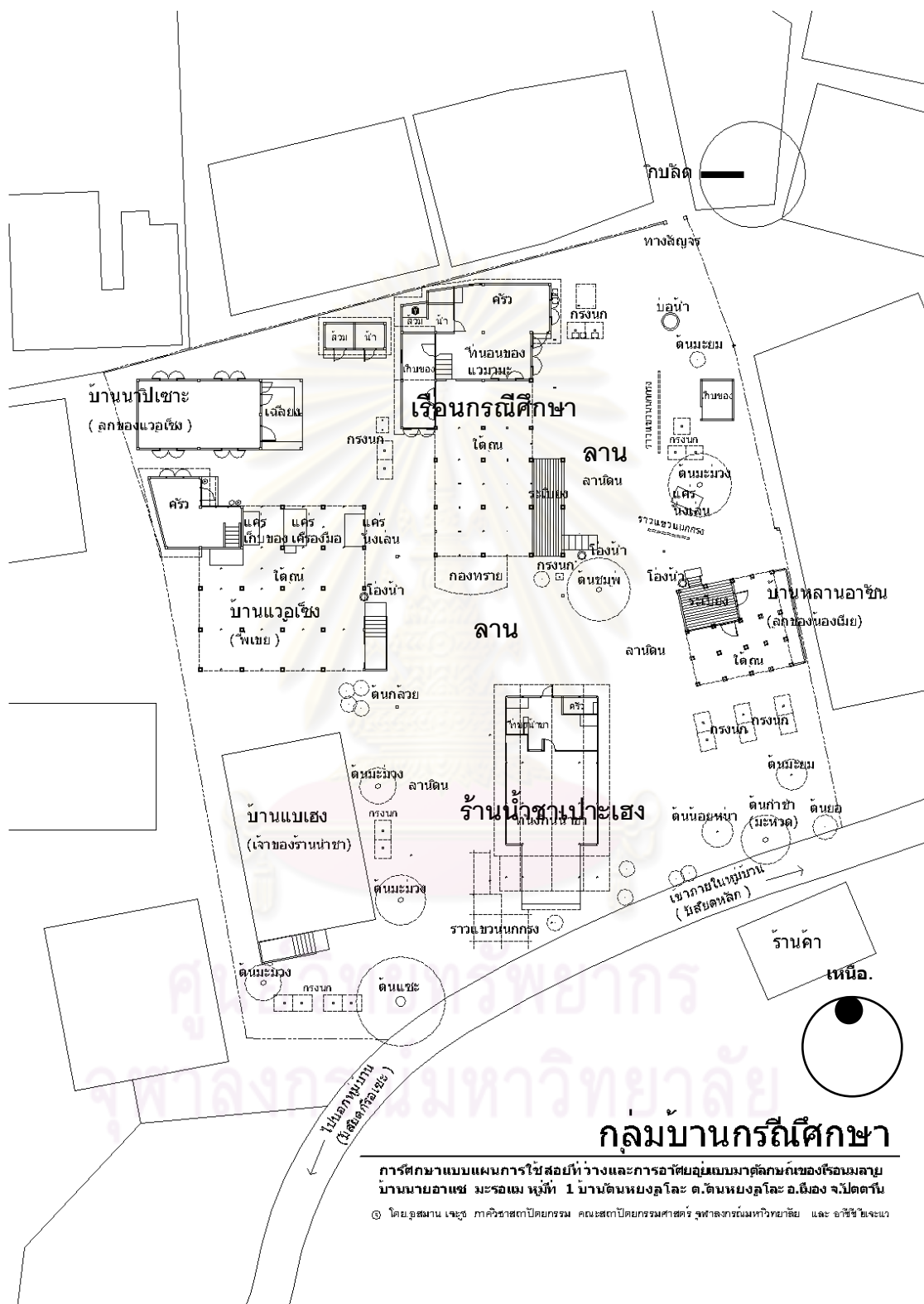

รูปที่ 4-22 แสดงบรรยากาศด้านข้าง เรือนนายเวอาแซ มะรอมแม

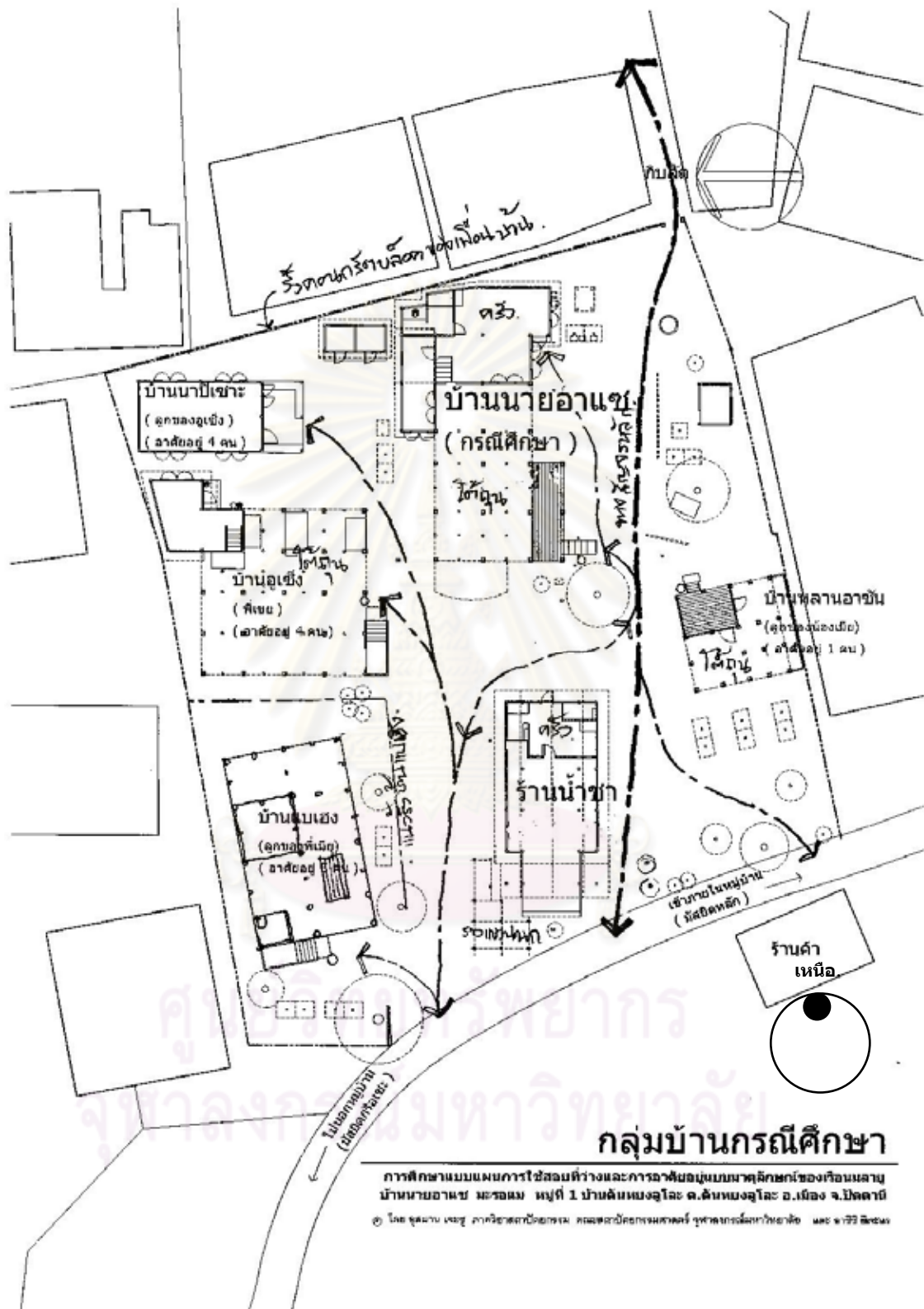
รูปที่ 4-23 แสดงบันไดด้านหน้า เรือนนายเวอาแซ มะรอมแม

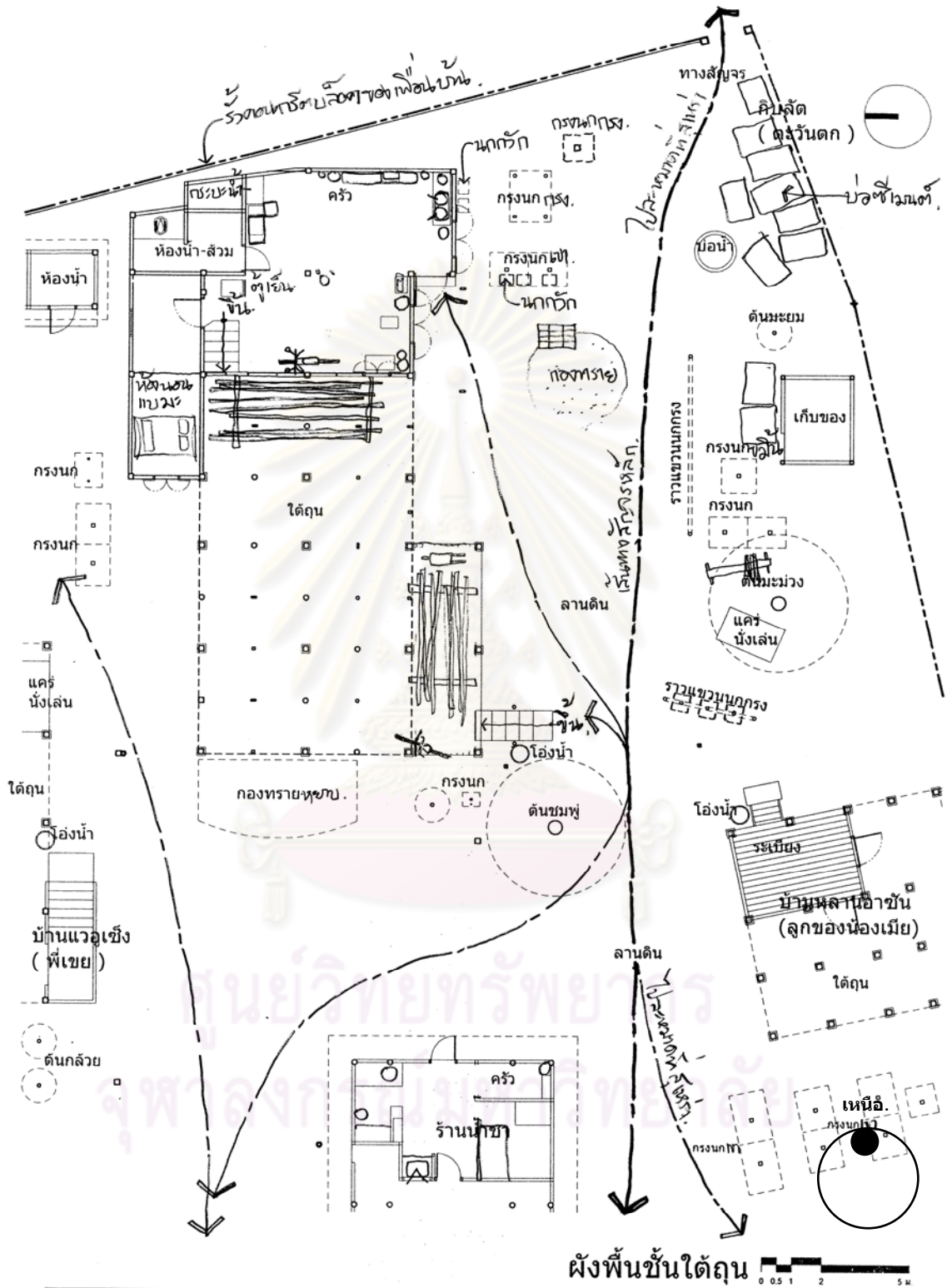
รูปที่ 4-24 , รูปที่ 4-25 แสดงใต้ถุนเรือนนายเวอาแซ มะรอมแม และอุปกรณ์แห่งชีวิตต่างๆ เช่น รถจักรยานประจำตัว

รูปที่ 4-26 ผังแสดงที่ตั้งกรณีศึกษา และกลุ่มเรียนกรณีศึกษา หมู่ที่ 1 พ.ศ.2553 : ที่มา อูสมาน เจ๊ะอและอาชีซี ยีแจวะ

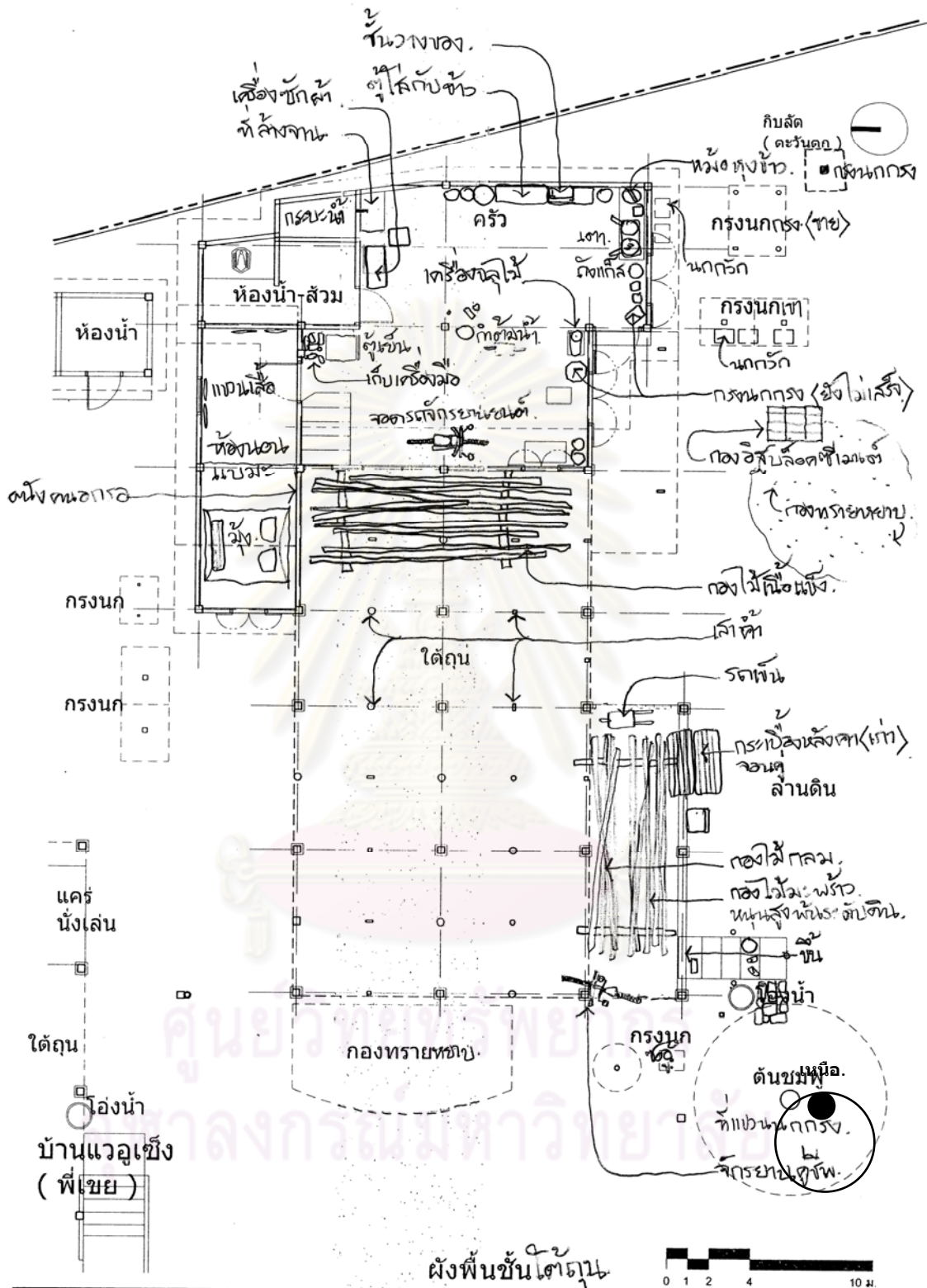

รูปที่ 4-27 แผนผังบริเวณที่ตั้งกรณีศึกษา บ้านนายอาแซ มะรอมเม : ที่มา อูสมาน เจริญและอาชีตี ยีจะเว

บ้านนายอาแซ มะรอมเม หมู่ที่ 1 บ้านต้นหนองลูโละ อ.ต้นหนองลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี
 © โดย อ.สุสมาน เจาะชู ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ อาชีซิ ชิเงะวะ
 19 / 11 / 52

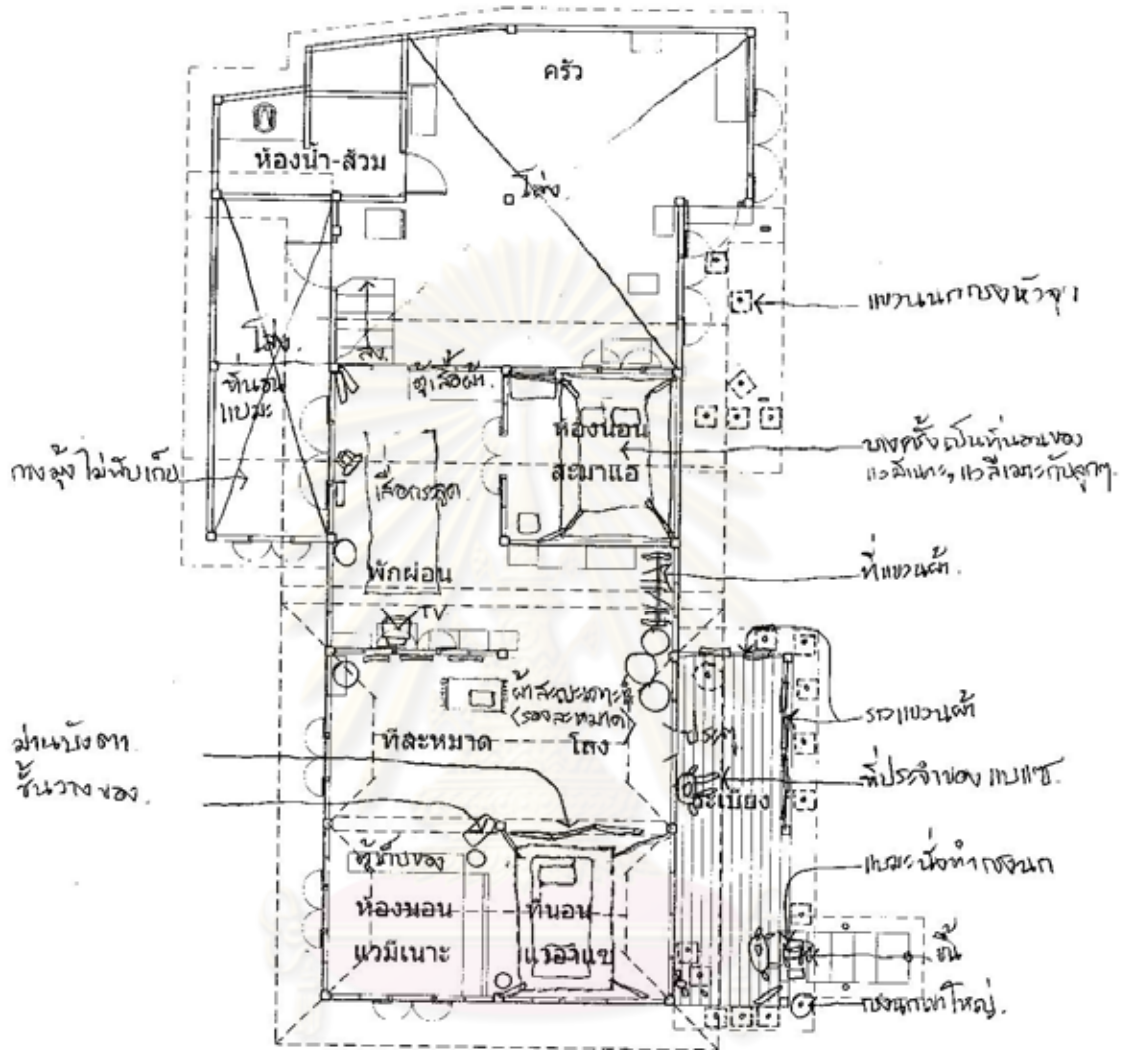
รูปที่ 4-28 ผังแสดงบริเวณที่ตั้งกรณีศึกษาโดยรอบของเรือนนายอาแซ มะรอมเม พร้อมเส้นทางสัญจรไปละหมาดทั้ง 2 เส้นทาง

บ้านนายอาแซ มะรอม หมู่ที่ 1 บ้านต้นหยงลูโละ ต.ต้นหยงลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี
 © โดย อุษมาน เจริญ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ อาชีวิ ชิเงะแอะ
 19 / 11 / 52

รูปที่ 4-29 ผังแสดงพื้นที่ชั้นใต้ถุนของเรือนกรรมนิตศึกษา พร้อมอุปกรณ์ชีวิตที่วางอยู่รอบเรือน

ทิศ
(ตะวันตก)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 ๑ = ครงนกรรทวรุก.
 ๒ = ครงนกรรทวธา.

ผังพื้นที่ชั้นล่าง

บ้านนายอาแซ มะรอม หมู่ที่ 1 บ้านคันทองลือละ ต.คันทองลือละ อ.เมือง จ.ปัตตานี

© โดย อุดมาม เจริญ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ อัจฉิณี สีเจนว 19 / 11 / 52

รูปที่ 4-30 ผังแสดงพื้นที่ชั้นล่างของเรือนกรณีศึกษา

รูปที่ 4-31 แสดงบริเวณโถงที่ละหมาด

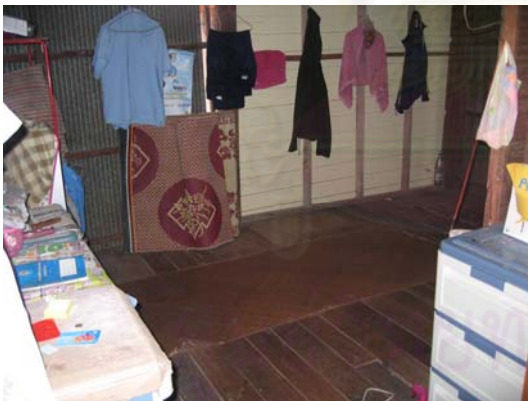
รูปที่ 4-32 แสดงโถงบริเวณห้องนอนของน้องชู

รูปที่ 4-33 แสดงบริเวณโถงทางเข้าก่อนออกสู่ระเบียง

รูปที่ 4-34 แสดงบริเวณห้องพักผ่อน

รูปที่ 4-35 แสดงบริเวณโถง พักผ่อน

รูปที่ 4-36 แสดงบริเวณห้องครัว

รูปที่ 4-37 แสดงบริเวณห้องครัว ที่นอนของแบแซมมปวย

รูปที่ 4-38 แสดงอุปกรณ์แห่งชีวิตในการทำงานของแบมะะ

4.2.3 บ้านไต่

“... มีข้อที่น่าสังเกตก็คือ บ้านไต่บ้านจะมีทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหลังจะเป็นบ้านไต่ที่ใช้สำหรับพวกผู้หญิง แล้วข้างหน้าเป็นที่รับแขก แล้วมีลานรับแขก...”¹

“...บ้านไต่บ้าน นิยมทำชั้นบันไดคือ มีชั้นบันได 5 ชั้น 7 ชั้น 9 ชั้น...”²

บ้านไต่คอนกรีตหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีผิวเป็นมันที่เกิดจากการใช้สอยอย่างเข้มข้น มีลูกนอนที่มีขนาดกว้างกว่าปกติคือ 60 เซนติเมตรลูกตั้งสูงถึง 45 เซนติเมตร ลูกนอนบนสุดกว้างถึง 80 เซนติเมตร มีฐานรองยกพื้นไว้สำหรับรองล้างขาเวลาก่อนขึ้นเรือนหรืออาบน้ำ ไม่มีราวกันตกทั้งสองด้านมุ่งหลังคาสังกะสีโครงสร้างไม้ไผ่ หากเปรียบเทียบกับบ้านไต่ทั่วไปนับเป็นบ้านไต่ที่เหมือนสร้างไม่เสร็จและไม่อยู่ในรูปแบบมาตรฐานทั่วไป มีสภาพแวดล้อมโดยรอบลานบ้านเช่นบ่อน้ำซีเมนต์ไม่ยื่นต้นเช่นชมพู มะม่วง กระจง กวาวเขวอนนง และมีเส้นทางสัญจรของเพื่อนบ้านผ่านไปมาหน้าบ้านไต่ ใช้เป็นเส้นทางสัญจรหลักของเรือนในการเข้าออกขึ้นลงเรือน ใช้เป็นเสมือน “ท่า” ที่มาถึงเรือนก็พบกับองค์ประกอบของเรือนที่เชื่อเชิญให้ลงนั่งเป็นเสมือน “ทาง” ที่ใช้ผ่านขึ้นไปยังระเบียงลงไปยังลานบ้าน*

ความที่อยู่ระหว่างข้างบนกับข้างล่างแบบมะจิงชอบใช้นั่งทำกรงนกนั่งแกะสลักกลดลายกรงนกออย่างตั้งใจ ใช้นั่งพักผ่อน นั่งทานน้ำชา สูบใบจากยาเส้นบางครั้งยังใช้รับแขกที่สนิทมากๆ เพราะส่วนใหญ่มักไม่ค่อยอยากเข้าไปในเรือนแต่ชอบที่จะนั่งสนทนากันบนบันไดและบนระเบียง บางครั้งใช้นั่งพักผ่อนหากมีเพื่อนบ้านผ่านไปมาก็อกทักทายพูดคุยการปฏิสนธิการที่ต่างระดับก็เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นอย่างแนบแน่น จึงนับว่าเป็นพื้นที่ปฏิสนธิการอย่างเข้มข้น ที่บางเวลาก็ใช้เป็นที่วางอุปกรณ์ชีวิตชั่วคราวเช่นมิด ม้านั่งไม้ เกนไม้มะม่วงป่าสำหรับทำกรงนกหรือแม้กระทั่งกรงนกที่ยังทำไม่เสร็จ เพราะไม่ค่อยอยากขึ้นเรือนหรือต้องออกไปนอกเรือนเมื่อกลับมาก็ค่อยเก็บ บางครั้งแบบมะจิงใช้บันไดนั่งทำงาน นั่งทำกรงนก แบบตนเองก็เช่นกันเปื้อๆ บนระเบียงก็เปลี่ยนบรรยากาศลงมานั่งที่บันไดคอยดูผู้คนผ่านไปมา บรรยากาศแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยรอบมีมิติทางสุนทรียะสัมผัสผัสสูงเช่นมีลมพัดผ่านตลอด รั่มไม้จากต้นชมพู ชายคาจากเรือน เสียงนกกรงหัวจุกนับเกือบร้อยตัวมีนกชอกชก นกกรงแม่พระ นกแก้ว นกเขาชวา และนกขมิ้นคอยขับกล่อมบรรเลง แบบมะจิงชอบเลี้ยงนกมากก็เลยขายนกไปด้วย (นกกรงหัวจุก) องค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ของบ้านไต่หลายยุคคือบ่อน้ำใช้สำหรับล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน เอน้ำจะลมหาด ชำระทำความสะอาดต่างๆ กระทั่งใช้อาบน้ำ ยิ่งช่วงเทศกาลงานชีวิตบางครั้งแบบมะจิงใช้พื้นที่บนบันไดนั่งคอยสั่งการและกำกับผู้คนที่มา ร่วมช่วยงานเลี้ยงที่จัดขึ้นบนลานบ้านหรือกระทั่งใช้เลี้ยงหลาน

การปรากฏของเพศหญิงโดยผ่านห้องชุนั้น เนื่องจากชีวิตประจำวันปกติที่ต้องออกไปทำงานแต่เช้าและกลับมาถึงเรือนก็ค่ำ ทำให้การปรากฏภาพของน้องชุนที่มีความสัมพันธ์กับที่ว่างของบ้านไต่มีไม่มากนัก แต่ก็ยังสามารถพบเห็นได้ในยามที่เรือนมีบรรยากาศความเป็นส่วนตัวมากขึ้นกว่าเดิม จึงจะสามารถพบเห็นน้องชุนมีการ

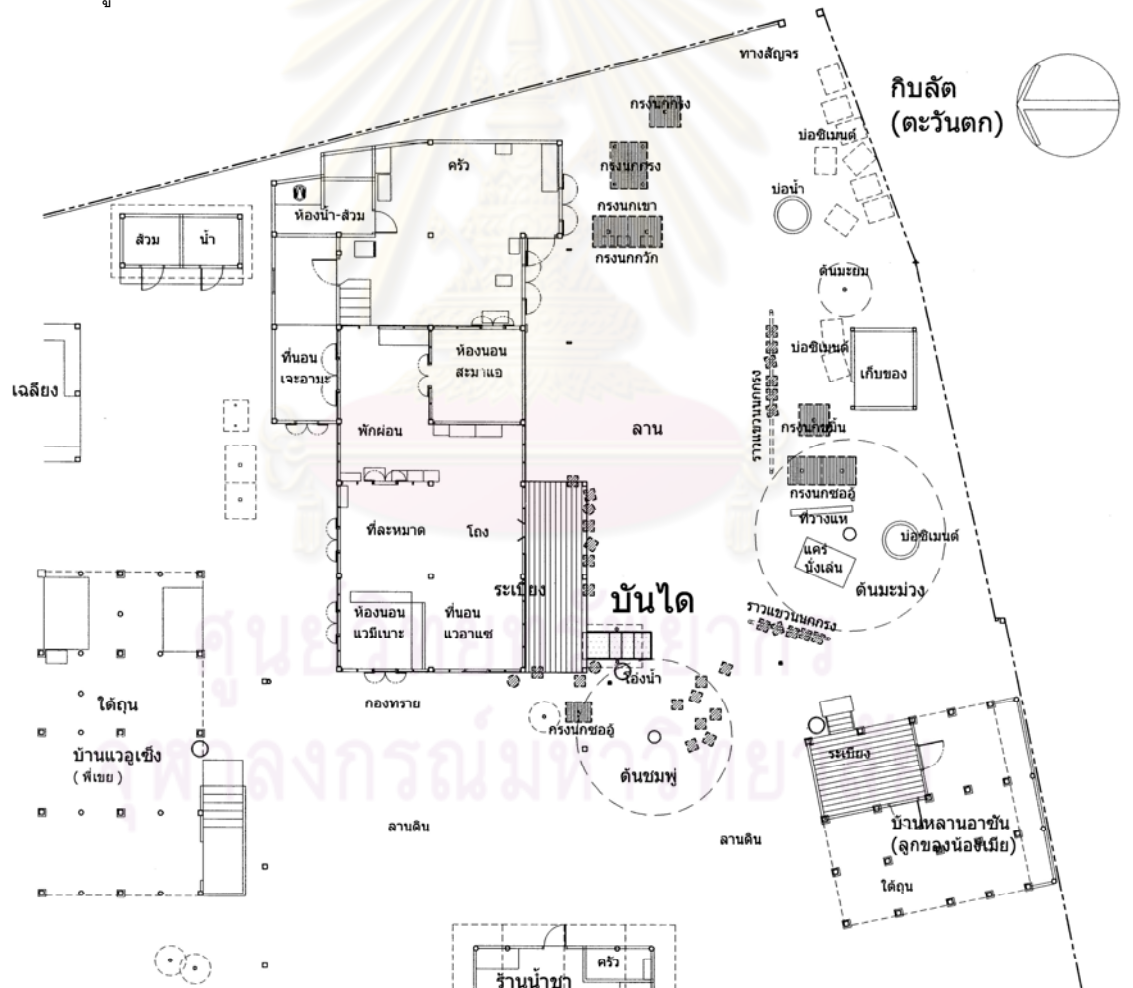
¹ นิคอเล ะเดเนอานัด และ นันทา ไรจนอุดมศาสตร์, ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, (บัณฑิตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 2528), หน้า 272.

² อนันต์ วัฒนานิก, ประเพณีความเชื่อในการปลูกบ้านเรือน, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, (บัณฑิตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 2528), หน้า 95.

* ท่า คือ arrival space และ ทาง คือ circulation space หากรวมทั้งท่าและทางก็จะเป็น ท่าทาง character ซึ่งทั้งหมดก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม คุราชละเสียดเพิ่มเติมใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, กำเนิดสถาปัตยกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 144-146.

ปฏิสัมพันธ์บนบันไดของเรือนพร้อมๆ กับญาติพี่น้องต่างๆ โดยเฉพาะพี่น้องทางฝ่ายหญิงเป็นต้น

ที่ว่างของบันไดจึงเป็นบรรยากาศแห่งการพักผ่อนแบบเรียบง่ายของชาวบ้านที่สามารถเกิดขึ้นบนบันได เป็นความกลมกลืนของบรรยากาศแวดล้อมที่มีบันไดเป็นประธาน บันไดเรือนแบบแข็งมีมิติของสุนทรีย์สัมผัส ผัสจากบรรยากาศแวดล้อมโดยรอบของบันได ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของที่ว่างทั้งรูปจากที่มองเห็น รสจากการทาน น้ำชา กลิ่นจากการสูบใบจากและยาเส้น เสียงจากนกที่อยู่โดยรอบ และการสัมผัสจากการนั่งบนบันไดซีเมนต์ที่มีความรุ่มรึ้นและรุ่มเย็น โดยผ่านช่วงเวลาและกิจกรรมต่างๆ ตามเทศกาลแห่งชีวิตที่ซุ่มซบ ซับซ้อลงไปในที่ว่างของบันได ที่ว่างของบันไดจึงมีความโปร่งโล่งและมีความต่อเนื่องทางสายตา เนื่องจากไม่มีระดับของการปิดล้อม ทั้งจากทางกายภาพและจิตภาพมาทับ แม้กระทั่งราวกันตกก็ไม่มี มีเพียงระนาบของหลังคาอย่างเดียวเท่านั้นที่คลุมที่ว่างของบันได ทำให้ที่ว่างของบันไดอยู่ภายใต้หลังคา อยู่ภายใต้ร่มไม้ชายคา ส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งความรุ่มรึ้นน่าพักผ่อนและมีมิติสุนทรีย์สัมผัสที่โอบล้อมที่ว่าง จากการใช้สอยที่ว่างได้อย่างหลากหลายหน้าที่ใช้สอย จึงถือได้ว่าเป็นการใช้ที่ว่างที่มีค่าการใช้ประโยชน์ใช้สอยสูงลงบนบันได ใช้สอยอย่างคุ้มค่าเกิดเป็นที่ว่างที่ใช้ได้อย่างหลากหลายในที่ว่างเดียวกัน และมีความยืดหยุ่นในการใช้งานสูง ทั้งๆ ที่ในยามปกติทั่วๆ ไปที่ว่างของบันไดมักถูกใช้เป็นเพียงทางขึ้นและลงเท่านั้น

บันได บ้านกรณีศึกษา
แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาดลัักษณ์ของเรือนมลายู
บ้านนายอาแซ มะรอแม หมู่ที่ 1 บ้านต้นหยงลูโละ ต.ต้นหยงลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี
 (R) โดย อ.สุสมาน เจริญสุภา ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ อาจารย์ อ.ปิยะเนาว

รูปที่ 4-39 ผังแสดงบริเวณบันไดของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

รูปที่ 4-40 , รูปที่ 4-41 แสดงบรรยากาศโดยรอบของบ้านไต่ ที่มีสุนทรียะสัมผัสต่างๆ จากโดยรอบบ้านไต่

รูปที่ 4-42 , รูปที่ 4-43 , รูปที่ 4-44 แสดงบรรยากาศโดยรอบของบ้านไต่และการใช้งานบ้านไต่ในบางช่วงเวลา

รูปที่ 4-45 , รูปที่ 4-46 ,แสดงการใช้สอยที่ว่างของบ้านไต่ ของนายแวงอาแซ และแบมมะ

4.2.4 ระเบียบ (ซามี)

“ นิ่งตรงนี้มีมันมีลมพัดตลอด ”³

“ ว่างๆ ก็ชอบนิ่งตรงนี้ นิ่งตรงนี้มีมันสนุกดี ”⁴

“...บริเวณระเบียบจะเป็นบริเวณที่รับแขกที่เป็นกันเอง และแขกที่เขามาไม่ค่อยไวใจ...”⁵

ระเบียบไม้ที่ผ่านกาลเวลามีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นแต่ก็ยังคงสะอาดชวนให้สัมผัส ดีไซน์ช่องไม้มีราวกันตกโดยรอบ ด้านล่างใช้กองไม้เก่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นไม้มะพร้าวเก็บอุปกรณ์ชีวิตต่างๆ เช่นรถจักรยานคู่ชีพของแบแซ รถเข็น กระเบื้องมุงหลังคา บนระเบียบยังใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์ต่างๆ ในการทำทรงนกเช่นกบไล่ไม้ ตะปู หนังสติ๊ก ที่เก็บรองเท้า สูงขึ้นจากพื้นมีเชือกผูกเสาริมระเบียบด้านหนึ่งไว้ใช้ตากผ้า ริมผนังยังแขวนกล้วยหินที่เป็นอาหารนก (อาหารของนกกรงหัวจุก) สูงขึ้นถึงได้ชายคาใช้แขวนนกเช่นนกกรงหัวจุก นกเขาขาว นกเขาใหญ่ อยู่รายรอบระเบียบประมาณ 10 ตัว - 15 ตัว จึงมีเสียงนกคอยขับขานให้ได้ยินตลอดเวลา ชาวมาเลย์จึงให้ความสำคัญกับมิติทางสุนทรียะสัมผัสทางเสียงเป็นอย่างมาก หลังคาเป็นเพิงหมาแหงนยื่นต่อออกจากตัวเรือนหากพิจารณาเฉพาะระเบียบตามรูปร่างทางกายภาพแล้วระเบียบเรือนแบแซนับว่าเป็นระเบียบเรียบง่ายที่สร้างไม่เสร็จ ไม่มีราวกันตกที่ลุลลวดลายให้สวยงาม แต่ความโดดเด่นมิได้เกิดจากระเบียงหรือสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากการใช้สอยของมนุษย์ที่แนบแน่นผูกพันอยู่กับการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่บนระเบียบและสภาพแวดล้อมโดยรอบ เป็นความเข้มข้นจากการอยู่อาศัยที่ส่งผลให้ระเบียบกับสภาพแวดล้อมของเรือนกลมกลืนกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระเบียบจึงเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้น

แบแซใช้เวลาส่วนใหญ่บนระเบียบเกือบตลอดทั้งวัน เมื่อเสร็จธุระส่วนตัวตอนเช้าแล้วบางครั้งก็ใช้ระเบียบเป็นที่ทานอาหารเช้า หลังจากนั้นก็นั่งพักผ่อนบนระเบียบตรงที่ประจำพร้อมๆ กับฟังผนังเรือนไปในตัว บางครั้งก็นั่งดูผู้คนเพื่อนบ้านผ่านไปผ่านมา ทักทายพูดคุยหรือรับแขก ทานน้ำชากาแฟ สูบใบจากยาเส้น ฟังเสียงนกต่างๆ ที่ร้องก้องกังวาน นิ่งดูแบแซทำทรงนกถ้าเบื่อมากก็ลงเรือนเดินไปที่ร้านน้ำชาเปาะเฮง ช่วงเทศกาลแห่งชีวิตก็สามารถใช้จัดเลี้ยงหรือแม้กระทั่งนอนหลับ เพื่อรอให้ถึงเวลาละหมาดรอโฮ (ดุฮรี) ตอนบ่ายส่วนใหญ่เป็นเวลาพักผ่อนหรือนอนหลับบนระเบียบเพื่อรอเวลาละหมาดอาซา (อัลฮ์) แบแซใช้พื้นที่ระเบียบเป็นพื้นที่ในการรับรู้เวลาละหมาดเพราะเมื่อถึงเวลาละหมาดนั่งฟังบนระเบียบจะได้ยินเสียงแบ (อาซาน) ชัดเจนจนเกิดขึ้นเป็นมุมประจำมุมโปรดที่สามารถพบเห็นแบแซนั่งอยู่ที่นี่เป็นประจำเสมอๆ

แม้ว่าจะพบเห็นน้องชูมีการปฏิสัมพันธ์บนระเบียบน้อยกว่าผู้อื่น ก็เนื่องจากภาระหน้าที่ในแต่ละวันของน้องชูที่ต้องออกไปทำงานที่อำเภอเมืองปัตตานีตลอดทั้งวัน แต่ในยามที่มีกิจกรรมแห่งชีวิตของครอบครัวหรือญาติพี่น้อง ที่ว่างของระเบียบจะถูกใช้ในการรองรับการปฏิสัมพันธ์นั้นๆ เช่น การพูดคุย การเลี้ยงหลานโดยการผูกเปลผ้าห่ม การทานอาหาร ฯลฯ พร้อมๆ กับพี่น้องคนอื่นๆ เช่น พี่สาวเจบีเตาะ, แวแอเฮาะ, แวลีเมาะ, นารียาพร้อมๆ กับหลานๆ ของน้องชู เช่น ด.ญ. นูรูดา, มารินา, นัสรีน, ริดูวาล ฯลฯ จากการศึกษาพบว่าเมื่อผู้ใช้ที่ว่างของระเบียบเป็นผู้หญิง จะพบว่าพี่น้องที่เป็นผู้ชายจะไม่ค่อยจะเข้าร่วมการปฏิสัมพันธ์อย่างชัดเจนมากนัก จึงพบเห็น

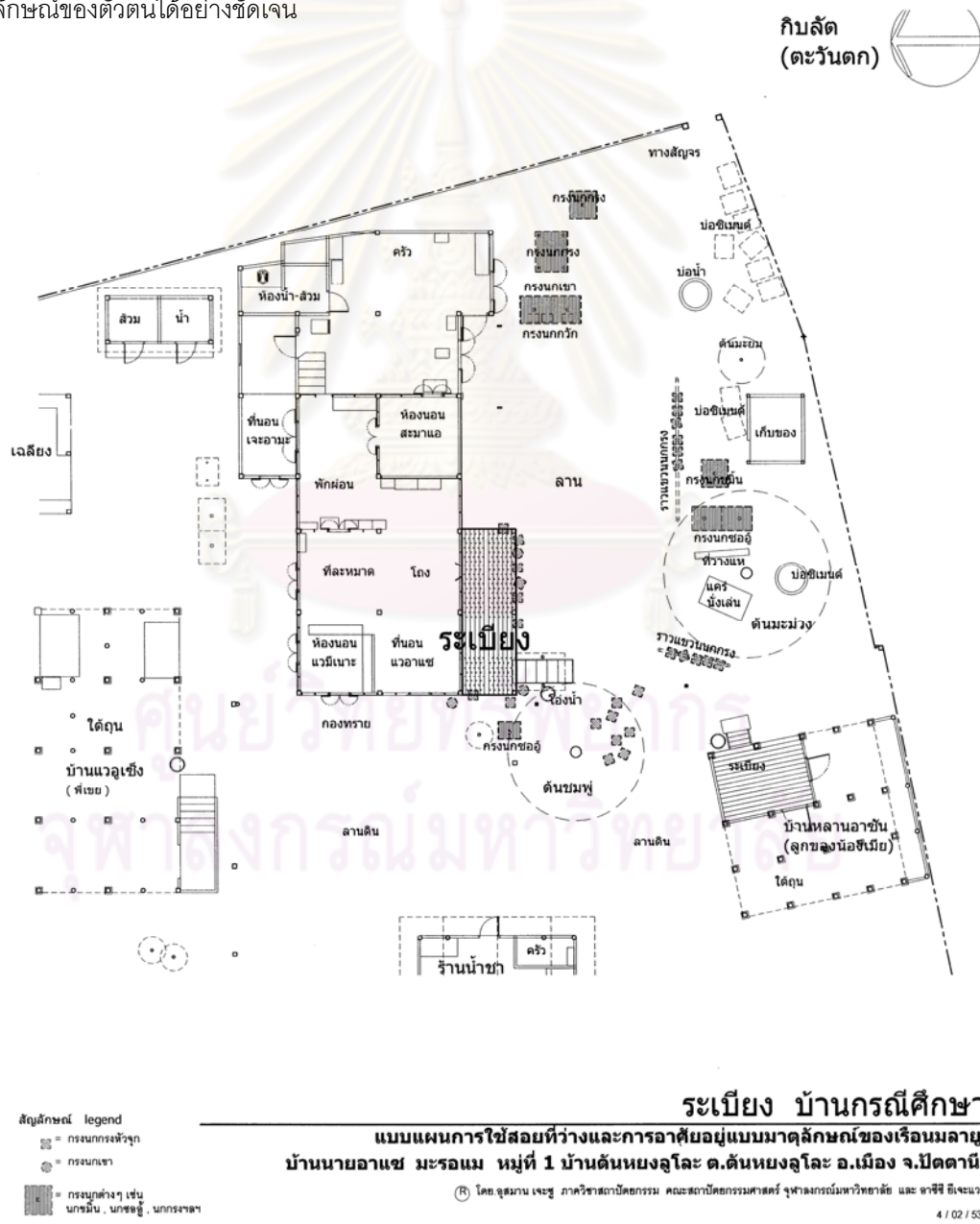
³ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 22 พฤศจิกายน 2552.

⁴ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 23 พฤศจิกายน 2552.

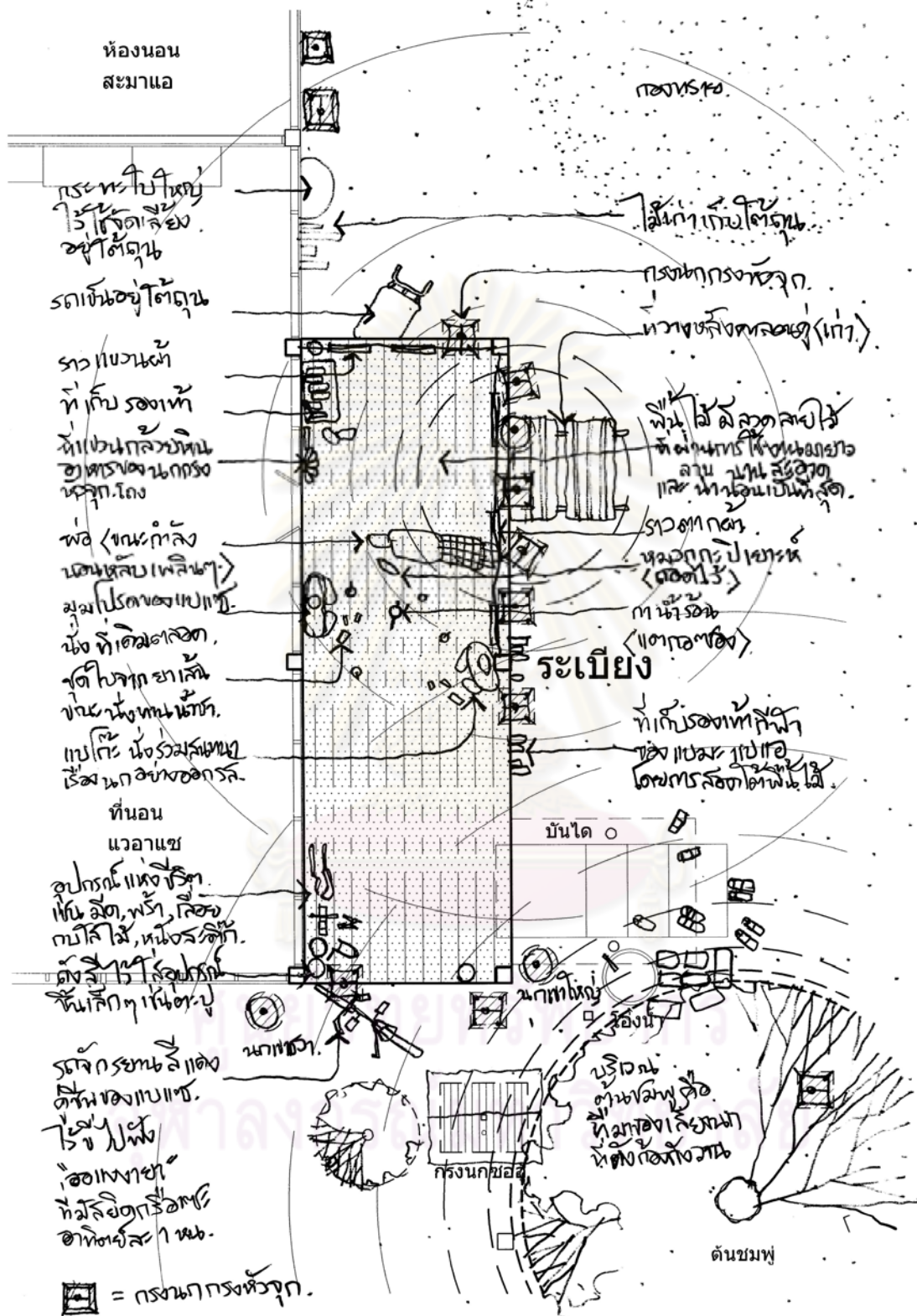
⁵ นิคอละ ระเด่นอาหมัด และ นันทา ใจจนอุดมศาสตร์, ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 278.

แบบมะ และแบบแอ มานั่งที่ร้านน้ำชาแทน ยกเว้นแบบแซ่ที่จะมีการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้นกับลูกๆ ฝ่ายหญิง อันเนื่องมาจากลูกๆ ฝ่ายหญิงนั้นส่วนใหญ่จะออกเรือนหรือทำงานอยู่ต่างถิ่นนานๆ ครั้งจึงจะกลับมาเยี่ยมเยือน จึงมักมีการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้นกว่าในเวลาปกตินั่นเอง

ระเบียงจึงเป็นที่ว่างที่สำคัญสำหรับแบบแซ่มาก เพราะทำให้แบบแซ่นั้นสามารถที่จะสัมผัสกับโลกแวดล้อมได้อย่างใกล้ชิดสนิทสนมและแนบแน่น อันเนื่องจากการที่ระเบียงนั้นเป็นที่ว่างเสมือนเป็นชานของเรือนที่เชื่อมประสานตัวเรือนเข้ากับโลกแวดล้อม เพราะพื้นที่ระเบียงของเรือนนั้นได้เปิดออกสู่โลกภายนอก โดยเป็นที่ว่างที่มีหลังคาคลุมมีพื้นแต่ไม่มีผนังกันโดยรอบ ยิ่งไม่มีราวกันตกกันโดยรอบการเปิดรับหรือประสานกับที่ว่างภายนอกก็สามารถประสานได้อย่างกลมเกลียวแนบแน่นมากขึ้น เป็นดังพื้นที่เปลี่ยนผ่านก่อนที่จะเข้าสู่เรือนเสมือนมีความเป็น “ ประตู ” ของเรือนที่อยู่ระหว่างภายในและภายนอกเรือน ระเบียงจึงเป็นที่ว่างที่มอบความพิเศษให้กับเรือนที่ไม่เหมือนกับที่ว่างอื่นใดของเรือน โดยเฉพาะระเบียงเรือนกรณีศึกษานี้จึงเป็นความโดดเด่นที่แตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ของตัวตนได้อย่างชัดเจน

รูปที่ 4-48 ผังแสดงบริเวณระเบียงของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

รูปที่ 4-49 ผังแสดงการปฏิสังขรณ์ถาวรบนระเบียงของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

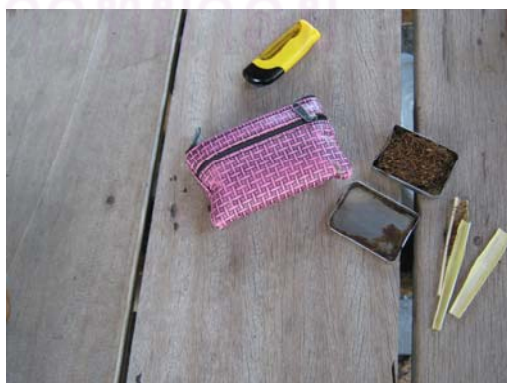
รูปที่ 4-50 แสดงกิจกรรมการปฏิสังขรณ์อาคารอย่างมีสุนทรียะสัมผัสจนสามารถนอนหลับ รูปที่ 4-51 แสดงกิจกรรมการปฏิสังขรณ์อาคารกับวัยรุ่น

รูปที่ 4-52 การปฏิสังขรณ์ที่ขาดไม่ได้คือน้ำชาและใบจาก ยาเส้น, รูปที่ 4-53 แสดงกิจกรรมการเลี้ยงทำบุญที่เกิดขึ้นบนระเบียบ

รูปที่ 4-54 , รูปที่ 4-55 แสดงอุปกรณ์แห่งชีวิตที่ปรากฏอยู่บนระเบียบ มีทั้งอุปกรณ์ในการทำงนง อาหารนกดต่างๆ

รูปที่ 4-56 แสดงอุปกรณ์แห่งชีวิตที่ปรากฏอยู่บนระเบียบ รูปที่ 4-57 แสดงอุปกรณ์ในการปฏิสังขรณ์ที่ขาดไม่ได้คือใบจากยาเส้น

4.2.5 โถงเรือ

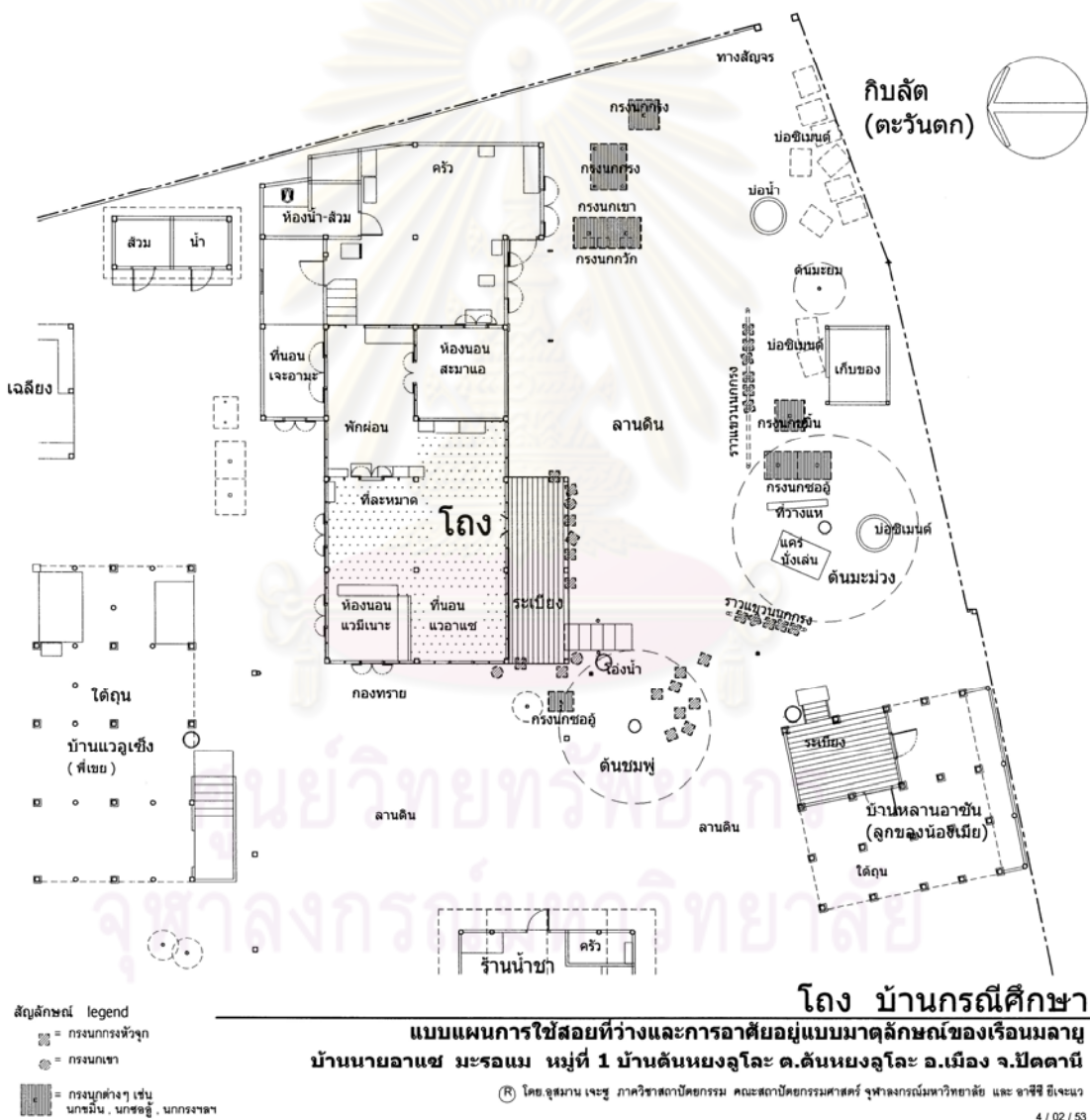
“...ลักษณะการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในโอกาสสำคัญๆ ทางศาสนาที่มีพิธีกรรมในบ้าน ก็ต้องใช้พื้นที่โถงสำหรับให้ผู้ที่มาในงานใช้นั่งกับพื้นเรือ เพื่อประกอบพิธีทางศาสนา และขณะเดียวกันเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็ใช้บริเวณเดียวกันนั้นเป็นที่รับรองแขกหรือด้วยการยกมารับอาหารคาวหวานโดยการล้อมวงรับประทานร่วมกัน...”⁶

โถงของเรือนแบบแซเป็นโถงโถงสูงถึงหลังคาไม่มีฝ้าเพดาน มีห้องนอนน้อยๆ ที่ถูกกั้นจากเฟอร์นิเจอร์ตัวโซวเป็นการใช้ที่ว่างแบบเข้ามุมหรือห้องนอนแบบแซ ที่ถูกกั้นจากผ้ามางก็เป็นการใช้ที่ว่างแบบเข้ามุมเหมือนกัน เป็นการกำหนดระนาบของฝาให้ก่อร่างสร้างความเป็นห้องได้เกิดขึ้น พื้นไม้ถูกปูทับด้วยเสื่อน้ำมัน เวลาไม้แซมาเยี่ยมจึงจะปูเสื่อกระจุกรองทับอีกครั้ง โดยปกติไม่ได้ใช้เป็นที่ว่างที่เป็นทางผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ของเรือน เป็นพื้นที่ละหมาดและเป็นพื้นที่นอนของแบบแซด้วยในคราวเดียวกัน แบบแซหรือคนอื่นๆ มักไม่นิยมอยู่ในโถงเป็นระยะเวลาช้านานหากจะอยู่อาศัยเป็นระยะ เวลาสั้นๆ หรือเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างเท่านั้นเช่นละหมาดหรือบางครั้งที่เจ็บไข้ได้ป่วย โถงเรือนมลายูนั่นมักเป็นโถงโถงที่กว้างขวางเพื่อเตรียมการรองรับการใส่สอยที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ เช่นใช้เป็นที่ละหมาดในการละหมาดบนเรือนนั้นปกติชาวมลายูมักนิยมทำการละหมาดบริเวณโถงของเรือน เมื่อกำหนดจุดใดจุดหนึ่งเป็นที่ละหมาด ก็มักจะทำการละหมาดที่เดิมในทุกๆ ครั้งในทุกๆ วัน จนเกิดเป็นพื้นที่ในการประกอบศาสนกิจ โดยกำหนดทิศกิบลัตทางทิศตะวันตกเป็นทิศทางนำในการละหมาดพร้อมกับมุสลิมทั่วโลกในเวลาเดียวกัน กิบลัตจึงมีความหมายที่สื่อให้เห็นถึงความศรัทธาที่ซื่อสัตย์ซื่อตรงในที่ว่าง ในบริเวณของพื้นที่โถงนั่นเอง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลชีวิตซึ่งมีอยู่ตลอดเช่น งานพิธีเปิดปากเด็ก (บุกอุมโละ หรือบือเลาะฮ์มุโละ) งานทำบุญต่างช่วงเวลาต่างๆ เรียกเพื่อนบ้านมาร่วมละหมาดหรืออ่านอัลกุรอาน งานเมาละโละ (เมาลิด) งานนิกาห์ (แต่ง งาน) งานเลี้ยงแต่งงานหรือแม้กระทั่งอาบน้ำศพและจัดการงานศพ เรือนบางหลังถึงกับออกแบบให้มีพื้นที่ที่ต้องเตรียมตัวที่จะตายหรือป่วยหนักมีลักษณะเป็นเหมือนแคร่ริมปูพื้นด้วยไม้สูงจากระดับพื้นประมาณ 40 เซนติเมตร มีช่องขนาดประมาณ 0.40 เมตร x 0.40 เมตร ไว้สำหรับถ้ายปฏิภูลจากร่างกายในกรณีที่ไม่สามารถขยับเขยื้อนตัวโดยมีโถงล้อมรอบรับด้านล่าง ในยามที่ไม่ได้ใช้งานก็จะปิดทับด้วยฝา บางครั้งก็ใช้การเว้นร่องของพื้นแทนที่จะเตรียมพื้นที่เป็นช่องดังกล่าวเรียกบริเวณนี้ว่า “ ลาดาย ” ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในเรือนมลายู

โถงจึงเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้แบบเอนกประสงค์อย่างแท้จริง จึงพบเห็นว่าโถงนั้นกว้างขวางและโถงไม่มีเครื่องเรือนหรือเฟอร์นิเจอร์อื่นใด เพราะส่วนใหญ่นิยมนั่งพื้นมากกว่าซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม นับได้ว่าโถงเรือนมีหน้าที่หลักเพื่อรองรับการเป็นพื้นที่ของเทศกาลงานชีวิต ให้ได้ปรากฏเป็นช่วงๆ ในเรือนและการปรากฏนั้นมันมีขั้นตอนและความเป็นพื้นที่สาธารณะมากกว่าส่วนใดๆ ของเรือน แสดงให้เห็นว่าการอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมีต้นตอต้องการขอบเขต ปริมาณต่าง ๆ กัน เพื่อให้สอดคล้องกับเทศกาลงานชีวิตต่างๆ ทำให้พื้น ฝา ฝ้า เหล่านี้มีความต้องการความแตกต่างและหลากหลาย ทั้งพื้น ฝา ฝ้าที่ทำหน้าที่เป็นระนาบของการปิดล้อมนั้นจึงเสมือนดังว่ามีแรงที่เข้าสู่ศูนย์กลางอย่างชั่วคราวหรือปริมาณพลอย่างชั่วคราวระหว่างปรากฏการณ์นั้นๆ และสิ่งหนึ่งที่มีปรากฏพร้อมกับพื้นที่สาธารณะที่ใช้รองรับพิธีการต่างๆ คือการปรากฏถึงพื้นที่ของเพชฌัญญีแบบมีขอบเขตหรือพื้นที่โดยเฉพาะเช่น อาจมีม่านกั้นหรือมีที่ทางแยกออกไปต่างหาก ยิ่งเพชฌัญญีที่สามารถ

⁶ ระวีวรรณ ชุ่มพฤกษ์, ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528), หน้า 42.

แต่งงานด้วยกันได้ (ไม่ได้มีสายเลือดเดียวกัน)* การปรากฏขอบเขตก็จะชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าการครอบครองที่ว่างแบบมลายูนั้นคำนึงถึงเรื่องเพศ และระยะห่างไปพร้อมๆ กับพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ แสดงให้เห็นว่าบางสถานการณ์ บางพื้นที่นั้น มีความแตกต่างระหว่างเพศอยู่ด้วย แต่เป็นความแตกต่างเพื่อให้เหมาะสมในทิศทางของชาวมลายูนั่นเอง หากพิจารณาถึงที่ว่างของโถงในเรือนของชาวมลายูและมุสลิมแล้วจะพบว่าไม่มีการวางรูปเคารพหรือวัตถุแห่งศรัทธาใดๆ มาปรากฏให้เห็นทั้งภายในเรือนและภายนอกเรือน เพราะตามหลักการทางศาสนาอิสลามแล้วไม่เป็นที่อนุญาต หากเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่าชาวมลายูหรือมุสลิมไม่ยอมรับในความเป็นเอกภาพ (เตาฮีด) ของพระเป็นเจ้าหรือมีการตั้งภาคีมาเทียบเคียงพระเป็นเจ้า ซึ่งก็จะผิดหลักศรัทธา (รุกนอิหม่าน) อิสลามจึงยืนยันความเป็นหนึ่งเดียวของพระเจ้าของตน ดังนั้นอิสลามจึงไม่สามารถมีรูปเคารพหรือวัตถุแห่งศรัทธาให้ปรากฏไม่ว่าจะเป็นสถานที่ใดๆ ก็ตาม แม้แต่ที่ท่าละหมาดบนโถงของเรือนมลายูก็จะไม่ปรากฏรูปเคารพใดๆ

รูปที่ 4-58 ผังแสดงบริเวณโถงของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

* รายละเอียดเรื่องสายเลือดที่สามารถแต่งงานได้หรือไม่สามารถแต่งงานได้นั้น ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ครูซีด อะหมัด, ชีวิตครอบครัวในอิสลาม, แปลโดย พิเชษฐ กาลามเกษตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี, 2540.

รูปที่ 4-60 , รูปที่ 4-61 แสดงการใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตเหมือนกันเป็นห้องเป็นพื้นที่เช่น การใช้ผ้าปูที่นอน ตู้โชว์หรือชั้นวางของเหมือนกันเป็นห้อง

รูปที่ 4-62 แสดงสภาพปกติในพื้นที่ของโถง รูปที่ 4-63 แสดงกิจกรรมการละหมาดขอพรโดยผู้คนในชุมชน ที่เกิดขึ้นในบริเวณโถง

รูปที่ 4-64 แสดงผ้าสะอาดที่วางลงในพื้นที่ที่ละหมาด รูปที่ 4-65 แสดงการขอพรหลังจากทำการละหมาด รูปที่ 4-66 แสดงกิจกรรมการละหมาดขอพรที่เกิดขึ้นในบริเวณโถง โดยผู้คนในชุมชน

4.2.6 ห้องนอน

“...มันง่ายดี พอจะนอนก็กางมุ้ง ตื่นนอนก็พับเก็บ ...”⁷

“...ภายในตัวบ้านจะมีห้องเพียงห้องเดียวอยู่มุมใดมุมหนึ่งของเรือน ปกติเป็นห้องของหัวหน้าครัวเรือนและภรรยา หรือคู่สามีภรรยาที่เป็นกำลังสำคัญของบ้าน...”⁸

ภายในเรือนมีห้องนอนอยู่ 4 ห้อง ห้องนอนหลักของเรือนที่มีผนังกันชัดเจนเป็นสัดส่วนคือห้องนอนของแบแอ เนื่องจากเป็นเพียงคนเดียวในเรือนที่แต่งงานแล้วแต่หลังจากที่ภรรยาเสียชีวิต บางครั้งห้องนอนนี้ก็ใช้เป็นห้องนอนของพี่น้องในยามไปมาหาสู่ อีกห้องเป็นห้องนอนของแบมะที่เพิ่งจะต่อเติมใหม่อยู่ที่ครัว ในอดีตนั้นแบมะอาศัยนอนมุมหนึ่งของห้องครัว อีกสองห้องนั้นเป็นการก่อร่างสร้างความเป็นที่ว่างด้วยการใช้ดู่ปรกณชีวิต โดยทั่วไปการกั้นห้องในเรือนมลายูมักจะมีเพียงห้องเดียวเท่านั้นที่มีผนังกันโดยรอบอย่างชัดเจนคือห้องนอน ห้องอื่นๆ จะใช้วิธีการกั้นพื้นที่แบบชั่วคราว ด้วยดู่ปรกณชีวิตต่างๆ เช่นผ้าม่าน ตู้ ห้องนอนของแบแออยู่บริเวณด้านซ้ายของโถงทางเข้า มีผนังล้อม 2 ด้าน ด้านที่ไม่มีผนังใช้ผ้าม่านกับตู้เก็บของกั้นเมื่อจะนอนก็กางมุ้งขึ้นก็สามารถพับเก็บได้ ส่วนห้องนอนของน้องชูอยู่ติดกับห้องนอนของแบแอมีผนังล้อม 2 ด้าน ด้านที่ไม่มีผนังใช้ตู้เก็บของกั้นทั้ง 2 ด้าน ห้องนอนของแบแอ แอและน้องชู มีลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยแบบเข้ามุมทั้ง หมดยกเว้นไม่รวมกวางซึ่งกันและกัน ซึ่งนับเป็นวิถีและวิถีชีวิตของชาวมลายูอย่างหนึ่งในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่ของเรือนมลายู การใช้ที่ว่างของห้องนอนแบแอเป็นแบบกึ่งติดตาย (แบบเคลื่อนย้ายได้) ห้องนอนน้องชูเป็นแบบกึ่งติดตาย (แบบไม่เคลื่อนย้าย) ส่วนห้องนอนของแบแอเป็นแบบติดตาย จากพื้นที่โล่งของโถงเรือนมาสู่การครอบครองที่ว่างในระดับที่พฤติกรรมครอบครองอาณาเขต ที่เกิดขึ้นเป็นห้องนอนด้วยการกำหนดการใช้หรือสร้างวัสดุปรกณชีวิตโดยการใช้อู่เก็บของหรือผ้าม่านมากำหนดอาณาเขตแห่งชีวิต ทำให้สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือขยายที่ว่างได้ตามความต้องการ เกิดความยืดหยุ่นในการใช้พื้นที่ภายในเรือนในแต่ละช่วงของชีวิตได้

ห้องนอนจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวที่ชัดเจนที่สุดในเรือนมลายู เป็นการครอบครองพื้นที่อย่างถาวร ส่วนการครอบครองพื้นที่อื่นๆ นั้นนับเป็นการครอบครองพื้นที่แบบชั่วคราว ตามช่วงทำนองของชีวิตหรืออาจกล่าวได้ว่าการก่อร่างสร้างความเป็นที่ว่างแบบมลายูนั้นมักมีภาษาความเป็น “พื้นที่ ผา ผ่า” ที่ไม่ชัดเจนตายตัวความเป็น “พื้นที่ ผา ผ่า” นั้นสามารถเพิ่มเติมความหมายได้อย่างหลากหลายและสามารถซ้อนลงในที่ว่างเดียวกันจนเกิดความหมายที่แตกต่างกันไป นับเป็นการใช้ซ้อนทับ ซับซ้อนลงในที่ว่างเดียวกันได้อย่างหลากหลายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งก็เป็นการใช้ที่ว่างแบบมาตุลัษณ์นั่นเอง

⁷ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอมแม, 22 พฤศจิกายน 2552.

⁸ ระวีวรรณ ชุ่มพุกฤษ, ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.

สัญลักษณ์ legend
 [Symbol] = กระจกทรงสี่เหลี่ยม
 [Symbol] = กระจกทรงกลม
 [Symbol] = กระจกต่าง ๆ เช่น นกขมิ้น, นกขมิ้น, นกกระจา

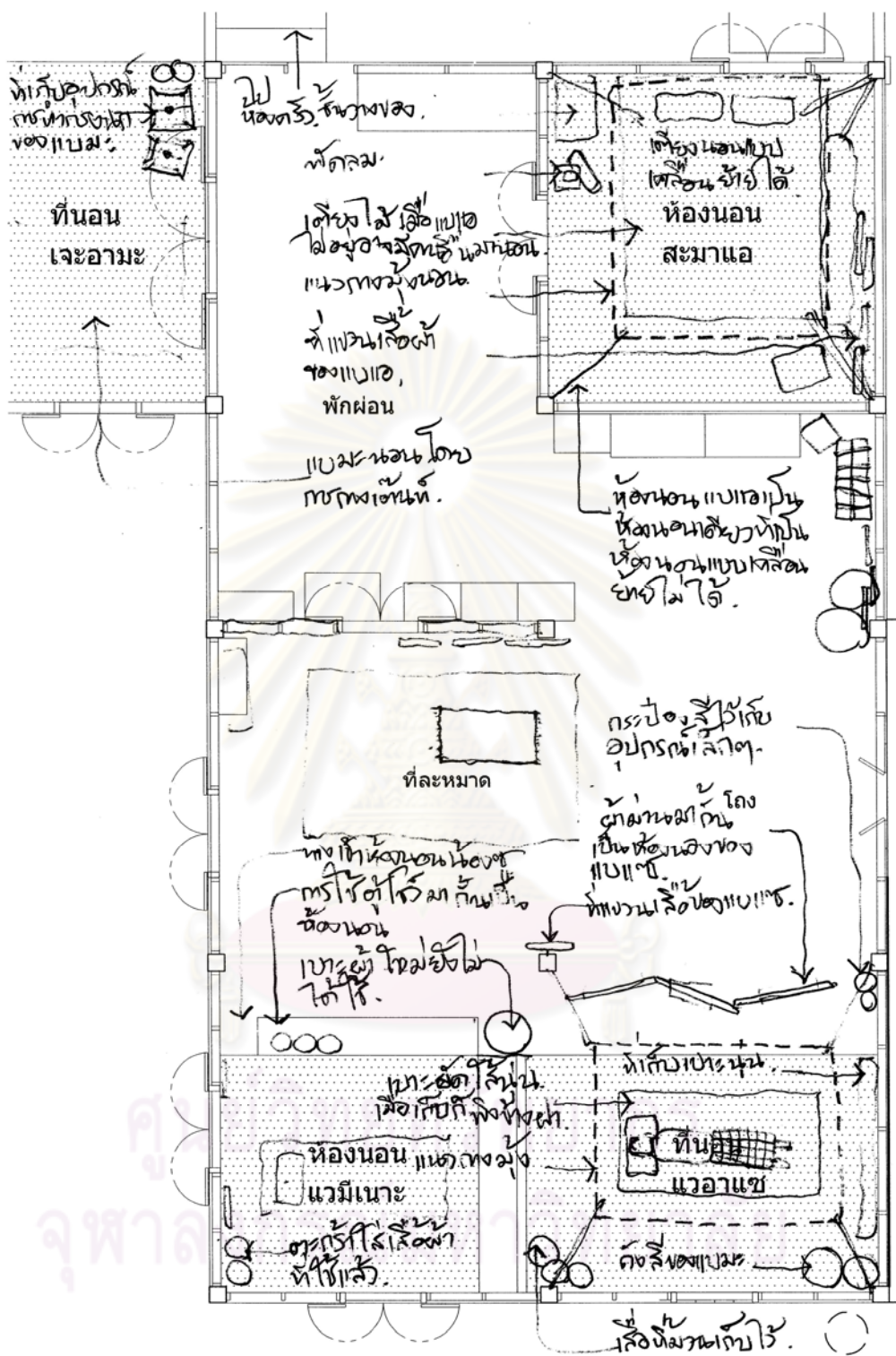
ห้องนอน บ้านกรณีศึกษา

แบบแผนการใช้สอยที่วางและการอาศัยอยู่แบบมาดลัษกะของเรือนมลายู บ้านนายอาแซ มะรอแม หมู่ที่ 1 บ้านต้นหยงลูโละ ต.ต้นหยงลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี

(R) โดย อ.สุสมาน เจาะสุข ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ อ.ศิริณี สีแจแนว

รูปที่ 4-67 ผังแสดงบริเวณห้องนอนของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4-68 ผังแสดงการปฏิสังการบริเวณห้องนอนของเรือนกรณีศึกษา

รูปที่ 4-69 , รูปที่ 4-70 ห้องนอนแบบแค ที่เกิดจากการใช้ผ้าผ้าม่านมากันเป็นที่ว่างของห้องนอน

รูปที่ 4-71 , รูปที่ 4-72 ห้องนอนน้อยๆ ที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์แห่งชีวิตคือตู้โชว์หรือชั้นเก็บของมากันเป็นที่ว่างของห้องนอน

รูปที่ 4-73 , รูปที่ 4-74 ห้องนอนแบบแคที่มีการกันเป็นสัดส่วนมากที่สุดในบรรดาห้องนอนของเรือน รูปที่ 4-75 ห้องนอนแบบะ ที่ทำการต่อเติมในภายหลัง (เดิมใช้พื้นที่หลังนอนในห้องครัว)

4.2.7 ห้องครัว

“...ครัวของเรือนไทยมุสลิมโดยมากมักอยู่ด้านหลังต่อไปจากตัวเรือนหลัก และระดับของพื้นครัวจะต่ำกว่าตัวเรือนหลักเสมอ...”⁹

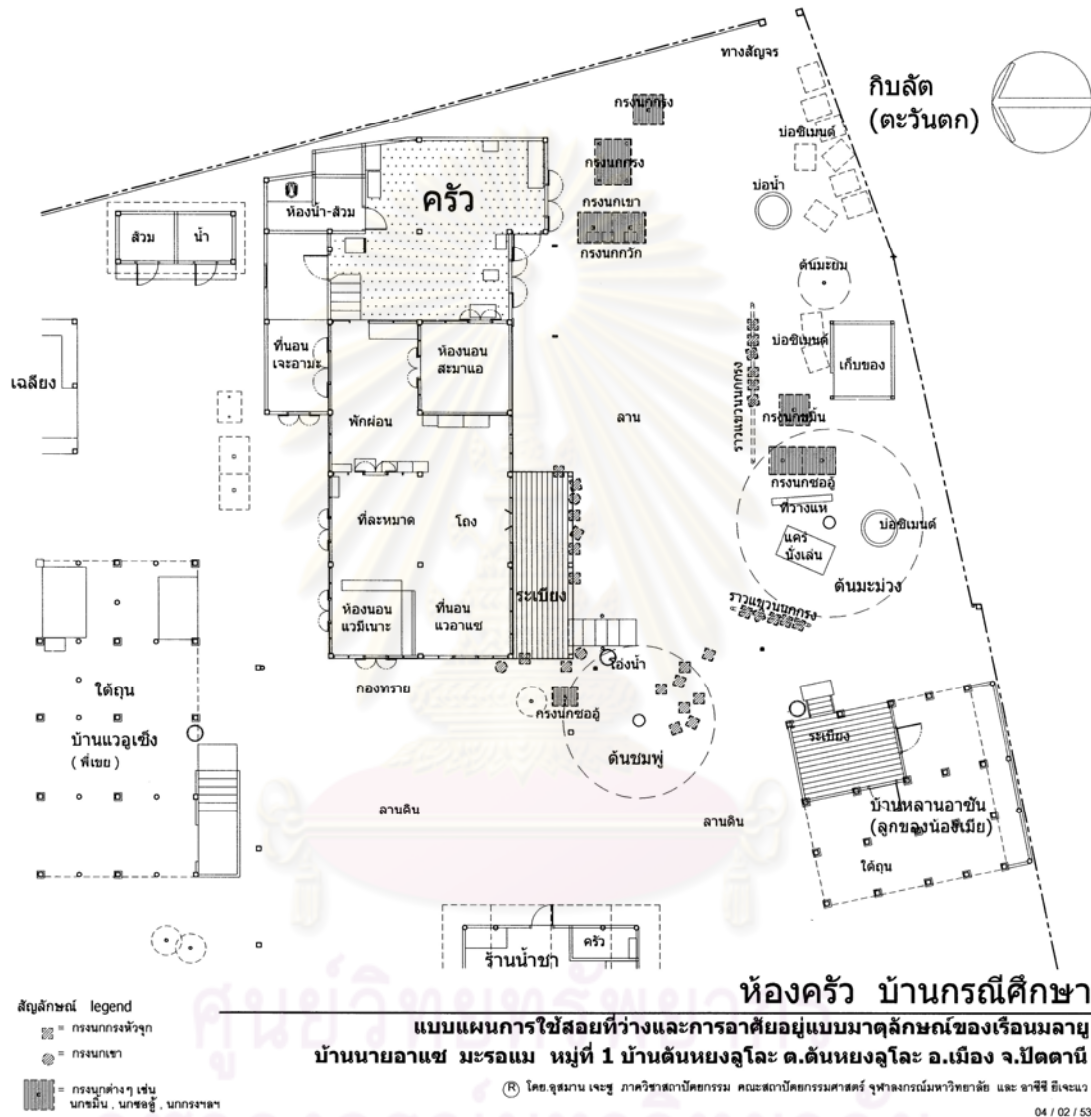
เป็นห้องครัวที่ก่ออิฐถือปูนหลังคาเพิงหมาแหงน ต่อเติมภายหลังอยู่ด้านในสุดของเรือน มีห้องน้ำมีประตูเข้าออกจากภายนอก ทางเข้าออกเรือนมลายูนั่นมักมีสองทางคือทางด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหลังคือห้องครัวนั่นเอง ใช้เป็นพื้นที่จัดเตรียมและหุงหาอาหารในยามปกติและยามจัดเลี้ยงต่างๆ จัดวางอุปกรณ์วัสดุที่ใช้ในการทำครัวรวมถึงการเหยียมน้ำมันพปะพุดคุยกับฝ่ายหญิง บางครั้งใช้เป็นที่หลบแขกที่มาเหยียมน้ำมัน กลางคืนยังเป็นที่พักผ่อนของแม่แซ่ในกรณีเจ็บป่วยหรือต้องลุกเข้าห้องน้ำบ่อยๆ ในอดีตนั้นแม่แซ่ได้ใช้มุมหนึ่งเป็นที่หลับนอนโดยการกางมุ้ง ตื่นนอนก็พับเก็บ ใช้เป็นที่เก็บกรงนกที่ยังทำไม่เสร็จและอุปกรณ์การทำการต่างๆ นอก จากใช้เป็นที่หุงหาอาหารและรับประทานอาหารแล้วนั้นยังใช้เป็นที่ละศีลอดร่วมกันในเดือนรอมฎอน โดยปกติมักไม่เห็นแม่แซ่และมะนั่งพักผ่อนในครัวหรือหุงหาอาหารแต่หน้าที่นี้เป็นของน้องชู มือค่านั้นจะรับประทานอาหารร่วมกันด้วยการจัดสำรับแล้วนั่งทานบนพื้นและเปิบด้วยมือ ชาวมลายูมักไม่นิยมทำอาหารเข้าแต่ใช้การซื้อหาอาหาร บ้างก็ซื้อมาทานที่บ้านบ้างก็ทานที่ร้านน้ำชา แม่แซ่และแม่มะมักทานอาหารเข้าที่ร้านน้ำชาหรือซื้อมาทานบนกระเบื้อง

การใช้ที่ว่างของห้องครัวนั้นจะทวีความเข้มข้นในการใช้ที่ว่างช่วงเทศกาลงานชีวิตเพราะมีความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านหรือญาติมิตรมาร่วมแรงร่วมใจในการทำอาหารจัดเลี้ยงตามเทศกาลต่างๆ ความสนุกสนานจะเกิดขึ้นในพื้นที่ของห้องครัว มีการจัดเตรียมทำอาหาร การพูดคุยสนทนาหรือการปฏิสังขารระหว่างเพศหญิงกันอย่างออกรส ความสำคัญมิได้อยู่ที่อาหารแต่อยู่ที่ที่ว่างของห้องครัวหรือที่ว่างของห้องครัวนั้นได้ถูกรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นของมนุษย์ได้อย่างสนุกสนาน เป็นพื้นที่ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวหรือเพิ่มความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เป็นความสัมพันธ์ของเพศหญิงที่ได้ร่วมกันถักทอสายใยของชุมชนให้กลมเกลียวสมัครสมานสามัคคี ที่ผ่านการร่วมกันทำอาหาร จึงนับได้ว่าห้องครัวมีส่วนทำให้ชุมชนได้ก่อเกิดความเป็นหนึ่งเดียวผ่านเพศหญิง เป็นระบบที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความปรารถนาในการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดำเนินสืบเนื่องซ้อนทับทับถม ความอุดมของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกถักทอขึ้นเป็นองค์ที่มั่นคงแข็งแรงและยั่งยืน

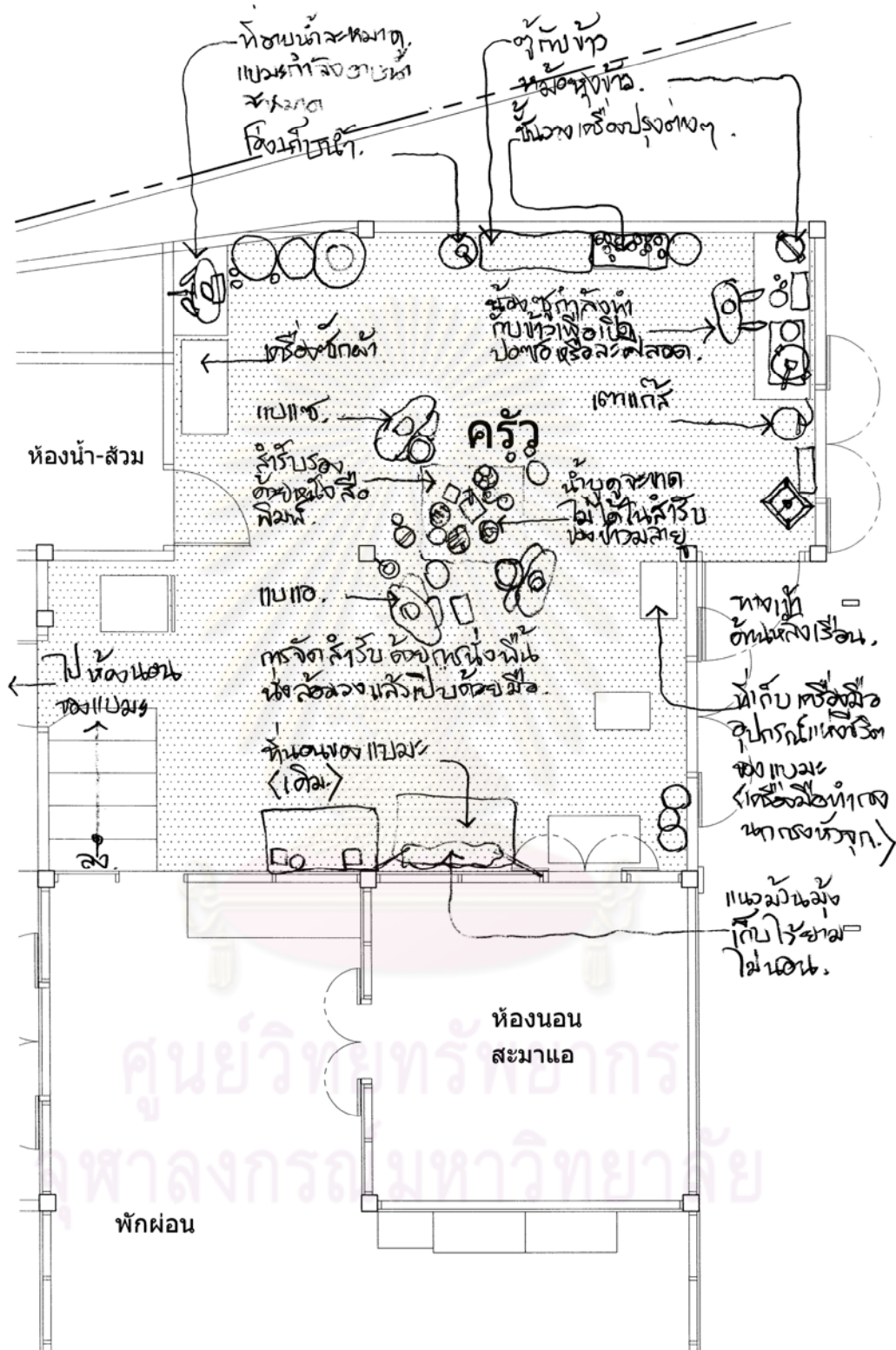
ที่ว่างของห้องครัวจึงเสมือนเป็นพื้นที่แห่งความเป็นเพศหญิงครอบครองที่ว่างเหล่านั้น จึงมักพบผู้หญิงจะอยู่คู่ครัวแทบจะเกือบตลอดเวลา ยิ่งช่วงเทศกาลงานชีวิตจะพบเห็นการครองที่ว่างเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี พื้นที่ของเรือนจึงมีที่ทางของเพศชายและหญิงแตกต่างกันไปตามภาระหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งเป็นไปโดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมนั้นๆ และการครอบครองพื้นที่เหล่านั้นมิได้มีความสำคัญมากนักไปกว่ากัน เพียงแต่ภาระหน้าที่ตามวัฒนธรรมมลายูของฝ่ายหญิงนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับครัวมากกว่าผู้ชาย จึงพบเห็นผู้หญิงมีการปฏิสังขารระหว่างที่อยู่ภายในที่ว่างของห้องครัวอย่างเข้มข้นและมีสุนทรีย์สัมผัสจากการปฏิสังขารเหล่านั้น โดยมีข้าวปลาอาหารเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำการปฏิสังขารระหว่างกันและกัน มิติที่ว่างของห้องครัวจึงมีระดับของการปิดล้อมโดยรอบที่ค่อนข้างมีความเข้มข้นพอสมควร แต่ที่ว่างภายในกลับโล่งและมีระดับพื้นที่ต่อเนื่อง (แต่มักมีระดับพื้นที่ต่ำกว่าพื้นเรือน) เพื่อความยืดหยุ่นและสะดวกต่อการใช้งาน ดังนั้นจึงสามารถพบเห็นครัวของเรือน

⁹ เขต รัตนจรณะ, เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537), หน้า 81.

มลายูโ齡และมีขนาดที่ใหญ่ จากกรณีศึกษาพบว่าพื้นที่ของห้องครัวมีขนาดถึง 1 ใน 3 ของพื้นที่เรือน ที่มีที่มาจากศาสนาอิสลามและประเพณีวัฒนธรรมมลายูที่มักมีการจัดเลี้ยงตามเทศกาลแห่งชีวิตที่มีการจัดเลี้ยงรองรับกิจกรรมต่างๆ นั้นเอง

รูปที่ 4-76 ผังแสดงบริเวณห้องครัวของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

รูปที่ 4-77 ผังแสดงการปฏิสังขรณ์บริเวณห้องครัวของเรือนกรณีศึกษา

รูปที่ 4-78 , รูปที่ 4-79 แสดงสภาพภายในห้องครัวและการจัดสำรับตรงกลางของพื้นที่ของห้องครัว

รูปที่ 4-80 , รูปที่ 4-81 แสดงสภาพภายในห้องครัวและน้องชูกำลังประกอบอาหาร

รูปที่ 4-82 , แสดงแบบทานผลอินทผาลัมเพื่อละศีลอด

รูปที่ 4-83 แสดงการละศีลอดหลังจากทานผลอินทผาลัมแล้ว

รูปที่ 4-84 แสดงภายในห้องครัวยามมีการจัดเลี้ยง

รูปที่ 4-85 แสดงการจัดสำรับอาหาร ที่จะขาดไม่ได้คือน้ำบูดู

4.3 ลานบ้าน

“...ลานรอบๆ เรือนนี้เอง เมื่อเจ้าของเรือนจัดงานก็ดัดแปลงให้เป็นครัวบ้าง จัดโต๊ะเก้าอี้ เพื่อรับรองแขกหรือบ้าง แล้วแต่ความต้องการว่าจะใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นอย่างไร...”¹⁰

ในบริเวณลานบ้านของแบบแซนนั้นในอดีตนั้นเคยเป็นลานทรายขาวมาก่อน และเป็นพื้นที่ส่วนที่เสียบสงบ ห่างไกลจากหมู่บ้าน ปัจจุบันใช้เป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ชีวิตต่างๆ เช่นท่อซีเมนต์ ทรายกรวด ที่เก็บของ วางแคร่ไม้ กองทราย รวบรวมขนนก เสาคัทนก บ่อน้ำและเป็นที่พักต้นไม้เช่นต้นมะม่วง มะยม ชมพู เป็นต้นโตทางขึ้นบ้านพร้อมบ่อน้ำล้างเท้า เป็นที่นั่งฟังเสียงนกและเป็นทางสัญจรผ่านไปมาของเพื่อนบ้าน ระหว่างการสัญจรก็มีการทักทายพูดคุยต่างๆ ยิ่งสนิทสนมมากการปฏิสนธิธรรมาก็จะออกรสมากขึ้น เป็นที่นั่งทำกรงนกกระทั่งเป็นที่รวมญาติพี่น้องทำกิจกรรมร่วมกันเช่นพักผ่อน หนุนเนื้อและแจกจ่ายเนื้อกรูบานกับเพื่อนบ้านหรือปรุงเนื้อที่ได้จากการกรูบานฯลฯ เมื่อลานเป็นทั้ง “ ที่ ” รองรับกิจกรรมชีวิตและเป็นทั้ง “ ทาง ” เชื่อมต่อระหว่างเพื่อนบ้าน ลานจึงมีปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชีวิตกับเพื่อนบ้านแวดล้อมและมีความสำคัญต่อการอาศัยอยู่ที่มีมิติแห่งการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่กว้างไกลออกไปนอกเรือน ทำให้ลานเป็นส่วนหนึ่งของเรือนและเรือนเป็นส่วนหนึ่งของลาน โดยมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมประสานจนเป็นพื้นที่ที่ก่อกำเนิดเกิดประสบกับเหตุการณ์ต่างๆ อย่างไม่ซ้ำในแต่ละช่วงเวลา

พื้นที่บริเวณลานนี้จึงเป็นพื้นที่ที่กึ่งส่วนตัวหรือพื้นที่ที่กึ่งสาธารณะแบบมาตุลลักษณะที่ซ้อนทับ ซับซ้อนเหตุการณ์กับกิจกรรมต่างๆ ปัจจุบันบ้านที่มีลาน (ลานแม่) แทบจะหาไม่ได้จึงนับได้ว่าลานบ้านได้ถูกทำให้หายไปจากบริบทของเรือนมลายู โดยนัยนี้มีความสัมพันธ์ของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ระหว่างเรือนกับลานจึงค่อยๆ หดความสำคัญลง ลานบ้านที่มีร่มไม้ของต้นไม้มีชายคาของเรือนช่วยทำให้พื้นที่บริเวณนี้ร่มรื่น มีแคร่ไม้ไผ่วางใต้ต้นมะม่วงที่เพื่อนบ้านสามารถนั่งพบปะพูดคุย มีผู้คนเดินผ่านไปมา มีบ่อน้ำให้อาบหรือล้างตัว มีเสียงนกต่างๆ เช่นนกกรงหัวจุก นกกรงแม่พระ นกขมิ้น นกชอชู้ นกกวัก นกเขาจำนวนมากคอยร้องขับกล่อมในพื้นที่ ในระดับเสียงที่แตกต่างกันจนเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะของนกแต่ละชนิดที่ตั้งกังวานก้องกระจายออกไปจากศูนย์กลาง บรรยากาศที่สบายโปร่งโล่ง จึงทำให้เกิดมิติแห่งความสุนทรีย์ะทางเสียง นับเป็นการดำเนินชีวิตที่ไม่รีบร้อนในแบบวัฒนธรรมของความช้า ก่อให้เกิดกิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งกับคนในครอบครัวและเพื่อนบ้านหรือในระดับของมนุษย์กับมนุษย์หรือมนุษย์กับโลกแวดล้อมที่เกิดขึ้นในที่ว่างของลานบ้าน เป็นการปฏิสนธิธรรกันขึ้นอย่างแนบแน่นในแบบวัฒนธรรมของความใกล้ ลานจึงเป็นที่ว่างที่รอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิตของความผูกพันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับโลกแวดล้อม

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

สัญลักษณ์ legend

- = กรงนกกระชังจุก
- = กรงนกเขา
- = กรงนกต่าง ๆ เช่น ไม้ขมิ้น, ไม้ขมิ้น, นกกระจกตา

ลาน บ้านกรณีศึกษา

แบบแผนการใช้สอยที่วางและการอาศัยอยู่แบบมาดลัษณของเรือนมลายู บ้านนายอาแซ มะรอม หมู่ที่ 1 บ้านตันหยงลูโละ ต.ตันหยงลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี

โดย อุดมมาน เจ๊ะซู ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ฉายาธิษะณเว

รูปที่ 4-86 ผังแสดงบริเวณลานของเรือนกรณีศึกษาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4-87 , 4-88 แสดงพื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลาน ที่ใช้เป็นทางสัญจรและลานกิจกรรม ที่มีมิติสุนทรีย์ระสัมผัส

รูปที่ 4-89 , 4-90 แสดงพื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง

รูปที่ 4-91 , 4-92 แสดงพื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานยามมีงานเลี้ยง

รูปที่ 4-93 , 4-94 แสดงพื้นที่ของลานและบรรยากาศภายในลานในช่วงเวลาที่เป็นส่วนตัว

4.4 ร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบบเฮง)

“...ส่วนใหญ่ร้านน้ำชาในหมู่บ้านมักใช้พื้นที่บางส่วนของตัวบ้าน ตั้งโต๊ะเก้าอี้และมีโทรทัศน์ เป็นที่พบปะของผู้ชาย ร้านน้ำชาในหมู่บ้านเป็นสถานที่สาธารณะซึ่งผู้ชายในหมู่บ้าน จะมาพบปะสังสรรค์กันในเวลาว่างตั้งแต่เช้าจรดค่ำ...”¹¹

สถานที่ที่นิยมในการชุมนุมของชาวมลายูคือร้านน้ำชาประจำหมู่บ้าน ในหมู่บ้านหนึ่งอาจมีร้านน้ำชาหลายร้านแต่มีบางร้านที่เป็นที่นิยม ปกติร้านน้ำชาจะเปิด - ปิดราว 06.00 น. ถึง 22.00 น. ผู้ชายมักใช้เวลาที่ร้านน้ำชาตั้งแต่เช้าจรดค่ำสลับหมุนเวียนเปลี่ยนไป จะเริ่มตั้งแต่เข้ามาทานข้าว กินน้ำชา สูบใบจากยาเส้น แขนวนก แล้วจึงเริ่มไปทำงานจะกลับมาอีกครั้งก็ตอนเย็น กินน้ำชาสูบใบจากยาเส้นรับนกที่แขนไว้แล้วก็กลับบ้าน โดยเฉพาะ วันเสาร์และอาทิตย์ที่มีรายการถ่ายทอดมวยต่อสู้คนจะมากเป็นพิเศษและเสียงเชียร์ก็จะดังมากขึ้น ส่วนผู้หญิงไม่นิยมนั่งที่ร้านน้ำชาแต่จะเข้ามาจับจ่ายซื้อข้าวแกงเพื่อทานเป็นอาหารมากกว่า ผู้ชายมักใช้ร้านน้ำชาเป็นที่นั่งฟังพูดคุยเรื่องราวต่างๆ ของผู้คนแลกเปลี่ยนข่าวสารทั่วไป ที่ฟังเสียงนกเขาและนกกรงหัวจุกเพื่อเป็นการประชันกันระหว่างหมู่เพื่อนด้วยกัน เป็นที่นั่งเล่นหมากรุก ดูโทรทัศน์รายการมวยหรือฟุตบอล เป็นพื้นที่หาเสียงของนักการเมือง พื้นที่ประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ ของหน่วยงานรัฐ ร้านน้ำชาจึงเป็นพื้นที่การปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้น กระทั่งเป็นที่รับแขกสำหรับเจ้าของบ้านที่ไม่มีความพร้อมในการรับแขกที่บ้านสามารถใช้ต้อนรับแขกได้ถือเป็นเรื่องปกติ ในสังคมมลายูถือว่าร้านน้ำชาเป็นพื้นที่สาธารณะพื้นที่เหล่านี้มักมีระยะที่ใกล้ชิดสนิทสนมไม่มีความเป็นส่วนตัวและมีบรรยากาศที่เป็นกันเองที่สามารถพบเห็นได้เฉพาะที่ร้านน้ำชา

บริเวณโดยรอบเป็นที่ตั้งของบ้านกรณีศึกษามีเส้นทางสัญจรที่พาดผ่าน รวมถึงร้านน้ำชาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในลานบ้านหรือรอบบริเวณร้าน เป็นจุดเข้มที่สุดของผู้คนและนกกรงหัวจุกของฝั่งตะวันตก (ละยาโต๊ะฮ์) จะพบได้น้อยมากที่เรือนมลายูจะมีอาณาบริเวณ (ลามแม) และลักษณะดังกล่าว แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ของชาวมลายูระหว่างบ้านและร้านน้ำชาจึงน่าสนใจ เนื่องจากผู้อยู่อาศัยมีการใช้สอยที่ว่าง การอาศัยอยู่และการปฏิสัมพันธ์สานสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมต่างๆ โดยรอบเช่น การใช้ลานเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายในหมู่บ้านอย่างแนบแน่น โดยมีช่วงเวลาที่ผู้คนมาใช้บริการมากคือช่วงเวลา 06.30 น.- 08.00 น. และช่วงเวลา 16.00 น.-18.00 น. รวมถึงวันเสาร์และอาทิตย์ที่มีการถ่ายทอดมวยต่อสู้เป็นที่ชุมนุมของผู้คนวัยโดยเฉลี่ยประมาณ 30 ปีขึ้นไป พบวัยเด็กหรือวัยรุ่นเข้ามาใช้บริการน้อย ผู้ใช้ บริการเป็นคนในหมู่บ้าน เป็นส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นสามารถหยอกล้อกันอย่างสนุกสนานไม่ถือเนื้อถือตัวหากไม่มีเงินจ่ายก็สามารถค้างได้ โดยปกติร้านน้ำชามักให้บริการต่างๆ เช่น ทานน้ำชา ทานข้าวแกง ทานขนม แขนวนกฯ จำหน่ายใบจากและยาเส้น

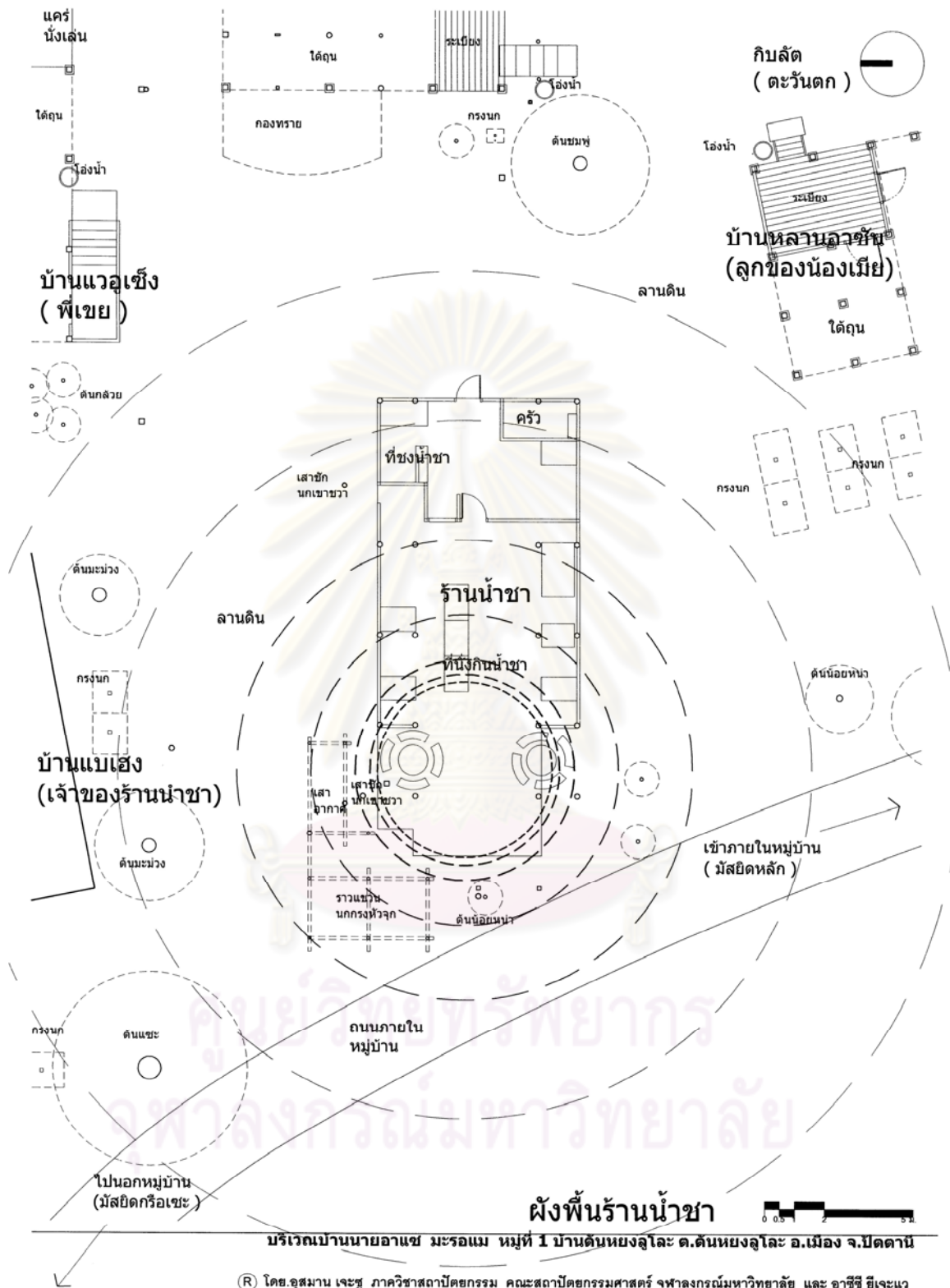
เรื่องราวที่พูดคุยส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพ ข่าวสารทั่วไป นกกรงหัวจุก และที่สำคัญที่พบได้น้อยมากในร้านน้ำชาต่างๆ ไปคือเรื่องศาสนาและวิถีปฏิบัติตนตามหลักศาสนา อันเนื่องจากหนึ่งในสมาชิกประจำนั้นเป็นโต๊ะอิหม่ามที่ประจำหมู่ที่ 1 (บาลาเซาะห์กาบง) ซึ่งสามารถทำการปรึกษาปัญหาเรื่องศาสนกิจได้ เมื่อถึงเวลาละหมาดสมาชิกทุกคนจะเข้าร่วมละหมาดที่สุเหร่ากาบง พื้นที่ในร้านก็จะว่างเปล่าปราศจากผู้คนในทันทีในอดีตนั้นยังใช้เป็นพื้นที่แข่งขันนกกรงฯ (ปัจจุบันยกเลิกเนื่องจากพื้นที่ไม่เพียงพอ) เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ

¹¹ เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, มุลินธิ, เสียงสะท้อนจากหมู่บ้านประมงอ่าวปัตตานี, (กรุงเทพฯ: มุลินธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2550), หน้า 53.

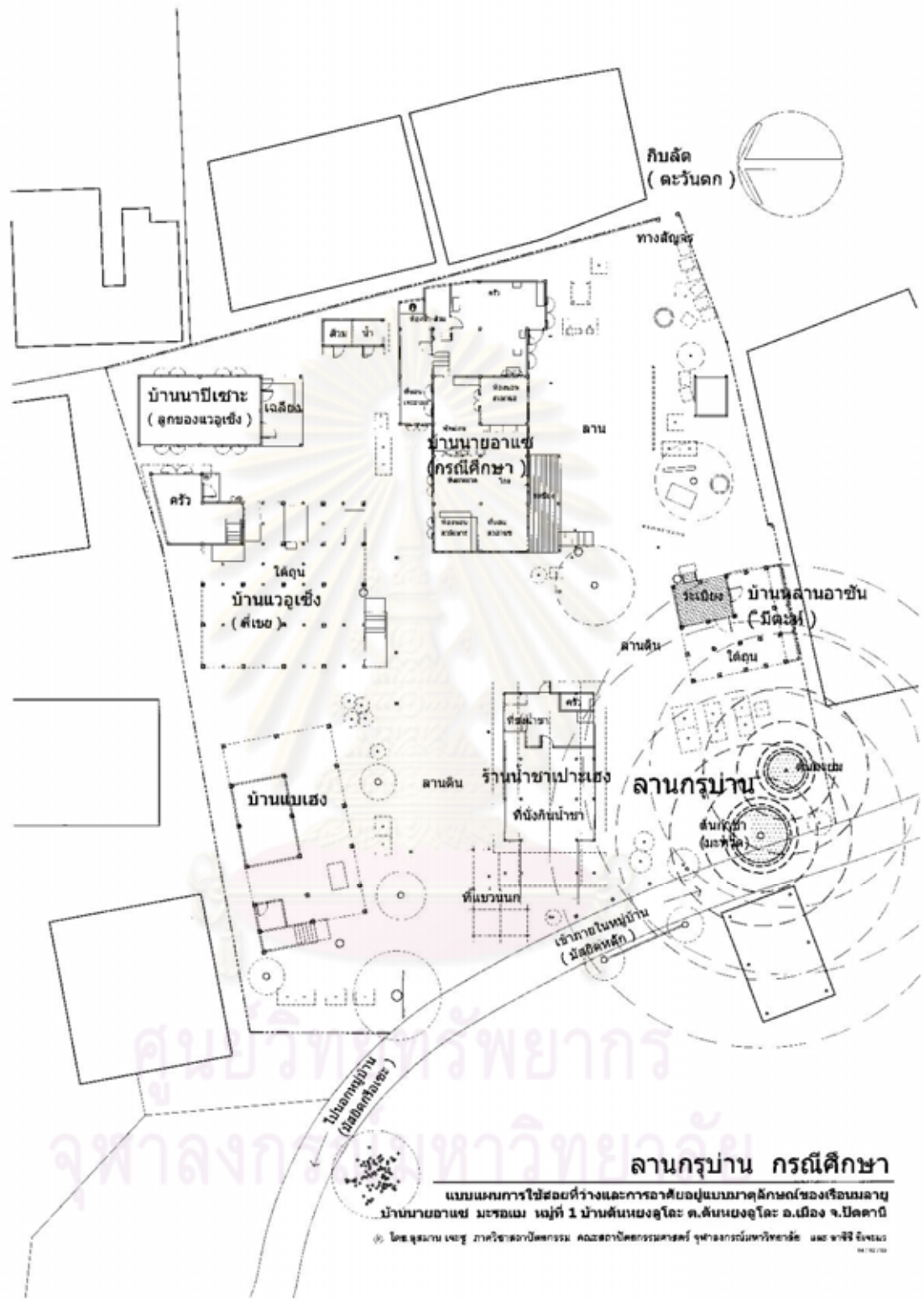
(ทางโลกนี้หรือ โลกคุณยา) และพื้นที่ทางศาสนา (ทางธรรมหรือโลกอาคิเราะห์) ที่สามารถเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันปกติทั่วไปได้ รวมถึงพื้นที่ที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจเช่นการกุรบานซึ่งใช้พื้นที่บริเวณลานข้างร้านน้ำชาและพื้นที่ส่วนหนึ่งของร้านเข้าร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจนี้ด้วย ไม่พบความพิเศษนี้ในร้านน้ำชาอื่นๆ เพราะโดยปกติพื้นที่ที่ใช้พักผ่อนมักจะ ไม่รวมกับพื้นที่ทางศาสนา เป็นพื้นที่ที่ซ้อนทับ ทับซ้อนกับพื้นที่ทางศาสนาและพื้นที่ทางวัฒนธรรมมาหล่อหลอมรวมกัน เมื่อมิติพื้นที่ทางศาสนาเกิดขึ้นมิติพื้นที่ของร้านน้ำชาก็ยังคงดำรงอยู่พร้อมๆ กันเสมือนมีอาณาบริเวณของกันและกัน พื้นที่ในการอาศัยอยู่ที่อยู่ภายนอกเรือนของชาวมลายูที่มีการใช้สอยที่หลากหลายแห่งหนึ่งคือร้านน้ำชา ร้านน้ำชาเปาะเฮงเป็นร้านน้ำชาที่อยู่ด้านหน้าของพื้นที่บริเวณบ้านแบแซ จึงอยู่ในระยะการใช้สอยและการอาศัยอยู่ของแบแซและแบมะ ร้านน้ำชาจึงเป็นพื้นที่การใช้สอยที่หลากหลายมากที่สุด ในบรรดาพื้นที่ทางสาธารณะที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในแต่ละวันชาวบ้านใช้ร้านน้ำชาเป็นที่ทานอาหาร ดื่มน้ำชา เป็นสถานที่นัดพบเพื่อเริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ เช่นนัดจะไปกินเลี้ยงงานแต่งงานต่างหมู่บ้านก็จะนัดรวมกันที่ร้านน้ำชาหรือก่อนการไปทำละหมาดที่สุเหร่าก็แวะมาที่ร้านนั่งพักสักกระยะหนึ่งเมื่อถึงเวลาละหมาดจึงค่อยเดินไป ก่อนไปฟังบรรยายธรรมที่มีสยิดหรือเซะก็มาพบกัน ในเทศกาลชีวิตร้านน้ำชาก็ยังถูกใช้เตรียมทำการกุรบานและการกุรบานก็เกิดขึ้นบริเวณลานด้านข้างของร้านน้ำชานั้นเอง

ร้านน้ำชานับเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนของชาวมลายูอย่างแท้จริง เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้มีการปฏิสนธิกันอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและวัฒนธรรม ทุกคนรู้จักกันหมดจึงแทบไม่มีความเป็นส่วนตัวในร้านน้ำชา ด้วยตำแหน่งที่ตั้งและอัยยาศัยไมตรีที่ดีของเจ้าของร้าน รวมถึงสมาชิกร้านน้ำชาที่ล้วนสมัครสมานสามัคคี ร้านน้ำชาเปาะเฮงจึงเป็นศูนย์รวมแห่งความเข้มข้นของผู้คนและนกกรงหัวจุกทางฝั่งตะวันตกของหมู่บ้าน มีโต๊ะเก้าอี้ให้เลือกนั่งตามความชอบ มีทั้งแบบไม่เคลื่อนย้ายหรือแบบเคลื่อนย้ายได้ การปฏิสนธิจึงเกิดขึ้นทั้งในโต๊ะเดียวกันหรือข้ามโต๊ะไปมาอยู่ตลอด มีเสียงของผู้คน ของนกของโทรทัศน์พร้อมๆ กับการกินน้ำชาสูบใบจากยาเส้น ร้านน้ำชาจึงเป็นพื้นที่ที่มีสุนทรียะสัมผัสทั้งจากรูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัส ร้านน้ำชาจึงเป็น “ หัวใจ ” แห่งการปฏิสนธิที่สำคัญมากของหมู่บ้านชาวมลายูที่มีการปฏิสนธิกันอยู่แทบจะตลอดเวลา ด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่กล่าวมาที่ร้านน้ำชาจึงเป็นพื้นที่แห่งการปฏิสนธิกันอย่างออกรสและสนุกสนานมากที่สุดของหมู่บ้านมลายู

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4-95 ผังแสดงบริเวณร้านน้ำชาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

รูปที่ 4-96 ผังแสดงบริเวณร้านค้าและลานกรูบาน

รูปที่ 4-97 , 4-98 แสดงบรรยากาศภายนอกร้านน้ำชาเปะเฮง ที่มีลานแขวนนก และรถจักรยานยนต์จอดอยู่ด้านหน้าร้าน

รูปที่ 4-99 แสดงบรรยากาศภายนอกร้านน้ำชา

รูปที่ 4-100 แสดงบรรยากาศภายในร้านน้ำชา

รูปที่ 4-101 , 4-102 แสดงบรรยากาศภายในร้านน้ำชาที่มีการปฏิสังขรณ์อย่างออกรส

รูปที่ 4-103 แสดงบรรยากาศภายในร้านน้ำชา

รูปที่ 4-104 แสดงอุปกรณ์บนโต๊ะน้ำชา ไบจาก ยาลิ้น

รูปที่ 4-105 , 4-106 แสดงพื้นที่ของลานกรูบานและบรรยากาศของการกรูบาน (อยู่ใกล้ๆ กับร้านน้ำชาเปาะเฮง)

รูปที่ 4-107 , 4-108 แสดงบรรยากาศของการกรูบาน ที่มีการช่วยเหลือกันและกันจากผู้คนในชุมชน

รูปที่ 4-109 , 4-110 แสดงบรรยากาศของการกรูบาน ที่อยู่บริเวณลานใต้ต้นมะหาด (กำขำ) ริมถนนของชุมชน

รูปที่ 4-111 แสดงบรรยากาศโดยรอบลานกรูบาน

รูปที่ 4-112 แสดงอุปกรณ์ของการกรูบาน

4.5 บาลาเซาะห์กาปังและมัสยิด

“..ความแตกต่างระหว่างมัสยิดและสุเหร่านั้น จากการถามชาวบ้านได้ความว่า มัสยิดเป็นอาคารถาวรขนาดใหญ่ และมีความเชื่อกันว่าถ้ามาละหมาดที่มัสยิดจะได้บุญกว่าอยู่ทำละหมาดที่บ้าน ส่วนสุเหร่าหรือบาลาเซาะห์มักเป็นเรือนไม้...”¹²

มัสยิดมีความหมายว่าเป็นบ้านของพระองค์อัลลอฮ์ ที่ได้เชื้อเชิญบรรดาผู้ศรัทธาให้มาสูบ้านของพระองค์ ด้วยการละหมาด การละหมาดเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องปฏิบัติเริ่มตั้งแต่การบรรลุดุสสนภาวะไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตวันละ 5 เวลา โดยมีพื้นที่ที่ละหมาดต่อคนประมาณ 0.60 x1.20 ม. ในระหว่างทำการละหมาดสายตาคำหนดเพ่งไปเบื้องหน้ารวบรวมจิตสมาธิเพื่อระลึกและส่งผ่านถึงพระอัลลอฮ์ ในช่วงขณะนั้นมีเพียงผู้ละหมาดกับพระเป็นเจ้าทุกขณะจิตจึงมุ่งไปสู่พระองค์ บาลาเซาะห์หรือมัสยิดจึงเป็นพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ที่จะมีผู้คนมาละหมาดมากที่สุดในการละหมาดวันศุกร์พร้อมการบรรยายธรรมก่อนการละหมาด การบรรยายธรรมในช่วงละหมาดมักถึงละหมาดอิซาฮ์จะมีตอนกลางคืนวันพฤหัสบดี ส่วนมัสยิดก็หรือจะจะมีการบรรยายธรรมในวันอังคารตอนเช้าถึงเที่ยง โดยปกติในแต่ละวันการปฏิสัณถการจะเพิ่มมากขึ้นในการละหมาดมักริบและละหมาดอิซาฮ์ วิถีชีวิตมุสลิมจะเริ่มการปฏิสัณถการกับพระเป็นเจ้าด้วยการละหมาดซุบห์และจบลงด้วยการละหมาดอิซาฮ์ เป็นการปฏิสัณถการโดยมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และบรรยากาศแห่งความศรัทธาเกิดขึ้นพร้อมกับการทำละหมาด พื้นที่ที่ละหมาดจึงเป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างมิติปกติกับมิติที่ใช้เป็นสะพานเชื่อมระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า เมื่อละหมาดเสร็จจึงคืนพื้นที่ปกติกลับคืนดังเดิม พื้นที่และบรรยากาศแห่งความศรัทธาจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการละหมาด ดังนั้นที่ว่างแห่งความนอบน้อมยอมจำนนอย่างศิโรราบจึงปรากฏขึ้นเป็นสภาวะการณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นได้โดยตรงระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่และช่วงเวลาแห่งการละหมาดทุกวัน เมื่อก้าวเท้าเข้าไปในพื้นที่แห่งนั้นที่ว่างจะบ่งบอกให้ต้องสำรวมทั้งกายและใจเพื่อระลึกถึงการดำรงอยู่ของพระองค์อัลลอฮ์อยู่ตลอดเวลาเสมือนว่าเราได้มาอยู่เบื้องหน้าพระพักตร์ของพระองค์ ณ ที่นั้น ตัวเราได้สอดสานสัมพันธ์รวมกันเป็นหนึ่งเดียวทั้งกายและใจ

บาลาเซาะห์และมัสยิดจึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่จะขาดไม่ได้ของหมู่บ้านมุสลิมที่มีเอกลักษณ์ชัดเจนเป็นส่วนสำคัญของโครง สร้างทางวัฒนธรรมและมีความหมายกับชาวมุสลิมเป็นอย่างสูง ที่สังสมสืบสายสานสัมพันธ์กับผู้คนจนเกิดเป็นภาพของเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและความเข้มข้นสูง หากพิจารณาถึงตำแหน่งแหล่งที่ตั้งของมัสยิดในหมู่บ้านต้นหยงดู โฉมหน้าอยู่ในตำแหน่งที่เป็นใจกลางเป็นที่ชุมนุม เป็นชุมทาง ที่มีบทบาทเป็นใจกลางหรือมีความเข้มข้นที่เข้าสู่ศูนย์กลางทั้งจาก มิติทางกายภาพและจากมิติทางศาสนา อีกทั้งยังเป็นจุดหมายที่สำคัญ ของหมู่บ้านจากหอนาซันที่สูงและโดดเด่นสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ในยามละหมาดฟรฎูโดยปกติแล้วผู้คนทางฝั่งตะวันตก (หมู่ที่ 1) มักจะนิยมมาทำการละหมาดที่บาลาเซาะห์ รวมถึงเจ้าของเรือนกรณีศึกษาที่มักนิยมมาละหมาดฟรฎูที่นี่ ส่วนการละหมาดวันศุกร์นั้นผู้คนจะไปรวมตัวกันไปละหมาดที่มัสยิดในยามมีเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ บาลาเซาะห์ก็จะเป็นสถานที่ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับชุมชน มัสยิดยามี่อุลอิควาลเป็นมัสยิดประจำหมู่บ้าน มัสยิดนี้ถูกก่อสร้างโดยช่างที่ทำการก่อสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดปัตตานี ในอดีตนั้นเป็นอาคารไม้แล้วทำการปรับปรุงใหม่เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหลังเล็ก จากนั้นจึงทำ

¹² เขต รตนจรณะ, เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 76.

การต่อเติมขยับขยายให้กว้างขวางขึ้น เป็นอาคาร 2 ชั้น บนยอดมีโดมที่มีสัดส่วนคล้ายกับมัสยิดกลางประจำจังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ตรงใจกลางของหมู่บ้านระหว่างทั้ง 2 หมู่ (แต่ตัวมัสยิดเองนั้นอยู่หมู่ที่ 2) มีโถงใหญ่เพื่อสามารถรองรับได้เพียงพอ มีถนนที่มาบรรจบจากหมู่ที่ 1 (รถยนต์สามารถเข้าถึงได้เพียงเท่านั้น) และมีถนนที่มาบรรจบจากหมู่ที่ 2 (รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้) รอบๆ มัสยิดมีตรอกที่พอจะเดินผ่านไปมาได้ ปกติมัสยิดถูกใช้สำหรับการละหมาดพิธี โดยจะมีผู้คนทั้งสองฝั่งมาร่วมละหมาด โดยเฉพาะการละหมาดวันศุกร์ผู้คนจะหนาแน่นเป็นพิเศษ ยิ่งการละหมาดวันอีดทั้งสองผู้คนจะล้นจนออกมาบนถนนและใช้พื้นที่บนถนนมาทำการละหมาดเนื่องจากพื้นที่ภายในไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้คนในชุมชน

ในการทำความเข้าใจถึงระบบปฏิสังขรณ์ของศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามที่มีที่มาจากพระคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษนั้น ชาวมลายูมิได้มีมุมมองที่แยกศาสนาออกจากการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะถือว่าการดำรงชีวิตในโลกนี้นั้นล้วนเป็นสิ่งเดียวกับเรื่องศาสนา สิ่งใดที่เป็นข้อห้ามและสิ่งใดที่เป็นข้อใช้ทางศาสนา ชาวมลายูจะยอมรับและปฏิบัติตามจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ครอบคลุมโยงใยในทุกๆ มิติของการดำรงชีวิต ทำให้สามารถยืดหยุ่นให้ชาวมลายูได้ตระหนักและตั้งมั่นถึงทุกขณะจิตของการดำรงชีวิตให้อยู่กับพระเป็นเจ้าตลอดในทุกๆวัน ชาวมลายูจึงสานมิตีของพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ให้เข้ามาอยู่ในระบบปฏิสังขรณ์ของการดำรงชีวิตจนกลายเป็นการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัษณ์ ในบทถัดไปจะเป็นการทำความเข้าใจถึงรายละเอียดของการศึกษาการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัษณ์ของเรือนมลายูและกรณีศึกษาต่อไป

รูปที่ 4-113 , รูปที่ 4-114 แสดงบริเวณร้านค้าด้านหน้าบาลาเซาะห์

รูปที่ 4-115 แสดงบริเวณภายในบาลาเซาะห์

รูปที่ 4-116 แสดงบรรยากาศภายในบาลาเซาะห์ในขณะละหมาด

รูปที่ 4-117 แสดงส่วนบริการที่อยู่ด้านหลังบาลาเซาะห์

บทที่ 5

การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถารแบบมาตุลัักษณ์ของเรือน มลายูของกรณีศึกษา

“...การที่บุคคลจะก้าวเข้าไปสู่ สถานที่ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกับวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างมากๆ และ
ต้องการที่จะ ‘ เข้า + ใจ ’ ในวัฒนธรรมใหม่นั้นให้ได้ ก่อนอื่นเขาจะต้องทำลาย ‘ กำแพง ’ ที่กั้นระหว่าง
‘ ฟอร์มแดน ’ หรือทำลาย ‘ เส้นขอบฟ้า ’ ที่สุดแห่งวัฒนธรรมของเขากับเส้นที่สุดแห่งขอบฟ้าของวัฒนธรรม
ที่กำลังจะก้าวเข้าไปสู่... ให้เส้นขอบฟ้าแห่งสองวัฒนธรรม นั้นมาประสบและหลอมละลายเข้าด้วยกัน...”¹

จากการศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
ในบทที่ 4 นั้นภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีจิตวิทยาสถาปัตยกรรม ในบทนี้จึงเป็นการสานจากบทที่ 4 โดยใน
บทที่ 5 นี้จะเป็นการวิเคราะห์ผ่านกรอบและแนวคิดของระบบปฏิสันถารเบื้องต้น ที่มีประเด็นในการพิจารณา
สองประเด็นใหญ่ๆ คือ ระบบเทศะปฏิสันถาร (territoriality) และ ระบบกาละปฏิสันถาร (temporality) ซึ่ง
ทั้งสองประเด็นจะเป็นประเด็นหลักในการทำความเข้าใจการใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถารแบบ
มาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูและกรณีศึกษา ที่ดำรงอยู่ในระบบปฏิสันถารเบื้องต้นของมนุษย์ โดยมีระบบเทศะ
ปฏิสันถารที่ประกอบไปด้วย เรือนนายแวอาแซ ลานบ้านลานทราย ร้านน้ำชาเปาะเฮง บาลาเซาะห์และมัสยิด
ส่วนระบบกาละปฏิสันถารที่ประกอบไปด้วยการละหมาด การถือศีลอด ประเพณีวันฮารีรายอ (วันอีด) และ
ประเพณีการจัดการศพ (มัยยิต) ที่มีความหมายของการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัักษณ์อย่างซับซ้อนซ้อนทับของ
แต่ละพื้นที่ที่แตกต่างและหลากหลายกันไป ในบทนี้จึงเป็นการเปิดความหมายที่ซ้อนทับ ซ้ำซ้อนให้คลี่ออกมา
เพราะการที่มนุษย์ได้อาศัยอยู่ในโลกโดยถักทอประสบการณ์และปรากฏการณ์ที่สอดสานมิติทางกาละและมิติ
ทางเทศะลงเ็นลงไปในที่ว่างต่างๆ จนกระทั่งเกิดเป็นความหมายขึ้นอย่างหลากหลายแม้แต่ในที่ว่างเดียวกันก็
ตาม ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ฯ ต่อไป

5.1 ระบบเทศะปฏิสันถาร

การวิเคราะห์ระบบเทศะปฏิสันถารของชาวมลายู ที่เกิดขึ้นจากการใช้สอยที่ว่างภายในเรือนหรือบริเวณ
รอบๆ เรือนที่อยู่ในพื้นที่ของกรณีศึกษา จะเป็นการสานระบบเทศะปฏิสันถารให้เข้ามาอยู่ในระบบของการดำเนิน
ชีวิตที่ประกอบไปด้วยการใช้สอยที่ว่างในเรือนของชาวมลายู ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความหมายที่เกิดขึ้นในที่ว่าง
หรือพื้นที่แห่งนั้น โดยจะร่วมสานกับระบบกาละปฏิสันถารเพื่อที่จะสามารถนำไปทำการวิเคราะห์แบบแผนการ
ใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ในเรือนของชาวมลายูในบทที่ 6 ต่อไป โดยสามารถรวบรวมประเด็น
ของระบบเทศะปฏิสันถารที่สามารถแบ่งตามพื้นที่ดังนี้ เรือนนายแวอาแซ ลานบ้านลานทราย ร้านน้ำชา
เปาะเฮง บาลาเซาะห์และมัสยิด

¹ GADAMER, HANS – GEORG, *Philosophical Hermeneutics* (Berkeley: University of California Press, 1977) สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรม
กับปณาทแห่งความศักดิ์*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 7.

5.1.1 เรือนนายแวงอาแซ

“...เป็นเรือนของพ่อตา เขายกให้เมีย เราเลยอยู่มาตั้งแต่นั้น...”²

“...เมื่อก่อนเป็นเรือนหลังเล็กๆ ตอนหลังซื้อเรือนไม้เขาจากนอกหมู่บ้านมาประกอบใหม่...”³

“...ตอนที่ซื้อเรือนเขามาประกอบใหม่นั้นราคา 3,000 บาท เพิ่มเติมเข้าไปอีกนิดเลยเสร็จออกมาอย่างนี้...”⁴

“...เรือนเมื่อก่อนมันหันอีกทาง พอได้มาใหม่เลยหันเรือนใหม่ และเพิ่มครัวเข้ามาที่หลัง...”⁵

ในวัฒนธรรมมาตุลัทธิแบบมลายูสามารถใช้พื้นที่แบบซ้อนทับ ซับซ้อน เพื่อประกอบกิจกรรมแห่งชีวิตต่างๆ ได้หลากหลายอย่างพร้อมๆ กันในช่วงเวลาเดียวกันหรือในพื้นที่เดียวกันซึ่งสามารถพบเห็นได้ในการใช้พื้นที่ต่างๆ เช่นบันได ระเบียง โถง ห้องนอน ครัว ลาน ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการใช้ที่ว่างแบบเอนกประสงค์ ที่สามารถปรับหรือเปลี่ยนแปลงการใช้สอยได้อย่างหลากหลายตามช่วงเทศกาลงานชีวิตเพื่อรองรับมิติการใช้สอยและตอบสนองกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมมาตุลัทธิซึ่งเป็นการใช้ที่ว่างที่มีค่าการใช้ประโยชน์ใช้สอยสูง ใช้สอยที่ว่างอย่างคุ้มค่า เกิดเป็นที่ว่างแบบ “ polychronic space ” ในสังคมแบบแม่ที่ผู้คนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีระยะสัมพันธ์แบบใกล้ชิดทำให้สังคมแบบแม่ไม่จำเป็นต้องมีที่ว่างที่ใหญ่โตสำหรับการอยู่อาศัยแต่ใช้พื้นที่อย่างเข้มข้น ซับซ้อนทับ ซับซ้อนลงในพื้นที่เกิดเป็นวัฒนธรรมการใช้สอยที่ว่างขนาดเล็กของชาวมลายูได้อย่างน่าสนใจทำให้เกิดความหมายของการอาศัยอยู่อย่างแน่นหนาในพื้นที่ดังต่อไปนี้ **บันได** “ บันไดแห่งการก้องกังวานของรูปทรง ” “ บันไดสะพานแห่งการเชื่อมโลกกับเรือน ” “ บันไดที่ซ่อนความเป็นโต๊ะและเก้าอี้ **ระเบียง** “ ระเบียงแห่งความโปรดปราน ” “ ระเบียงแห่งกาลเวลา ” **โถง** “ โถงแห่งการซ้อนทับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ” “ โถงแห่งเทศกาลชีวิต ” **ห้องนอน** “ ห้องนอนที่ปรากฏจากอุปกรณ์แห่งชีวิต ” **ห้องครัว** “ ห้องครัวปริมณฑลแห่งสตรีเพศ ”

(1) บันได แห่งการก้องกังวานของรูป (ฟอรัม)

“...จะแกะเฉพาะลวดลายหรือรูปทรงแบบมลายูเท่านั้น ลายอื่นไม่ค่อยอยากจะทำ...”⁶

“...อยากจะทำอนุรักษ์ลวดลายเหล่านี้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น ซึ่งต่อไปคงจะหายาก...”⁷

“...แบบสลักลวดลายนี้แบบมะ ไม่เคยให้ใครดูง่ายๆนะ...”⁸

“...ทำไปเรื่อยๆวันไหนอยากทำก็ทำ อยากพักก็พัก วันไหนมีธุระก็หยุด...”⁹

² สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 23 พฤศจิกายน 2552.

³ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 22 พฤศจิกายน 2552.

⁶ สัมภาษณ์, เจาะอามะ มะรอแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁹ สัมภาษณ์, เจาะอามะ มะรอแม, 23 พฤศจิกายน 2552.

เมื่อนั่งและฟังหลังกับลูกตั้งบันไดที่กว้างไม่มีราวกันตกมาขวางด้วยความสะอาดของพื้นบันไดที่เป็นเงามัน ความร่มเย็นจากหลังคา จากพื้นซีเมนต์ (ลูกรอน) ความร่มรื่นจากบริบทแวดล้อมหรือลมที่พัดผ่านเย็นสบาย เป็นการรับรู้ที่ว่างผ่านการสัมผัสด้วยกายและใจ ประกอบกับเสียงขับร้องของนกลูกนกชนิดโดยรอบเช่น นกขมิ้น นกเขาขาว นกช่ออุ้ม นกกวัก นกกรงแม่พระ โดยเฉพาะนกรงหัวจุกที่มีมากเป็นพิเศษที่ต้นชมพูไผ่ใกล้ๆ กับบันไดได้ช่วยขับหม่นที่ว่างบริเวณบันไดให้ก้องกังวานออกไปไกล เป็นการรับรู้ที่ว่างผ่านเสียง ทำให้บริเวณนี้มีสุนทรีย์สัมผัสสูง โดยเฉพาะ **สุนทรีย์สัมผัสทางเสียงของมลายู** และความที่ใกล้ชิดกับทางสัญจรไปมาของเพื่อนบ้าน จึงเป็น **ที่ว่างแห่งการปฏิสนธิการอย่างเข้มข้น** บันไดจึงเป็นที่ว่างที่น่านั่งที่สุดจุดหนึ่งของเรือนเพราะเป็นที่ว่างที่มีสุนทรีย์โดยรอบจนเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานของแบมะ เพราะความเป็นที่ว่างที่อยู่ระหว่าง* เรือนกับพื้นดิน (บนกับล่าง) จึงทำให้ไม่สามารถระบุความชัดเจนของพื้นที่ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมักพบเพื่อนบ้านนั่งพักผ่อนคุย ปฏิสนธิการซึ่งกันและกันตรงบนบันไดแทนที่จะขึ้นบนเรือน และมักพบแบมะนั่งทำกรงนก แกะสลัก ลวดลายหรือศึกษาคุ่นคิดถึงรูปแบบและลวดลายแบบมลายู** ที่จะใช้สำหรับทำกรงนกอย่างเอาใจใส่ลงไปในเนื้องาน ทำอย่างอุทิศหาจะจนเกิดเป็นผลงานที่สวยงามออกมาเป็นงานแห่งชีวิตที่สามารถก่อเกิดเป็นรายได้และเลี้ยงชีพได้ ก็ได้ใช้พื้นที่บนบันไดแห่งนี้เป็นที่รังสรรค์ผลงาน บันไดบ้านแบมะจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงขึ้นลงเท่านั้นแต่ยังมีมิติทางสุนทรีย์สัมผัสและการใช้สอยอย่างเข้มข้นกว่าบันไดของเรือนอื่นๆ ในชุมชน ตัวบันไดและบริบทแวดล้อมแบบมลายูจึงทำให้บันไดที่มีรูปแบบทางกายภาพหรือลักษณะทางรูปธรรมที่เรียบง่ายนั้นได้เปล่งประกายแห่งรูปจากปริมณฑลของการอาศัยอยู่ ที่ออกมาหรือมีลักษณะทางนามธรรมมากกว่ารูปร่างทางกายภาพและการใช้สอยหรือลักษณะทางรูปธรรมอันเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างนั่นเอง

“ ...การ ‘ ประจุ ’ ไปจนถึงขีดที่สุดของฟอร์มไดฟอร์มหนึ่งนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่ที่กายภาพหรือรูปแห่งฟอร์มนั้นเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ ‘ พลังแห่งการก้องกังวาน ’ ของชีวิตของฟอร์มที่จัก ‘ เขมือบ ’ สรรพสิ่งต่างๆ ที่พบไปตลอดทางชีวิตไว้ในปริมณฑลแห่งฟอร์มนั้น...”¹⁰

แสดงให้เห็นว่าลำพังเพียงบันไดนั้นไม่สามารถที่จะมีมิติทางจิตภาพและสุนทรีย์ภาพได้มากขนาดนี้แต่บันไดเองได้ผนวกควบรวมกับความไม่สมบูรณ์และการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะอย่างเข้มข้นแนบแน่นกลมเกลียวกับโลกและกิจกรรมต่างๆ รวมถึงบริบทแวดล้อมของมลายูในปริมณฑลโดยรอบของบันไดจนเกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น

* ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, ปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 61.

** แบมะ (เจาะมะมะ) อธิบายว่า ลวดลายแบบมลายูเป็นลวดลายที่เป็นลายดอก ลายเถาไม้ บางครั้งก็ทำการศึกษาจากกรงนกโบราณของเพื่อนบ้านที่ยังพอหลงเหลืออยู่

¹⁰ Bachelard, Gaston, *The Poetics of Space* (Boston: Beacon Press, 1969), สรุปความโดย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสนธิการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 72.

(2) บ้านไต่ สะพานแห่งการเชื่อมโลกกับเรือน

เรือนที่ยกพื้นบ้านไต่จะเป็นส่วนที่ยื่นลงไปสัมผัสกับพื้นดินหรือสัมผัสโลกในทางตั้ง ในด้านหนึ่งบ้านไต่คือที่ว่างที่เชื่อมระหว่างเรือนกับพื้นดิน (โลก) ในทางกลับกันก็เชื่อมโลกธรรมชาติเข้ากับเรือน (สิ่งปลูกสร้าง) เข้าด้วยกันเสมือนว่าทำหน้าที่เปลี่ยนผ่านจากที่ว่างหนึ่งไปยังอีกที่ว่างหนึ่ง จากมิติหนึ่งไปยังอีกมิติหนึ่งหรือความเป็น " สะพาน " * ที่เชื่อมโลกมาสู่เราจากความห่างให้เข้ามาใกล้ บ้านไต่จึงนับเป็นองค์ประกอบของเรือนเดียว ที่เป็นรยางค์ยื่นลงไปบนพื้นโลก (ดิน) ที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เป็นที่ว่างของบ้านไต่ที่เปิดโอกาสให้เราได้ก้าวเข้าไปสู่ธรรมชาติเข้าไปสู่โลก บ้านไต่จึงเป็นที่ว่างที่นำเราเข้าสู่ใกล้ความเป็นธรรมชาติหรือนำเราใกล้เข้าสู่โลก เมื่อเราได้สัมผัสโลกอย่างใกล้ชิดจึงก่อให้เกิดขึ้นเป็นความรักความผูกพันที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกว่าเราได้อยู่ในโลก อยู่อย่างแนบแน่นสนิทสนม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสังคมวัฒนธรรมโดยผ่านการใช้ที่ว่างของบ้านไต่ของกรณีศึกษาซึ่งมีความสำคัญของการอยู่อาศัยอย่างเข้มข้นที่มีความพิเศษไม่เหมือนบ้านไต่ของเรือนอื่นๆ ในชุมชน

“...ความสำคัญของการอยู่อาศัยของผู้คนในโลกแห่งชีวิตของเขา ในโลกที่ถิ่นต่างๆ ที่เขาได้เข้าไปอยู่ ได้เข้าไปถึง ด้วยความใกล้ ด้วยความแนบแน่นสนิทสนม มีความหมายเป็นดัง ‘บ้าน ’ ของผู้คน บ้านเป็นที่รวมหรือที่ประชุมกันของความเป็นส่วนตัวเฉพาะของบุคคล...”¹¹

รูปที่ 5-1 , 5-2 แสดงบรรยากาศโดยรอบบริเวณบ้านไต่ ที่ร่มรื่นและมีมิติทางสุนทรีย์สัมผัสและเป็นสะพานเชื่อมโลกแวดล้อม

(3) บ้านไต่ ที่ซ่อนความเป็นไต่และเก้าอี้

บ้านไต่โดยทั่วไปในชุมชนมักเป็นบ้านไต่ไม้และมีราวกันตก มีบ้างที่เป็นบ้านไต่คอนกรีต แต่ส่วนใหญ่แล้วก็มีขนาดลูกตั้งลูกนอนในขนาดปกติทั่วๆ ไปแต่บ้านไต่เรือนกรณีศึกษาเป็นบ้านไต่ที่ไม่อยู่ในรูปแบบมาตรฐานทั่วไปของบ้านไต่ คือไม่มีราวกันตกและมีขนาดลูกนอนกว้างกว่าบ้านไต่ในชุมชนโดยปกติ มันจึงสามารถเป็นที่นั่งเล่นหรือนั่งทำงานใช้แทนโต๊ะหรือเก้าอี้ได้ จึงเป็นบ้านไต่ที่สามารถจะให้ความหมายแทนความเป็นโต๊ะและเก้าอี้ได้ เมื่อความหมายอื่นของบ้านไต่ได้ปรากฏขึ้นความหมายเดิมจึงขยายขอบเขตออกไปมากกว่ารูปทางกายภาพ และมีความหมายของบ้านไต่ที่หลากหลายขึ้น สิ่งที่ปรากฏความหมายได้อย่างหลากหลายและสามารถรองรับการใช้สอยที่ว่างของบ้านไต่ในแบบอื่นๆ ด้วย ความสนุกสนานที่จะได้เข้าไปสัมผัสเข้าไปใช้สอยจึงปรากฏขึ้นแทนที่ จาก

* ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, ปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม, หน้า 6.

¹¹ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, “ บทกวีแห่งถิ่น ”, ใน วารสารศาสตร์แห่งสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สิงหาคม 2549) : หน้า 174.

ความเป็นบันไดที่อยู่ในบริบทที่คุ้นเคยมันจึงทำให้บันไดสามารถมีภาษามากขึ้นหรือโตขึ้นกว่าเดิมได้ จึงนับเป็นการอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้าที่โตขึ้นและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป ประกอบกับสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ร่มรื่น ตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่กลางลานมีการสัญจรไปมาของเพื่อนบ้าน จึงสามารถพบเห็นแบบมะและแบบแซหรือเพื่อนบ้านชอบนั่งพักผ่อน ทำงาน รับแขก ทานน้ำชา นั่งเลี้ยงหลานหรือปฏิสนัถารซึ่งกันและกันบนบันไดแห่งนี้ ดังนั้นจึงบันไดจึงสามารถขยายขอบเขตของความหมายมากกว่าที่จะเดินขึ้นลงเพียงอย่างเดียว บันไดจึงเป็นที่ว่างแห่งการปฏิสนัถารอย่างเข้มข้น

บันไดเรือนกรณีศึกษาจึงสามารถชี้ให้เห็นถึงการที่จับวางตำแหน่งบันไดให้พอเหมาะพอดีกับเรือน และสภาพแวดล้อมโดยรอบรวมถึงการลดทอนและเพิ่มขนาดขององค์ประกอบบางอย่างของบันได สามารถที่จะส่งผลให้มีมิติของความหมายของบันไดแบบมาตุลภคณมีขอบเขตที่กว้างขวางออกไปจากเดิมและสามารถที่จะเปิดโอกาสได้บันทึกหรือรองรับเรื่องราว เหตุการณ์ของชีวิตได้อย่างมากขึ้นกว่ารูปแบบเดิม

รูปที่ 5-3 , 5-4 แสดงความเป็นโต๊ะและเก้าอี้ของบันไดที่แบบมะใช้ทำขึ้นส่วนของถนนกรงหัวจุก

(4) ระเบียบแห่งความโปรดปราน

“...เบื้อๆ ก็ลงไปร้านน้ำชาเบื้อหนึ่ง อยู่สักพักก็ขึ้นมาบนนี่อีก...”¹²

“...นั่งตรงนี้แหละมันสบายดี บางครั้งก็นอนมันที่นี้แหละ...”¹³

“...นั่งสูบใบจากยาเส้น ฟังนกร้องตรงนี้นี่มันเย็นดี...”¹⁴ “...อยู่ตรงนี้แหละ ไม่อยากไปไหน...”¹⁵

ระเบียบไม้ที่โล่งกว้าง ไม่มีเครื่องเรือนใดๆ ไม่มีราวกันตกโดยรอบ ด้านหน้าเป็นลานโล่งที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพทางสายตาได้รอบทิศ บรรยากาศที่มีลมพัดผ่านและความร่มรื่นที่สามารถรับรู้ที่ว่างได้ทั้งกายและใจ มีชนิดต่างๆ แขนงอยู่รายรอบโดยเฉพาะถนนกรงหัวจุกนับสิบๆ ตัวคอยประสานเสียงขับกล่อมบรรเลงที่ว่างของระเบียบ การที่ได้นั่งดูลูกหลาน ทักทายเพื่อนบ้านที่ผ่านไปมา การสั่งน้ำชามาทานบนระเบียบ การสูบใบจากและยาเส้นที่เป็นการรับรู้ที่ว่างผ่านประสาทสัมผัสทางลิ้น ซึ่งการสูบใบจากและยาเส้นนี้ไม่ปรากฏบนพื้นที่อื่นๆ

¹² สัมภาษณ์, อาแซ มะรอมแม, 23 พฤศจิกายน 2552.

¹³ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอมแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอมแม, 23 พฤศจิกายน 2552.

ของเรือน แต่ปรากฏบนระเบียงเรือนเท่านั้น ระเบียงจึงนับเป็นที่ว่างแห่งการปฏิสนธิอย่างเข้มข้น เป็นความพิเศษของกรณีศึกษาที่ไม่สามารถพบเห็นข้อนี้ที่อื่นได้ ชั้นซ้อนลงบนระเบียงจนกลายเป็นที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ ในระเบียงอื่นๆ ของชุมชนได้จึงเป็นพื้นที่ที่แบบแซให้เวลาในแต่ละวันมากที่สุดของบ้าน บางครั้งก็ใช้สำหรับนอนเล่นหรือฟังเสียงอาชานเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้รับแขก นั่งพักผ่อนหรือนอนเล่นอย่างสบายที่สุดของบ้าน การปฏิสนธิอย่างเรียบง่ายที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ระเบียงเป็นพฤติกรรมที่ครอบครองที่ว่างอย่างหนึ่งของมลายูและเป็นพื้นที่ที่สามารถพบเห็นแบบแซได้บ่อยที่สุดของเรือน นับเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานหรือมุมประจำแห่งชีวิต โดยถ้าตั่งนั้งบนระเบียงจะตั่งนั้งในตำแหน่งบริเวณเดิมนี่ตลอด จากการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูรวมถึงบรรยากาศแวดล้อมโดยรอบนั้นทำให้ไม่ใช่ทุกระเบียงที่จะสามารถมีคุณภาพของที่ว่างได้แบบเดียวกับกรณีศึกษานี้

ในเวลากลางคืนแม้ไม่มีเสียงนกขบกล่อมแต่ก็มีความมืดเข้ามาโอบล้อมแทน แบบแซใช้นั่งสูบใบจากครุ่นคิด พินิจดูความมืดของฟากฟ้าและดวงดาว หลังจากเสร็จสิ้นจากการละหมาดมักริบและทานข้าวก่อนที่จะเข้านอน การที่มนุษย์สามารถนั่งครุ่นคิดถึงเรื่องราวต่างๆ อย่างเงียบสงบเพียงผู้เดียวนั้น มนุษย์ย่อมมีความต้องการที่ว่างในการใช้สอยและการอาศัยอยู่ในเวลาที่เฉพาะและเหมาะสมเท่านั้น ความรู้สึกที่เป็นเหมือนบ้านที่สามารถโอบอุ้มคุ้มภัยเช่นนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้น ณ ที่ใดก็ได้ แต่จะเกิดขึ้นเฉพาะกับสถานที่ที่มีความผูกพันอย่างแนบแน่นและเข้มข้นเท่านั้น ระเบียงจึงเป็นที่ว่างแห่งหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เราได้ผูกพันและสัมผัสกับโลกแวดล้อมได้แนบแน่นของเรือนทั้งในกลางวันและกลางคืน เป็นความผูกพันในธรรมชาติแบบดั้งเดิม ที่ไม่อยากแยกตัวออกจากธรรมชาติ เนื่องจากที่ว่างที่เปิดโล่งเสมือนดังสร้างไม่เสร็จที่เรียกว่า “ความไม่สมบูรณ์” * เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้ประสบกับความไม่สมบูรณ์นั้นจนมีการใช้สอยที่มากอุดม เกิดเป็นปรากฏการณ์ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น ที่ทำให้มนุษย์สามารถเป็นหนึ่งเดียวกับโลก** ระเบียงจึงเป็นที่ว่างที่อยู่ระหว่างเรือนกับโลกแวดล้อมที่สร้างความโปรดปรานให้กับนายแวอาแซมมากกว่าที่ว่างใดๆ ของเรือน

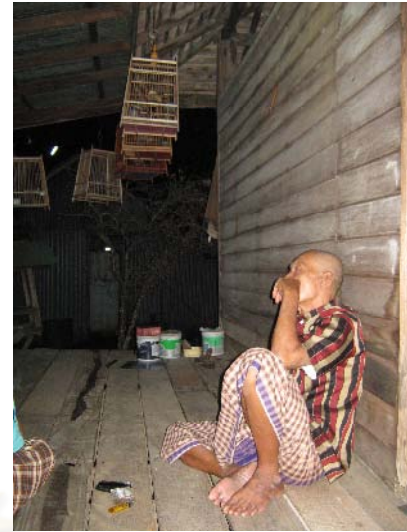
“...ด้วยความไม่ขัด ด้วยความไม่แจ่มแจ้ง ทำให้โลกปรากฏต่อหน้าต่อตาเรา เหมือนดังว่า ‘ไม่สมบูรณ์’ ยืนขึ้นอย่าง ‘ถ่อมตัว’ พร้อมทั้งจะเปิดทางให้ใจเราได้ก้าวเข้าไปสู่ ให้เราได้ ‘ปะ’ ให้เราได้ ‘สบ’ โดยนัยนี้ความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์จะได้โอกาสจับเข้ากับความไม่สมบูรณ์ของโลก เกิดปฏิสัมพันธ์อันแนบแน่น กลมเกลียว กลมกลืน กลมกล่อม หรือที่เรียกว่า ‘oneness’ หรือ ‘roundness’ ...

ที่มีมิติของ สัมพันธภาพ นั้นมั่งมีเหลือ ปรากฏขึ้นให้จิตรับรู้ได้...”¹⁶

* ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรมกับปณาทแห่งความสงบ*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 40,47.

** สภาวะที่เกิดความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างคนกับโลกในขณะใดในขณะหนึ่ง นับเป็นคุณค่าของชีวิตมนุษย์อย่างหนึ่งที่มนุษย์เรียกขานอยู่ลึกๆในใจ ดู Zevi, Bruno, *The Modern Language of Architecture* (New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1981) ประกอบ

¹⁶ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรมกับปณาทแห่งความสงบ*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 40.

รูปที่ 5-5, 5-6 แสดงบรรยากาศบนระเบียงทั้งกลางวันและกลางคืนนายเวอามักจะนั่งที่เดิมตลอดเป็นมุมแห่งความโปรดปราน

(5) ระเบียงแห่งกาลเวลา

“...เบื่อๆไม่รู้จะไปไหนก็นั่งรับลม คุณคนผ่านไปมา รอฟังเสียงอาซาน...”¹⁷

“...นั่งรอฟังเสียงอาซานตรงนี้แหละ เมื่อถึงเวลาก็ไปละหมาด...”¹⁸

“...บางครั้งนอนหลับบนนี้ เมื่อได้ยินเสียงอาซานก็ลุกขึ้น...”¹⁹

“...เลยช่วงละหมาดรอโฮ ไม่อยากไปไหนก็นอนบนนี้แหละ...”²⁰

พื้นระเบียงที่ถูกใช้เป็นที่ “ ที่ ” รับกิจกรรมแห่งชีวิตต่างๆ และเป็นทั้ง “ ทาง ” ที่เชื่อมต่อไปยังภายในเรือนหรือกิจกรรมอื่นๆ ระเบียงจึงมีความสำคัญต่อการอยู่อาศัยของชาวมลายูและสามารถพบเห็นระเบียงเป็นส่วนหนึ่งของเรือนมลายูโดยทั่วไป ในแต่ละวันระเบียงถูกใช้เป็นที่พักผ่อน รับแขกพบปะพูดคุยปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านที่เดินผ่านไปมา ทำกรงนก นั่งฟังเสียงนก นอนเล่นหรือเป็นที่นั่งฟังเสียงอาซานจากสุเหร่าหรือมัสยิดเพื่อรับรู้ช่วงเวลาในแต่ละวันโดยไม่ต้องใช้นาฬิกา เพื่อบ่งบอกเวลา การใช้สอยที่ว่างเพื่อรับรู้เวลาของเวลาละหมาด (5 เวลา / วัน) เข้ามากำหนดให้เป็นช่วงเวลาของการทำกิจกรรมแห่งชีวิตต่างๆ ด้วยเช่นเวลาละหมาดเช่น เวลา 06.00 น.–12.00 น.(หลังละหมาดซุห์) เป็นช่วงเวลาที่เหมาะทำกิจกรรมต่างๆ เช่นทานอาหารเช้า ทำกรงนก นั่งพักผ่อนพบปะพูดคุย เวลา 13.00 น.–15.00 น. (หลังละหมาดดูฮรี) มักเป็นช่วงที่ใช้ในการนอนหลับพักผ่อนเพื่อรอเวลาละหมาดอาซาเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ร้อน หลังละหมาดอาซาเวลา 16.00 น.–18.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนสัญจรผ่านไปมาบ่อยบางครั้งแบแซจะลงไปที่ร้านน้ำชาเพื่อพบปะพูดคุยฟังข่าวสารจากเพื่อนบ้าน หลังละหมาดมักรีบเวลา 19.00 น.–19.30 น. เมื่อทานข้าวเสร็จแบแซ

¹⁷ สัมภาษณ์, เวออาแซ มะรอแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน..

¹⁹ เรื่องเดียวกัน..

²⁰ เรื่องเดียวกัน..

มักนั่งสูบใบจากยาเส้นที่ระเบียงเป็นระยะเวลาสั้นๆ หลังละหมาดอีซอกก็จะไม่ลงเรือนอีกบางครั้งจะเข้านอนเลยหรือมานั่งพักที่ระเบียงก่อนที่จะเข้านอนต่อไป เนื่องจากกิจกรรมใดๆ ในชีวิตของมุสลิมจะถูกสอดสานให้เข้ากับช่วงเวลาของการละหมาดเพราะการละหมาดคือวิถีชีวิตของมุสลิม การที่แบแซใช้พื้นที่ระเบียงนั้นเป็นที่ว่างแห่งการรับรู้เวลา (ละหมาด) โดยเฉพาะเพราะเนื่องจากแบแซมักมานั่งอยู่ที่ระเบียงรอคอยเวลาเสียงอาซานที่จะดังขึ้นและไม่ปรากฏว่าแบแซจะใช้ที่ว่างอื่นเพื่อการฟังเสียงอาซานจากในเรือน ระเบียงจึงเป็นที่ว่างแห่งการรับรู้เวลา ในแต่ละวันและใช้เป็นพื้นที่รอคอยเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ระเบียงจึงเป็นที่ว่างที่ค่อยๆ ปรับจังหวะของการดำเนินชีวิตทำให้ชีวิตมีความสละสลวย ใช้เป็นที่ว่างเพื่อการเปลี่ยนผ่านจากโลกมาสู่เรือน จากเรือนออกไปสู่โลก ทำให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นเพราะจากการรอคอยเทศกาลแห่งชีวิตนั้นสามารถทำให้กิจกรรมแห่งชีวิตมีคุณค่ามากขึ้นเสียงอาซานได้จูงนำพาการ “ พลอยปรากฏ ” มิติของความศักดิ์สิทธิ์* จากสุเหร่าหรือมัสยิดมาสู่เรือนโดยผ่านที่ว่างแห่งการรับรู้เวลาและเมื่อได้ยินเสียงอาซานควรหยุดทำกิจ กรรมใดๆ เพื่อเตรียมตัวละหมาด ในหมู่บ้านมลายูการรับรู้เวลาจะถูกรับรู้โดยผ่านเสียงอาซานโดยผ่านพื้นที่ที่หลากหลาย แต่ในเรือนของกรณีศึกษานั้นสามารถรับรู้เวลาโดยผ่านการใช้ที่ว่างของระเบียงในการรับรู้ซึ่งเป็นการโดดเด่นของเรือนกรณีศึกษา ระเบียงจึงมีนัยยะเป็นเสมือนโถงทางเข้าของมัสยิดหรือบาลาซาเซาะห์

(6) โถงแห่งการซอ้นทับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์

“... มุฮัมมัดเจ้าจงบอกมวลบ่าวของเจ้าที่เชื่อถือศรัทธาว่า พวกเขาจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด...” (14 : 31)

และท่านศาสดามุฮัมมัดเคยได้กล่าวไว้ว่า

“... พันธะระหว่างเรากับพวกเขาก็คือการละหมาด ถ้าผู้ใดละทิ้งการละหมาดผู้นั้นก็มีใช้ผู้ศรัทธา ...”

ในวิถีทางแห่งอิสลามนั้นต้องทำละหมาดวันละ 5 เวลา การทำละหมาดสามารถทำได้ก็จะเป็นที่บ้านสุเหร่าหรือมัสยิดก็ได้ขอเพียงให้เป็นพื้นที่สะอาดเท่านั้น ส่วนในเรือนพื้นที่ที่จะทำการละหมาดไม่จำเป็นต้องเป็นห้องเป็นมุมใดมุมหนึ่งจะเป็นพื้นที่ตรงไหนก็ได้ส่วนใหญ่มักจะเป็นบริเวณโถงเรือนและต้องหันหน้าไปทางทิศกิบลัต (ทิศตะวันตก) ส่วนมากหากใช้พื้นที่ใดแล้วมักใช้พื้นที่นั้นเป็นประจำในการทำละหมาด ช่วง เวลาละหมาดไม่อนุญาตให้ใครเดินผ่านไปมา หากผู้ละหมาดรู้ว่าจะมีผู้คนเดินผ่านผู้ละหมาดจะต้องวางสิ่งของไว้ตรงหน้าเพื่อเป็นการคั่น ขวางเพื่อแยกพื้นที่ละหมาดออกจากพื้นที่ทั่วไปโดยปกติมักนิยมใช้หมอน กระเป๋ ม้วนผ้าวางไว้ด้านหน้าผู้ละหมาดเพื่อเป็นการบ่งบอกว่ามิติของสถานที่ทางโลกและมิติทางศาสนาได้แยกออกจากกันแล้ว (ชั่วคราว) แม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่และเวลาเดียวกันก็ตาม

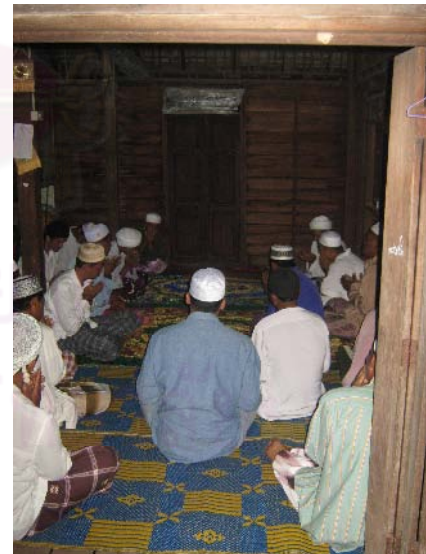
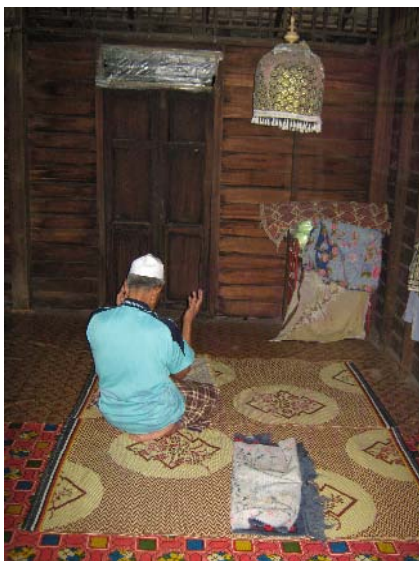
* โดยนัยยะของความศักดิ์สิทธิ์นั้นมาจากการอาซานที่มีคำกล่าวดังนี้ “ อัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกร อัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกร ฉันขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ฉันขอปฏิญาณว่าแม้มุฮัมมัด เป็นเราะซูลของอัลลอฮ์ ท่านทั้งหลายจงมาละหมาดกันเถิด ไม่มีอำนาจและพลังใดๆนอกจากของอัลลอฮ์เท่านั้น ท่านทั้งหลายจงสุชัยชนะกันเถิด (การไม่กระทำความผิด) อัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกร อัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกร ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ” แต่หากเป็นการอาซานละหมาดซูไบะฮ์ ก็จะมี ความแตกต่างโดยเพิ่มคำว่า “ การละหมาดนั้นดีกว่าการนอน ” หลังประโยค “ ท่านทั้งหลายจงสุชัยชนะกันเถิด ” และผู้ที่ได้ยินเสียงอาซานก็ต้องตอบรับในความหมาย เช่นเดียวกับคำอาซาน.

“...มิติแห่ง *time - space* มิติแห่งความเป็นสสาร หรือสรรพสิ่งต่างๆ จะเกิดเป็นเพียงปรากฏการณ์ในช่วงขณะใดขณะหนึ่ง ในขณะที่พ้นช่วงนั้นไปก็อาจแปรสภาพไปแล้ว...”²¹

เมื่อทำการละหมาดปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์จะปรากฏขึ้นและขยายปริมณฑลออกไปเกิดเป็นที่ว่างที่เป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ซ้อนทับลงไปในที่ว่างของเรือน ใครที่พูดหรือใช้เสียงดังหรือเปิดโทรทัศน์เสียงดังจะ ถูกทำให้เบาลงหรือกระทั่งปิดแหล่งที่มาของเสียงนั้นๆ ลง จิตใจจะรวมศูนย์ไปยังพระเจ้าเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น เกิดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตัดขาดจากพื้นที่ใช้สอยทั่วไปชั่วคราว พื้นที่ที่จะถูกเชื่อมไปยังพระเจ้าเสมือนดังว่าเป็นการปรากฏของพระเจ้าในทุกหนแห่ง การละหมาดจึงเสมือนเป็นการเข้าเฝ้าต่อหน้าพระพักตร์ของพระองค์ ดังนั้นมันจึงเป็นที่ว่างที่มีนัยยะของความศักดิ์สิทธิ์ควบคู่ระหว่างการทำละหมาด เมื่อละหมาดแล้วเสร็จจึงคืนที่ว่างเหล่านั้นกลับมาเสมือนว่าเป็นการขอยืมพื้นที่ชั่วคราวเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา นับเป็นปรากฏการณ์การที่ซ้อนทับซับซ้อนระหว่างมิติของสถานที่ 2 สถานที่ลงในพื้นที่เดียวกัน เป็นการซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน ที่ใช้ในการแยกหรือคั่นพื้นที่ทางศาสนากับพื้นที่ปกติ ออกจากกันในเวลาเดียวกัน เป็นการซ้อนทับบนพื้นที่ในช่วงเวลาเดียวกันที่ต่างก็หันไปในทิศทางเข้าสู่ศูนย์กลางเดียวกัน คือกิบลัตทั่วทั้งโลกจนเกิดเป็นความเข้มข้นที่ทรงพลังพร้อมกัน โถงเรือนจึงเป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา

“...จากที่ไม่มีสู่ความมีของสิ่งทีอูบตี ขึ้นใหม่ เราเรียกว่าสิ่งนั้นได้ถือ ‘กำ+เนิด’ หรือ ‘บัง+เกิด’ ขึ้น... ทั้ง ‘กำ’ ทั้ง ‘บัง’ เป็นคำที่บ่งบอกว่ามีสิ่งหลายสิ่งที่ยังถูก ‘กำ’ ถูก ‘บัง’ อยู่ในที่ซ่อน...”²²

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งการปรากฏของมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ซ้อนทับ ทับซ้อนอยู่บนเรือน (โถง) เพียง

รูปที่ 5-7 , 5-8 แสดงบรรยากาศในโถงที่มีการละหมาดทั้งละหมาดคนเดียว และละหมาดรวมเพื่อขอพร

²¹ ติพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับบทบาทแห่งความศักดิ์, หน้า 11.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ชั่วขณะ โถงเรือน (ที่ละหมาด) จึงเป็นที่ว่างที่นำเราให้ได้เข้าไปใกล้ชิดพระเจ้าที่สามารถเกิดขึ้นภายในเรือนแห่งการอยู่อาศัย โดยที่ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นภายในสุเหร่าหรือมัสยิดเท่านั้น

(7) โถงแห่งเทศกาลงานชีวิต

“...การมีห้องที่เป็นสัดส่วนเพียงหนึ่งหรือสองห้องต่อเรือนหนึ่งหลังนั้น ทำให้ตัวเรือนมีพื้นที่กว้างมากขึ้นเหมาะสำหรับการรับรองคนจำนวนมากๆ ได้ด้วยการนั่งพื้น ด้วยเหตุที่กิจกรรมทางศาสนาในโอกาสวันสำคัญต่างๆ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตไม่ว่าการเกิด การแต่งงาน การตายมักจัดขึ้นที่บ้าน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่จำนวนมากในการรับรองแขกหรือที่มาในงาน พื้นที่เรือนซึ่งโล่งกว้างจึงเหมาะสมมากที่จะประกอบกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้ตามต้องการ...”²³

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของมุสลิมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่สามารถที่จะแยกออกจากเรื่องของศาสนาได้เนื่องจากศาสนาเป็นวิถีชีวิตของมุสลิม จากสภาพแวดล้อมหรือบริบทแวดล้อมต่างๆ ของชาวมลายูทำให้เกิดการผสมผสานจารีตประเพณีบางอย่างในพื้นที่แถบนี้ จนก่อให้เกิดเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของวัฒนธรรมมลายูเกิดขึ้น การใช้พื้นที่ในโถงของเรือนจึงเกี่ยวข้องกับเทศกาลแห่งชีวิตและมีความหมายความแตกต่างไปจากที่อื่นๆ ในที่ว่างเดียวกันสามารถปรับเปลี่ยน ซ้อนทับกิจกรรมในช่วงชีวิต โดยไม่ได้แยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามช่วงชีวิต บางครั้งเป็นเทศกาลชีวิตทางโลกเช่นงานแต่งงาน (นิกাহ์) งานจัดเลี้ยง งานทำบุญ งานเปิดปากเด็กแรกเกิด งานเมาละโละ งานเข้าสู่สุন্নัตฯลฯ บางครั้งเป็นการงานที่มีมิติทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นการละหมาดในโอกาสต่างๆ การละศีลอดหรือแม้กระทั่งเมื่อเสียชีวิตและเตรียมการอาบน้ำศพ (มัยยิต) หรือการละหมาดศพ (ญะนาซะฮ์) ก็สามารถที่จะเกิดขึ้นในที่ว่างของโถงเรือนได้ ที่ว่างของโถงเรือนจึงเป็นที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้

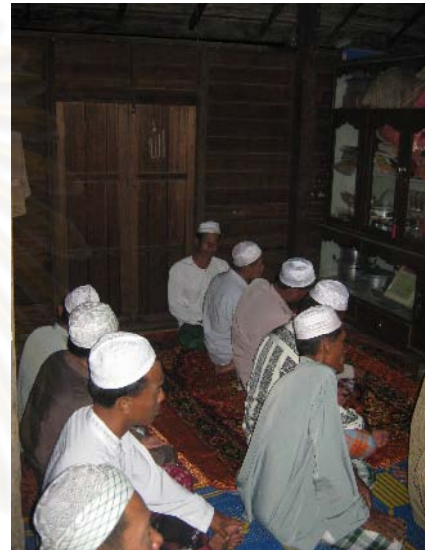
ในบรรดาพื้นที่ภายในเรือนของมลายูนั้น พื้นที่ที่ถูกใช้งานอย่างหลากหลายมากที่สุดคือพื้นที่ของโถง ซึ่งในยามปกติโถงจะไม่พบปรากฏการใช้งานอย่างมากนัก การไหล่ปรากฏของเทศกาลชีวิตนำมาซึ่งความหมายที่ซ้อนทับ ทับซ้อนลงไปในที่ว่างแต่เป็นการปรากฏแบบชั่วขณะชั่วคราวตามช่วงเทศกาลของชีวิต โดยมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในแต่ละห้องที่เป็นกิจกรรมแห่งชีวิตที่สอดประสานเข้ากับเรือน เกิดเป็นความแตกต่างของการดำรงอยู่ ที่ว่างของโถงเรือนจึงเป็นที่ว่างแห่งการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้น บางเทศกาลแห่งชีวิตนั้นต้องรอคอยอย่างใจจดใจจ่อเพื่อให้มาถึงไฉ่ แต่ละเทศกาลชีวิตที่ปรากฏในกาลและเทศะที่เหมาะสมเหล่านั้น ย่อมหล่อหลอมกับตัวสถาปัตยกรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสถาปัตยกรรมไม่สามารถที่จะดำรงความหมายอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง แต่เกิดจากการสรรสร้างความหมายผ่านการดำรงอยู่อย่างแนบแน่นของมนุษย์

“...ด้วยการมีกายประสาน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการมีชีวิตอยู่อย่างเข้มข้น สอดประสานกายและใจอยู่กับโลกอย่างเหนียวแน่น... ความผูกพันอันเหนียวแน่นที่บุคคลมีต่อโลกนั้น จักบังเกิดเป็น ‘ ลายเซ็นแห่งความรัก ’ แห่ง ‘ ความเอื้ออาทร ’ ที่มนุษย์สัญญาไว้ ให้กับเพื่อนมนุษย์และโลกว่า เขาจะรักษาโลกมนุษย์นี้ไว้ให้คงอยู่สืบไป...”²⁴

²³ เขต รัตนจรณะ, เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537), หน้า 80.

²⁴ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 13.

จึงสามารถพบเห็นการซ้อนทับพื้นที่ทางศาสนาลงในพื้นที่ทางโลกในบริเวณโถงของเรือนได้บ่อยกว่าพื้นที่อื่นๆ ของเรือน โถงของเรือนจึงถูกใช้ในทางศาสนพิธีในแต่ละวันร่วมกับการดำเนินชีวิตในวิถีทางอิสลาม ทั้งยังรองรับกิจกรรมตามช่วงเวลาของการใช้ชีวิตอย่างเข้มข้นในช่วงเทศกาลชีวิต พื้นที่ของโถงจึงเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ที่มีการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน และเป็นที่ว่างทางศาสนพิธีที่ปกติมักจะปรากฏในบาหลีซาฮ์หรือมัสยิดให้มาปรากฏในเรือนที่เป็นที่ว่างแห่งการอยู่อาศัยได้อย่างชัดเจน ที่สามารถเป็นทั้งที่ว่างแห่งการอาศัยอยู่และที่ว่างทางศาสนพิธีในพื้นที่เดียวกัน ตามวิถีทางของอิสลามและวัฒนธรรมมลายูได้ในเวลาเดียวกัน จึงนับได้ว่าเป็นที่ว่างที่รวบรวมเทศกาลแห่งชีวิตให้เข้ามาปรากฏภายในเรือนเกิดเป็นความหมายของที่ว่างที่ซ้อนทับซับซ้อนลงในพื้นที่ว่างของเรือนได้อย่างแนบแน่น

รูปที่ 5-9 , 5-10 แสดงบรรยากาศในโถงที่มีการละหมาดรวมเพื่อขอพร (เนื่องจากมีผู้เสียชีวิต)

(8) ห้องนอนที่ปรากฏจากอุปกรณ์แห่งชีวิต

“...มันง่ายดี พอจะนอนก็กางมุ้ง ตื่นนอนก็พับเก็บ ...”²⁵

โดยทั่วไปภายในเรือนมลายูมักจะมีห้องนอนที่กันเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจนเพียงห้องนอนเดียว ส่วนห้องนอนอื่นๆ จะกำหนดจากการนำอุปกรณ์ชีวิตเช่น ตู้โชว์ ฝ้าม่านหรือชั้นวางของต่างๆ มากันเป็นสัดส่วนเพียงพอที่จะนอนอย่างเป็นส่วนตัวได้เท่านั้น ในช่วงเวลากลางวันนั้นชาวมลายูมักไม่นิยมหลับนอนในห้อง แต่มักใช้พื้นที่ของระเบียงหรือแคร่แทน ปรกติห้องนอนหลักมักเป็นที่หลับนอนของพ่อแม่ ห้องนอนที่เป็นสัดส่วนมักเป็นห้องนอนของลูกสาว และที่นอนที่ค่อนข้างเปิดโล่งมักเป็นที่นอนของลูกชาย การปิดล้อมเพื่อสร้างที่ว่างโดยอาศัยภาษาของฝาหรือผนังที่เป็นอุปกรณ์ชีวิตด้วยกันให้เกิดเป็นพื้นที่ห้องนอนนั้น ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเรือนมลายู แสดงให้เห็นว่าการอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้าที่โตขึ้นและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป จึงเห็นได้ว่าการครอบครองพื้นที่ห้องนอนมักจะเป็นการครอบครองอาณาเขตแบบชั่วคราว พื้นที่ที่ใช้สอยของห้องนอนนั้นจึงสามารถปรับเปลี่ยนได้ ใช้ทรัพยากรได้อย่างประหยัด

²⁵ สัมภาษณ์, อาแซ มะรอแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

หลากหลาย คุ่มค่าและมีประโยชน์ใช้สอยสูง จึงนับเป็นการอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก

ชาวมลายูมักไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ห้องนอนมากนักเพราะการอาศัยอยู่ของชาวมลายูมีระยะขอบเขตที่อยู่นอกเหนือไปจากเรือนที่ใช้อยู่อาศัยไปออกไปจนถึงบาหลีและมัสยิดหรือร้านน้ำชาหรือพื้นที่ทำงานหาเลี้ยงชีพก็พยายามให้อยู่ใกล้บ้าน เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการใช้ชีวิตอันเนื่องมาจากวิถีทางศาสนาที่ต้องทำการละหมาด ห้องนอนส่วนใหญ่จึงมักจะถูกกำหนดขอบเขตจากอุปกรณ์แห่งชีวิต (นอกเหนือจากห้องหลัก) และครอบครอบอาณาเขตอย่างชั่วคราวอย่างนี้ทำให้ที่ว่างมีความต่อเนื่องกับพื้นที่ภายในโถง โดยมีผนังประตู หน้าต่าง อุปกรณ์ชีวิตเป็นองค์ประกอบที่ช่วยมาปิดล้อมที่ว่างหรือสร้างที่ว่างนั้นๆ อยู่โดยรอบของโถงทำให้เกิดความเป็นที่ว่างที่เกิดขึ้นจากการปิดล้อมดังกล่าว

“...พื้น ผนัง ฝ้าเพดาน คือการปรากฏของดิน เส้นขอบฟ้า และท้องฟ้า คุณสมบัติที่ปิดล้อมของขอบเขต จะถูกประเมินโดยการเปิดตัวของมันด้วยหน้าต่าง ประตูหรือขอบธรณีของมัน ผนังทำให้โครงสร้างของ space ปรากฏตัวต่อสายตาของเรา ว่ามันมีความสืบเนื่องกันหรือขาดช่วงไป มีทิศทางหรือมีจังหวะอย่างไร... ในขอบเขต space และลักษณะเฉพาะของมัน จะปรากฏพร้อม...”²⁶

เมื่อเกิดการปิดล้อมที่ว่างที่ได้จากการปิดล้อมจะทำให้มีขอบเขตหรือสร้างขอบเขตนั้นขึ้นมา ห้องนอนของชาวมลายูถูกปรากฏขึ้นจากรูปรวมง่าย ๆ ที่สอดคล้องกับการใช้สอยเพื่อให้ตอบสนองต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง ที่มีระยะสัมพันธ์แบบใกล้ชิดทำให้ไม่จำเป็นต้องมีที่ว่างที่ใหญ่โตสำหรับการอยู่อาศัย แต่ใช้พื้นที่ได้อย่างเข้มข้นตามการอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก

“...ขอบเขตไม่ได้หมายถึง จุดใดจุดหนึ่ง ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งหยุดลง แต่หมายถึงว่า มันเป็นจุดที่สิ่งนั้นเริ่มปรากฏตัวของมันต่อสายตาผู้คน ...”²⁷

รูปที่ 5-11 , 5-12 แสดงห้องนอนที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์แห่งชีวิต เช่น ตู้โชว์ ม่าน มากั้นทางเพื่อสร้าง space

²⁶ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์, หน้า 281.

²⁷ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, ช้างถึง HEIDEGGER, MARTIN ใน จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 281.

(9) ห้องครัว ปริณทลแห่งสตรีเพศ

“...ครัวของเรือนไทยมุสลิมโดนมากมักอยู่ด้านหลังต่อไปจากตัวเรือนหลัก และระดับของพื้นครัวจะต่ำกว่าตัวเรือนหลักเสมอ การใช้พื้นที่ของส่วนที่เป็นครัวก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ จัดวางตำแหน่งของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ อย่างเหมาะสมและคำนึงถึงความสะดวกในการหยิบใช้เป็นหลักสำคัญ เครื่องครัวก็มีไม่มากนักมีเท่าที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น...”²⁸

ปกติแล้วโดยทั่วไปที่ว่างที่ผู้ชายชาวมลายูมีการครอบครองพื้นที่น้อยที่สุดคือพื้นที่ห้องครัว ครัวเป็นที่ว่างหนึ่งที่มีการใช้สอยอย่างเข้มข้นตามเทศกาลในช่วงชีวิตของมลายู ครัวจึงต้องการพื้นที่ที่มีความกว้างขวางและคล่องตัวสูง เพราะในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมักมีการจัดเลี้ยงตามเทศกาลในชีวิตต่างๆ เช่นงานทำบุญต่างๆ งานเมาลิด งานแต่งงาน หรือแม้กระทั่งงานศพ สังเกตได้จากกรณีที่ห้องครัวมักมีทางเข้าออกแยกต่างหากจากเรือน ครัวจึงเป็นทางเข้าออกสำหรับผู้หญิงในกรณีที่มีแขกมาเยี่ยมเรือน เป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงทั้งเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องต่างๆ มารวมตัวช่วยกันทำครัวจนเต็มพื้นที่ในยามที่มีงานเทศกาลต่างๆ ยิ่งยามเทศกาลแห่งชีวิตที่มีความเข้มข้นทางศาสนาพิธีผู้หญิงจะมักเก็บตัวอย่างมิดชิด และการเก็บตัวนั้นก็มักพบว่าอยู่เพียงแต่ในพื้นที่ของครัวเป็นส่วนใหญ่ ระบบปฏิสัมพันธ์ของชายและหญิงในอิสลามผู้หญิงกับผู้ชายนั้นมีความเท่าเทียมกันแต่แตกต่างกันตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษดังโองการจากอัลกุรอาน

“...นางทั้งหลายคืออาภรณ์แห่งพวกเจ้าและเจ้าทั้งหลายคืออาภรณ์แห่งนาง...” (2 :187)

อิสลามจึงมีการแบ่งแยกพื้นที่หรือทำให้พื้นที่มีระยะห่างระหว่างชายกับหญิงนั้น เพื่อเป็นการป้องกันชายหญิงที่มีสิทธิที่จะแต่งงานกันได้ด้วยกันตามลำพัง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมิได้หมายความว่าผู้ชายไม่สามารถเข้าไปยังที่ว่างเหล่านี้ได้โดยเฉพาะผู้ชายที่เป็นญาติพี่น้องที่สนิทสนม หรือญาติพี่น้องที่มีสายเลือดที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ก็จะเข้าถึงพื้นที่นี้ได้ง่ายกว่าบุคคลอื่นๆ

“ ... ในสังคมวัฒนธรรม ชีวิตผู้คน ความเชื่อ ความสัมพันธ์สังคม ระบบระเบียบแบบแผน ธรรมเนียมประเพณี มีปรากฏประสานเป็นหนึ่งเดียว ในสังคมแบบนี้ที่เข้มแข็ง เราจะเห็นความสมานฉันท์ การมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้คน จะฉายแสงชัดเจน ดังเช่นสังคมวัฒนธรรมของพี่น้องชาวมุสลิม ...”²⁹

ที่ว่างที่เป็นทางการหรือศาสนาพิธีจึงมักปรากฏผู้ชายเป็นผู้ครองพื้นที่เสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่ว่างที่ไม่เป็นทางศาสนาพิธีจึงมักเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงครอบครอง โดยเฉพาะครัวแล้วนับเป็นที่ว่างแห่งการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจอย่างสมานฉันท์โดยเฉพาะระหว่างผู้หญิงและเพื่อนบ้านในชุมชนด้วยกันอย่างชัดเจน ครัวจึงเป็นที่ที่มีการใช้สอยที่ว่างที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต ที่มีการปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้นในเทศกาลแห่งชีวิต ความสำคัญนี้จึงทำให้เห็นว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงกับผู้หญิงสามารถเกิดขึ้นได้โดยผ่านที่ว่างของครัวในเทศกาลงานชีวิตต่างๆ และสามารถร้อยรัดสานให้ความเป็นชุมชนได้ดำรงอยู่สืบไป ที่แม้อุสมานถือว่า

²⁸ เขต รัตนจรณะ, เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 81.

²⁹ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า160.

มีคุณค่าต่อชุมชนเพียงน้อยนิดแต่ที่จริงกลับปรากฏคุณค่าอย่างใหญ่หลวงต่อชุมชน ครัวจึงนับเป็นการอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ ของผู้หญิงชาวมลายู

รูปที่ 5-13 , 5-14 ที่ว่างของห้องครัวที่สามารถรองรับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงที่เป็นเพื่อนบ้านและญาติมิตร

5.1.2 ลานบ้าน ลานทราย

“...แถวนี้เมื่อก่อนไม่ค่อยมีใครมา เพราะห่างไกลจากหมู่บ้าน มีบ้านอยู่ไม่กี่หลัง มันเป็นส่วนมะพร้าวพื้นเป็นทรายสีขาวไม่ใช่สีดำอย่างนี้...”³⁰

“...สงสารเขา ถ้าหากกันรั้ว เขาจะต้องออกมาออกไปไกล ที่จริงเป็นที่ดินของเรา เราจะกันรั้วก็ได้ แต่ไม่ทำเพราะสงสารเขา คิดว่าเป็นการทำบุญได้บุญด้วย...”³¹

หากที่ว่างในเรือนที่มีความหลากหลายที่สุดคือโถงแล้ว ที่ว่างภายนอกเรือนที่ต่อเนื่องกับเรือนสามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเอนกประสงค์และหลากหลายก็คือลานบ้าน ลานบ้านจึงเป็นสภาพแวดล้อมโดยรอบของเรือนที่ปัจจุบันแทบจะขาดหายไปจากเรือนของชาวมลายู ลานบ้านจึงเป็นที่ว่างที่สามารถสอดประสานเข้ากับเรือนหรือบรรยากาศโดยรอบของเรือน ลานบ้านของแบบแซในขณะที่ทำหน้าที่เป็นทาง ที่ใช้เดินผ่านไปมา ลานบ้านยังเป็นเสมือนท่าของเรือนที่ผู้คนได้มาเยือนหรือแวะพักทักทาย เปิดโอกาสให้สานเหตุการณ์กิจกรรมแห่งชีวิตได้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายและซ้อนทับ ซับซ้อนกันในแต่ละวัน ลานบ้านจึงทำหน้าที่เสมือนดังพื้นที่ชานของเรือน เป็นพื้นที่เฝ้ารอเทศกาลแห่งชีวิตได้ปรากฏขึ้นต่างๆ เป็นพื้นที่เปลี่ยนผ่านก่อนที่จะขึ้นเรือนทำให้เรือนมีบรรยากาศที่มีเสน่ห์ ในอาณาบริเวณลานบ้านในอดีตนั้นเคยเป็นลานทรายขาวมาก่อนและเป็นสวนที่เขียวสงบเพราะห่างไกลจากหมู่บ้าน ปัจจุบันถูกใช้เป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ชีวิตต่างๆ เช่นท่อซีเมนต์ กระจก ที่เก็บของ ที่วางแคร่ไม้ กองทราย ราวแขวนนก เสาชักนก บ่อน้ำ แหะลข และเป็นพื้นที่ปลูกต้นไม้เช่นต้นมะม่วง มะยม มะหวด ชมพู เป็นที่วางตำแหน่งของบันไดทางขึ้นเรือนพร้อมบ่อน้ำล้างทำเป็นพื้นที่นั่งฟังนกระชั้นเสียงกันและเป็นทางสัญจรผ่านไปมาระหว่าง เพื่อนบ้านที่อยู่หลังบ้านกับเส้นทางสัญจรออกนอกหมู่บ้าน ที่ว่างของลานบ้านทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์

³⁰ สัมภาษณ์, แวอาแซ มะรอแม, 19 พฤศจิกายน 2552.

³¹ เรื่องเดียวกัน..

ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ จนเกิดเป็นความหมายของการอาศัยอยู่ในที่ว่างดังต่อไปนี้ ลานแห่งการเฝ้ารอ ประสบพบ ลานแห่งสุนทรีย์สัมผัส ลานแห่งการปรากฏของชาน

(1) ลานแห่งการเฝ้ารอ ประสบพบ

“...สถาปัตยกรรมแห่งถิ่นจักสะทอนภาพของ ท้อง+ถิ่น ในครัว+เรือน ของ การกิน+อยู่ การตั้งถิ่น+ฐาน โลกแห่งชีวิตที่ถูกสร้างขึ้นมาจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ของชีวิตมนุษย์ เพื่อการปฏิสัมพันธ์กัน...”³²

ลานทรายที่อยู่หน้าระเบียงไม้ของเรือน มีรั้วไม้ของต้นมะม่วง ชมพู ชายคาและรั้วไม้ได้ช่วยให้พื้นที่ที่อยู่บริเวณนี้มีความร่มรื่น มีแคร่ไม้ไผ่วางใต้ต้นมะม่วงสามารถนั่งพบปะพูดคุย มีเส้นทางให้ผู้คนได้เดินผ่าน มีบ่อน้ำให้อาบหรือล้างตัว มีเสียงนกต่างๆ เช่นนกกรงหัวจุก นกขมิ้น นกเขาขาวจำนวนมากคอยร้องขับกล่อมห่มบรรเลงให้พื้นที่ ซึ่งเป็นการรับรู้ที่ว่างผ่านเสียงในระดับเสียงที่แตกต่างกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชนิดที่ตั้งกังวานก้องกระจายออกไปจากลาน เกิดมิติความสุนทรีย์ในการรับรู้ทำให้เกิดบรรยากาศที่มีมิติทางสุนทรีย์สัมผัสสูง ลานบ้านจึงเสมือนเป็นที่ว่างที่เหมือนไม่มีอะไรหรือหรือความที่เป็นที่ว่างที่ไม่สมบูรณ์นั้น แต่แท้ที่จริงแล้วที่ว่างของลานได้ซ่อนปรากฏการณ์ที่รอคอยการปรากฏของชีวิตต่างๆ ได้มาปรากฏ ณ ที่นี้ ตามเทศกาลแห่งชีวิตเพื่อเติมเต็มแห่งความไม่สมบูรณ์นั้น การดำเนินชีวิตในแบบวัฒนธรรมของความช้า ทำให้กิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลานบ้านหรือระหว่างอยู่ในลานบ้าน จึงเอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้นในแบบวัฒนธรรมของความใกล้ ลานบ้านจึงเป็นที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวของมันขึ้นของการดำเนินชีวิตประจำวันที่ตั้งต่างๆ เหล่านี้ได้ร่วมกันสร้างสรรค์องค์รวมแห่งภูมิสถาน ที่เอื้อให้ชีวิตได้ “take place” ตามวิถีชีวิตของชาวมลายู ลานทั่วๆ ไปในหมู่บ้านจึงไม่สามารถที่จะมีคุณภาพของลานได้เหมือนกับกรณีศึกษา

ในช่วงเทศกาลชีวิตยังเป็นที่ยอมรับกันทำกิจกรรมร่วมกัน พักผ่อนหย่อนใจหรือจัดเลี้ยง ในเมื่อลานเป็นทั้ง “ที่” รองรับกิจกรรมชีวิตและเป็นทั้ง “ทาง” เชื่อมต่อระหว่างเพื่อนบ้าน ลานจึงมีปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชีวิตและเพื่อนบ้านแวดล้อม และมีความสำคัญของการอาศัยอยู่ภายนอกเรือนที่มีมิติการอาศัยอยู่หรือการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว ที่กว้างไกลออกไปจากเรือน ทำให้ลานเป็นส่วนหนึ่งของเรือนและเรือนเป็นส่วนหนึ่งของลาน โดยมีกิจกรรมหรือเหตุการณ์แห่งชีวิตลานจึงเป็นตัวเชื่อมประสานให้ที่ว่างแห่งเหตุการณ์ต่างๆ ได้เกิดขึ้นอย่างไม่ซ้ำในแต่ละช่วงเวลา เสมือนดังเป็นพื้นที่จัดแสดงของเทศกาลแห่งชีวิตที่ชวนให้น่าสนใจรอคอยและน่าติดตาม

“...ในปัจจุบัน มนุษย์กำลังสูญเสียคุณค่าแห่งชีวิต... กำลังสูญเสียความรู้สึกที่เป็นหนึ่งเดียวกันกับโลกรอบตัวเขา ด้วยทำอะไรไม่ได้ก้าวร้าว มือไม่ได้สลักเสลา ความเป็นบุคคลของตนลงไปให้แนบแน่นกลมเกลียวไปกับโลกได้ดังเก่าก่อน...”³³

³² ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวีลดี, หน้า 260.

³³ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับปนาทแห่งความสงบ, หน้า 28.

ลานบ้านจึงเป็นพื้นที่แวดล้อม หรือที่ว่างที่มีความ “ไม่สมบูรณ์” เพราะความที่ทุกๆ สรรพสิ่งที่อยู่ในขณะที่เฝ้ารอให้เหตุการณ์ต่างๆ มนุษย์และโลกแวดล้อมได้มาประสบพบเจอ หรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในเวลาที่เหมาะสมอย่างลงตัวจนสามารถเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน ในการที่จะประสานรวมเป็นหนึ่งเดียวกันย่อมต้องการมิติทางกาลและเทศะที่ประจวบเหมาะและลงตัว และแล้วที่ว่างของลานบ้านก็พร้อมที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับโลกแวดล้อมนับเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์* ที่เฝ้าเรียกหาเล็กๆ อยู่ในใจถึงการดำรงอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ซึ่งนับเป็นธรรมชาติดั้งเดิมของจิตมนุษย์มาช้านาน ลานบ้านจึงเป็นที่ว่างของการเฝ้ารอประสบการณ์การปรากฏของชานที่ว่างแห่งชีวิต

รูปที่ 5-15 , 5-16 ที่ว่างของลานที่สามารถรองรับเทศกาลแห่งชีวิตตามช่วงเวลาต่างๆ

(2) ลานแห่งสุนทรียะสัมผัส

“...ความสด ความอิม + อุดม แห่งปรากฏการณ์ที่สัมผัสเพื่อนก้องกังวานขึ้นนั้นเป็นเสมือน ‘ประตู’ เปิดให้เราเข้าไปสู่มิติอันลึกล้ำของจักรวาล มิติในปรากฏการณ์ ‘roundness’ ลึกล้ำมหาศาลกว่า มิติที่ 3 มิติที่ 4 ที่เรา ธรรมดา รู้จัก เป็นมิติมหัศจรรย์ที่มีอำนาจหรือที่มีอิทธิพลที่สามารถ ‘ปลุก’ วิญญาณของมนุษย์ให้ตื่นขึ้นอันเป็นพลังแห่งกำเนิดชีวิต...”³⁴

ความร่มรื่นและเสียงนกชนิดต่างๆ เกือบร้อยตัวที่อยู่รายรอบลาน โดยเฉพาะที่ต้นชมพู่มะนาวเป็นศูนย์กลางของเสียงที่ส่งเสียงขับกล่อมห่มบรรเลงให้อาณาบริเวณนี้มีมิติทางสุนทรียะทางเสียงที่กระจายออกไปโดยรอบ เป็นที่นั่งทานน้ำชาบนแคร่ใต้ต้นมะม่วง เป็นที่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในที่ว่างของลาน การที่มีนกหลากหลายชนิดรอบๆ ลานนั้นแสดงถึงความนิยมชมชอบในเรื่องของสุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมาลาญ และลานก็เป็นจุดเข้มที่สุดแห่งหนึ่งของเรือนที่ไม่เคยได้เจียบสงบ (ยกเว้นเวลากลางคืน) ไปจากที่ว่างของลาน นับเป็นความพิเศษที่โดดเด่นของกรณีศึกษา ที่ว่างของลานจึงพาตัวเราเข้าไปสัมผัสยังปริมาตรแห่งเสียงนั้นเสมือนได้ถูกปลุกสัมผัสหรือถูกห่มด้วยเสียงให้ตื่นขึ้นหรือให้มีชีวิตชีวขึ้นท่ามกลางที่ว่างของลาน ความสำคัญของการมีสุนทรียะสัมผัสและการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นของคนกับโลกอันพิเศษนั้น สามารถสร้างความสดใหม่ให้กับ

* คุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ดู ZEVI, BRUNO, *The Modern Language of Architecture*, (New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1981) ประกอบ

³⁴ ทัพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรมกับปณพแห่งความสด*, หน้า 97.

การอาศัยอยู่ในโลกได้ ประสบการณ์ในการสัมผัสสุนทรียะอันอุ่มอวมที่เปิดออกให้เรารับรู้ถึงความมีอยู่ของสรรพสิ่งนั้น จึงไม่จำเป็นจะต้องเห็นเป็นรูปร่างปรากฏทางกายภาพเพียงอย่างเดียว เพราะความมีอยู่ที่ลึกล้ำของสรรพสิ่งนั้นมักจะซ่อนอยู่จากสายตาของเราเสมอ

“...มนุษย์เราใช้ ‘ตา’ วัตถุของสรรพสิ่งมากกว่าประสาทรับรู้อื่นใด เมื่อมองไม่เห็น ก็มักคิดไปว่ามีอยู่... เมื่อใดเราใช้ทั้งหู จมูก ลิ้น กายและใจ ‘จับความมีอยู่’ ของสรรพสิ่ง โลกของเราคงกว้างขวางขึ้น มีพรมแดนเหมือนไม่มีที่สิ้นสุดขึ้น และ ‘ทรัพยากร’ ของเราคงมี ‘บ่อกำเนิด’ ที่กว้างขวาง... สุดคณานับ ...”³⁵

สุนทรียะสัมผัสทางเสียงจึงปลุกให้ที่ว่างธรรมดาสามัญไหลปรากฏขึ้นปลุกความรู้สึกให้ได้รับรู้ถึงการมีอยู่ ทำให้โลกได้ตื่นขึ้นเป็นเสมือน “สะพานแห่งเสียง” ที่สามารถเชื่อมเราเข้าไปสู่การเปลี่ยนผ่านไปสู่โลกธรรมชาติที่ว่างของลานและสุนทรียะสัมผัสจึงสามารถทำให้เราเป็นหนึ่งเดียว กันกับโลก ลานจึงได้สานองค์รวมแห่งภูมิสถานของถิ่นนั้นๆ ให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก ความเป็นหนึ่งเดียวนี้นี้จะนำ มาซึ่งความสุขอันเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งของชีวิต ที่ว่างของลานจึงนำมาซึ่งสุนทรียะสัมผัสที่แนบแน่นกับโลกอันเกิดจากที่ว่างของลานแห่งสุนทรียะสัมผัสนั้นได้เป็นสะพานที่สานโลกให้เข้ามาอยู่ใกล้ ลานจึงเป็นที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัสของชาวมลายู

รูปที่ 5-17, 5-18 บรรยากาศ ของที่ว่างภายในลานทั้งมองจากข้างหน้าเข้าไปและมองจากข้างหลังออกมา

(3) ลานแห่งการปรากฏของชาน

“...ในยามค่ำคืน ชานเรือจะกลายเป็นสถานที่ที่ ‘เฮือ+ หนูนก้ำเน็ด’ หรือ ‘อุปถัมภ์’ ให้เราได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ กับดินและฟ้าได้ จินตนาการของเรามีโอกาสถือกำเนิดหรือบรรเจิดขึ้นได้ที่นี่ ... เราสามารถยืนคุยกับสรวงสวรรค์ได้ที่นี่ ...ชานเรือนนับได้ว่าเป็น ‘สะพานแห่งดิน - ฟ้า’ ทอดให้ใจเราข้ามจากที่นี่ไปสู่ดินแดนอันไกลโพ้น ...และแล้วความปิติก็เกิดกับจิตขึ้นอย่างระวิบวิบ...”³⁶

ต้นมะม่วงใหญ่ทำให้เกิดร่มเงาแก่รอบๆ บริเวณลาน พื้นที่ใต้ต้นมะม่วงมักถูกใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนฟังเสียงนก นิ่งทำกรนง พบปะพูดคุยทักทายเพื่อนบ้านที่ผ่านไปมา นั่งทานน้ำชาหรือแม่กระทิงใช้สำหรับนอนเป็นบาง

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

ครั้ง ในเทศกาลงานชีวิตเช่นงานแต่งงาน งานทำบุญต่างๆ จัดเลี้ยงงานศพหรือเป็นที่ว่างที่ใช้แจกจ่ายเนื้อจาก การกุรบาน ปรากฏการณ์ของที่ว่างได้ต้นมะม่วงจะถูกใช้เป็นพื้นที่เฉพาะกิจสำหรับรองรับเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ โดยปรกติถูกใช้เป็นพื้นที่ค่อนข้างเป็นส่วนตัวของแอมะในการทำกิจกรรมต่างๆ และด้วยความที่ลานเป็นที่ว่าง แห่งการเฝ้ารอประสบพบกับเหตุการณ์ต่างๆ ลานจึงเป็นที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์ และการประดิษฐ์ฐาน **เฉพาะตัวขึ้น** เพราะความไม่สมบูรณ์นั่นเองจะสามารถทำให้รองรับกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างหลากหลายมิติ ด้วย บรรยากาศแวดล้อมและตำแหน่งของลาน (ที่ส่วนหนึ่งเป็นทางสัญจร) ที่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมแห่งชีวิตที่ ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องเพื่อนบ้านต่างๆ มาทำกิจกรรมด้วย กัน จึงทำให้เกิดความ สัมผัสความสามัคคีในชุมชนโดยผ่านเทศกาลงานชีวิตที่ทำให้ชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่ว่างของลาน จึงสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างเอนกประสงค์ ลานจึงเป็นการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ขยายขอบเขตแห่งการ ครอบครองพื้นที่ จากภายในไปสู่ภายนอกเรือน ทำให้เห็นว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สามารถเกิดขึ้นได้โดยผ่านเทศกาลงานชีวิตต่างๆ ลานจึงเปรียบเสมือนขนานของเรือน การปรากฏของลานจึง เสมือนเป็นการปรากฏของ **ชุมชนที่ว่างแห่งชีวิต** ไปด้วย

“...รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมาตุลักษ์ชน อยู่ในรูปแบบโครงข่ายโยงใยของชีวิต ที่พึ่งพา อาศัยกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผูกสัมพันธ์กันดังพี่น้องเรียกขานกันสนิทสนม เรียกพี่ ป้า น้า อา ย่า ยาย และ ชีวิตต่างๆในสังคมแบบนี้ก็ ‘ไหล’ ไปตามวิถีแห่งธรรมชาติ ดำเนินสืบเนื่อง ซ้อนทับ ทับถม ความอุดมของวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น ถักทอขึ้นเป็นองค์กรที่มั่นคงแข็งแรง ยั่งยืน...”³⁷

กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในที่ว่างของลานจึงเปรียบเสมือนเกิดขึ้นบนขนานของเรือน และการปรากฏของ กิจกรรมก็ทำให้ความเป็นชานนั้นปรากฏขึ้นด้วยพร้อมๆ กัน ที่ว่างของลานจึงสามารถก่อให้เกิดกิจกรรมแห่งชีวิต ลานจึงเป็นพื้นที่แห่งการปฏิสัมพันธ์ของชีวิตให้ได้มีโอกาสก่อร่างและเติบโตขึ้นอย่างหลากหลายร้อยรัดผสมผสาน ความเป็นชุมชนได้อย่างแนบแน่น

รูปที่ 5-19 แสดงบรรยากาศภายในลานใต้ต้นมะม่วง

5-20 แสดงการช่วยเหลือของเพื่อนบ้านยามมีเทศกาลแห่งชีวิต

³⁷ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, หน้า159.

5.1.3 ร้านน้ำชาเปาะเฮง

ที่ว่างในการอาศัยอยู่ที่อยู่นอกเรือนของชาวมลายุ ที่มีการใช้สอยที่หลากหลายและมีมิติสุนทรีย์สูงแห่งหนึ่งก็คือร้านน้ำชา ร้านน้ำชาเปาะเฮงเป็นร้านน้ำชาที่อยู่ด้านหน้าของพื้นที่บริเวณบ้านแบแซ ที่อยู่ในขอบเขตของการอาศัยอยู่ของกรณีศึกษา ร้านน้ำชาเป็นพื้นที่การใช้สอยที่หลากหลายมากที่สุดในบรรดาที่ว่างทางสาธารณะที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในแต่ละวันชาวบ้านใช้ร้านน้ำชาเป็นที่ทานอาหาร ดื่มน้ำชา นัดพบเพื่อเริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ เช่นนัดจะไปกินเลี้ยงหรือก่อนไปทำละหมาดที่สุเหร่าก็แวะมาที่ร้านน้ำชาสักกระยะหนึ่ง เมื่อได้เวลาละหมาดจึงเดินไปละหมาด ก่อนไปฟังบรรยายธรรมที่มีผู้ยึดหรือเซะคนที่ไม่มียานพาหนะก็ได้อาศัยเพื่อน ๆ ร่วมโดยสารไปด้วย เป็นที่นั่งพักผ่อนพบปะพูดคุย ฟังเสียงนก โยงนกแข่งนกกรง หัวจุก รับแซก ดูโทรทัศน์ เล่นหมากรูก แลกเปลี่ยนข่าวสาร พื้นที่หาเสียง แจ้งข่าวสารทางราชการ ในเทศกาลชีวิตที่ว่างริมร้านน้ำชายังถูกใช้เตรียมทำการกุรบาน ที่เกิดขึ้นบริเวณลานด้านข้างของร้านน้ำชา

ที่ว่างของร้านน้ำชาจึงมีการใช้สอยที่หลากหลายทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ตามวัฒนธรรมมลายู จนเกิดเป็นความหมายของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ในที่ว่างดังต่อไปนี้ ร้านน้ำชาแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัส ลานกุรบานปริมนทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

(1) ร้านน้ำชา การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัส

“...กลิ่นที่ติดใจจะบันทึกแบบแน่นอน ลึกอยู่ในใจได้นานแสนนาน เมื่อเวลาผ่านไป กลิ่นที่เคยได้สัมผัสมาก่อน กลับ มาปลุกความทรงจำของเราให้ตื่นขึ้น ยังให้ใจเกิดปิติขึ้นมาอย่างประหลาด... ดังเช่นกลิ่นทะเล กลิ่นดอกไม้ กลิ่นอาหาร ที่เคยประสบสัมผัสมาเมื่อครั้งเยาว์วัย ...กลิ่นบางกลิ่นกับคนบางคนมี ‘อำนาจ’ เปิดให้จิตเกิดปิติสุขขึ้นได้นับคุณค่าหาประมาณไม่ได้ สำหรับโลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่ปิติจิตหาโอกาสหาเวลาได้ยากเหลือเกิน...”³⁸

ร้านน้ำชาเปาะเฮง (แบเฮง) เป็นร้านน้ำชาประจำหมู่บ้านฝั่งตะวันตก ที่เป็นจุดสัมผัสผู้คนมาใช้บริการมากที่สุดแห่งหนึ่งทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ผู้คนนิยมนั่งพูดคุยเรื่องราวต่างๆ เช่นการทำมาหากิน เรื่องนก แลกเปลี่ยนหรือแจ้งข่าวสารต่างๆ ถามหาผู้คนที่อยากพบเจอ เล่นหมากรูก ทำกรนงกระทั่งใช้เป็นพื้นที่รับแขก มีการปฏิสัมพันธ์ในโต๊ะเดียวกันหรือข้ามโต๊ะไปมา โดยเฉพาะช่วงที่เซียร์มวยตู้จะตั้งเป็นพิเศษซึ่งถือเป็นเรื่องปกติทั่วไป มีเสียงพูดคุยอยู่ตลอดเวลากระทั่งถึงเวลาละหมาดการปฏิสัมพันธ์ต่างๆ จึงหยุดชั่วคราวต่างคนต่างไปละหมาด เมื่อกลับมารการปฏิสัมพันธ์จึงเริ่มต้นอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเช้าและช่วงเย็นหรือวันหยุดเช่นวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ผู้คนจะหนาตาเป็นพิเศษ ในสถานที่อื่นอาจไม่สามารถปฏิสัมพันธ์ได้อย่างออกรสเท่ากับร้านน้ำชาได้อีก สุนทรีย์ต่างๆ เช่นกลิ่นรสจากการดื่มน้ำชา กลิ่นจากการสูบใบจากยาเส้น เสียงจากผู้คน นกและโทรทัศน์ ที่สามารถสัมผัสได้จากการใช้สอยที่ว่างของร้านน้ำชา ร้านน้ำชาจึงสามารถทำให้การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัส และด้วยความที่เป็นที่ว่างสาธารณะมีขนาดไม่ใหญ่นักและทั้งยังเป็นจุดเข้มของชุมชน ที่มีบรรยากาศแบบพื้นบ้านและเป็นกันเอง การรับรู้ที่ว่างผ่านรูปสลักเสียงสัมผัสนั้นจึงทำให้การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัสเกิดขึ้นได้

³⁸ ทัพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับบทบาทแห่งความสัจ, หน้า 9.

ร้านน้ำชา นับเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนของชาวมลายูอย่างแท้จริง เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและวัฒนธรรมและไม่มีความเป็นส่วนตัวในร้านน้ำชา ร้านน้ำชาจึงเป็นที่ว่างของกรปรากฎถึงพร้อมของมิติสุนทรียะสัมผัส เป็นศูนย์รวมแห่งความเข้มข้นของผู้คนและนกรงหัวจุก ดังนั้นร้านน้ำชา จึงเป็น “ หัวใจ ” แห่งการปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญมากของหมู่บ้านที่มีการปฏิสัมพันธ์อยู่แทบจะตลอดเวลา ด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่กล่าวมาร้านน้ำชาจึงเป็นที่ว่างแห่งการปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้นอย่างสนุกสนานมากที่สุดของหมู่บ้าน ซึ่งมิติสุนทรียะสัมผัสที่ปรากฏถึงพร้อมนั้นกลับไม่ปรากฏในที่ว่างอื่นๆ ที่เป็นที่ว่างทางสาธารณะในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่ามิติสุนทรียะสัมผัสนั้นอยู่ควบคู่กับร้านน้ำชา ที่เป็นตัวแทนของที่ว่างแห่งการพักผ่อนของชาวมลายู นับเป็นความโดดเด่นของกรณีศึกษา

รูปที่ 5-21 , 5-22 แสดงบรรยากาศของ space ภายในร้านน้ำชาที่มีการปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้นพร้อมๆ กับมิติทางสุนทรียะสัมผัส

(2) ลานกรูบาน ปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

การปฏิสัมพันธ์ในที่ว่างของมุสลิมนั้นจะคำนึงถึงเรื่องของศาสนา รวมถึงการสอดคล้องกับศาสนกิจเป็นอันดับแรกๆ เมื่อชาวมลายูใช้ที่ว่างนั้นๆ เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ด้วยการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมแวดล้อม จึงเกิดการปรากฏของการแสดงออกของเทศกาลแห่งชีวิตที่สะท้อนตัวตนออกมา โดยการปรากฏขึ้นพร้อมกันในพื้นที่และเวลาเดียวกัน ปรากฏการณ์ในวันฮารีรายอฮัจญ์นี้จึงมีความสำคัญที่ไปปรากฏภายนอกมัสยิด เพราะความสำคัญอยู่ที่การกรูบานที่เกิดขึ้นทั่วภายในหมู่บ้าน การกรูบานสามารถเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ภายในหมู่บ้านที่สามารถทำการกรูบานแต่โดยส่วนใหญ่มักเลือกใกล้ๆ กับบ้านเพื่อทำการกรูบาน หรือมีที่ว่างใต้ต้นไม้ใหญ่หรือลานที่กว้างพอที่จะทำการคล้องเชือกและล้มวัวได้ลานกรูบานจึงต้องมีที่ว่างโดยรอบพอสมควร

เริ่มที่ตั้งจิตเจตนา (นียะห์) แล้วอนุญาตให้ผู้อื่นทำการเชือดแทนก่อนที่จะทำการล้มวัวจึง การเชือดเพื่อพลีชีวิตแทนเราให้กับพระเจ้าดังจิตวิญญาณดั้งเดิมอันศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาตั้งแต่เกาก่อน ดังนั้นเลือดกระดูกหรือชิ้นส่วนใดๆ ของวัวที่ไม่สามารถทานได้ต้องได้รับการจัดเก็บอย่างเรียบร้อย ไม่ทิ้งให้เป็นอาหารของสัตว์อื่นๆ เพื่อเป็นเกียรติแห่งการพลีชีพนี้ การกรูบานโดยเลือกที่ว่างของลานริมร้านน้ำชาเปาะเฮงที่บริเวณใต้ต้นมะหาด (กำขำ) นั้นนับเป็นปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกทำให้ปรากฏโดยผ่านศาสนพิธีที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงกับพื้นที่ทางโลกชั่วขณะแต่เป็นชั่วขณะแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธี ยิ่งเมื่อใกล้ถึงเวลาผู้คนยิ่งเข้ามาล้อมมากขึ้นจนเกิดการปิดล้อมก็ทำให้เกิดขอบเขตที่ครอบคลุมถึงร้านน้ำชา ความเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนพิธีก็ยิ่งเข้มข้นขึ้นตามการปิดล้อม ทำให้ร้านน้ำชาที่โดยปกติแล้วเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนหย่อนใจหรือพื้นที่ทางโลก

(ดุนยา) เท่านั้นไม่ปรากฏว่าพื้นที่ร้านน้ำชาสามารถถูกผนวกรวมกับพื้นที่ว่าง เพื่อการประกอบศาสนพิธีได้ ปรากฏการณ์นี้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าที่ว่างของร้านน้ำชาสามารถหล่อหลอมรวมกันกับพื้นที่ทางศาสนาได้ โดยมีที่ว่างของลาน (ทางสัญจร) ที่เชื่อมประสาน ผ่านศาสนพิธีคือการกุรบานในวันฮารีรายอฮัจญ์ได้ทั้งที่มีมิติทางโลก ยังคงดำรงอยู่ แต่มิติทางศาสนากลับปรากฏขึ้นพร้อมๆ กันใกล้ๆ กันในที่ว่างเดียวกันแสดงถึงความเป็นที่ว่างทางศาสนานั้น สามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่สาธารณะ ซ้อนทับลงไปชั่วคราวพร้อมๆ กันกับที่ว่างทางโลก (ร้านน้ำชา) เสมือนมีอาณาบริเวณของกันและกันแต่มิติทางศาสนามีความเป็นพิธีการมากกว่า เกิดเป็นมิติที่โดดเด่นและน่าสนใจอย่างยิ่ง เมื่อการใช้พื้นที่ทางศาสนาเสร็จก็คืนพื้นที่กลับคืนให้กับลาน พื้นที่บริเวณริมร้านน้ำชาดั้งเดิมลานจึงนำมาซึ่งที่ว่างที่เป็นปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์จากพิธีการกุรบานให้มาปรากฏบนที่ว่างของลานแบบชั่วคราวตามเทศกาลแห่งชีวิตของชาวมลายู

รูปที่ 5-23 , 5-24 , 5-25 แสดงบรรยากาศภายในลานที่ทำการกุรบาน ภายใต้การร่วมแรงร่วมใจของผู้คนในชุมชน

5.1.4 บาลาเซาะห์และมัสยิด

บาลาเซาะห์และมัสยิดมีความหมายว่าเป็นบ้านของพระองค์อัลลอฮ์ ที่ได้เชิญบรรดาผู้ศรัทธา ให้มาสู่บ้านของพระองค์ด้วยการละหมาด* การละหมาดเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องปฏิบัติเริ่มตั้งแต่บรรลุนิติภาวะไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต วันละ 5 เวลา พื้นที่มัสยิดต้องสามารถรองรับผู้คนได้อย่างน้อยจำนวน 40 คน บาลาเซาะห์และมัสยิดเป็นสถาบันที่ใช้สำหรับพิธีทางศาสนาเช่นการละหมาด การนิกาย์ จัดงานเมาละโละ การอาบน้ำศพ การละหมาดศพ สำหรับทางด้านการศึกษาเช่นการศึกษาศาสนา การฟังบรรยายธรรม การเรียนอัลกุรอาน สำหรับทางด้านการบริการเช่นการจัดเลี้ยงทำบุญ การประชุม สัมมนา การตัดสินคดี การหุงหาอาหาร แม้ว่าบาลาเซาะห์ส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่ามัสยิด โครงสร้างอาจจะเป็นไม้หรือปูนก็ได้ (บาลาเซาะห์เก่าๆ ส่วนมากโครงสร้างจะเป็นไม้) และหน้าที่ใช้สอยจริงๆ คือเป็นสถานที่ละหมาดสำหรับผู้ที่ไม่มีความสามารถที่จะไปยังมัสยิดได้เพราะมัสยิดอยู่ห่างจากบ้านมากจึงทำให้เกิดบาลาเซาะห์ขึ้นมารองรับกิจกรรม

* เมื่อถึงเวลาละหมาด สามารถทำการละหมาดที่ใดก็ได้บนหน้าแผ่นดินของพระองค์และภายใต้ฟากฟ้าของพระองค์ สามารถละหมาดได้ที่บ้าน ที่ทำงาน บาลาเซาะห์หรือมัสยิด ฯลฯ เพียงขอให้มีความสะอาดเท่านั้น แต่การละหมาดที่ดีที่สุดคือการละหมาดที่มัสยิด เพราะการละหมาดร่วมกันจะมีผลบุญมากกว่าละหมาดคนเดียว

ดังกล่าว แต่การใช้งานส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันมากนักกับมัสยิด ในหมู่บ้านหนึ่งอาจมีบิลาซาเซาะห์หลายหลัง หรือส่วนใหญ่จะมีมัสยิดเพียงหลังเดียวและหากมีที่ชนะของการปฏิบัติศาสนกิจที่ไม่เหมือนกันหรือแตกต่างกันก็อาจมีบิลาซาเซาะห์แยกออกไปต่างหาก แต่การใช้งานก็ยังคงเหมือนเดิมทุกประการ

ที่ว่างของบิลาซาเซาะห์และมัสยิดจะมีการใช้สอยที่หลากหลาย ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ตามพิธีทางศาสนาและวิถีชีวิตวัฒนธรรมมาอยู่ จนเกิดเป็นความหมายของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ในที่ว่างดังนี้ บิลาซาเซาะห์และมัสยิดที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์

(1) บิลาซาเซาะห์และมัสยิด ที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์

“... ความใกล้ชิดที่สุดที่บ่าว มีต่อพระผู้อภิบาลของเขาคือในขณะที่เขา

กำลังกราบ (สujud) ดังนั้นพวกท่านจงวอนขอให้มากเกิด ... ” (มุสลิม)

ในระหว่างทำการละหมาดสายตาคำหนดพุ่งไปเบื้องหน้ารวบรวมจิตสมาธิ เพื่อระลึกและส่งผ่านถึงพระองค์อัลลอฮ์ เสมือนได้อยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระองค์ ในช่วงขณะนั้นมีเพียงผู้ละหมาดกับพระเป็นเจ้าเท่านั้น ทุกขณะจิตจึงมุ่งไปสู่พระองค์ จากทำยีนสงบนิ่งสู่การก้มโค้ง (รุกฎ) จากก้มสู่การก้มกราบ (สujud) ความรู้สึกจะถึงสุดขีดเมื่อทำการสujud* เพราะด้วยใบหน้าที่แนบสนิทกับพื้นต่อหน้าพระองค์นั้นมนุษย์จึงเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน เป็นท่วงท่าที่มนุษย์ได้ยอมศิโรราบอย่างสูงสุดต่อสิ่งที่เขาได้นับถือ พื้นที่และบรรยากาศแห่งความศรัทธาจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการทำละหมาด เมื่อนั้น ที่ว่างแห่งความนอบน้อมยอมจำนนอย่างศิโรราบจึงปรากฏขึ้นเป็นปริณมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์เป็นช่วงแห่งสภาวะการณของความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า โดยไม่ต้องผ่านผู้ใดและสื่อกลางใดๆ สามารถเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาแห่งการละหมาดทุกวัน เมื่อก้าวเท้าย่างเข้าไปในที่ว่างของบิลาซาเซาะห์หรือมัสยิด ที่ว่างจะบ่งบอกให้ต้องสำรวจทั้งกายและใจเพื่อระลึกถึงการดำรงอยู่ของพระองค์ฯ อยู่ตลอดเวลาเสมือนว่าดังเราได้มาอยู่ในบ้านของพระองค์ ณ ที่นั้นตัวเราได้สอดสานสัมพันธ์รวมกันเป็นหนึ่งเดียวขณะที่ทำละหมาด การละหมาดจึงเป็นสะพานที่เชื่อมระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้าโดยอย่างแท้จริง

พื้นที่ทำการละหมาดจึงเป็นพื้นที่ระหว่างมิติปรกติกับมิติที่ใช้เป็นสะพานเชื่อมระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ดังนั้นพื้นที่แห่งนี้จึงมีนัยยะของความศักดิ์สิทธิ์ ขณะการปฏิบัติศาสนกิจนั้นอยู่ด้วย มัสยิดจึงนับเป็นองค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมมุสลิมและเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่จะขาดไม่ได้ของหมู่บ้านมุสลิมและเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางวัฒนธรรม มีความหมายกับชาวมุสลิมเป็นอย่างสูงที่สังขมสืบสายสานสัมพันธ์กับผู้คนจนเกิดเป็นภาพของเมือง ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีความเข้มข้นสูง และหากพิจารณาถึงตำแหน่งแห่งที่ตั้งของมัสยิดในหมู่บ้านต้นหยงลูโลจะพบว่าอยู่ในตำแหน่งที่เป็นใจกลางที่เป็นจุดเข้มของหมู่บ้าน เป็นชุมทางที่เป็นใจกลางหรือมีความเข้มข้นที่เข้าสู่ศูนย์กลางทั้งจากมิติทางกายภาพและจากมิติทางศาสนาและยังเป็นจุดหมายตาที่สำคัญของหมู่บ้านจากหอนาซันที่สูงและโดดเด่นสามารถมองเห็นอย่างชัดเจน บิลาซาเซาะห์และมัสยิดจึงเป็นที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่สานให้มนุษย์ได้เชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าได้เข้ามาอยู่ใกล้

* เป็นท่วงท่าหนึ่งในการละหมาดที่ต้องก้มกราบด้วยฝ่ามือทั้งสอง หน้าผาก ใบหน้า ให้แนบสนิทกับพื้น แสดงออกซึ่งความเคารพอย่างนอบน้อมที่สุด.

ในระหว่างที่เราละหมาดที่มีสยิดทุกๆ แห่งบนหน้าแผ่นดินนี้ทั่วโลกก็จะละหมาดพร้อมๆ กันไปด้วย เป็นความเข้มข้นของแรงที่ทรงพลังอย่างมหาศาลที่สุดพุ่งเข้าสู่ทิศกิบลัต ที่ตั้งของมัสยิดอัลฮะรออม เมืองมักกะฮ์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย เกิดเป็นความรู้สึกภราดรภาพร่วมกันดังพี่น้องทั่วทั้งโลกให้ก้าวข้ามพรมแดนเส้นความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติและสัญชาติของมนุษย์

รูปที่ 5-26 , 5-27 แสดงที่ว่างภายในมัสยิดและมัสยิดระหว่างการละหมาด

5.2 ระบบกาละปฏิสันถาร

ที่ผ่านมาเป็นการวิเคราะห์ประเด็นของระบบเทศะปฏิสันถาร ต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ระบบกาละปฏิสันถาร ซึ่งมีหลากหลายแต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะการปฏิสันถารที่เกิดขึ้นภายในเรือนหรือบริเวณรอบๆ เรือนที่อยู่ในพื้นที่ของกรณีศึกษาที่อยู่ระหว่างทำการศึกษาวิจัยเท่านั้น ส่วนระบบกาละปฏิสันถารอื่นๆ ที่น่าสนใจจะนำเสนอในภาคผนวกต่อไป จะเป็นการสานระบบกาละปฏิสันถารให้เข้ามาอยู่ในระบบของการดำเนินชีวิตที่ประกอบไปด้วยการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่ในเรือนของชาวมลายู ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความหมายที่เกิดขึ้นในที่ว่างหรือพื้นที่แห่งนั้น เพื่อที่จะร่วมสานกับระบบเทศะปฏิสันถารเพื่อนำไปทำการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่ในเรือนของชาวมลายูต่อไปในบทที่ 6 โดยทำการรวบรวมประเด็นของระบบกาละปฏิสันถารดังต่อไปนี้ การละหมาด ประเพณีการแต่งงาน การถือศีลอด ประเพณีวันฮารีรายอ (วันอีด) และ ประเพณีการจัดการศพ (มัยยิต)

5.2.1 การละหมาด สะพานแห่งการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้

“...ความใกล้ชิดที่สุด ที่บ่าวมีต่อพระผู้อภิบาลของเขา คือ ในขณะที่เขากำลังกราบ (สujud) ดังนั้นพวกท่านจงวอนขอให้มากเถิด...” (มุสลิม)

การละหมาดนั้นเป็นบทบัญญัติที่เป็นเสาหลักของอิสลาม ตามหลักการปฏิบัติหนึ่งในห้าประการที่เรียกว่า “ รุกนอิสลาม ” การละหมาดจึงเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของการปฏิบัติศาสนกิจ เราจึงสามารถเห็นถึงสาระสำคัญของการละหมาดต่างๆ ได้จากเทศกาลแห่งชีวิตตนเอง การละหมาดจึงสามารถแสดงถึงกาลเวลาแห่งการย่ำเท้าตามวิญญูะของเวลาเช่นการละหมาดฟัรฎูต้องละหมาดทุกวัน ละหมาดวันศุกร์หนึ่งครั้งในรอบสัปดาห์ ละหมาดตะรอวิห์หนึ่งเดือนรอมฎอนของรอบปี การละหมาดสามารถละหมาดที่ได้ก็ได้ที่สะอาด โดยการเอาน้ำละหมาดแล้วหันหน้าไปในทิศกิบลัต (ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้วนั้น) ดังนั้นการ

ละหมาดวันศุกร์ การละหมาดตะรอวีห์และการละหมาดวันอีดจึงยึดโยงอยู่กับเทศกาลแห่งชีวิต การละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นวัฏฏะในรอบสัปดาห์ที่เวียนมาปรากฏให้เรารู้ได้บ่อยๆ สารระสำคัญของการปรากฏเป็นวัฏฏะแห่งความศรัทธาเพื่อเป็นการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้กับชีวิตมนุษย์ ชาวมลาญจึงใช้การอ้างอิงถึงระบบของกาลเวลาของการละหมาดมากำหนดหมายในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่างๆ เช่นการใช้เวลาหลังจากละหมาดอัศร์ (อยู่ในช่วงเวลาประมาณ 15.30-18.00น.) มาเป็นเวลานัดหมายการทำงานต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการผูกโยงระบบการอ้างอิงเวลาของการละหมาดกับการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจึงสามารถชี้ให้เห็นถึงการสอดสานมิติทางศาสนาเข้ามาสู่มิติของการดำรงชีวิตเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น เสมือนเป็นการสาน **ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์** เข้ามายังระบบของการดำเนินชีวิต หากไม่นับการละหมาดฟรฎูแล้วการละหมาดตะรอวีห์นั้นก็มีกาลเวลาที่แตกต่างจากการละหมาดทั่วไปตรงที่มีการละหมาดต่อเนื่องทุกวันในเดือนรอมฎอน การละหมาดฟรฎูนั้นจึงเป็นหลักการต่อยอดทำซ้ำๆ และบ่อยๆ ให้กายและจิตได้รับรู้ในหนทางของพระผู้เป็นเจ้า ในช่วงเวลาแห่งการดำรงชีวิตในการใช้สอยที่ว่างและอาศัยอยู่เหล่านั้นเพื่อให้สายใยที่ยึดโยงอยู่กับพระผู้เป็นเจ้านั้นได้เข้ามาอยู่ใกล้ สอดสานอยู่ในกิจวัตรประจำวันจนกลายเป็นแบบแผนวิถีทางแห่งอิสลาม ส่วนการละหมาดซุนนะห์นั้นจึงแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจสานให้พระผู้เป็นเจ้าได้เข้ามาอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมมากยิ่งขึ้นจนเกิดเป็นที่ว่างที่เป็นสะพานแห่งการเชื่อมโลกแห่งพระเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ทั้งยังมีมิติของกาลเวลาเข้ามากำหนดการ ละหมาดซุนนะห์ส่วนใหญ่จึงถูกสานจากเทศกาลแห่งชีวิต ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบกาลเวลาของมุสลิม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการละหมาดนั้นได้สานเอาเทศกาลแห่งชีวิตให้เรื่องร้องออกมาภายใต้ที่ว่าง **ที่เป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์** ปริมณฑลของพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความโดดเด่นพิเศษของการละหมาดต่างๆ นั้นมาจากความหมายของเทศกาลแห่งชีวิตนั่นเองก็เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีของการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ยึดโยงอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าอย่างตระหนักรู้ตลอดเวลา

แบบแสส่วนใหญ่มักจะทำละหมาดฟรฎูที่บ้านอันเนื่องจากสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวย แต่ก็พยายามไปในกาลละสำคัญเช่นละหมาดวันศุกร์ ละหมาดตะรอวีห์ ละหมาดวันอีดทั้งสอง ส่วนแบบะนั้นจะทำละหมาดที่สุเหร่ากาบังแทบทุกครั้ง ด้วยการเดินเท้าไปร่วมละหมาดกับผู้คนในชุมชนพร้อมๆ กัน แบบแสจะทำละหมาดที่บริเวณโถงของเรือนและที่ว่างนี้จึงถูกกำหนดให้เป็นที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์ จากการที่ผู้คนในเรือนจะไม่ใช้ที่ว่างเหล่านี้เพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ของชีวิต (ยกเว้นในช่วงเทศกาลแห่งชีวิตอาจมีการใช้ทำกิจกรรมอื่นเช่น การจัดเลี้ยง การละหมาดรวมเพื่อขอพร) โถงเรือนจึงนับเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานในการปฏิบัติศาสนกิจของแบบแส ด้วยการปูผ้าสะอาดสะอาดหลังไปในที่ว่างเสมือนเป็นขอบเขตในการกำหนดพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นได้ปรากฏออกมาจากที่ว่างของโถงเรือน โดยมีมิติแห่งความหมายของพื้น ฝา ฝ้าที่โตขึ้นและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป รองรับปรากฏการณ์ดังกล่าว การใช้ที่ว่างของโถงเรือนจึงสามารถกลายเป็นที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ การละหมาดฟรฎูในที่ว่างของเรือนจึงเป็นการสานมิติทางกายภาพของเรือนให้เข้ามาอยู่ในปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เสมือนเป็นการปรากฏของพระเจ้าในทุกหนแห่ง ที่มีมิติของพระผู้เป็นเจ้าโอบล้อมอยู่ในที่ว่างเหล่านั้น ที่ว่างเหล่านี้จึงซ้อนทับซ้อนและดำรงอยู่แบบชั่วคราว เป็นการซ้อนทับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน นับเป็นการสานมิติของที่ว่างแบบชั่วคราวแต่ย้ำปรากฏซ้ำบ่อยๆ ส่วนแบบะนั้นจะทำการละหมาดฟรฎูที่สุเหร่า โดยมีที่ว่างของสุเหร่าที่มีปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ดำรงอยู่อย่างชัดเจน สารระสำคัญของการละหมาดที่สุเหร่าหรือมัสยิดก็คือช่วงเวลาแห่งการละหมาดร่วมกัน เพราะสุเหร่าหรือมัสยิดนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้มีการดำรงละหมาดรวม (ละหมาดญะมาอะฮ์) ตั้งแต่สอง

คนขึ้นไป ดังนั้นช่วงเวลาแห่งการร่วมละหมาดด้วยกันของผู้คนในชุมชนจึงมีความหมายที่สำคัญอย่างยิ่งของ มัสยิดหรือสุเหร่า กล่าวได้ว่าอิสลามนั้นให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อเวลาของปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน (ญะมาอะฮ์) เพื่อการสรรเสริญถึงพระผู้เป็นเจ้า สุเหร่าหรือมัสยิดจึงเป็นสถานที่แห่งการรองรับช่วงเวลาอันพิเศษดังกล่าว สุเหร่าหรือมัสยิดจึงเป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา เป็นการให้สอยที่ว่างที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต ที่ปรากฏเกิดขึ้นในชุมชน โดยมีทิศกบิลัตเป็นทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง ที่สาวมุสลิมเข้ามาเป็นหนึ่งเดียว

“...และฉัน (อัลลอฮ์) มิได้สร้างวินและมนุษย์เพื่ออื่นใด (โดยไร้จุดหมาย) เว้นแต่ให้

เคารพภักดีฉัน...” (51 : 56)

(1) การละหมาดฟัรฎู ปริมาณแห่งความศักดิ์สิทธิ์

การละหมาดฟัรฎูนั้นถูกกำหนดให้ปฏิบัติในทุกๆ วัน วันละ 5 เวลา ที่ชาวมุสลิมถือปฏิบัติจนกลายเป็น ส่วนหนึ่งของชีวิตที่ถือเป็นเสาหลักแห่งความศรัทธาอย่างแท้จริง

“...พันธะระหว่างเรากับพวกเขาก็คือการละหมาด ถ้าผู้ใดละทิ้งการละหมาดผู้นั้นก็มีใช้ผู้ศรัทธา...” (มุสลิม)

การละหมาดฟัรฎูนั้นต้องทำการละหมาดทุกวันในทุกสภาวะการณไม่เว้นแม้กระทั่งยามเดินทาง ยามเจ็บป่วยหรือ ยามสงคราม แต่ก็มีข้อผ่อนผันในแต่ละสถานการณ์ต่างๆ กันเพื่อให้การละหมาดนั้นสามารถปฏิบัติได้โดยสะดวก ยิ่งขึ้นเช่น การละหมาดย่อรวมสองเวลา (วักตู) เข้าด้วยกันในยามเดินทาง การละหมาดด้วยอิริยาบถที่ สอดคล้องกับยามป่วย ไข้ ฯลฯ ข้อผ่อนผันต่างๆ ดังกล่าวนี้มีไว้เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ละหมาดฟัรฎูจึงเป็นบททดสอบของชาวมุสลิมถึงการยืนยันต่อความจงรักภักดีที่มนุษย์มีต่อพระผู้เป็นเจ้า ที่ใช้ที่ ว่างของโองการเป็นที่ปฏิบัติย้าช้า โองการจึงเป็นการให้สอยที่ว่างที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต ที่สานให้พระเจ้าได้มา ปรากฏในปริมาณแห่งความศักดิ์สิทธิ์ การละหมาดฟัรฎูยังแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือฟัรฎูอันกับฟัรฎู กิฟายะห์ ละหมาดฟัรฎูอันเป็นการละหมาดที่บังคับหรือจำเป็นต้องปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติต้องได้รับการลงโทษ ยกเว้นตามข้อผ่อนผันข้างต้น ในที่นี้ก็คือการละหมาดวันละ 5 เวลา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ผู้บรรลุดศาสนาบัญญัติต้อง ปฏิบัติทั้งชายและหญิง ส่วนละหมาดฟัรฎูกิฟายะห์นั้นคือการละหมาดที่บังคับหรือจำเป็นต้องปฏิบัติ แต่มี เงื่อนไขของกาลเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นการละหมาดคนตาย การละหมาดวันอีดทั้งสองเป็นต้น

ในทางปฏิบัติแล้วเสมือนว่าการละหมาดฟัรฎูนั้นจะไม่มีเทศกาลใดๆ เพราะความจงรักภักดีนั้นย่อมไม่มี เทศกาลแต่ที่แท้จริงแล้วเทศกาลในการละหมาดกลับมาปรากฏให้เห็นในกาลต่างๆ เช่นการละหมาดวันศุกร์ การ ละหมาดตะรอวิห์ การละหมาดวันอีดหรือแม้กระทั่งการละหมาดให้คนตาย แต่ที่จริงแล้วเทศกาลแห่งชีวิตที่ได้ถูก สานเข้ามาอยู่ในชีวิตอย่างแนบแน่นกับชีวิตประจำวันนั้นคือการละหมาดฟัรฎูอันนั่นเอง อันเนื่องจากความถี่ ความซ้ำในการละหมาดและความสำคัญจากการถูกกำหนดวันละ 5 เวลา ส่วนเทศกาลที่มาปรากฏเพียงบางครั้ง บางขณะและมีความถี่ที่น้อยกว่านั้นก็คือการละหมาดวันศุกร์ การละหมาดวันอีดทั้งสอง เพราะหากไม่มี การกำหนดเทศกาล การละหมาดดังกล่าวก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กาลและการละหมาดจึงอยู่ควบคู่กันเพราะไม่มี การละหมาดใดๆ ที่ไม่ถูกกำหนดจากช่วงเวลา ประเด็นก็คือเทศกาลแต่ละเทศกาลนั้นย่อมมีความหมายและ สาระสำคัญอยู่ในตัวของมันเอง ห้วงเวลาของการละหมาดจึงมีความสำคัญหากเลยกำหนดจากห้วงเวลา เหล่านั้นการละหมาดนั้นๆ ย่อมลดความหมายลงไปด้วย การละหมาดจึงถูกยึดโยงอยู่กับเวลาจนขยายขอบเขต และมีผลต่อการดำรงชีวิต กลายเป็นแบบแผนแห่งการปฏิบัติ แบบแผนแห่งการให้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ ของชาวมุสลิม แต่เวลาที่ยึดโยงเหล่านั้นก็เปลี่ยนแปลงตามปฏิทินระบบจันทรคติ เวลาที่ผูกโยงอยู่กับการ

ละหมาดจึงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ละหมาดฟัรฎูฮ์ยี่สิบเจ็ดครั้งต้องมีปฏิทินในการกำหนดเวลา) ส่งผลให้ชาวมลายูต้องเอาใจใส่ในเรื่องของช่วงเวลาละหมาดอย่างเข้มข้น

ส่วนการละหมาดฟัรฎูฮ์ยี่สิบเจ็ดครั้งนั้นอยู่ควบคู่กับเทศกาลแห่งชีวิตอย่างชัดเจน เพราะว่าการมีเทศกาลแห่งชีวิตดังกล่าวจึงเกิดการละหมาดเพื่อรองรับสาระสำคัญของการละหมาดนั้นๆ หากสาระสำคัญเหล่านั้นไม่มีการละหมาดดังกล่าวย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ มันเป็นสาระที่ถูกปรากฏมาตั้งแต่ในอดีต ความเข้มข้นแห่งเทศกาลเหล่านี้จึงทำให้ที่ว่างเหล่านั้นมีความเข้มข้นกลายเป็นที่ว่างที่มีความเข้มข้นทางศาสนาไปด้วย เทศกาลแห่งชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการละหมาดอย่างยิ่ง การที่มนุษย์มีเทศกาลให้เฉลิมฉลองต่อพระเป็นเจ้านั้นยิ่งทำให้มนุษย์มีความเคารพและเกิดความสำนึกในความเมตตาของพระองค์เพราะการละหมาดแท้จริงแล้วก็คือวิธีการที่ได้แสดงออกซึ่งความขอบคุณที่มอบน้อมที่สุด หากไม่มีเทศกาลแห่งชีวิตดังกล่าวชาวมุสลิมย่อมไม่มีโอกาสแสดงความจงรักภักดีต่อพระเป็นเจ้าในช่วงเทศกาลแห่งชีวิตได้ เทศกาลจึงก่อให้เกิดหรือปรากฏให้เห็นถึงความรักและความจงรักภักดีที่มนุษย์มีต่อพระเป็นเจ้า

(2) การละหมาดซุนนะห์ ปริณชิตแห่งความใกล้ชิด

ละหมาดซุนนะห์เป็นการทดสอบจากพระผู้เป็นเจ้าอย่างหนึ่ง ละหมาดฟัรฎูฮ์อาจถูกทดสอบจากข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม แต่ละหมาดซุนนะห์นั้นมนุษย์สามารถเลือกหรือไม่เลือกละหมาดได้ ดังนั้นการทดสอบตามนัยยะดังกล่าวนี้จึงมีความเข้มข้นมากขึ้นเป็นพิเศษ เพราะหากไม่มีข้อบังคับใดๆ หรือให้อิสระในการเลือกนั้นมนุษย์ยังคงมีความจงรักภักดีอยู่หรือไม่ การละหมาดซุนนะห์จึงค่อนข้างเป็นเรื่องส่วนตัวในการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า แม้ว่าจะมีการละหมาดซุนนะห์ที่ปรากฏในที่ว่างของสุเหร่าหรือมัสยิด แต่การละหมาดซุนนะห์ส่วนใหญ่ชาวมลายูจะทำการละหมาดที่บ้านมากกว่า (ยกเว้นการละหมาดซุนนะห์บางอย่างที่ต้องละหมาดที่สุเหร่าหรือมัสยิด)

“...ท่านทั้งหลายจงละหมาดในบ้านของพวกเขา เพราะแท้จริงละหมาดที่ดีของคนๆหนึ่งนั้น คือการละหมาดภายในบ้านของเขา นอกจากละหมาดฟัรฎูฮ์...” (บุคคอรีย์ , มุสลิม)

การละหมาดซุนนะห์จึงเป็นการสานความศรัทธาและปริณชิตแห่งความใกล้ชิดกับพระเป็นเจ้าให้พอกพูนเพิ่มยิ่งขึ้น การละหมาดนี้บางอย่งนั้นสามารถละหมาดได้ตามความต้องการเช่น ละหมาดก่อนออกเดินทาง ละหมาดขอพรฯ และบางส่วนต้องทำการละหมาดตามเทศกาลที่เกิดขึ้นนั้นๆ เช่น การละหมาดตะรอวีห์ การละหมาดขอฝน การละหมาดนี้จึงเข้ามาเติมเต็มในระหว่างเทศกาลต่างๆ เพื่อให้ระยะของพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ไม่ห่างออกไปจากมนุษย์นั่นเอง เพราะมุสลิมนั้นจะต้องมีการดำรงอยู่พระเป็นเจ้าอยู่ในทุกขณะจิต มุสลิมจึงต้องสานมิติของพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ สานให้การดำรงชีวิตได้อยู่ในปริณชิตของศาสนา ด้วยการใช้สอยที่ละหมาดเป็นที่ว่างที่เป็นสะพานแห่งการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ดังนั้นกาลเวลาจึงสามารถทำให้ปรากฏการณ์ของที่ว่างเหล่านั้นมีความมั่งคั่งเปล่งประกายออกมา นับเป็นอำนาจอย่างหนึ่งของกาลเวลาที่ส่งผลต่อแบบแผนการใช้สอยที่ว่าง เพราะที่ว่างใดๆ ย่อมต้องมีการดำรงอยู่ของกาลเวลาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง เวลาและที่ว่างจึงเป็นเหรียญสองด้านที่ร่วมดำรงอยู่ด้วยกัน มิติของโองการจึงเป็นที่ว่างแห่งการซ้อนทับซ้อนมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏอยู่ในเรือนพักอาศัยของชาวมลายู

ด้วยเทศกาลแห่งชีวิตจึงทำให้การละหมาดซุนนะห์นั้นมีความแตกต่างกันออกไป แต่ทั้งหลายนั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือความรัก ความใกล้ชิดและความจงรักภักดีต่อพระเป็นเจ้า ชาวมลายูจึงให้ความสำคัญต่อ

การละหมาดซุนนะห์อย่างยิ่งเพราะการละหมาดฟิรฎูนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การดำรงอยู่ของมุสลิมสมบูรณ์แบบได้ แต่การละหมาดซุนนะห์นั้นสามารถเติมเต็มช่องว่างต่างๆ ได้ ดังนั้นชาวมลายูจึงได้สานการละหมาดซุนนะห์ให้เข้ามาอยู่ในเครือข่ายแห่งความศรัทธา ให้การใช้สอยที่ว่างแบบसानความศรัทธาในพระเป็นเจ้า ย้ำเข้าสู่ชีวิตประจำวัน เทศกาลแห่งชีวิตของการละหมาดซุนนะห์ต่างๆ จึงได้ถูกสอดสานเข้าไปอยู่ในเครือข่ายแห่งนั้น การละหมาดซุนนะห์จึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกนี้ได้โดยไม่โดดเดี่ยววนามาซึ่งความใกล้ชิดของมนุษย์กับพระเป็นเจ้ามากยิ่งขึ้น เป็นความใกล้ชิดที่ถูกสานมาจากความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้าของผู้ละหมาดกับพระเป็นเจ้า ชาวมลายูจึงใช้ที่ว่างของโถงรองรับปรากฏการณ์ต่างๆ ดังกล่าวอย่างเข้มข้น

รูปที่ 5-28 , 5-29 แสดงบรรยากาศภายในมัสยิดและมัสยิดขณะทำการละหมาด

5.2.2 การถือศีลอด ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา

การถือศีลอดนับเป็นบทบัญญัติหนึ่งในห้าประการของรูกันอิสลาม การถือศีลอดนั้นแปลว่าการงดเว้นการรับประทานอาหารหรือการครองตน ให้พ้นจากความอยากทั้งปวงทั้งกายวาจาและจิตใจ ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งหมดแสงไปเป็นระยะเวลาหนึ่งเดือนของเดือนรอมฎอน ส่วนในช่วงระยะเวลาค่ำคืนก็เป็นช่วงเวลาแห่งการทำความดี ช่วงเวลาแห่งการละหมาดตะรอวิห์หลังจากที่ทำการละหมาดเวลากลางคืน (อิซฮา) เสร็จสิ้นแล้ว จึงได้เวลาของการละหมาดดังกล่าว ละหมาดตะรอวิห์จึงถูกยึดโยงอยู่กับช่วงเวลาแห่งการถือศีลอด การถือศีลอดนั้นเป็นบทบัญญัติที่พระเป็นเจ้าได้ประทานแก่มนุษย์ชาติมาตั้งแต่อดีตให้ถือปฏิบัติตามโดยมีข้อยกเว้นบางอย่างเช่น ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ คนชรา ฯลฯ นัยยะของการถือศีลอดนั้นทำให้ทุกคนไม่ว่าจะแตกต่างกันอย่างไรได้รับรู้ถึงความหิวโหยของผู้ที่ยากไร้เหมือนกัน ดังนั้นการถือศีลอดจึงเป็นหลักการที่สามารถสร้างความสะดวก ภารดรภาพและความอดทนหนักแน่นแก่มนุษย์ในการดำรงอยู่ในโลกและความจงรักภักดีต่อพระเป็นเจ้า การถือศีลอดจึงเป็นเทศกาลหนึ่งแห่งชีวิตของชาวมลายูที่รอคอยการมาปรากฏได้ปฏิบัติกันอย่างมีความสุขที่เวียนมาบรรจบในรอบปี ในเดือนอันเป็นมหามงคลยิ่งนี้นั้นจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการมุ่งมั่นทำความดี หลังจากหมดระยะเวลาถือศีลอดก็จะถึงช่วงเวลาของการเฉลิมฉลองของวันฮารีรายอปอซอ (วันฮีดเล็ก) ที่เป็นวาระการเฉลิมฉลองการละศีลอด

“...ความประพฤติทุกอย่างของมนุษย์เป็นสิทธิของเขาเอง ยกเว้นการถือศีลอดมันเป็นของอัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์จะทรงตอบแทนมันเอง...” (อิบนูมาญะฮ)

พระองค์ทรงกำหนดการถือศีลอดให้มีช่วงเวลาของมันอย่างชัดเจน ช่วงเวลาแห่งการถือศีลอดนั้นจะไม่สามารถทดแทนได้ในช่วงเวลาอื่นใดหากไม่มีความจำเป็น

“...ผู้ที่อยู่ในระหว่างเดือนที่ถือศีลอด (รอมฎอน) แต่เขาไม่ถือศีลอดในวันใดวันหนึ่ง โดยไม่มีเหตุจำเป็นใดๆ แม้ว่าเขาจะถือศีลอดใช้ในวันอื่นอีก 100 เดือน ก็ตามการถือศีลอดของเขาจะไม่ถูกรับ...”

แสดงให้เห็นได้ว่าการถือศีลอดนั้นได้ยึดโยงอยู่กับกาลเวลาที่เฉพาะเจาะจงเพราะเดือนที่เป็นที่สุดของเดือนคือเดือนรอมฎอน การถือศีลอดจึงถูกเลือกให้ปฏิบัติในช่วงเวลาที่ดีที่สุดในรอบปี ดังนั้นการถือศีลอดจึงเป็นข้อทดสอบที่สำคัญอย่างยิ่งถึงความจงรักภักดีของมนุษย์ที่มีต่อพระเป็นเจ้า เพื่อให้มนุษย์นั้นได้ฝึกฝนร่างกายและจิตใจให้มีความอดทนทั้งปวงนี้จึงเป็นเครื่องมือในการแสดงความรักที่มนุษย์มีต่อพระเป็นเจ้า เพราะการถือศีลอดนั้นจะต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมายที่เกิดขึ้นจากความเคยชินของร่างกายและจิตใจ ว่ามนุษย์จะมีความพยายามที่จะดำรงรักษาศีลอดนั้นได้หรือไม่ ซึ่งการถือศีลอดที่เกิดขึ้นภายในเรือนหรือมัสยิดนั้นจึงเป็นการใช้สอยที่ว่างเพื่อการปฏิบัติคุณงามความดีอย่างเข้มข้นเท่าที่จะสามารถจะปฏิบัติได้ ดังนั้นที่ว่างของเรือนหรือของสุเหร่าหรือมัสยิดจึงกลายเป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา ที่เกิดการปฏิสังขรณ์ในเดือนรอมฎอน การถือศีลอดจึงเป็นการใช้สอยที่ว่างแบบसानความศรัทธาในพระเป็นเจ้า **ย่ำสูชีวิตประจำวัน** ย่ำสู่เทศกาลแห่งชีวิตของชาวมลายู เดือนแห่งการถือศีลอดจึงนับเป็นช่วงเวลาแห่งความเข้มข้นทางศาสนาอย่างแท้จริง

แบบแซและน้องชุนั้นจะทำการละศีลอดที่ห้องครัวของเรือน ด้วยการจัดสำรับที่พื้นห้องครัว แล้วล้อมวงทานอาหารด้วยมือ แบบะนั้นส่วนใหญ่จะละศีลอดที่สุเหร่าและที่เรือนบ้างในบางครั้ง การละศีลอดในช่วงค่ำของวันนั้นจะเริ่มจากการฟังเสียงอาซาน เมื่อได้ยินเสียงอาซานจึงจะเริ่มทำการละศีลอดด้วยผลอินทผลัมตามแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด แล้วจึงดื่มนมหรือน้ำตาม หลังจากนั้นจะรับประทานอาหารว่างก่อนเมื่อแล้วเสร็จจึงทำการละหมาดมักริบก่อนที่จะทำการรับประทานอาหาร การรอคอยการละศีลอดในห้องครัวนับเป็นความสุขอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงเวลาละศีลอด ทุกคนในครอบครัวจะรวมตัวกันที่ห้องครัวจึงกลายเป็นที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต รอคอยในการละศีลอดอย่างใจจดใจจ่อเมื่อทำการละหมาดอิซฮาแล้วเสร็จจึงจะเริ่มทำการละหมาดตะรอวิห์แล้วจึงตามมาด้วยการละหมาดวิตรี เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีของการถือศีลอด ความเข้มข้นจะทวีขึ้นไปเมื่อช่วงเวลากการถือศีลอดเดินทางมาถึง 10 ค่ำคืนสุดท้ายของเดือน เพราะจะเพิ่มการครองกายและใจให้อยู่ในขอบเขตของมัสยิดเท่านั้น เรียกว่าการเอี๊ยะติกาฟ เพื่อมุ่งมั่นประกอบคุณงามความดีอย่างถึงที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าว ดังนั้นกิจกรรมหรือการปฏิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในที่ว่างในเดือนรอมฎอนจึงมีความเข้มข้นมากขึ้นจากช่วงเวลาปกติ เพราะว่ามันเป็นกาลเวลาพิเศษสุดในรอบปีที่มนุษย์จะได้แสดงถึงความจงรักภักดีของมนุษย์ที่มีต่อพระเป็นเจ้า ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาที่ทำให้มนุษย์ได้ตอบรับสอดสานการใช้ที่ว่างในการปฏิบัติศาสนกิจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างแนบแน่น เป็นช่วงเวลาที่มีมุสลิมให้ความสำคัญที่สุด เทศกาลแห่งการถือศีลอดจึงเป็นเทศกาลที่ปฏิบัติพร้อมเพรียงกันและเกิดขึ้นพร้อมกันทั่วทั้งโลก เทศกาลนี้จึงสามารถสานความเป็นมุสลิมเข้าด้วยกัน มันจึงเป็นเทศกาลหนึ่งที่สามารถสร้างความสะดวก ภารดรภาพให้เกิดขึ้นทั่วโลก การใช้ที่ว่างในเทศกาลแห่งการถือศีลอดจึงเป็นที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ อย่างแท้จริง

รูปที่ 5-30 แสดงการละศีลอดของครอบครัวแบบแซ

รูปที่ 5-31 แสดงการละศีลอดของเด็กๆ ในบาหลีเกาะกาลี

5.2.3 ประเพณีวันฮารีรายอ (วันอีด) ที่วางแห่งความศรัทธาและภารดรภาพ

ในรอบปีมุสลิมจะมีเทศกาลแห่งการรื่นเริงที่สำคัญอยู่สองเทศกาลหลักๆ คือเทศกาลวันฮารีรายอปอซอ (วันอีดอีดิลฟิตรีหรือวันอีดเล็ก) และเทศกาลวันฮารีรายอฮัจญ์ (วันอีดอีดิลอฎฮาหรือวันอีดใหญ่) คำว่า “อีดฟิตรี” หมายถึงสภาพเดิมคือวันที่เวียนกลับมาสู่สภาพเดิมนั้นก็คือการเว้นจากการถือศีลอดซึ่งตรงกับวันที่ 1 เดือนเซาวาล (เดือนที่ 10) หลังจากถือศีลอดและเพียรทำความดีมาตลอดระยะเวลาทั้งเดือน (ในเดือนที่ 9 คือเดือนรอมฎอน) ก็จะถึงวันฮารีรายอปอซอ ปีที่ผ่านมาตรงกับวันที่ 20 กันยายน 2552 และห่างออกไปอีกประมาณ 70 วันก็จะถึงเทศกาลเทศกาลฮารีรายอฮัจญ์หรืออีดอฎฮาซึ่ง “อฎฮา” ที่หมายถึงการเสียสละเป็นช่วงระยะเวลาที่พี่น้องมุสลิมทั่วทั้งโลกเดินทางมาประกอบพิธีฮัจญ์ ณ มหานครมักกะฮ์ ประเทศราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย ตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะฮ์ (เดือนที่ 12) ซึ่งปีที่ผ่านมาตรงกับวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552

เทศกาลฮารีรายอปอซอความสำคัญจะอยู่ที่การได้ปฏิบัติคุณงามความดีอย่างตั้งมั่นตลอดทั้งวันและคืนในเดือนรอมฎอน เป็นการทำความดีอย่างมุ่งมั่นตั้งใจมากที่สุดเท่าที่มุสลิมจะสามารถปฏิบัติได้ เพราะคติทางมุสลิมนั้นถือว่าเดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่หมายให้มนุษย์มีการควบคุมร่างกายและจิตใจของตนเอง ให้มีจุดหมายในการปฏิบัติคุณงามความดี ให้มีการครองชีวิตตั้งมั่นอยู่ในปริมณฑลแห่งความดี ทั้งยังเป็นการเตือนสติถึงความไม่แน่นอนของชีวิตที่อยู่ในอำนาจและปริมณฑลของพระเป็นเจ้าที่สามารถกำหนดความเป็นไปต่างๆ ในเดือนนี้จึงถือว่าเป็นเดือนแห่งการที่มนุษย์ได้ใกล้ชิดพระเป็นเจ้ามากที่สุด ความใกล้ชิดนั้นมีที่มาจากความมุ่งมั่นกระทำความดีอย่างไม่ลดละให้ก้าวพ้นจากกรอบความจำกัดของร่างกาย หรือการก้าวล่วงจากกรอบทางกายภาพที่มนุษย์พึงมี ดังนั้นจึงเห็นชาวมุสลิมทั่วทั้งโลกมีแต่ความปิติยินดีตลอดในช่วงแห่งเทศกาลอันสำคัญนี้ เทศกาลนี้จึงมีความสำคัญอยู่ที่การกล่าวตักบีร์ (การสรรเสริญต่อพระเป็นเจ้า) ที่ได้ยินการสรรเสริญตลอดเวลาตั้งแต่คำคืนสุดท้ายของการถือศีลอดจนถึงวันฮารีรายอวันที่ 3 นับเป็นช่วงเวลาแห่งความสุข เป็นช่วงเวลาแห่งการเยี่ยมเยียนการขออภัยโทษซึ่งกันและกัน เป็นช่วงเวลาแห่งการทำดีและเป็นช่วงเวลาแห่งการขออภัยโทษจากพระเป็นเจ้า มุสลิมจึงได้ตั้งมั่นอยู่ในปริมณฑลที่เขาได้ใกล้ชิดที่สุดกับพระเป็นเจ้า ซึ่งเป็นเทศกาลที่แบบแซใช้ที่ว่างของโถงหรือระเบียงเป็นการรองรับเทศกาลดังกล่าว ด้วยการต้อนรับขับสู้ญาติมิตรแขกที่มาเยี่ยมเยียน ที่ว่างของโถงและระเบียงจึงเป็นที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ ดังนั้นจึงนับว่าเป็นการอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก ที่ซ้อนทับซ้อนลงในเรือนของชาวมลายู

เทศกาลฮารีรายอฮัจญ์นั้นมีประเด็นความสำคัญที่นอกจากการละหมาดอีดแล้วยังมีประเด็นสำคัญคือการที่ได้ถูกทดสอบจากพระเป็นเจ้าให้เสียสละทรัพย์สินที่พระองค์ประทานมาแจกจ่ายไปยังผู้ยากจนด้วยการซื้อสัตว์เป็นพลี (สัตว์ในที่นี้หมายถึงวัว แพะ แกะหรืออูฐ ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าการกุรบาน) เพื่อเป็นการยืนยันถึงความจงรักภักดีที่มีต่อพระองค์ ช่วงเวลาของการปฏิบัติศาสนกิจนี้จะปรากฏอยู่ภายหลังจากการละหมาดอีดอูฐาและฟังกฎบะฮ์ (บรรยายธรรม) เสร็จสิ้นแล้ว จึงเห็นภาพของชาวมุสลิมเร่งรีบที่จะกลับไปกุรบาน การกุรบานนั้นมีนัยยะแห่งความเสมอภาคระหว่างชาวมุสลิมเนื่องจากเนื้อที่ได้จากการกุรบานนั้นจะต้องแจกจ่ายไปยังผู้ที่ยากจน ตลอดจนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เพราะผู้ที่ยากจนนั้นไม่มีความสามารถที่จะสรรหารับเนื้อมารับประทานได้ แต่การกุรบานกลับทำให้มีเนื้อได้รับประทาน การกุรบานจึงทำให้พี่น้องชาวมุสลิมมีความเสมอภาคและภราดรภาพ (การบริจาคซากาตหรือการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ก็มีนัยยะดังกล่าวเช่นกัน) เสมือนดังเป็นญาติพี่น้องกัน เพราะการกุรบานนั้นแท้จริงมีความหมายว่าทำให้เข้าใกล้ชิดทั้งมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับพระเป็นเจ้า

“...และเมื่อพวกมัน (สัตว์) ล้มลงก็จงบริโภคมันและจงเลี้ยงดูแก่คน (ยากจน) ที่ไม่เอ่ยขอและคน (ยากจน) ที่เอ่ยขอ แท้จริงเนื้อและเลือดของมันนั้นจะไม่ถึงอัลลอฮ์หรืออก แต่ที่ถึงพระองค์คือความสำรวมตนของ
 ผู้เจ้าให้พ้นจากความชั่ว... ” (22 : 36-37)

“ ...บุคคลใดที่มีฐานะกว้างขวางแต่ไม่ยอมทำกุรบาน เขาก็จงอย่าเข้าใกล้ที่ละหมาดของเรา... ”
 (อิบน์มาเยฮฺ, อะหมัด)

ประเด็นถัดมาคือการกล่าวตักบิร (การกล่าวคำสรรเสริญต่อพระเป็นเจ้า) ตั้งแต่ช่วงเวลาละหมาดมักริบของค่ำคืนวันอีดจนเลยไปอีก 3 วัน เป็นช่วงเวลาแห่งการกล่าวตักบิรพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกันทั่วทั้งโลก เสียงตักบิรจะก้องกังวานไปทั่วโลก เป็นการกล่าวซ้ำๆ ย้ำไปย่ำมาตลอดช่วงเวลาดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกศรัทธาและและภราดรภาพ เกิดความซาบซึ้งกินใจแก่มวลมุสลิมอย่างยิ่ง และประเด็นของการประกอบพิธีฮัจญ์ซึ่งในภาพรวมมีจุดมุ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่พัฒนาขึ้นทางจิตวิญญาณแห่งมุสลิม

(1) คำคืนก่อนวันฮารีรายอขอโทษ คำคืนแห่งความสุข

การถือศีลอดในช่วงสุดท้ายของเดือนรอมฎอนจะมีการดูดวงจันทร์ หากเห็นเสี้ยวพระจันทร์ (อาเนาะบูแล) วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันฮารีรายอและถือเป็นการสิ้นสุดการถือศีลอด ระยะเวลาในคำคืนนี้จะมีการบริจาคซากาตฟิตเราะห์แก่คนยากจนที่มีสยิดหรือสุเหร่า (ต้องทำการบริจาคเสร็จก่อนที่จะทำการละหมาดวันอีด) แบนะ แบนะ และแบนะไปทำการบริจาคซากาตฟิตเราะห์ที่สุเหร่า ในคืนนี้จะมีการสรรเสริญพระเป็นเจ้า (การตักบิร) เป็นคำคืนที่ชาวมุสลิมต่างรอคอยการมาปรากฏของวันฮารีรายออย่างใจจดใจจ่อ เป็นการรอคอยเทศกาลแห่งชีวิตที่รอคอยมานาน แบนะ แบนะและแบนะจึงไปละหมาดและกล่าวตักบิร เสียงตักบิรอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนและพร้อมเพรียงกันและจึงดังครอบลูมก้องไปทั่วหมู่บ้าน เป็นเสียงแห่งความจงรักภักดีที่มีมนุษย์มีต่อพระเป็นเจ้า ย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าหมู่บ้านจึงอยู่ในปริมาณซอลแห่งกาลสรรเสริญต่อพระเป็นเจ้า เสมือนเป็นช่วงเวลาแห่งการทำให้พระเป็นเจ้าได้เข้ามาอยู่ใกล้ เพราะการสรรเสริญพระเป็นเจ้าอย่างเป็นทางการนั้นจะปรากฏให้เห็นในช่วงวันฮารีรายอทั้งสอง ชาวมุสลิมจึงมีความรู้สึกสงบสุขเสมือนเป็นช่วงเวลาแห่งการได้กลับบ้าน ดังนั้นผู้ที่ได้ยินเสียงนี้แต่ไม่ได้อยู่ที่บ้านเกิดจึงมีความรู้สึกคิดถึงบ้านมากเป็นพิเศษ จึงนับเป็นกาลเวลาแห่งความปลื้มปิติอย่างยิ่งของมวลมุสลิมทั่วโลก การกล่าวตักบิรจะทำเฉพาะในเทศกาลวันอีด มันจึงเป็นเทศกาลแห่งการเฉลิมฉลองที่อยู่ใน

ปริมณฑลของพระเป็นเจ้า และเป็นคำคืนแห่งความสุขอย่างยั่งยืนของชาวมลาญ สามารถกล่าวได้อีกหนึ่งนัยหนึ่งว่า มนุษย์ได้สานพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ได้ด้วยเทศกาลแห่งชีวิตนั่นเอง

(2) เทศกาลวันฮารีรายอปอซอ (วันฮีดเล็ก) วันแห่งการเฉลิมฉลอง

เวลาเช้าตรู่ของวันนี้ชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมหลุมฝังศพบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว จากนั้นจึงเตรียมตัวไปละหมาดอีดที่มีสยิดหรือสุเหร่า ก่อนละหมาดจะมีการกล่าวตักบิร (ละหมาดเวลาประมาณ 08.00 น.) และเป็นธรรมเนียมที่ผู้ที่จากบ้านไปไกลก็จะพยายามกลับมาให้ทันกับละหมาดอีดนี้เพื่อเทศกาลแห่งการเฉลิมฉลอง วันอีดที่บ้านร่วมกับบรรดาญาติสนิทมิตรสหายต่างๆ ภาพการละหมาดอีดที่ชาวบ้านมาร่วมละหมาดอย่างฉันทามจนล้นจากมัสยิดหรือสุเหร่าจึงพบเห็นได้เป็นปกติ หลังจากนั้นจะมีการฟังการบรรยายธรรม (คุฏบะฮ์) หลังจากละหมาดเสร็จก็จะมีการขอกฎัยซึ่งกันและกัน สิ่งที่ได้ล่วงเกินที่ผ่านมามาตั้งโดยตั้งใจและไม่เจตนา ก็ตามกับญัตติมิตรและทุกคน และทุกคนก็พร้อมที่จะยกโทษและให้อภัยต่อกันและกันด้วยการให้สลามหรือโอบกอดซึ่งกันและกัน (เสียงตักบิรยังคงดังอยู่ตลอดเวลา) นับเป็นช่วงกาลเวลาแห่งการให้อภัยโทษระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เป็นช่วงเวลาแห่งการหล่อหลอมจิตใจให้เป็นหนึ่ง เป็นช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้สึกปรารถนาพรระหว่างผู้คนในชุมชน การที่ชุมชนมีกาลพิเศษดังกล่าวนี้จึงสามารถทำให้รักษาความสัมพันธ์ของผู้คน สังคม และชุมชนให้ดำรงอยู่ร่วมกันได้ด้วยความรักและการให้อภัยซึ่งกันและกัน กาลเวลานี้จึงเป็นวิถีและวิถีของมุสลิมที่จะจัดการกับระยะห่างของผู้คนให้มีความพอดี ในขณะที่กาลเวลานี้ได้ให้อภัยกันและกัน ในขณะที่เดียวกันกาลเวลานี้ก็เริ่มสานความรักและความสมานฉันท์เพิ่มตามขึ้นไปด้วยพร้อมๆ กัน

เมื่อทำการละหมาดซุบห์แล้วแบแซจึงมาเยี่ยมบรรพบุรุษที่ล่วงลับที่กูโบร์รายอ ด้วยการขบัจกรยานจากหมู่บ้านไปยังทางทิศตะวันออก (ละเนาเอะ) ส่วนแบมะนั้นไปเยี่ยมกูโบร์คุณแม่ที่หมู่บ้านบานา การไปเยี่ยมผู้ล่วงลับก็เพื่อขออภัยหรือขอพรให้กับผู้ล่วงลับไปแล้วแต่สาระสำคัญอยู่ที่การที่ได้สำนึกในพระเมตตาของพระเป็นเจ้าที่ยังให้เราได้มีชีวิตอยู่และแน่แท้ในวันหนึ่งพระองค์ยอมให้ชีวิตนี้ดับสลายเช่นกัน เวลาเช่นนี้จึงยอมทำให้ชาวมลาญเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงการดำรงชีวิตในวิถีทางแห่งอิสลาม โดยการอ่านพระคำภีร์อัลกุรอานบ้างก็ทำความสะอาดสุสาน หลังจากนั้นทั้งแบแซ แบมะ แบแอและน้องซู จึงไปละหมาดวันอีดที่สุเหร่าพร้อมๆ กับผู้คนในชุมชนอย่างฉันทามทั้งชายและหญิงแต่จะมีการแยกทางเข้าออกออกจากกันและแยกหรือคั่นพื้นที่ละหมาดด้วยผ้ามา เมื่อฟังคุฏบะฮ์เสร็จก็มีการสวมกอดและให้สลามและขอกฎัยในสิ่งที่ผ่านมา ผู้ชายจะรอสวมกอดกับโต๊ะอิมามและญาติมิตรต่างๆ บ้างสวมกอดญาติมิตรที่ไม่ได้พบเห็นกันมานาน บ้างขอกฎัยบ้างร่ำให้ด้วยความรักและปรารถนา ภาระบวกรต่างๆ นี้ทำให้สายใยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่บาดหมางกันได้ถูกทำลายลงและได้ผูกจิตสมานสานสัมพันธ์ เพราะไม่มีใครที่จะสามารถปฏิเสธการขอกฎัยในเทศกาลมหามงคลนี้ได้ เทศกาลวันฮารีรายอปอซอจึงเป็นเทศกาลแห่งการเฉลิมฉลองของมุสลิมทั่วโลก

จากที่ว่างแห่งความศรัทธาแห่งการประกอบศาสนกิจต่อพระเป็นเจ้า ที่ต้องสำรวจทั้งกายและใจ การละหมาดก่อนที่จะฟังธรรมไตร่ตรองชีวิตในรอบปีที่ผ่านมา ก่อนที่จะเปิดพื้นที่ให้กลายเป็นที่ว่างแห่งความใกล้ชิด ที่ว่างแห่งการให้อภัยซึ่งกันและกัน เป็นที่ว่างแห่งความเป็นมนุษย์ ที่ได้เปิดโอกาสให้กับความเป็นมนุษย์ได้ปรากฏอย่างเด่นชัด เกิดเป็นที่ว่างเพื่อการเคารพภักดีต่อพระเป็นเจ้าก่อนที่จะปรากฏที่ว่างแห่งการให้อภัยระหว่างมนุษย์ตามมา จึงเป็นปรากฏการณ์ของเทศกาลแห่งชีวิตที่ถูกซ่อนทับลงไปในที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์ชั่วขณะลงไปในที่ว่างและบรรยากาศของกาลเวลาแห่งปรารถนาของมวลมุสลิม

“...ประชาชาติของฉันโปรดสดับตรับฟังสิ่งที่ฉันเตือน และโปรดจำไว้ฉันว่า มุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน เป็นเครือญาติเดียวกัน มีสิทธิเท่าเทียมกัน มีหน้าที่เหมือนกัน...”
(บางส่วนจากปัจฉิมโอวาท ท่านศาสดานบีมูฮัมมัด)

รูปที่ 5-32, 5-33 แสดงการสวมกอดและการอภัยซึ่งกันและกัน

รูปที่ 5-34 แสดงการละหมาดที่ล้นออกมาจากมัสยิด

(3) เทศกาลวันฮารีรายอฮัจยี (วันอีดีใหญ่) วันแห่งการกรูบาน

หลังจากวันฮารีรายอฮัจยีประมาณ 70 วันก็จะมาถึงเทศกาลฮารีรายอฮัจยี โดยเข้าสู่จะเตรียมตัวไปละหมาดฮัจยีที่มัสยิดหรือสุเหร่า ละหมาดฮัจยีจะเริ่มละหมาดเร็วกว่าฮัจยีเล็กคือจะเริ่มละหมาดประมาณ 07.00 นาฬิกา เพื่อที่จะได้รับไปทำกรูบาน วันอีดีใหญ่นี้จะมีการกรูบานด้วยวัว แพะ แกะ อูฐ แต่ชาวมลายูส่วนใหญ่ นิยมกรูบานด้วยวัวมากกว่า โดยวัว 1 ตัวจะสามารถแบ่งได้เป็น 7 ส่วน เนื้อที่ได้จากการกรูบานก็จะทำการแจกจ่ายไปยังผู้ยากไร้หรือเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง ในช่วงนี้เองที่มุสลิมเดินทางไปประกอบพิธีฮัจยีหรือแสวงบุญที่นครเมกกะ ฮัจยีเป็นศาสนพิธีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการเสียสละของครอบครัวท่านศาสดาอิบรอฮีม (อดัลฯ) ที่ถูกทดสอบจากพระเป็นเจ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียสละชีวิตของลูกของท่านศาสดาอิสมาอีล (อดัลฯ) ยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อการยอมจำนนต่อคำสั่งของพระเป็นเจ้า ด้วยความศรัทธาและจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่และบริสุทธิ์ในการเสียสละพระองค์จึงโปรดให้เชือดสัตว์เป็นพลีที่ใช้เป็นอาหารของมนุษย์แทน เทศกาลวันฮารีรายอฮัจยีจึงถือเป็นวันแห่งการกรูบานที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาจนตราប់ทุกวันนี้

“...ดังนั้นผู้เจ้าจะละหมาดเพื่อพระผู้อภิบาลของเจ้าและจงพลี(เชือดสัตว์เป็นพลีในวันอีดีอิฎฏฮา)...”(108 : 2)

ปรากฏการณ์ในเทศกาลฮารีรายอฮัจยีนี้มีประเด็นความสำคัญที่ไปปรากฏภายนอกมัสยิดหรือสุเหร่า อยู่ที่ปรากฏการณ์ที่ว่างแห่งการกรูบาน ซึ่งสามารถเกิดขึ้นในที่ว่างภายในหมู่บ้านที่จะทำการกรูบานได้แต่โดยส่วนใหญ่มักเลือกใกล้ๆ กับบริเวณบ้านที่ทำการกรูบานที่มีที่ว่างใต้ต้นไม้ใหญ่ที่จะทำการคล้องเชือกและลัมวัวได้ หลังจากลัมวัวแล้วก็จะทำการเชือดวัว เพราะฉะนั้นเลือดกระดูกหรือชิ้นส่วนใดๆ ของวัวที่ไม่สามารถรับประทานได้ต้องได้รับการจัดเก็บอย่างเรียบร้อย ไม่ทิ้งให้เป็นอาหารของสัตว์อื่นๆ แบบแซ แบบมะ ทำการกรูบานโดยเลือกที่ลานว่างริมรั้วน้ำชาเปาะเฮง ใต้ต้นมะหวด (กำขำ) โดยทั่วไปพื้นที่รั้วน้ำชาเป็นที่ว่างแห่งการพักผ่อนหย่อนใจหรือที่ว่างทางโลก(ดุนยา) ไม่ปรากฏว่าที่ว่างรอบรั้วน้ำชาสามารถใช้เป็นพื้นที่ประกอบศาสนพิธีในการกรูบาน

จากปรากฏการณ์นี้จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าบริเวณลานว่างริมรั้วน้ำชาที่มีสถานะเป็นทางสัญจรด้วยในคราวเดียวกันนั้นสามารถหล่อหลอมรวมกันกับพื้นที่ทางศาสนาได้ด้วยโดยผ่านการบูรณาการต่างๆ ที่มีมิติทางโลกยังคงดำรงอยู่แต่มีมิติทางศาสนากลับปรากฏขึ้นพร้อมๆ กันแสดงถึงความเป็นที่ว่างทางศาสนาที่สามารถสานกับพื้นที่สาธารณะนั้นเนื่องจากอำนาจแห่งเทศกาลดังกล่าว ลานจึงเป็นที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ นับเป็นการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับซับซ้อนลงไปในที่ว่างของลาน จึงเป็นการอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ เทศกาลแห่งการบูรณาการจึงมีนัยยะของความรักและเมตตาระหว่างผู้คนในชุมชน กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้วเทศกาลแห่งการบูรณาการทำให้มนุษย์รู้จักให้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงเป็นเทศกาลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ได้สอดผสานเข้ามาอยู่ในช่วงชีวิตของชาวมลายู และเมื่อทำการบูรณาการเสร็จก็ถึงเวลาแห่งการแจกจ่ายเนื้อที่ได้จากการบูรณาการ ครอบคลุมแบบแซ่เลือกใช้ที่ว่างใต้ต้นมะม่วงภายในลานบ้านนั่นเองเป็นที่แจกจ่าย โดยมอบหมายให้ผู้หญิงเป็นผู้ดำเนินการ เราจึงเห็นภาพแห่งความเอื้ออาทรโดยมีที่ว่างของลานรองรับการปฏิสังขรณ์ดังกล่าว ลานจึงแสดงให้เห็นถึงการ**ใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว** ที่มีการใช้สอยอย่างหลากหลาย และยังเป็น**ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏของเทศกาลงานชีวิต** ที่ชาวมลายูต่างรอคอยให้มาปรากฏในชุมชน

การปฏิสังขรณ์ในที่ว่างของชาวมุสลิมนั้นจะคำนึงถึงเรื่องศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจจึงถือเป็นวิถีชีวิตประจำวันที่ยกไม่ออกจากศาสนา เทศกาลแห่งชีวิตที่มาสานให้ปรากฏนั้นสามารถทำให้กิจกรรมนั้นๆ หรือที่ว่างนั้นๆ เรืองรองออกมาและมีความหมายอย่างแนบแน่น และเมื่อชาวมลายูใช้ที่ว่างต่างๆ เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมแวดล้อม โดยมีเทศกาลแห่งชีวิตสอดผสานที่ว่างเหล่านั้นจึงเกิดเป็นการแสดงออกที่สะท้อนถึงความมีตัวตนออกมา ณ ขณะนั้นที่ว่างของชีวิตจึงได้ “ ประดิษฐานถิ่น ” เฉพาะตัวของมันขึ้นเป็น “ องค์รวมแห่งภูมิสถาน ” ซึ่งเอื้อให้ชีวิตได้ “ take place ” และถิ่นก็เกิดขึ้นจากชีวิตที่ได้ “ take place ” ลงไปในเหตุการณ์นั้น การที่ถิ่นจะสามารถประดิษฐานเฉพาะตัวของมันขึ้นได้นอกจากที่ว่างแล้วนั้นก็เพราะอำนาจแห่งเทศกาลและที่ว่างต่างๆ เหล่านั้นที่ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกาลเวลานั้นเอง ที่ว่างและเวลาจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างควบคู่กันและกันโดยมีเทศกาลที่ทำให้เกิดความหมายที่แตกต่างขึ้น

5.2.4 ประเพณีการจัดการศพ (มัยยิต) ที่ว่างแห่งความชั่วคราว

คติของชาวมลายูอย่างหนึ่งก็คือการถือว่าชีวิตในโลกนี้ (ดุนยา) นั้นดำรงอยู่เพียงชั่วคราวโลกที่ถาวรก็คือโลกหน้า (อาคิเราะฮ์) และสิ่งที่จะสามารถเป็นเครื่องมือในการเดินทางไปสู่โลกหน้าก็คือคุณงามความดีที่มนุษย์นั้นได้ปฏิบัติในโลกนี้ ด้วยการดำรงอยู่ในโลกนี้จึงเป็นการทดสอบจากพระเป็นเจ้าโดยให้สิทธิ์แก่มนุษย์ในการปฏิบัติหรือกระทำและมนุษย์ต้องรับผลแห่งการกระทำนั้นด้วยตัวเอง จากคติดังกล่าวชาวมลายูจึงได้ยอมรับความตายนั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและการดำรงอยู่อย่างมีทัศนคติว่า ความตายถือเป็นเรื่องปกติเพราะความตายนั่นถือเป็นพระประสงค์ของพระเป็นเจ้า วิธีการจัดการหรือการปฏิบัติต่อผู้ที่เสียชีวิตจึงมีขั้นตอนต่างๆ โดยแบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือก่อนที่จะเสียชีวิตและหลังจากเสียชีวิต

(1) ก่อนที่จะเสียชีวิต ด้วยประโยคสุดท้าย

ชาวมลายูจะให้ผู้ที่ใกล้เสียชีวิตนั้นได้มีโอกาสกล่าวประโยคที่มีความสำคัญที่สุดของอิสลาม เป็นประโยคที่เป็นที่มาของอิสลามไว้ทั้งปวงนั่นคือประโยคที่ใช้ในการปฏิญาณจนกระทั่งเสียชีวิตหรือการรับอิสลามเข้ามาเป็นศาสนาแห่งชีวิตและด้วยประโยคนี้จึงเป็นหลักการปฏิบัติ (รุกนอิสลาม) ข้อแรกสุดของการเป็นมุสลิม

และเป็นประโยคสุดท้ายที่มุสลิมจะกล่าวก่อนที่จะเสียชีวิตด้วยประโยคดังนี้

“...อัชชะฮาดันลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ อะอัชชะฮาดันนะมุฮัมมัดเราะซะฮุุลลอฮ์...” มีความหมายว่า
 “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าแน่แท้มุฮัมมัด
 เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์.”

สาระของการประกาศคำปฏิญาณนี้เป็นการประกาศให้ผู้อื่นและตัวเองทราบว่าตั้งแต่นี้ต่อไปวิถีการดำเนินชีวิตหรือพฤติกรรมใดๆ ของเราในทุกอิริยาบถจากนี้ไปจนตลอดช่วงเวลาของการมีชีวิตอยู่ แม้กระทั่งการเสียชีวิตก็จะต้องอยู่ในครรลองของอิสลามที่มีพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นธรรมนูญของชีวิตและจะปฏิบัติตามแบบอย่าง (ชุมนนะห์) ของท่านศาสดามุฮัมมัดมาเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิตตลอดไป ดังนั้นหากชาวมลายูทราบว่าไม่มีชีวิตอยู่อีกต่อไปจะไม่มีการยื้อชีวิตให้ยืดยาวออกไปอีก แต่สิ่งที่จะปฏิบัติก็คือจะให้ผู้ที่ใกล้เสียชีวิตได้อยู่กับเรื่อนเพื่อที่จะให้กล่าวประโยคดังกล่าวและให้จากไปอย่างสงบสุข ประโยคดังกล่าวจึงเป็นประโยคสุดท้ายที่กล่าวออกมาก่อนที่จะเสียชีวิต ความเป็นมุสลิมจึงอยู่จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตมุสลิมจึงครบถ้วนสมบูรณ์และมีความหมายต่อมุสลิมเป็นอย่างยิ่ง

(2) หลังจากเสียชีวิต การกลับคืนสู่ความเมตตาของพระเป็นเจ้า

เมื่อเสียชีวิตแล้วจึงทำการอาบน้ำมัยยิตด้วยน้ำดอกไม้หรือนานาชนิดและไบพุทรา การอาบน้ำมัยยิตนี้จะให้เฉพาะญาติพี่น้องของผู้ตายเป็นผู้ทำส่วนใหญ่แล้วมักจะทำที่บ้าน เสร็จแล้วจึงเช็ดและห่อศพด้วยผ้าสีขาวสะอาด 3 ชั้นให้มิดชิดแล้วจึงเปิดโอกาสให้เฉพาะญาติพี่น้องได้แสดงความรักและอาลัยครั้งสุดท้ายด้วยการหอมแก้มของผู้ตาย ระหว่างที่มัยยิตยังอยู่ที่บ้านจะมีผู้ที่มาอ่านอัลกุรอานต่อหน้ามัยยิตและมีผู้ที่มาเยี่ยมเยียนตลอดเวลาและยังใช้เป็นพื้นที่การละหมาดหน้าศพ (ละหมาดญะนาซะฮ์) ที่โถงของเรื่อนด้วย ดังนั้นที่ว่างภายในเรื่อนโดยเฉพาะบริเวณโถงจึงต้องสามารถปฏิบัติกิจนี้ได้ โถงเรื่อนมลายูจึงต้องมีความยืดหยุ่นและหลากหลายในการใช้สอยที่ว่างเพื่อให้สามารถรองรับปรากฏการณ์แห่งชีวิตที่จะเกิดขึ้น เพราะชาวมลายูมักใช้ที่ว่างของโถงเรื่อนเป็นที่ประกอบพิธีต่างๆ แม้ว่ายามปกติโถงเรื่อนอาจมีการใช้สอยบ้างแต่ความเข้มข้นจะเกิดขึ้นเมื่อเทศกาลแห่งชีวิตได้ปรากฏ ที่ว่างของโถงจึงเป็นการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวและหลากหลาย ที่อุดมไปด้วยการใช้สอยในมิติที่แตกต่างกันออกไปตามช่วงเวลาของชีวิต นับว่าเป็นการอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก ที่ใช้อย่างซ้อนทับซับซ้อนลงไปในที่ว่างเหล่านั้น โถงเรื่อนจึงสามารถแสดงให้เห็นถึงแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของชาวมลายูได้เป็นอย่างดี

หากมีผู้เข้าร่วมมาละหมาดดังกล่าวมากก็จะนำมัยยิตไปยังมัสยิดเพื่อให้ผู้ชายมุสลิมได้ทำการละหมาดหน้าศพก่อนที่จะนำมัยยิตร่วมเดินทางไปยังกูโบเพื่อจะฝัง ในการเดินทางครั้งนี้จะมีอาสาสมัครร่วมเดินทางไปยังกูโบอย่างสงบ เป็นขบวนส่งมัยยิตและช่วยแบกหามและทำการกรงมเหนือศีรษะของมัยยิตไปตลอดทางจนกว่าจะถึงกูโบ ถือเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของมุสลิมเมื่อมีมัยยิตผ่านให้ยืนขึ้น ไม่ว่าจะมัยยิตนั้นจะเป็นมุสลิมหรือไม่ก็ตามและให้ส่งมัยยิตนั้นจนกว่าจะถึงกูโบ และทำการฝังโดยการวางมัยยิตในท่านอนศีรษะของมัยยิตอยู่ทิศเหนือและวางเท้าไปยังทิศใต้โดยตะแคงมัยยิตให้หันไปในทางทิศตะวันตก และเริ่มทำการฝังมัยยิตโดยให้บุตรหรือญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดได้ทำการฝังมัยยิตก่อนจากนั้นผู้ที่มาร่วมงานจึงช่วยกันฝังมัยยิตตาม เมื่อทำการฝังมัยยิตเสร็จก็จะวางเสาหินหรือแผ่นหินด้านศีรษะและด้านเท้า บ้างก็หากิ่งไม้ ต้นไม้มาปักชั่วคราวในขณะที่ยังไม่สามารถเตรียมแผ่นหินหรือเสาหินได้ทันทั่วทั้งที่เพื่อเป็นการบ่งบอกตำแหน่งของหลุมฝังศพ แล้วผู้ชายจึงจะทำการ

ขอพรหน้าหลุมฝังศพเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการจัดการศพซึ่งกระบวนการดังกล่าวทั้งหมดต้องทำให้เสร็จสิ้นให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยส่วนใหญ่ชาวมลายูจะฝังภายใน 24 ชั่วโมงหลังจากที่เสียชีวิต อันเนื่องจากคติของชาวมลายูที่จะให้ดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตได้รับเดินทางไปยังอีกโลกหนึ่ง (โลกบรัชค) เพื่อการพิพากษาถึงบุญกุศลและผลกรรมที่ได้กระทำมาตลอดเวลาของช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่ การตายในทัศนะของอิสลามนั้นจึงไม่ถือเป็นความทุกข์และเป็นการกลับคืนสู่ความเมตตาของพระเป็นเจ้า

“...แท้จริงเราเป็นของอัลลอฮ์ และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์...” (2 : 156)

(3) การทำบุญหลังจากเสียชีวิต การปฏิสังขรณ์ของชุมชน

อนึ่งการทำบุญนี้บางทัศนะถือว่าไม่ควรปฏิบัติในบางทัศนะถือว่าปฏิบัติได้ จากการศึกษาวิจัยพบว่ามีการทำบุญ 7 วันหลังจากที่ลูกเขยแบแซได้เสียชีวิตจึงมีการจัดเลี้ยงทำบุญที่บ้านแบแซ โดยใช้ที่ว่างของโถงเรือนเป็นที่ว่างแห่งการประกอบพิธีละหมาดขอพร โดยมีเพื่อนบ้านในชุมชนร่วมละหมาดจนเต็มพื้นที่และล้นออกมาที่ระเบียง มิติของพื้นผ้าฝ้าของโถงจึงขยายความหมายกว้างออกไปจากเดิม พื้น ฝ้า ฝ้าเหล่านั้นได้รองรับการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องจากการมีเทศกาลแห่งชีวิตได้สอดสานปรากฏขึ้นมาภายในโถงและขยายขอบเขตของความ เป็นพิธีการออกไปถึงระเบียง การใช้สอยที่ว่างโดยมีเทศกาลเป็นตัวก่อร่างสร้างการใช้สอยให้เกิดขึ้นภายในที่ว่างนั้นๆ และดำเนินการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นจนเป็นการอาศัยอยู่ในที่ว่าง เพราะการอาศัยอยู่นั้นมีมิติของการใช้สอยที่ว่างผ่านกาลเวลาจนเกิดความแนบแน่นกับเรือน ดังนั้นจึงหมายความว่า การอาศัยอยู่ในเรือนจึงต้องใช้สอยที่ว่างผ่านเทศกาลแห่งชีวิต แล้งจืดค่อยๆ ปรงค่อยๆ แต่งเติมให้ที่ว่างเหล่านั้นให้เหมาะสมลงตัวกับการใช้สอยที่ว่าง จนที่ว่างเหล่านั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต กลายเป็นที่ว่างแห่งการปฏิสังขรณ์อย่างเข้มข้น ดังนั้นเทศกาลแห่งชีวิตจึงเป็นสาระสำคัญอย่างหนึ่งของที่ว่างที่ได้ร่วมสร้างความหมายให้เกิดขึ้นกับที่ว่างนั้นๆ ส่วนลานนั้นใช้เป็นพื้นที่จัดเลี้ยงและเป็นพื้นที่ประกอบอาหาร โดยการกำหนดที่ว่างด้วยเต็นท์สองหลังและขยายขอบเขตออกไปจนถึงระเบียง เนื่องจากบ้านแบแซนั้นมีลานหน้าบ้านที่กว้างพอที่จะรองรับเทศกาลทำบุญนี้ได้ทั้งยังมีมิติทางสุนทรียะของลานโดยรอบ จากลานที่เป็นทางสัญจร จากลานที่เป็นที่ว่างแห่งความสุนทรียะ ลานจึงกลายเป็นที่ว่างที่รองรับปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างเอนกประสงค์ ลานจึงเปรียบเสมือนเป็นการปรากฏของ **ชานที่ว่างแห่งชีวิต**

รูปที่ 5-35 แสดงการขอพร (ดูอาห์) หลังจากฝังศพเรียบร้อยแล้ว 5-36 แสดงพื้นที่ของสุสานโบกูวิง

การวิเคราะห์ถึงระบบเทศะปฏิสังขารและระบบกาละปฏิสังขารของชาวมลายู ที่เกิดขึ้นจากการใช้สอยที่ว่างภายในเรือนหรือกรณีศึกษานั้นสามารถสอดสานให้เข้ามาอยู่ในระบบของการดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดเป็นความหมายที่เกิดขึ้นในที่ว่างหรือพื้นที่แห่งนั้น ซึ่งความหมายเหล่านั้นจะเข้มข้นขึ้นตามความผูกพันและแนบแน่นกับที่ว่างหรือพื้นที่ต่างๆ จนสามารถที่จะนำไปวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะในเรือนของชาวมลายูในบทที่ 6 ต่อไป ทั้งระบบเทศะและกาละปฏิสังขารนั้นล้วนมีที่มาที่เกิดจากการผสมผสานหลอมรวมจากศาสนาอิสลาม ประเพณีวัฒนธรรมมลายู และบริบทของพื้นที่ต่างๆ จนเกิดเป็นระบบปฏิสังขารดังกล่าว ทั้งนี้ทั้งนั้นระบบปฏิสังขารต่างๆ ของชาวมลายูนั้นย่อมอยู่ภายใต้บริบทของพระเป็นเจ้าของเจ้า ดังนั้นการดำเนินชีวิตใดๆ ของชาวมลายูจึงยึดโยงอยู่กับพระเป็นเจ้าของเจ้าตลอดเวลากลายมาเป็นวิถีชีวิต เพราะมุสลิมไม่สามารถที่จะแยกกิจกรรมต่างๆ หรือการดำเนินชีวิตใดๆ ให้ออกจากศาสนาได้ ศาสนาจึงเป็นเรื่องของชีวิตและชีวิตก็เป็นเรื่องของศาสนาอย่างแยกออกจากกันไม่ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายู ของกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบทะเลาะปฏิสังขารและระบบทะเลาะปฏิสังขารแบบมาตุลักษณะ ฯ ในบทที่ 5 นั้นจะเป็นการวิเคราะห์ตามลักษณะของแบบแผนการใช้สอยที่ว่าง ที่เกิดขึ้นจากการสถานเทศกาลแห่งชีวิตกับการอาศัยอยู่ของแต่ละพื้นที่ซึ่งในแต่ละส่วนของพื้นที่นั้นก็ยังแยกย่อยไปตามองค์ประกอบของเรือนหรือของพื้นที่ต่างๆ กัน ประกอบรวมกันขึ้นเป็นขอบเขตพื้นที่ของการอาศัยอยู่ ในบทที่ 6 นี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงภาพใหญ่ของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะ ที่วิเคราะห์จากภาพเล็กๆ แยกย่อยของบทที่ 5 มาสถานให้เห็นถึงความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูฯ ในภาพรวม ซึ่งในแต่ละหัวข้อนั้นจะนำไปสู่ความหมายที่เกิดจากมิติทางกายภาพและจิตภาพแยกย่อยซ้อนอยู่ จึงเป็นการเปิดความหมายที่ซ้อนทับซับซ้อนให้คลี่ออกมา เพราะการที่มนุษย์ได้อาศัยอยู่ในโลกโดยถักทอประสบการณ์ สถาน การณ์และปรากฏการณ์ ทั้งยังสอดสานมิติทางกาลและมิติทางทะเลาะลงในที่ว่างต่างๆ อย่างแนบแน่นจน กระทั่งเกิดเป็นความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะขึ้นอย่างหลากหลายและแตกต่างตามสังคมและวัฒนธรรมแห่งการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่จนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ สามารถสรุปได้เป็นเนื้อหาใหญ่ๆ ด้วยการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วนคือ การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูและการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายู

6.1 การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา

ในการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูนั้น สามารถสรุปประเด็นหลักๆ ได้ออกเป็น การใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิต การใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน การใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว การใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลาย การใช้สอยที่ว่างแบบสถานความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าผู้ชีวิตประจำวัน (ย้ำสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก) ซึ่งในแต่ละประเด็นหลักๆ นั้นยังมีส่วนประกอบของเนื้อหาย่อยๆ ในแต่ละประเด็นต่างๆ ที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงไปในการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้น และเมื่อทำการสรุปประเด็นการใช้สอยที่ว่างเหล่านี้ก็สามารถโยงไปสู่ประเด็นการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะ ซึ่งจะปรากฏและอธิบายในเนื้อหาของ 6.2 ต่อไป

6.1.1 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิต

จากการใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิตแบบมาตุลักษณะของชาวมลายูอย่างแนบแน่น จนสามารถเกิดเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานหรือมุมประจำแห่งชีวิต ที่สามารถรองรับการใช้สอยในทุกช่วงเวลาของชีวิตและมีบริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรับรู้สัมผัสต่างๆ ของที่ว่าง ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เป็นที่ว่างแห่งการปฏิสังขารอย่างเข้มข้น ที่มีหัวใจแห่งการปฏิสังขารคือบรรยากาศของที่ว่าง ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิสังขารอย่างเข้มข้นและเต็มไปด้วยความเรียบง่ายและเป็นกันเอง เป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา และประกอบกับการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องและยึดโยงกับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้การใช้สอยที่ว่างของบาหลีหรือมัสยิดกลายเป็นสถานที่แห่งความเข้มข้นทางศาสนาและศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง เพราะการที่ชาวมลายูสถานความศรัทธามาสู่แบบแผนในการใช้

สอยที่ว่างอย่างเข้มข้น โดยมี “ กิบลัต ” เป็นจุดศูนย์รวมแห่งความศรัทธา นั้นสามารถทำให้มนุษย์มีกรอบอ้างอิง เพื่อเป็น “ สะพาน ” เชื่อมโลกไปสู่พระผู้เป็นเจ้าของพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ การใช้สอยอยู่ในที่ว่างต่างๆ เหล่านี้นั้นล้วนเป็นผลมาจากการใช้สอยที่ว่างอย่างเข้มข้นที่สามารถสอดคล้องประสานกับวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้งใน ชีวิตและวัฒนธรรมประจำวัน

(1) ที่ว่างแห่งความโปรดปราน

การที่ที่ว่างหนึ่งที่จะสามารถเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานหรือมุมประจำแห่งชีวิตนั้น ย่อมต้องมี ลักษณะของที่ว่างที่โดดเด่นและการใช้สอยที่ว่างนั้นๆ อย่างเข้มข้นและแน่นอน จนสามารถตอบรับกับการใช้ สอยที่ว่างอย่างเข้มข้นของผู้อาศัยอยู่ จากการศึกษาค้นคว้าลักษณะร่วมที่สำคัญของที่ว่างเหล่านี้คือ “ ความไม่ สมบูรณ์ ” ที่มีโอกาสได้ “ สบ ”* กับผู้ใช้ ในอาคารรูปแบบต่างๆ กันของตัวที่ว่างเหล่านั้นเอง ที่สามารถเปิด โอกาสให้ผู้คนได้เติมเต็มความเป็นเอกลักษณ์ หรือตัวตนของตนเองให้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับที่ว่างเหล่านั้นอย่าง บ่อยๆ และแน่นอนที่สุดในทุกๆ ช่วงเวลาของชีวิตเช่น **ระเบียง** ที่ว่างที่สามารถเปิดโอกาสให้เราได้ใช้สอยที่ว่าง อย่างมากอุดมในรูปแบบและท่าที่ต่างๆ กันจนเกิดเป็นความผูกพันและสัมผัสกับโลกแวดล้อมได้อย่างแน่นอน ทั้งกลางวันและกลางคืน **บันได** ที่ว่างที่มีขอบเขตของการใช้สอยได้อย่างหลากหลายมากกว่ารูปแบบของบันได ทั่วๆ ไปในชุมชนเนื่องจากกายภาพที่สามารถเปิดโอกาสให้เราได้บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ของชีวิตได้อย่างแนบ แน่น เป็นสะพานที่เชื่อมโลกให้เข้ามาใกล้ชิดสนิทสนม **ลาน** ที่ว่างที่เปิดโอกาสให้การปฏิสัมพันธ์ได้เกิดขึ้นและ มากไปด้วยมิติทางสุนทรียะสัมผัส ทั้งยังเป็นที่ว่างที่สามารถเติมเต็มเหตุการณ์ต่างๆ ตามเทศกาลแห่งชีวิต **ร้าน น้ำชา** ที่ว่างที่ปรากฏถึงพร้อมของมิติทางสุนทรียะต่างๆ ทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสทั้งกายและใจ ที่ว่างต่างๆ เหล่านี้นั้นจึงกลายเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานอันเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างนั่นเอง มันเป็นความไม่ สมบูรณ์ทั้งทางกายภาพคือรูปแบบและลักษณะต่างๆ ของระเบียง บันได ลาน ร้านน้ำชาเองบวกกับความไม่ สมบูรณ์ทางจิตภาพจนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกับที่ว่างเหล่านั้น

“...ความงามที่แท้จริงจะสามารถค้นพบได้ก็แต่ผู้เติมเต็มทางจิต ให้แก่สิ่งที่ไม่สมบูรณ์เท่านั้น ...”¹

จากการศึกษาค้นคว้าการที่ที่ว่างใดที่ว่างหนึ่งจะสามารถเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานได้นั้นจำเป็นที่จะ ต้องมีการปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่น และจะต้องไม่มีกรอบหรือขอบเขตของที่ว่างอย่างชัดเจนและตายตัว (ดังเช่น จากการที่ระเบียงไม่มีราวบันตกโดยรอบ บันไดไม่มีราวกันตก ลานที่ไม่มีขอบเขตชัดเจน) เพราะการมีขอบเขตที่ ชัดเจนนั้นจะทำให้ที่ว่างนั้นถูกจำกัดในด้านมิติต่างๆ และเมื่อถูกจำกัดแล้วการใช้สอยจะขาดซึ่งความเข้มข้น การ ใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นจึงต้องเปิดโอกาสให้มีการใช้สอยที่มากอุดมในรูปแบบต่างๆ กัน ทั้งยังสามารถรองรับการใช้ สอยในทุกช่วงเวลาของชีวิต จนสามารถเกิดเป็นจุดเข้มข้นของการใช้สอยและสามารถมีบรรยากาศหรือทำให้

* “สบ” เป็นอาการที่เกิดจากการที่สิ่งสองสิ่งได้เข้าไปสัมพันธ์กันอย่างลงตัว เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันเมื่อการ สบ นั้นลงตัวพอดี จะต้องมีการสัมผัสเพียงครั้งเดียวหรือซีก เดียวมีความเป็นแค่ครึ่งเดียว (half being) ที่มักจะเรียกองค์ของกันเสมอ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, **สถาปัตยกรรมกับภาพแห่งความสด,** (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 40, 47, 108.

¹ คະคุไซ โอะคะคุระ, **หนังสือแห่งชา,** (กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์, 2553), หน้า 74.

บริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยหรือส่งเสริมให้การรับรู้สัมผัสต่างๆ ของที่ว่างได้อย่างครบถ้วนทั้งกายและใจ เมื่อที่ว่างใดได้ตอบสนองในเรื่องเหล่านี้ได้ก็จะสามารถเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานหรือมุมประจำแห่งชีวิต ดังที่สามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องนมลาของกรณีศึกษา ที่มีได้เป็นเพียงเรือนพื้นดินนมลาอยู่ในทางรูปแบบทั่วไปเท่านั้นแต่หากดำรงซึ่งความเป็นเรือนที่มีการใช้สอยที่ว่างอย่างเข้มข้นและแนบแน่นของชีวิต

(2) ที่ว่างแห่งการปฏิสนิถารอย่างเข้มข้น

หากที่ว่างคือหัวใจแห่งการปฏิสนิถารแล้วอะไรคือหัวใจแห่งที่ว่างเหล่านั้น ทั้งหัวใจแห่งที่ว่างและหัวใจแห่งการปฏิสนิถารนั้น ย่อมไม่สามารถที่จะแยกออกให้ขาดออกจากกันได้ จากการศึกษาพบว่าหัวใจเหล่านั้นคือบรรยากาศของที่ว่างที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิสนิถารอย่างเข้มข้น ที่เต็มไปด้วยความเป็นกันเองและความเรียบง่าย ทั้งนี้ทั้งนั้นบรรยากาศย่อมรวมไปถึงกาลและเทศะและมิติทางสุนทรียะ ในชุมชนวัฒนธรรมมลายูสถานที่ที่มีการใช้สอยที่ว่างที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิตที่สุดนั่นคือ ร้านน้ำชา “ กือตาแต ” การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส อันเนื่องมาจากร้านน้ำชาที่ได้ออกใช้เป็นที่ว่างแห่งการปฏิสนิถารตั้งแต่เช้าจนดึกดื่นแทบจะตลอดเวลา ประกอบกับร้านน้ำชานั้นนับเป็นพื้นที่หรือที่ว่างในชุมชนที่เป็นที่ว่างแห่งการพักผ่อน (ทางโลก) สาธารณะของชุมชน ทั้งเป็นจุดเข้มของชุมชนและมีการนำคนเข้ามาประกอบการปฏิสนิถารอย่างเข้มข้น เป็นการพักผ่อนที่ไม่ผิดหลักศาสนา ประกอบกับสุนทรียะสัมผัสทั้งห้าได้ถูกทำให้ปรากฏถึงพร้อมในร้านน้ำชาทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และในแต่ละร้านน้ำชาของชุมชนนั้นยังมีบุคลิก เอกลักษณ์ บรรยากาศที่แตกต่างกันออกไปต่างๆอย่างหลากหลาย ทำให้ผู้คนที่มาเลือกที่ว่างร้านน้ำชาให้สอดคล้องกับจิตหรือความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี ดังนั้นนอกจากร้านน้ำชาจะเป็นพื้นที่แห่งการปฏิสนิถารอย่างเข้มข้นแล้ว ร้านน้ำชาก็ยังสามารถเป็นพื้นที่ที่แสดงตัวตนของแต่ละคนผ่านร้านน้ำชาได้เป็นอย่างดีเช่นกัน หัวใจของการปฏิสนิถารอย่างเข้มข้นของชุมชนชาวมลายูทุกชุมชนจึงสามารถเกิดขึ้นได้ ณ ที่ว่างแห่งนี้ที่ “ กือตาแต ”

(3) ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา

วัตรปฏิบัติทางศาสนาอิสลามได้ถูกกำหนดและสอดแทรกประสานลงไปสู่การดำรงชีวิตของชาวมลายู จนกลายเป็นวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ประจำวัน การปฏิบัติศาสนกิจได้กลายเป็นความเข้มข้นของการดำรงอยู่เป็นความเข้มข้นที่เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงพระเป็นเจ้า การตระหนักถึงตนเองที่เกิดเป็นจุดเข้มในการใช้สอยที่ว่างเพื่อการประกอบศาสนกิจที่บิลาเซาะห์หรือมัสยิดประจำชุมชน ที่มีรูปแบบการใช้สอยที่เน้นย้ำและทำซ้ำตั้งแต่รุ่งเช้าจนพลบค่ำ การใช้ที่สอยว่างเหล่านั้นคือการละหมาดวันละ 5 เวลา การละหมาดซุนนะห์หรือการละหมาดตามการใช้สอยที่ว่างของเทศกาลงานชีวิตเช่นการละหมาดวันศุกร์ การละหมาดในเดือนรอมฎอน การละหมาดในวันฮารีรายอ ฯลฯ ที่สามารถแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเป็นจุดเข้มของชุมชน และประกอบกับการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องและยึดโยงกับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้การใช้สอยที่ว่างของบิลาเซาะห์หรือมัสยิดกลายเป็นสถานที่แห่งความเข้มข้นทางศาสนาและศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ ที่เกิดขึ้นเป็นจังหวะๆ เป็นช่วงๆ นับเป็นสถานที่ที่มีการใช้สอยแทบจะตลอดเวลาในทุกๆ วันของชุมชน โดยที่ไม่มีการหยุดนิ่งแม้แต่เพียงวันใดวันหนึ่งเปรียบเสมือนการเดินของหัวใจที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

จากการศึกษาพบว่าที่ว่างที่สามารถเป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนาดังกล่าวได้นั้นจะต้องเป็นที่ว่างที่ผู้คนภายในชุมชนมีความรู้สึก มีความสำนึก และมีความรักร่วมกันในสถานที่นั้น โดยมีปริมาตรแห่งความศักดิ์สิทธิ์จากการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นปกคลุมห่อหุ้ม จนเกิดเป็นพื้นที่ขอบเขตแห่งความศักดิ์สิทธิ์และความเข้ม

ชั้นทางศาสนาชั้น ดั่งนั้นที่ว่างดังกล่าวนั้นจึงสามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่สาธารณะที่เป็นจุดเข้มของชุมชน แต่พื้นที่ที่เป็นจุดเข้มนั้นไม่สามารถเป็นพื้นที่แห่งความเข้มข้นทางศาสนาได้หากไร้ซึ่งการปฏิบัติศาสนกิจของผู้คนในชุมชนร่วมกันอย่างแน่นหนาทำซ้ำตลอดในทุกๆ วัน การที่ผู้คนได้ใช้สอยที่ว่างในการประกอบศาสนากิจอย่างแน่นหนาและทำซ้ำๆ บ่อยๆ ทำให้เกิดเป็นสถานที่ที่เป็นหัวใจของชุมชน ที่สามารถปลุกความมีชีวิตชีวาของผู้คนในชุมชนให้ตื่นขึ้นตลอดเวลา นับเป็นการปลุกชุมชนในแบบมาตุลัทธิของวัฒนธรรมชาวมลายูที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของศาสนา ที่สามารถปลุกชุมชนให้ตื่นและตระหนักรู้อยู่ตลอดเวลา

(4) ทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง

มุสลิมทั่วโลกมีทิศทางที่ใช้เป็นกรอบอ้างอิงในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม อันเป็นหนึ่งในความปรารถนาของมนุษย์และใช้เป็นการอ้างอิงตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายคือ “ กิบลัต ” ที่ถูกกำหนดจากพระเป็นเจ้าและการยืนยันปฏิบัติตามจากท่านศาสดา ด้วยประการมุสลิมทั่วโลกที่มีทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลังในทิศกิบลัตเดียวกันร่วมปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันในช่วงเวลาเดียวกันในทุกๆ วันอย่างพร้อมเพรียงกัน เกิดเป็นมวลพลังอย่างมหาศาลที่มุ่งเข้าไปสู่อุทิศกิบลัต เกิดเป็นประชาคมร่วมกันที่มีหลักศาสนาความศรัทธาเป็นแก่นในการเชื่อมโยงให้มีความรู้สึกและทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลังร่วมกันทั้งโลก การอ้างอิงนี้เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือความเป็นเอกภาพของพี่น้องมุสลิมทั่วโลกตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน เมื่อมนุษย์ได้เข้ามาสู่โลกใบนี้เป็นโลกที่ดำรงอยู่มาก่อนเราเป็นโลกที่แปลกแยกโดดเดี่ยวและไม่คุ้นเคยต้องดำรงอยู่ในมนุษย์ภาวะที่ต้องรับผิดชอบตนเองตามลำพัง เกิดเป็นความหวาดกลัวอย่างหนึ่งภายใต้จิตสำนึกของมนุษย์ตลอดเวลาคือความหวาดกลัวการหลงทางไปในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย เมื่อมีทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลังที่เกิดขึ้นจากศาสนานี้จึงทำให้เกิดความผูกพันอย่างลึกซึ้งและแนบแน่น

“ ...บุคคลจะทำลายกำแพงแห่งความหวาดกลัวได้ก็ต่อเมื่อ เขาค้นพบรากแห่งชีวิตใหม่ และเขาได้กระทำภารกิจแห่งชีวิตพัฒนาไปจนกระทั่งเขามีความรู้สึกว่า โลกนี้กลับมาเป็น ' บ้าน ' ของเขาอีกครั้งหนึ่ง.... ”²

จากการศึกษาพบว่าในคติของชาวมลายูถือว่าเราเข้ามาอาศัยอยู่ในโลกนี้เพียงชั่วคราวเพื่อการทดสอบจากพระเจ้า การที่ชาวมลายูสานความศรัทธามาสู่แบบแผนในการใช้สอยที่ว่างอย่างเข้มข้น โดยมีกิบลัต เป็นจุดศูนย์รวมแห่งความศรัทธานั้น ทำให้การมีกิบลัตนั้นสามารถทำให้มนุษย์มีกรอบอ้างอิงเพื่อใช้เป็น “ สะพาน ” เชื่อมโลกไปสู่พระเป็นเจ้า ที่สามารถทำให้การใช้สอยที่ว่างและดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่เลือนลอยหลงทิศหลงทางในโลกใบใหญ่ใบนี้ มุสลิมทุกผู้คนจึงสานความศรัทธาจากกิบลัตมาสู่การใช้ที่ว่างในชีวิตประจำวันอย่างเข้มข้นในแทบเกือบทุกๆ มิติของการอาศัยอยู่อย่างพร้อมเพรียงกันทั่วโลก เกิดเป็นจุดเข้มข้นที่สุดและทรงพลังที่สุดและเหนืออื่นใดกิบลัตก็สามารถทำให้ชาวมลายูรับรู้ได้ว่าโลกนี้คือบ้าน บ้านที่ทำให้ความปรารถนาที่จะหยั่งฝั่งรากแห่งชีวิตที่สามารถกำหนดทิศทางของชีวิตในโลกนี้ได้ จนกลายเป็นทิศแห่งการอาศัยอยู่ด้วยความศรัทธาอันทรงพลัง

² วิทยุสดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 109.

6.1.2 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน

จากการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อนที่มีมิติของ **ที่ว่างที่ที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้** ที่สามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ทำให้ลักษณะของที่ว่างสามารถตอบสนองการใช้สอยได้อย่างหลากหลายจนเกิดเป็นที่ว่าง แบบเอนกประสงค์ **การปรากฏของชานที่ว่างแห่งชีวิต** ที่สามารถรองรับการปรากฏของการใช้สอยได้อย่างหลากหลาย **การซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน** ที่ทำให้สามารถสอดผสานมิติทางศาสนาได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกันกับมิติทางโลกของการอาศัยอยู่ได้อย่างแนบแน่น

(1) ที่ว่างที่ที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้

ในวัฒนธรรมการใช้สอยที่ว่างขนาดเล็กของชาวมลายูนั้น เป็นการที่ใช้สอยที่ว่างอย่างหลากหลายและคุ้มค่าอย่างซ้อนทับซับซ้อนลงในที่ว่างเดียวกัน ที่ว่างเหล่านั้นสามารถที่จะปรับเปลี่ยนการใช้สอยได้ไปตามเทศกาลงานชีวิตต่างๆ ในบรรดาที่ว่างเหล่านี้ที่ว่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุดคือ “ โถง ” เนื่องจากการใช้สอยที่ว่างของมลายูนั้น ได้สอดผสานศาสนบัญญัติให้สอดคล้องต้องกันกับการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต เช่น การละหมาด จัดงานแต่งงาน การจัดเลี้ยงหรือการจัดการศพ การที่ที่ว่างเหล่านี้สามารถยืดหยุ่นสูงและปรับเปลี่ยนได้นั้น ทำให้ลักษณะของที่ว่างต้องสามารถตอบสนองการใช้สอยได้อย่างหลากหลายจนเกิดเป็นที่ว่างแบบเอนกประสงค์ และการที่สามารถพอจะคาดการณ์หรือคาดเดาได้ว่าจะเกิดการที่ใช้สอยที่ว่างในรูปแบบใดนั้น จึงจำเป็นต้องทำให้ที่ว่างเหล่านั้นโล่งโปร่งและไม่มีการใช้สอยที่ตายตัว เพื่อให้สามารถรองรับการรอกอยการมาปรากฏของกิจกรรมแห่งชีวิตที่จะเกิดได้ทุกเมื่อ โถงของเรือนมลายูจึงมักจะโล่งและไม่มีกรอบครอบพื้นที่แบบถาวร แต่จะเป็นแบบแผนการครอบครองที่ว่างแบบกึ่งตายตัว (แบบเคลื่อนย้ายได้) โดยการใช้ตู้โชว์หรืออุปกรณ์ชีวิต ม่าน ฯลฯ มากันให้เป็นที่ว่างการใช้อุปกรณ์เหล่านั้นจึงสามารถพบเห็นในเรือนมลายู เมื่อที่ว่างไม่ได้ถูกกำหนดการใช้สอยอย่างชัดเจนตายตัวทำให้ปริมาณพลของการใช้สอยสามารถครอบครองอาณาเขตได้อย่างอิสระสอดคล้องกับสภาวะการนั้นๆ โถงจึงเป็นที่ว่างที่ที่หลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนได้มากที่สุดในวัฒนธรรมแบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลัทธิของเรือนมลายู

(2) การปรากฏของชานที่ว่างแห่งชีวิต

ลานบ้านนั้นนับเป็นที่ว่างเอนกประสงค์ ที่สามารถรองรับการปรากฏของการใช้สอยได้อย่างหลากหลายอย่างแท้จริง การใช้สอยที่ว่างได้อย่างหลากหลายนั้นจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของที่ว่างแบบมาตุลัทธิเช่นเป็นที่ว่างแห่งการงาน เป็นที่ว่างเพื่อการจัดเลี้ยง เป็นที่ว่างแห่งการปฏิสังขรณ์เป็นที่ว่างที่มาปรากฏชั่วคราว เป็นที่ว่างแห่งสุนทรีย์สัมผัส การที่เรือนมีลานบ้านไว้รองรับเหตุการณ์ต่างๆ ตามเทศกาลงานชีวิตได้แสดงให้เห็นว่าลานนั้นกลายเป็นที่ว่างแห่งชีวิตที่สอดผสาน ได้อย่างสอดคล้องลงไปในเรื่องของที่ว่างที่เปรียบเสมือนเป็นชานของเรือน หากความหมายของชานเป็นที่โล่งที่สามารถพบฟ้าเห็นตะวันได้ เพียงแต่ชานนี้ไม่ได้ปรากฏอยู่บนเรือนแต่กลับปรากฏบนลาน ที่ว่างของชานจึงมีมิติทางสุนทรีย์ะควบคู่กันเสมอ อันเนื่องจากที่ว่างเหล่านี้มักจะยื่นออกไปจากเรือนเพื่อเข้าไปหาโลกหรือเปิดออกไปสู่โลก การปรากฏของชานจึงมักเปิดโอกาสให้เราได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างเหล่านั้น

“...ในยามคำคืน ชานเรือนจะกลายเป็นสถานที่ที่ ‘เฮ้อ + หนุ่น’ หรือ ‘อุปัทม์ภ’ ให้เราได้มีโอกาสปฏิสังขรณ์กับดินและฟ้าได้ จินตนาการของเราได้มีโอกาสถือกำเนิดหรือบรรเจิดขึ้นได้ที่นี้... เราสามารถยืนคุยกับสรรพสวรรค์ได้ที่นี้... ชานเรือนนับได้ว่าเป็นสะพานแห่งดินฟ้า ทอดให้ใจเราข้ามจากที่นี่ ไปสู่ดินแดนอันไกลโพ้น...”³

ในอีกโสตหนึ่งการปรากฏของชานเรือนนั้นจึงนับได้ว่าเป็นการปรากฏของกายและใจพร้อมๆ กับที่ว่างเหล่านั้น ทำให้ที่ว่างเหล่านั้นมีเนื้อหาสาระเป็นที่ว่างแห่งชีวิตได้อย่างแท้จริง

(3) การซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน

การใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับซับซ้อนในเรือนพักอาศัยของชาวมลายูนั้น มีมิติทางศาสนาเข้ามาสอดผสานลงในมิติของการดำรงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน วิธีการสอดผสานนั้นได้ถูกซ้อนทับลงในที่ว่างของเรือนในพื้นที่ของโถง จากการศึกษาพบว่าชาวมลายูมักใช้พื้นที่ของโถงเรือนซ้อนทับกับพื้นที่ทางศาสนาเช่นการละหมาด ในขณะที่เวลาปรกติที่ว่างของโถงจะถูกใช้สอยในกิจกรรมแห่งชีวิต แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อถูกใช้ประกอบพิธีทางศาสนานั้น ความเป็นทางการจะถูกทำให้ปรากฏเช่นการละหมาดนั้นที่ว่างจะถูกทำให้ปรากฏชัดโดยการใช้ผ้าสะญาเดาะห์รองละหมาดซ้อนทับลงไปในพื้นที่ของโถง และเมื่อการละหมาดเริ่มขึ้นขอบเขตของพื้นที่ของผ้าสะญาเดาะห์จึงกลายเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่แสดงขอบเขตของพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถแยกออกจากพื้นที่พักอาศัยปกติออกจากกัน การซ้อนทับระหว่างมิติจะถูกทำให้เด่นชัดยิ่งขึ้นด้วยการวางหมอนหรือสิ่งของต่างๆ เพื่อแสดงการคั่น แยกที่ว่างหรือมิติศักดิ์สิทธิ์ออกจากกัน การซ้อนทับสอดผสานพื้นที่ทางศาสนาเหล่านี้ลงไปในพื้นที่ของเรือนนั้นได้ถูกเน้นย้ำทำซ้ำตลอดเวลา หมายถึงการซ้อนทับซับซ้อนของมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ถูกทำให้ปรากฏในเรือนมลายูปอซุ หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้ปริมาตรทางศาสนาปรากฏขึ้นในพื้นที่ของการอาศัยอยู่ โดยนัยยะนี้จึงทำให้สามารถสอดผสานมิติทางศาสนาให้สอดคล้องและกลมกลืนกันในมิติทางโลกของการอาศัยอยู่ได้อย่างลงตัวและแนบแน่น การปฏิบัติศาสนกิจในที่ว่างของเรือนอย่างซ้อนทับซับซ้อนระหว่างมิติสองโลก (โลกมนุษย์และโลกทางจิตวิญญาณ) ลงในพื้นที่เดียวกันเสมือนดังว่าโลกของพระเป็นเจ้าได้ลงมาครอบงำโลกของเรา ในระหว่างการปฏิบัติศาสนกิจ มิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์จึงได้เกิดขึ้น จากการซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวนั้นจึงกลายเป็นวัฒนธรรมของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษ์ณ์ของชาวมลายู

6.1.3 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว

จากการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวที่ประกอบไปด้วย **ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง** ที่สามารถเลือกอำนวยความสะดวกของความสุขหรือสูงเอื้อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์ **ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ** ด้วยการแบ่งหรือคั่นความแตกต่างระหว่างเพศให้มีระยะห่าง เสมือนม่านบางๆ ที่กั้นระหว่างเพศชายกับเพศหญิง **ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น** ด้วยความไม่สมบูรณ์ และการใช้สอยที่ว่างอย่างแนบแน่นและลึกซึ้งนั่นเองที่มีคุณประโยชน์ต่อผู้ใช้สอยที่ว่างเอื้ออำนวยให้มีการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น **ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏชั่วขณะของเทศกาลงานชีวิต** ที่มีความยืดหยุ่นในการใช้สอยได้อย่างหลากหลายที่กลายเป็นสาระสำคัญของที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏชั่วขณะ **ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา** ที่ว่างที่เปิดโอกาสให้กาลเวลาได้เข้าไปสานในที่ว่าง

³ ทัพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับนาฏแห่งความสงบ, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 211.

(1) ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง

ความพิเศษของการใช้สอยที่ว่างที่อยู่ระหว่าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถระบุถึงความเป็นพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้อย่างชัดเจน จึงเป็นพื้นที่แห่งความคลุมเครือที่อยู่ระหว่างเรือนกับพื้นดิน ระหว่างข้างบนกับข้างล่าง ระหว่างข้างในกับข้างนอก ระหว่างเรือนกับโลก พื้นที่ที่อยู่ระหว่างดังนี้เช่นพื้นที่ของบันไดและระเบียง การใช้สอยที่ว่างเหล่านี้นับเป็นอำนาจของที่ว่างที่สามารถเอื้ออำนวยให้มีมิติของความสุนทรีย์สูงๆเอื้อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์จากการอาศัยอยู่ในที่ว่างที่อยู่ระหว่างร่วมกับการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์อย่างแนบแน่นกลมเกลียวกับโลกและกิจกรรมต่างๆ ของชีวิต รวมถึงบริบทแวดล้อมของมลายูในบริบทของเวลาที่ว่างโดยรอบ จึงเกิดเป็นปรากฏการณ์แห่งที่ว่างดังกล่าวนั้น ความสำคัญของการใช้สอยของที่ว่างที่อยู่ระหว่างนั้น อยู่ที่ความไม่ชัดเจนของที่ว่างเหล่านี้ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ใช้สอยที่ว่างได้เติมเต็มและเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างที่อยู่ระหว่าง ความที่อยู่ระหว่างมันจึงสามารถดึงดูดให้เราได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในขณะของพื้นที่ว่างที่อยู่ระหว่าง จากการศึกษาจึงพบว่านายแวอาแซและคนอื่นๆ ชอบที่จะอาศัยอยู่ในที่ว่างที่อยู่ระหว่างของระเบียง ส่วนเบมเมนั้นชอบที่ว่างของบันได ในการทำทรงนก จนกลายเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานก็เนื่องจากอำนาจของที่ว่างที่อยู่ระหว่างนั่นเอง

(2) ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ

การดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของชาวมลายูนั้นตั้งมั่นอยู่บนหลักการของศาสนา ที่มีมิติของเพศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยการแบ่งหรือคั่นความแตกต่างระหว่างเพศให้มีระยะห่าง เป็นเสมือนม่านบางๆ ที่อยู่ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงดังนั้นการใช้สอยที่ว่างในบางพื้นที่ในบางสถานที่จึงต้องมีระยะห่างดังกล่าวเช่นการแยกพื้นที่ของการละหมาดระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง การแยกพื้นที่ครัวกับพื้นที่จัดเลี้ยง การแยกพื้นที่ครัวกับโถง การแยกทางเข้าหรือบันไดหน้าบ้านกับหลังบ้าน อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้แยกพื้นที่เหล่านี้เช่น ผ้าม่าน (อาจเป็นผ้า ไม้หรือวัสดุสำเร็จรูป) ทางมะพร้าวหรือแม่กระทั่งชาเลน (ที่ใช้ในการจัดเลี้ยงหรืองานแต่งงาน) ระยะห่างดังกล่าวนี้หากกล่าวอย่างถึงที่สุดก็เป็นระยะห่างของความใกล้ชิดกันทางสายเลือดที่ปฏิเสธมิให้ผู้ที่มีความแตกต่างสายเลือด ที่สามารถแต่งงานกันได้ให้มีระยะห่าง การแบ่งแยกที่ว่างหรือการคั่นที่ว่างเหล่านี้ไม่ได้เป็นการแยกพื้นที่อย่างถาวรแต่เป็นการแยกพื้นที่เพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น ดังนั้นระยะห่างระหว่างเพศ (ความใกล้ชิดทางสายเลือด) และพื้นที่หรือสถานที่จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน ระยะห่างเหล่านี้จึงเข้มข้นขึ้นไปตามสถานที่ไปด้วยเช่นในมัสยิด ในสุสาน ความที่ต้องมีระยะห่างเหล่านี้ไม่ได้หมายความว่ามีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิง สิ่งเหล่านี้ได้บ่งบอกถึงความหมายของการใช้สอยที่ว่างบางอย่างที่ซ้อนทับซับซ้อนลงไปในมิติของความแตกต่างระหว่างเพศ ทำให้การใช้สอยที่ว่างในแต่ละวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีความซ้อนทับซับซ้อนของพื้นที่นั้นย่อมมีความแตกต่าง จนเกิดเป็นความหมายของการใช้สอยของที่ว่างที่แปลกมีเสน่ห์และน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้ก็มีสาเหตุจากศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวมลายูนั่นเอง

(3) ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ถิ่นเฉพาะตัวขึ้น

ความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างนั้นนับเป็นสาระสำคัญของที่ว่างอย่างหนึ่ง เพราะเนื่องจากความไม่สมบูรณ์นั่นเองที่ผู้ใช้สอยที่ว่างสามารถหรือมีโอกาสได้เติมเต็ม แสดงความเป็นตัวตนที่มีอัตลักษณ์แตกต่างไปจากที่ว่างอื่นๆ เมื่อมนุษย์ได้เติมเต็มความรู้สึก ตัวตน อัตลักษณ์ต่างๆ ของตนเองเหล่านั้นลงไปในที่ว่าง ทำให้เราสามารถแสดงความเป็นเจ้าของหรือครอบครองที่ว่างเหล่านั้นได้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีแห่งการดำรงอยู่และตอบสนองตามความต้องการของตัวเองได้จนสามารถเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน ความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างจึงหมายถึงว่าที่

ว่างเหล่านั้นมีความสมบูรณ์อยู่น้อยหรือมาก หากมีความสมบูรณ์มากก็เปิดโอกาสในการเติมเต็มได้น้อยและหากมีความสมบูรณ์น้อยก็เปิดโอกาสในการเติมเต็มได้มาก

“... ความไม่สมบูรณ์ต่างๆ เมื่อมา **สบ** กัน **ได้ที** การรับรู้ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของคนเราก็จะเกิด **การณ์** แห่งการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และรู้สัมผัสขึ้นมาได้ ถ้าการณ์ใดเป็นปรากฏการณ์ การรับรู้ก็ **มล้างเมลิอง** ยังปิดมาสู่ใจของผู้ประสบการณ์นั้นๆ ...”⁴

จากความไม่สมบูรณ์นั่นเองที่มีคุณประโยชน์ต่อผู้ใช้สอยที่ว่างที่เอื้ออำนวยให้มีการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้นการที่จะมีการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้นเป็นที่ว่างแห่งความเป็นเฉพาะตัวนั้น ไม่อาจจะปรากฏขึ้นได้ถ้าหากไม่มีการใช้สอยที่ว่างอย่างแนบแน่นเพราะเมื่อเราสามารถแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์แห่งตนได้ในสถานที่แห่งนั้น ที่ที่เราสามารถสลักเสลาความเป็นมนุษย์ของเราลงไปในโลกที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์นั้นจึงสามารถประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้นมาได้

(4) ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต

“... ขณะที่ **รอ + ลุ้น** ว่ารูปธรรมกำลังจะเกิดปรากฏเป็นกาย **ชิน + มา** นั้น ถือว่าเป็นขณะที่สำคัญ เป็นขณะที่อยู่ **ระหว่าง...ความที่ยังไม่ปรากฏ กับ ความที่ปรากฏ ...**”⁵

คุณค่าอย่างหนึ่งของที่ว่างที่สามารถทำให้ปรากฏการณ์นั้นมีความสดใหม่น่าตื่นตื้นเต้นคือการรอคอยการมาปรากฏของเทศกาลงานชีวิตเพราะเทศกาลงานชีวิตนั้นมิได้ถูกปรากฏในทุกวัน บางเทศกาลมีแค่ปีละหนเช่น เทศกาลเดือนรอมฎอน เทศกาลวันฮารีรายอ ฯลฯ บางเทศกาลตลอดช่วงชีวิตมีเพียงหนเดียวเท่านั้นเช่น งานแต่งงาน การประกอบพิธีฮัจญ์แม้กระทั่งการจัดการศพ ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิตจึงมีความจำเป็นจะต้องสามารถรองรับได้ในหลายๆ เหตุการณ์ของเทศกาลเหล่านั้น การที่ที่ว่างใดๆ จะสามารถรองรับเหตุการณ์ดังกล่าวได้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความยืดหยุ่นของที่ว่างนั้นๆ สูง ความยืดหยุ่นนี้เองเป็นสาระสำคัญที่สุดของที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต กล่าว ความที่เราสามารถรอคอยอย่างรู้วิญญะของการมาปรากฏที่เป็นเหตุอุบัติที่สามารถจะคาดเดาได้ถึงการใช้สอยที่ว่างต่างๆ เหล่านั้นได้ แต่บุคคลและการใช้สอยที่ว่างและเหตุการณ์ที่ปรากฏนั้นอาจจะไม่เหมือนเดิม เทศกาลงานชีวิตเดียวกันอาจมีสาระความทรงจำที่แตกต่างกัน ที่ว่างที่ถูกรอรับเทศกาลต่างๆ เหล่านี้เมื่อถูกประสบเข้ากับกายและใจของมนุษย์จึงเสมือนดังว่าได้ปลุกกายและใจของเราให้ตื่นขึ้น ตื่นขึ้นจากภวังค์ ตื่นขึ้นจากความซ้าซากจำเจ ตื่นขึ้นในโลก เพราะในขณะที่เราเฝ้ารอให้เกิดขึ้นนั้นกายและใจของเราได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการรับรู้ความสดของเหตุการณ์ในที่ว่างเหล่านั้น เทศกาลงานชีวิตจึงเป็นเหตุอุบัติของการมาเป็นวิญญะ ดังนั้นที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏของเทศกาลงานชีวิตนั่นเองที่มีความสดของเหตุการณ์รอคอยอยู่และพร้อมที่จะเกิดขึ้นตลอดเวลา

⁴ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, *สถาปัตยกรรม+ไม่รู้จัก*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 63.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

(5) ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา

การรับรู้เวลาของชาวมลายูจะรับรู้ผ่าน “ เสียงอาซาน ” ของการละหมาดในแต่ละวัน ในสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลัทธิของมลายูนี้มักกำหนดเวลาจากช่วงของเวลา มากกว่าที่จะกำหนดเป็นนาฬิกาอย่างชัดเจนและตายตัวเช่น เวลาเช้า สาย ป้าย เย็น ฯลฯ ชาวมลายูจึงรับรู้เวลาผ่านเสียงอาซานเพราะว่าเสียงอาซานสามารถบ่งบอกเวลาของการละหมาดได้ ดังนั้นช่วงเวลาของการละหมาดจึงเกี่ยวข้องกับเวลาและการอาศัยอยู่อย่างแยกไม่ออก นับเป็นรูปแบบและวิธีการที่จะสามารถสอดสานมิติของศาสนาให้เข้ามาสู่โลกแห่งการอาศัยอยู่ของชาวมลายูได้ แม้ กระทั่งการนัดหมายการงานใดๆ ก็จะถูกนัดผ่านช่วงเวลาของการละหมาดนี้เช่นกันเช่นหลังมักริบ (เวลาประมาณ 18.15 น.- 9.30 น.) จากการศึกษาพบว่า การรับรู้เวลานั้นจะถูกใช้ผ่านที่ว่างของระเบียบอันเนื่องมาจากการรับฟังเสียงอาซานในแต่ละเวลานั้นสามารถรับฟังได้อย่างชัดเจนที่สุดได้ทีนี้ เมื่อใกล้ถึงเวลาอาซานจึงมักปรากฏตัว ตนของเจ้าเรือนปรากฏอยู่บนระเบียบเสมอ ที่ว่างของระเบียบจึงเปิดโอกาสให้กาลเวลาได้เข้าไปสานในที่ว่างให้เราได้ใช้สอยที่ว่าง ให้เราได้เฝ้ารอคอยช่วงเวลาการละหมาด กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้วที่ว่างของระเบียบนั้นเองที่ได้เชื้อเชิญให้มิติทางศาสนาไหลยวปรากฏอยู่ในที่ว่าง และเมื่อมิติทางศาสนาไหลยวมาปรากฏมันก็ได้ปลุกผู้คน ที่ว่างและบรรยากาศได้ตื่นขึ้นจากความเงียบเหงาเพื่อเตรียมเข้าสู่ช่วงเวลาของการละหมาด เสมือนดังว่าปริมาตรอันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาได้เข้ามาถักทอสอดประสานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างเหล่านั้น เป็นช่วงเวลาการพลอยปรากฏที่พิเศษที่ถูกเน้นย้ำอยู่ตลอด นับเป็นความพิเศษที่โดดเด่นของกรณีศึกษาที่มีที่ว่างระเบียบได้เปิดรับสอดสานมิติของการพลอยปรากฏซ้อนทับลงในที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา ระเบียบจึงมีมิติที่กว้างไกลออกไปจากเดิมอย่างน่าสนใจ ระเบียบจึงนับเป็นที่ว่างในการรับรู้เวลาและเป็นที่ว่างแห่งกาลเวลาของชาวมลายู

6.1.4 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลาย

จากการใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลายที่ประกอบไปด้วย **สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายู** ที่มีสุนทรียะทางเสียงจากนกต่างๆ ที่สามารถบ่งบอกและชี้ให้เห็นร่องรอยของขอบเขตที่ว่างและการอาศัยอยู่ เป็นร่องรอยของที่ว่างที่เกิดจากมิติสุนทรียะสัมผัสทางเสียง **ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส** ด้วยการปรากฏถึงพร้อมของกายและใจที่มาประสบได้กับการรับรู้ของหู ตา จมูก ลิ้น กายและใจ จนเกิดการมองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรู้รสและรู้สัมผัส

(1) สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายู

สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายูนั้น นับเป็นความโดดเด่นทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนที่สุดอย่างหนึ่ง และเป็นวัฒนธรรมที่มีมิติสุนทรียะทางเสียงสามารถปรากฏให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในทุกๆ วัน ชาวมลายูให้ความสำคัญต่อมิติสุนทรียะทางเสียงเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากในแต่ละเรือนนิยมแขวนนกไว้รอบบ้าน เพื่อฟังเสียงหรือการแข่งขันนกเขาชวาจนกระทั่งจุก สามารถพบเห็นความสุนทรียะนี้ได้ทั่วไปในเรือนพักอาศัย ร้านน้ำชา หรือสนามแข่งนก โดยเฉพาะบริเวณลานบ้านของกรณีศึกษานั้นเสียงนกนานาชนิดที่ปกคลุมหม่อมที่ว่างเกิดเป็นปริมาตรแห่งสุนทรียะกระจายก้องกังวานออกไปโดยรอบ จากการศึกษาพบว่านกหรือสุนทรียะทางเสียงจากนกต่างๆ นั้น สามารถบ่งบอกหรือชี้ให้เห็นร่องรอย ขอบเขตของที่ว่างของการอาศัยอยู่ เป็นร่องรอยของที่ว่างที่มีมิติสุนทรียะสัมผัสทางเสียง ทั้งนี้ยังสามารถทำให้ผู้คนในสังคมแบบมาตุลัทธิที่เชื่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิด ชิดสนิทสนมและเอื้อให้ผู้คนนั้นมีระยะสัมพันธ์แบบใกล้ชิด สุนทรียะทางเสียงสำหรับชาวมลายูจึงมีความ

จำเป็นและเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชุมชนชาวมลายูทุกๆชุมชน การที่ชาวมลายูมีสุนทรียะทางเสียงที่มีความเกี่ยวข้องกับการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นของคนกับธรรมชาตินั้น สามารถสร้างความสดใหม่ให้กับชีวิต ให้กับโลกได้มีประสบการณ์ในการสัมผัสอันอิมมูตม จากการใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลายสัมผัสที่ปรากฏจากเสียงนั้น ทำให้การดำเนินชีวิตมีสีสัน และมีความหมายต่อการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้น

(2) ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส

หากต้องการที่จะพบเห็นหรือสัมผัสที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัสในวัฒนธรรมของชาวมลายูนั้นมีสถานทีหนึ่งที่มีคุณสมบัติดังกล่าวก็คือ ร้านน้ำชาหรือ “ กือตาแต ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านน้ำชาในชุมชนที่ยังคงรูปแบบการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัษณ์ ที่ยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรมของการอาศัยอยู่อย่างยั่งยืนร่มเย็น สมถะและเป็นสุข ภายใต้บริบทของอันศักดิ์สิทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ซอห์นทับซอห์นลงมาสู่โลก ร้านน้ำชาในรูปแบบนี้จะมีความเป็นท้องถิ่นสูงที่สามารถมีการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัสได้ เนื่องจากร้านน้ำชาเหล่านี้จะมีความเข้มข้นในการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นทั้งผู้คน นกและสัตว์อื่นๆ ความเข้มข้นนี้ยังได้ครอบคลุมไปถึงมิติทางสุนทรียะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลกแวดล้อม มนุษย์กับสัตว์หรือมนุษย์กับสิ่งของ อุปกรณ์ชีวิตต่างๆ รวมถึงการมีเอกลักษณ์และบรรยากาศที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละร้านจนสามารถดึงดูดใจจนกลายเป็นร้านประจำ จากการศึกษพบว่าร้านน้ำชาที่สามารถปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะนั้นจะสามารถรองรับการใช้สอยที่ว่างในรูปแบบต่างๆ กันได้อย่างหลากหลาย และที่สำคัญนั้นยังเป็นที่ยังเป็นที่ว่างที่มีสุนทรียะสัมผัสสูง

การปรากฏถึงพร้อมของกายและใจที่มาประสบได้กับการรับรู้ของหู ตา จมูก ลิ้น กายและใจ จนเกิดการเห็นบรรยากาศที่เกิดขึ้นแบบบ้านๆ จากการได้ยินเสียงพูดคุยระหว่างกัน เสียงจากนกที่แว่นอยู่รายรอบ เสียงจากรายการโทรทัศน์ จากการได้กลิ่นของหมู่บ้านริมทะเล กลิ่นน้ำชา กลิ่นธูปของยาเส้น จากการรู้รสของน้ำชาใบจาก และจากการสัมผัสถึงที่ว่างของร้านน้ำชาที่มีระดับของความเข้มข้นของการปิดล้อมน้อยและมีความโปร่งสามารถเปิดการมองเห็นได้โดยรอบ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีผนังโปร่งกันที่ทำหน้าที่เป็นราวกันตกหรือราวระเบียงเท่านั้น บางครั้งยังนำโต๊ะและเก้าอี้ไปวางไว้นอกพื้นที่ของร้าน จึงแสดงให้เห็นได้ว่าการปฏิสัมพันธ์ของชาวมลายูนั้นต้องการความโปร่งโล่งแต่ในขณะเดียวกันก็มีระยะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมและไม่มีความเป็นส่วนตัวในร้านน้ำชา ปรากฏการณ์แห่งความถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัสต่างๆ ของชาวมลายูจึงนับเป็นความโดดเด่นตามบริบทแวดล้อมดังกล่าว

6.1.5 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า ย้ำสู่ชีวิตประจำวัน (ย้ำสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก)

จากการใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าย้ำสู่ชีวิตประจำวัน (ย้ำสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก) ที่ประกอบไปด้วย การปรากฏของพระเจ้าในทุกหนแห่ง ที่ทำให้มิติทางศาสนาโดยเฉพาะการปรากฏของพระเจ้าภายใต้การโอบล้อมของที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ที่ซอห์นทับซอห์นลงมาสู่โลกนับเป็นวิธีการสอดสานมิติทางศาสนาให้ลงมาสู่จิตใจ **ที่ว่างที่เป็นปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์** ขอบเขตของหมู่บ้านที่ถูกกำหนดขึ้นจากปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเสียงอาซาน ด้วยมิติอันศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกประกาศก้องออกไปทุกทิศทางเสมือนดังว่าชุมชนนั้นได้ถูกห่อหุ้มด้วยมิติอันศักดิ์สิทธิ์ **ที่ว่างแห่งการซอห์นทับ ซอห์นทับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์** เมื่อทำการละหมาดปริณทลที่ขยายกว้างออกไป เกิดเป็นปริณทลของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ซอห์นทับซอห์นลงมาสู่ในการใช้

สอยที่ว่างไปชั่วขณะ เสมือนถูกเชื่อมไปยังพระเจ้าดังว่าได้ปรากฏต่อหน้าพระพักตร์ของพระองค์ เมื่อละหมาดเสร็จจึงคืนพื้นที่นั้นกลับคืนมา

(1) การปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่ง

ในสังคมวัฒนธรรมของมลาญพื้นที่แห่งการอาศัยอยู่ทุกหนแห่งนั้นล้วนสามารถเป็นพื้นที่ปรากฏ เป็นพื้นที่ที่ดำรงอยู่ของพระเป็นเจ้าได้ทั้งสิ้นทั้งในพื้นที่ทางศาสนาเช่นมัสยิด สุเหร่าหรือบาลาเซาะห์หรือในพื้นที่เรือนพักอาศัยเช่นห้องโถง ห้องนอนหรือในพื้นที่อื่นๆ บนโลกนี้ เพราะทุกพื้นที่บนหน้าแผ่นดินนั้นล้วนเป็นการสรรสร้างของพระองค์ โดยนัยยะของความหมายแห่งการปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนทุกแห่งอย่างใกล้ชิดกับมนุษย์นั้นสามารถมีหรือเกิดขึ้นได้ในทุกๆ กิจกรรมของช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายเช่น การละหมาดหรือการขอพร (ดูอาห์) โดยเฉพาะการละหมาดนั้นนับเป็นช่วงเวลาอันศักดิ์สิทธิ์แห่งการปรากฏของพระเป็นเจ้าที่สามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส ทั้งกายและใจได้โดยตรง ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้าโดยมิต้องผ่านสื่อกลางใดๆ และการถูกทำปรากฏอย่างเนิ่นช้า ทำซ้ำในแต่ละวันนั้นจะเพิ่มความเข้มข้นขึ้นไปอีกในช่วงเดือนรอมฎอน การทำให้มิติทางศาสนาโดยเฉพาะการปรากฏของพระเป็นเจ้าภายใต้การโอบล้อมแห่งที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ ที่ซ่อนทับซับซ้อนให้ลงมาสู่โลกนี้นั้นนับ เป็นวิถีและวิถีของการสอดสานมิติทางศาสนาให้ลงมาสู่จิตครอบลงสู่ใจ ทำให้การอาศัยอยู่ในโลกนี้ของมนุษย์ไม่โดดเดี่ยวเดียวดาย เพราะพระเป็นเจ้าสามารถปรากฏได้ในทุกแห่งและอยู่เคียงข้างเราตลอดเวลา มนุษย์กับพระเป็นเจ้าจึงมีความใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง ผลของการอาศัยอยู่ของชาวมลาญในที่ว่างของโลกนี้จึงมิได้เพียงอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวไร้ทิศทางแห่งชีวิต แต่เป็นการอาศัยอยู่แบบมาตุลัษณ์ที่ถูกดำรงอยู่กับพระเป็นเจ้าควบคุมกันอย่างใกล้ชิดสนิทและแนบแน่น

(2) ที่ว่างที่เป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

ในหมู่บ้านมลาญนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญเป็นจุดศูนย์กลางภูมิทางจิตวิญญาณของชุมชนคือบาลาเซาะห์ สุเหร่าหรือมัสยิด ในอดีตนั้นความเป็นหมู่บ้านหรือขอบเขตของหมู่บ้าน (มุเก็ม) นั้น จะยึดโยงอยู่กับปริมณฑลของเสียงอาซานหากบ้านใดได้ยินเสียงอาซานจากมัสยิดไหนก็ถือได้ว่าอยู่อาศัยในมุเก็มนั้นๆ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาใดๆ จึงมักเข้าร่วมกับมุเก็มนั้นๆ ไปด้วย โดยเฉพาะมัสยิดนั้นนับเป็นศูนย์กลางของความเข้มข้นของการใช้ที่ว่างที่สถานความศรัทธาในพระเจ้า เนื่องจากชุมชนหนึ่งๆ นั้นมักจะมีมัสยิดเพียงหลังเดียวแต่อาจมีบาลาเซาะห์หลายๆ หลังได้ และจากมัสยิดนี้เองที่เสียงอาซานได้กระจายก้องกังวานออกไปเป็นขอบเขตของชุมชนจากการ ศึกษาพบว่าตัวหมู่บ้านนั้นมีขอบเขตหากนับจากจุดศูนย์กลางที่มัสยิดเป็นรัศมีประมาณ 750 เมตร ซึ่งเป็นรัศมีของชุมชนที่สามารถเป็นเมืองเดินเท้าได้ จึงกล่าวได้ว่าขอบเขตของหมู่บ้านนั้นถูกกำหนดขึ้นจากปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเสียงอาซาน ด้วยมิติอันศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกป่าวประกาศก้องออกไปทุกทิศทาง เสมือนดังว่าชุมชนนั้นได้ถูกห่อหุ้มด้วยมิติอันศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นการอาศัยมิติทางศาสนามาควบรวมกับมิติของการอาศัยอยู่เสมือนว่าศาสนานั้นได้เป็นกรอบกำหนดขอบเขตของพื้นที่แห่งการอาศัยอยู่ ให้ปรากฏโดยมีมัสยิด (ตามนัยยะบ้านของพระเป็นเจ้า) เป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงนับได้ว่าเสียงอาซานเป็นกลไกในการควบคุมให้ชุมชนได้อาศัยอยู่ในบริเวณปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา การอาศัยอยู่ของชาวมลาญนั้นจึงมิได้อาศัยอยู่ในมิติทางโลกเพียงลำพังอย่างเดียว แต่เป็นการอาศัยที่อยู่ร่วมกับมิติทางศาสนาที่ได้สอดสานลงไปในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีชีวิตของการอาศัยอยู่อย่างเรียบง่ายและเข้มข้นอย่างยิ่ง

(3) ทิวางแห่งการซ้อนทับ ซับซ้อนมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์

ในวิถีทางแห่งอิสลามนั้นต้องละหมาดวันละ 5 เวลา ส่วนใหญ่มักจะเป็นบริเวณโถงเรือนและต้องหันหน้าไปทางทิศกิบลัต (ทิศตะวันตก) และหากใช้พื้นที่ใดแล้วมักใช้พื้นที่นั้นเป็นประจำ ช่วงเวลาละหมาดจึงไม่อนุญาตให้ใครเดินผ่านไปมาหากมีผู้คนเดินผ่านผู้ละหมาดจะต้องวางสิ่งของไว้ตรงหน้าเพื่อเป็นการคั่นหรือขวางเพื่อเป็นการแยกพื้นที่ละหมาดออกจากพื้นที่ปกติวางไว้ด้านหน้าผู้ละหมาด เพื่อเป็นการบ่งบอกว่ามิติของสถานที่ทางโลกและมิติทางศาสนาได้แยกออกจากกัน (ชั่วคราว) ในทางกลับกันนั้นก็เสมือนเป็นการซ้อนทับซับซ้อนลงในที่ว่างในเวลาเดียวกัน เมื่อทำการละหมาดปริมณฑลที่ขยายกว้างออกไป จิตจะรวมศูนย์ไปยังพระเจ้าเกิดเป็นปริมณฑลของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ซ้อนทับซับซ้อนลงในการใช้สอยที่ว่างไปชั่วขณะ พื้นที่แห่งการซ้อนทับเสมือนถูกเชื่อมไปยังพระเป็นเจ้าดังที่ได้ปรากฏอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระองค์ เมื่อละหมาดเสร็จจึงคืนพื้นที่นั้นกลับคืนมา เป็นการขอยืมพื้นที่ชั่วคราวเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา (ละหมาด) นับเป็นปรากฏการณ์การที่ซ้อนทับซับซ้อนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ลงในพื้นที่เดียวกัน ระหว่างพื้นที่ทางศาสนาสำหรับทำละหมาดกับพื้นที่ปกติ เป็นการสอดสานซ้อนทับซับซ้อนในเวลาเดียวกันที่หันไปสู่ศูนย์กลางเดียวกันคือกิบลัตทั่วทั้งโลกเกิดเป็นความเข้มข้นที่ทรงพลังพร้อมกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งการปรากฏของมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ซ้อนทับ ซับซ้อนอยู่บนเรือน บนโถงเรือน (ที่ละหมาด) จึงเป็นที่ว่างที่ที่ซ้อนทับ ซับซ้อนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถ สอดสานให้ปรากฏขึ้นภายในขอบเขตของเรือนพักอาศัย การซ้อนทับซับซ้อนมิติแห่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นปริมณฑลอย่างหนึ่งของการปรากฏของพระเป็นเจ้าในสังคมและวัฒนธรรมมลายู

(4) ทิวางที่เป็นสะพานการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้

ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้แผ่ขยายครอบคลุมการอาศัยอยู่ของชาวมลายูนั้น โดยนัยยะแล้วความศักดิ์สิทธิ์เป็นเสมือนปริมณฑลอย่างหนึ่งของการปรากฏของพระเป็นเจ้า ที่ถูกสอดสานความศรัทธาในพระเป็นเจ้าเข้ามาในการใช้สอยของที่ว่างและย่ำสู่วิถีประจำวัน ซึ่งปริมณฑลที่เกิดขึ้นเหล่านี้จึงเป็นสะพานแห่งการเชื่อมโลก แห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาใกล้ ปริมณฑลความศักดิ์สิทธิ์และที่ว่างจึงเป็นองค์ประกอบร่วมกันที่สอดสานโยงใยเกี่ยวข้องกัน ความศักดิ์สิทธิ์จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาใกล้ การเชื่อมโลกจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์และปริมณฑลนี้เอง ที่ได้ทำให้โลกได้บรรจบกันระหว่างฟากฟ้ากับผืนดินให้เปิดประสานขึ้น ดังนั้นการปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่งจึงต้องมีปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของที่ว่างเหล่านั้นรองรับการปรากฏ หากกล่าวอีกนัยหนึ่งปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของที่ว่างเหล่านั้นที่เป็นสะพานการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ การที่ชาวมลายูมีการบออ้างอิงและทิศทางของชีวิตในการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและลึกซึ้งกับศาสนา ทำให้สามารถมีสะพานที่สอดประสานยึดโยงเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้าได้อย่างหนักแน่นที่สุดเพราะชาวมลายูเชื่อว่าโลกนี้เป็นเพียงทางผ่านเท่านั้น การประกอบคุณงามความดีและปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนา คือเครื่องแสดงถึงการยึดโยงระหว่างความเป็นอิสลามของมลายู ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า หากขาดซึ่งการปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนาแล้วปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ย่อมไม่บังเกิด เมื่อปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ไม่มี สะพานการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ก็ไม่สามารถปรากฏขึ้นได้

(5) ทิวา่งแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ

ในการละหมาดมุสลิมทั่วทุกมุมโลกต้องหันไปยังจุดเดียวกันเพื่อความเป็นเอกภาพเรียกทิศนี้ว่า “ กิบลัต ” ซึ่งเป็นที่ตั้งของบัยตุลลอฮ์ ดังกล่าวมา กิบลัตจึงอยู่คู่กับมิติของความศักดิ์สิทธิ์ศรัทธาและภราดรภาพ ควบคู่กับมิติการอาศัยอยู่ในที่ว่างและการดำเนินชีวิตในทุกๆวัน ในทุกๆช่วงเวลาของชีวิต เป็นทิศทางสำหรับการเริ่มทำกิจกรรมทางศาสนพิธีต่างๆ และการครองตนครองเรือนให้อยู่อย่างมีความสุข มุสลิมทุกคนจึงมีความผูกพันลึกซึ้งกับกิบลัตจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอย่างไม่สามารถแยกออกจากความเป็นมุสลิมได้ ตั้งแต่แรกเกิดจนตายมุสลิมมีจุดศูนย์กลางหรือศูนย์กลางรวมของจิตใจที่ยึดโยงร่วมกันคือที่บัยตุลลอฮ์ โดยเฉพาะการประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์นั้นสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนที่ทุกคนจากทั่วโลกมาทำการ “ ฏอวาฟ ” หรือเวียนรอบบัยตุลลอฮ์จนเกิดเป็นมวลพลังแห่งความเข้มข้นของศรัทธาและภราดรภาพ อย่างเข้มข้นที่สุดที่มุ่งไปยังกิบลัตพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน บัยตุลลอฮ์จึงเป็นจุดกำหนดในการเริ่มต้นและจุดจบของการฏอวาฟและการละหมาด กิบลัตจึงเป็นทิศทางที่รวบรวมจิตใจหมู่วมุสลิมทั่วโลกให้เป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณเดียวกันอย่างเข้มข้นและเป็นสิ่งร้อยรัดความเป็นมุสลิมทั่วโลก ให้มีความรู้สึกร่วมกันแม้จะมีความหลากหลายและความแตกต่าง ให้มีความกลมกลืนอย่างแนบแน่นดังเป็นที่เป็นที่ร่วมกัน สาระของการประกอบพิธีฮัจญ์และการละหมาดนั้นจึงเป็นอาศัยอยู่ในที่ว่าง ที่แสดงถึงความอ่อนน้อมและยอมจำนนต่อพระอัลลอฮ์อย่างสิ้นเชิง เพื่อให้เห็นถึงเอกภาพและพลังอำนาจของพระองค์ด้วยความเสมอภาค สัมพันธภาพและภราดรภาพ การละหมาดและการทำฮัจญ์นั้นจึงทำให้ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพปรากฏขึ้น

6.2 การวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา

ในการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลลักษณะของเรือนมลายู ที่ถูกสานมาจากการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลลักษณะของเรือนมลายู สามารถทำการสรุปประเด็นหลักๆ ได้ออกเป็น 5 ประเด็นดังนี้ การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเจ้า การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ ไต่ขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ประเด็นจากการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลลักษณะของเรือนมลายู (ในหัวข้อ 6.1) นั้นจึงนำมาซึ่งการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลลักษณะของเรือนมลายูดังกล่าว

6.2.1 การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลกและกับพระเป็นเจ้า

จากการใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิตแบบมาตุลลักษณะของชาวมลายูอย่างแนบแน่น จนสามารถเกิดเป็นที่ว่างแห่งความโปรดปรานหรือมุมประจำแห่งชีวิต ที่สามารถรองรับการใช้สอยในทุกช่วงเวลาของชีวิต และมีบริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรับรู้สัมผัสต่างๆ ของที่ว่างทั้งตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เป็นที่ว่างแห่งการปฏิสนธิ์อย่างเข้มข้น ที่มีหัวใจแห่งการปฏิสนธิ์คือบรรยากาศของที่ว่าง ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิสนธิ์อย่างเข้มข้นและเต็มไปด้วยความเรียบง่ายและเป็นกันเอง เป็นที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา และประกอบกับการใช้สอยที่ว่างเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องและยึดโยงกับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้การใช้สอยที่ว่างของบาหลีซาเราะห์หรือมัสยิดกลายเป็นสถานที่แห่งความเข้มข้นทางศาสนาและศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง เพราะการที่ชาวมลายูสานความศรัทธามาสู่แบบแผนในการใช้สอยที่ว่าง

อย่างเข้มข้น โดยมี “ กิบลัต ” เป็นจุดศูนย์รวมแห่งความศรัทธา นั้นสามารถทำให้มนุษย์มีกรอบอ้างอิงเพื่อเป็น “ สะพาน ” เชื่อมโลกไปสู่พระเป็นเจ้า การใช้สอยอยู่ในที่ว่างต่างๆ เหล่านี้นั้นล้วนเป็นผลมาจากการใช้สอยที่ว่างอย่างเข้มข้นที่สามารถสอดคล้องประสานกับวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้งในชีวิตและวัฒนธรรมประจำวัน

จากการศึกษาพบว่า การปรากฏของที่ว่างที่มีการใช้สอยอย่างเข้มข้น สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ภายในที่ว่างของการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมอย่างแนบแน่นกับชีวิตและโลก โดยมีปริมณฑลของศาสนาที่ห่อหุ้มปกคลุมการดำรงชีวิตในแต่ละวันให้อยู่ภายในขอบเขตของศาสนา ทำให้ชาวมลาญจึงยังยึดโยงอยู่กับพระเป็นเจ้าอย่างลึกซึ้ง ความเข้มข้นและการอยู่อาศัยอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับโลกจึงไม่สามารถแยกออกจากศาสนาได้ เพราะที่ว่างนั้นสามารถนำโลกให้มาเข้าใกล้เราและนำโลกของพระเป็นเจ้าให้เข้ามาใกล้ ที่ว่างจึงเอื้อให้เราสามารถใกล้ชิดกับพระเป็นเจ้ามากยิ่งขึ้น ในคติของชาวมลาญนั้นมนุษย์โลก ศาสนาล้วนก่อกำเนิดและดำรงอยู่ในปริมณฑลของพระเป็นเจ้าทั้งสิ้น ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรมมลาญจึงอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลกและกับพระเป็นเจ้า

6.2.2 การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก

จากการใช้สอยที่ว่างอย่างซ้อนทับ ซับซ้อนแบบมาตุลัทธิของชาวมลาญที่ประกอบร่างสร้างขึ้น จาก **ที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้** ที่เป็นการใช้สอยที่ว่างอย่างหลากหลายและคุ้มค่า ใช้อย่างซ้อนทับซ้อนลงในที่ว่างเดียวกันและสามารถที่จะปรับเปลี่ยนการใช้สอยได้ไปตามเทศกาลงานชีวิต จากการปรากฏของ **ชานที่ว่างแห่งชีวิต** ที่มักมีมิติทางสุนทรียะควบคู่กันเสมออันเนื่องมาจากที่ว่างเหล่านี้มักจะยื่นออกไปจากเรือนเพื่อเข้าไปหาโลกหรือเปิดออกไปสู่โลก การปรากฏของชานหรือลานจึงมักเปิดโอกาสให้เราได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างเหล่านี้ จากการซ้อนทับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน ที่มีมิติทางศาสนาเข้ามาสอดผสานลงในมิติของการดำรงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันได้ถูกซ้อนทับลงในที่ว่างของเรือนในพื้นที่ของโถงเป็นการการซ้อนทับสอดผสานพื้นที่ทางศาสนาที่มีมิติศักดิ์สิทธิ์ลงไปในพื้นที่ของเรือนนั้นให้ถูกเน้นย้ำทำซ้ำตลอดเวลาของการอาศัยอยู่ จากการใช้สอยที่ว่างต่างๆ เหล่านี้ทำให้การใช้สอยที่ว่างของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมนั้นย่อมมีความแตกต่างตามวัฒนธรรมของการใช้ที่ว่างเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมนั้นๆ การใช้สอยอยู่ในที่ว่างต่างๆ เหล่านี้นั้นล้วนเป็นผลมาจากการใช้สอยที่ว่างที่อาศัยอยู่อย่างเข้มข้นทำให้มีค่าการใช้สอยสูงใช้อย่างคุ้มค่าในพื้นที่ที่สามารถใช้สอยได้อย่างหลากหลาย เป็นการอาศัยอยู่ในระดับที่แนบแน่นและเข้มข้น จนเกิดเป็นการอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็กที่สามารถสอดคล้องประสานกับวิถีชีวิต เทศกาลงานชีวิตได้อย่างลึกซึ้งในสังคมและวัฒนธรรมมลาญ

จากการศึกษาพบว่า การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็กนั้นสามารถเกิดจากระบบการใช้โลกแบบพอเพียงอย่างรู้อยู่ รู้คุณค่า ใช้อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ทำให้เกิดความประหยัดและยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในระบบปฏิสัมพันธ์พื้นฐาน ในสังคมแบบมาตุลัทธิที่สนับสนุนให้การดำรงอยู่ของมนุษย์บรรลุซึ่งความสมปรารถนาที่ได้คาดหมายไว้ การใช้ที่ว่างขนาดเล็กอย่างซ้อนทับซ้อนนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากชาวมลาญใช้โลกอย่างฟุ่มเฟือยอย่างไม่รู้คุณค่า แสดงให้เห็นได้ว่าวัฒนธรรมการใช้ที่ว่างขนาดเล็กนั้นย่อมทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเองทำให้การอาศัยอยู่ในที่ว่างขนาดเล็กก็มีความเป็นไปได้โดยที่ไม่มีมีความจำเป็นต้องมีพื้นที่ใหญ่โต การใช้ที่ว่างขนาดเล็กจึงทำให้การอาศัยอยู่ได้อย่างพอเหมาะพอดีกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

6.2.3 การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ

จากการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามช่วงชีวิตประกอบไปด้วย **ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง** ที่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดมิติของความสุนทรีย์อย่างสูง ทั้งยังเอื้อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์จากการอาศัยอยู่ในที่ว่างที่อยู่ระหว่างร่วมกับการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์อย่างแนบแน่น จาก**ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ** ที่มีการแบ่งแยกหรือการคั่นที่ว่างเพียงชั่วคราว ระยะห่างระหว่างเพศจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้อกันกับพื้นที่หรือสถานที่นั้นๆ จาก**ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น** ที่ความไม่สมบูรณ์นั่นเองทำให้มีคุณประโยชน์ต่อการใช้สอยที่ว่างเอื้ออำนวยให้เกิดการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น จาก**ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต** ที่มีความยืดหยุ่นซึ่งเป็นสาระสำคัญของที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต จาก**ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา** ที่ว่างของระเบียบที่เปิดโอกาสให้กาลเวลาได้เข้าไปสานในที่ว่าง เชื้อเชิญให้มิติทางศาสนาพาลอยปรากฏเป็นวัฏฏะอยู่ในที่ว่างเสมือนว่าปริมนทลอันศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาสอดประสานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของที่ว่างเหล่านั้น

จากการศึกษาพบว่า การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ นั้น ได้สอดคล้องกับวิถีและวิถีในการดำรงอยู่ตามสังคมและวัฒนธรรมของมลายู โดยมีเหตุผลที่สำคัญที่สามารถรองรับการอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตคือที่ว่างที่สามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนการใช้สอยได้อย่างหลากหลาย และที่ว่างที่สามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนการใช้สอยได้นั้นย่อมมีสาระสำคัญอยู่ที่ความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างนั่นเองที่สามารถเปิดโอกาสให้มนุษย์กับที่ว่างได้เติมเต็มจนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน และจากความไม่สมบูรณ์ของที่ว่างจึงสามารถทำให้รองรับการอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ คุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้ของการอาศัยอยู่ในที่ว่างนับเป็นแก่นสาระสำคัญของแบบแผนการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายูนั่นเอง

6.2.4 การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรีย์สัมผัส

จากการใช้สอยที่ว่างที่มีประสบการณ์หลากหลายสัมผัสที่ประกอบไปด้วย **สุนทรีย์สัมผัสทางเสียงของชาวมลายู** ที่สามารถบ่งบอกหรือชี้ให้เห็นถึงร่องรอย ขอบเขตของที่ว่างแห่งการอาศัยอยู่ที่มีมิติสุนทรีย์สัมผัส โดยเฉพาะทางเสียงอีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้คนในสังคมแบบมาตุลักษ์ณ์ มีระยะความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทสนมมากยิ่งขึ้น จาก**ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัส** โดยมีร้านน้ำชาที่สามารถรองรับการใช้สอยที่ว่างในรูปแบบต่างๆ กันได้อย่างหลากหลาย เป็นที่ว่างที่มีสุนทรีย์สัมผัสสูงด้วยการปรากฏถึงพร้อมของกายและใจจนเกิดการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รุ้รสและรู้สัมผัสได้พร้อมๆ กับการปฏิสังการในที่ว่างเหล่านั้น จนสามารถเป็นปรากฏการณ์ แห่งความถึงพร้อมของสุนทรีย์สัมผัส

จากการศึกษาพบว่า การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรีย์สัมผัสนั้นนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมลายูอย่างแนบแน่นจนไม่สามารถที่จะแยกออกจากการดำเนินชีวิตประจำวันได้ การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรีย์สัมผัสของชาวมลายูที่โดดเด่นเป็นพิเศษนั้นจะอาศัยอยู่โดยผ่านองค์ประกอบหลักๆ คือร้านน้ำชาและนกเขาขาวหรือนกกรงหัวจุก องค์ประกอบทั้งสองนี้มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากสุนทรีย์สัมผัสทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่พบได้อย่างชัดเจนที่สุดคือที่ร้านน้ำชาและร้านน้ำชาก็มักจะพบเห็นนกดังกล่าวอยู่เสมอๆ จนกลายเป็นที่ว่างที่มีการปฏิสังการอย่างเข้มข้นของชุมชน และอาจกล่าวได้ว่าร้านน้ำ

ชานนั้นเป็นที่ว่างที่เอื้ออำนวยให้เกิดที่ว่างที่มีมิติสุนทรีย์สัมผัสสูงจากเสียงของการปฏิสนธิ การเสียดสีของนกที่จับกลุ่ม กลิ่นของน้ำชา ไบจากและยาเส้น ที่สามารถช่วยเน้นให้ที่ว่างเหล่านั้นมีมิติทางสุนทรีย์เพิ่มขึ้น ส่วนกรงนกนั้นสามารถเป็นร่อง รอยหรือปริมณฑลของการอาศัยอยู่ที่มีมิติสุนทรีย์ที่ปรากฏในรูปแบบวัฒนธรรมมลายูที่พบเห็นได้แทบทุกหลังคาเรือน สังคมและวัฒนธรรมมลายูจึงให้ความสำคัญกับมิติสุนทรีย์สัมผัสอย่างสูงจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมลายูอย่างแนบแน่น

6.2.5 การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป

จากการใช้สอยที่ว่างแบบสถานความศรัทธาในพระเป็นเจ้าผู้สร้างชีวิตประจำวัน (ย้ำสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก) ที่ประกอบไปด้วย การปรากฏของพระเจ้าในทุกหนแห่ง ที่สามารถสานมิติทางศาสนา โดยเฉพาะการปรากฏของพระเป็นเจ้าที่ซ้อนทับซ้อนกันให้ลงมาสู่ที่ว่างนั้น นับเป็นวิถีและวิถีของการสอดสานมิติทางศาสนาให้ลงมาสู่กายและใจทำให้การอาศัยอยู่ในโลกนี้ไม่โดดเดี่ยวเดียวดาย พระเป็นเจ้าจึงสามารถปรากฏได้ในทุกแห่งหนและอยู่เคียงข้างเราตลอดเวลา จากที่ว่างที่เป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่มีมิติอันศักดิ์สิทธิ์ได้ถูกป่าวประกาศก้องออกไปเสมือนดังว่าชุมชนนั้นได้ถูกปกคลุมด้วยมิติอันศักดิ์สิทธิ์เป็นการอาศัยมิติทางศาสนามารวมกับมิติของ การอาศัยอยู่เสมือนว่าศาสนาได้เป็นกรอบกำหนดขอบเขตของพื้นที่แห่งการอาศัยอยู่ จากที่ว่างที่เป็นสะพาน การเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของที่ว่างที่เป็นสะพานการเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ทำให้มีกรอบอ้างอิงและทิศทางของชีวิตในการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและลึกซึ้งกับศาสนาเสมือนเป็นสะพานที่สอดประสานยึดโยงเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า จากที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ กิบลัตเป็นทิศที่รวบรวมจิตใจมวลมุสลิมทั่วโลกให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณอย่างเข้มข้นและเป็นสิ่งร้อยรัดความเป็นมุสลิมทั่วโลกให้มีความรู้สึกร่วมกันแม้จะมีความหลากหลายและความแตกต่างให้มีความกลมกลืนอย่างแนบแน่นดังเป็นที่เห็นร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่า การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไปนั้น พื้น ฝา ฝ้า ได้หล่อหลอมรวมตัวกับที่ว่าง บรรยากาศและบริบทแวดล้อมในห้วงขณะจะกลายเป็นเนื้อเดียวกัน ส่งเสริมให้เกิดความหมายที่กว้างไกลออกไปจากรูปร่างทางกายภาพที่จำกัด แสดงให้เห็นว่าพื้น ฝา ฝ้า มีความหมายที่ดำรงอยู่ได้อย่างหลากหลายมิติ แต่พื้น ฝา ฝ้า เหล่านั้นจะไม่สามารถเปล่งความหมายให้ไกลออกไปจากเดิมได้ ถ้าหากพื้น ฝา ฝ้า เหล่านั้นมีการอาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างไม่แนบแน่นพอ เพราะความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป จะสามารถเกิดขึ้นได้ก็เนื่องจากการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและซ้อนทับซ้อนลงไปในที่ว่างเท่านั้น การอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและซ้อนทับซ้อนอย่างหลากหลายในที่ว่างจึงเป็นที่มาของการเกิดความหมายของพื้น ฝา ฝ้า นั้นเอง

จากการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษ์นนี้ไปสู่ความหมายของการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์นของเรือนมลายู ที่ประกอบไปด้วย การใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิต ที่สามารถสานไปสู่ความหมายของการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์นของเรือนมลายูในประเด็นของ การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้า เพราะการใช้สอยที่ว่างที่เป็น “ จุดเข้ม ” แห่งชีวิตนั้นยังประกอบไปด้วยทิศแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง ที่ว่างแห่งการ

ปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้น ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา ที่ว่างแห่งความโปรดปราน เป็นการสานความหมายที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงลึกไปสู่ประเด็นจากการใช้สอยไปสู่การอาศัยอยู่ในประเด็นของการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้านั้นประกอบไปด้วย การปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่ง ที่ว่างแห่งการซ้อนทับซับซ้อนมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่ว่างที่เป็นปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับพระเป็นเจ้านั้นมักจะมีระดับของการปิดล้อมที่เข้มข้นมากขึ้นกว่าพื้นที่ปกติทั่วไป คือมักจะมีผนังปิดล้อมที่มิดชิดหรือหันเข้าสู่มุมผนัง ในเรือนกรณศึกษานั้นจะทำการละหมาดที่มีระนาบผนังทั้ง 2 ด้าน (ด้านหน้าและด้านข้าง) มาช่วยทำการปิดล้อม อันเนื่องมาจากพื้นที่ทางศาสนามักมีนัยยะหรือมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องและความต้องการสมาธิในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งผลทำให้ผู้อยู่อาศัยในเรือนไม่สามารถที่จะเดินผ่านหน้าผู้ทำการละหมาด เพราะขณะทำการละหมาดนั้นไม่อนุญาตให้ผู้คนเดินผ่านไปมา ระนาบของผนังจึงมีส่วนในการกั้นให้ที่ว่างให้มีการปิดล้อมที่ว่างแห่งนั้นให้มีอาณาเขตที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น

(1) การใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน ที่สานไปสู่ความหมายจากการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูในประเด็นของ การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก การใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อนยังประกอบไปด้วย การซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน ที่ว่างที่ที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ การปรากฏของซานที่ว่างแห่งชีวิต เป็นการสานความหมายที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงลึกไปสู่ประเด็นจากการใช้สอยไปสู่การอาศัยอยู่ในประเด็นของ การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็กที่ประกอบไปด้วย การปรากฏของซานที่ว่างแห่งชีวิต ที่ว่างที่ที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้การซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งการซ้อนทับ ซับซ้อนเหล่านี้มักปรากฏในทางผังพื้น ส่วนการปรากฏในทางตั้งนั้นมักมีระดับความสูงต่ำของพื้นที่ที่ต้องการเน้นให้เห็นความพิเศษในการใช้สอยกิจกรรมต่างๆ เช่น ระดับของพื้นระเบียงที่มักใช้ในกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ส่วนระดับพื้นของโถงที่สูงขึ้นก็มักใช้กับกิจกรรมที่เป็นทางการมากขึ้น โดยมีระดับความเข้มข้นของการปิดล้อมที่เพิ่มขึ้นตามกิจกรรมที่เป็นทางการและต้องการความเป็นส่วนตัวไปด้วย

(2) การใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว ที่สามารถสานไปสู่ความหมายจากการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลัทธิของเรือนมลายูในประเด็นของ การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ การใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวยังประกอบไปด้วย ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏชั่วขณะของเทศกาลงานชีวิต ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง เป็นการสานความหมายที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงลึกไปสู่ประเด็นจากการใช้สอยไปสู่การอาศัยอยู่ในประเด็นของการอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ ที่ประกอบไปด้วย ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏชั่วขณะของเทศกาลงานชีวิต ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง ซึ่งการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวนั้นมักปรากฏระดับความสูงต่ำของพื้นที่มักจะมีระดับเดียวกันอันเนื่องมาจากอาคารการนั่งยื่นดินนอนที่ต้องการความสะดวกในการปรับเปลี่ยนอิริยาบถต่างๆ มักมีระดับของการปิดล้อมที่น้อยที่สุดเพื่อความต่อเนื่องของกิจกรรมและการใช้งาน การใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราวจึงมักจะมีควมโล่งโปร่งและความต่อเนื่องที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของที่ว่างแบบนี้

(3) **การใช้สอยที่ว่างที่มีประสพการณ์หลากหลายผสมผสาน** ที่สามารถสานไปสู่ความหมายจากการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูในประเด็นของ **การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส** การใช้สอยที่ว่างที่มีประสพการณ์หลากหลายผสมผสานยังประกอบไปด้วย ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายู เป็นการสานความหมายที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงลึกไปสู่ประเด็นจากการใช้สอยไปสู่การอาศัยอยู่ในประเด็นของการอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส ที่ประกอบไปด้วย สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายู ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส ซึ่งการใช้สอยที่ว่างที่มีประสพการณ์หลากหลายผสมผสานนั้นมักมีระดับของการมองเห็นที่สามารถมองเห็นได้ต่อเนื่องจากภายในเรือนจนออกไปยังภายนอกเรือน หรือมักมีระดับของการปิดล้อมที่ไม่เข้มข้น จึงส่งผลให้ระนาบของผนังมักปรากฏไม่เข้มข้นหรือชัดเจนตามไปด้วย

(4) **การใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระเป็นเจ้า** **ย้ายสู่วิถีประจำวัน (ย้ายสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก)** ที่สามารถสานไปสู่ความหมายจากการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูในประเด็นของ **การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลาย กว้างกว่าที่เป็นอยู่ทั่วๆ ไป** การใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระเป็นเจ้า ย้ายสู่วิถีประจำวัน (ย้ายสู่ความเป็นปัจจุบันของจิตสำนึก) ยังประกอบไปด้วย ที่ว่างแห่งการซ้อนทับ ซับซ้อนมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่ว่างที่เป็นปริมาตรแห่งความศักดิ์สิทธิ์ การปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่ง เป็นการสานความหมายที่ซ้อนทับซับซ้อนลงลึกไปสู่ประเด็นจากการใช้สอยไปสู่การอาศัยอยู่ในประเด็นของการอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วๆ ไปที่ประกอบไปด้วย ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ ที่ว่างที่เป็นสะพาน การเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ที่ว่างที่เป็นปริมาตรแห่งความศักดิ์สิทธิ์ การปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่ง การใช้สอยที่ว่างต่างๆ เหล่านี้มักมีความเข้มข้นของระนาบผนังหรือระดับของการปิดล้อมที่ชัดเจนและเข้มข้นตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ส่วนการปรับเปลี่ยนขนาดของที่ว่างด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ชาวมลายูได้แก้ไขด้วยการทำให้พื้นที่หรือที่ว่างเหล่านั้นมีความยืดหยุ่นให้มากที่สุด ด้วยการทำให้ว่างนั้นให้โล่งเพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมแห่งชีวิตที่เกิดขึ้นได้อย่างหลากหลาย

จากการวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถารแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษาในบทที่ 5 นั้น นำมาสู่การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษาในบทที่ 6 นี้สามารถสรุปออกมาเป็นประเด็นใหญ่ๆ คือ **การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา (6.1) และการวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา (6.2)** ซึ่งในแต่ละหัวข้อก็จะมีประเด็นย่อยที่สานสัมพันธ์กันอยู่เป็นคู่ๆ เช่นแบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต (6.1.1) ก็จะทำมาสู่ความหมายของการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้า (6.2.1) เป็นต้น ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้สามารถสรุปออกมาได้ทั้งหมด 5 คู่ ตามรายละเอียดในตารางดังนี้ (ตามหัวข้อใน 6.1 และ 6.2) ซึ่งการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษาทั้งหมดนี้ยังเป็นผลมาจาก **เรือนมลายูของกรณีศึกษา** ในบทถัดไปจะเป็นคุณค่าที่ได้จากการศึกษาที่นำไปสู่มิติ **ที่กว้างขวางออกไปจากกรณีศึกษา**

<p>บทที่ 5 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถารแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p>	<p>บทที่ 6 การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p>	
<p>5.1 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะปฏิสันถารของการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p> <p>5.1.1 เรือนนายแวอาแซ</p> <p>บันไดแห่งการก้องกังวานของรูปทรง</p> <p>บันไดสะพานแห่งการเชื่อมโลกกับเรือน</p> <p>บันไดที่ซ่อนความเป็นใต้และเก้าอี้</p> <p>ระเบียงแห่งความโปรดปราน</p> <p>ระเบียงแห่งกาลเวลา</p> <p>โถงแห่งการซ่อนทับมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>โถงแห่งเทศกาลงานชีวิต</p> <p>ห้องนอนแห่งการปรากฏจากอุปกรณ์แห่งชีวิต</p> <p>ห้องครัว ปริมณฑลแห่งสตรีเทศ</p> <p>5.1.2 ลานบ้าน ลานทราย (ลานแม่)</p> <p>ลานแห่งการเฝ้ารอประสบพบ</p> <p>ลานแห่งสุนทรียะสัมผัส</p> <p>ลานแห่งการปรากฏของชาน</p> <p>5.1.3 ร้านน้ำชาเปาะเฮง</p> <p>ร้านน้ำชา การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส</p> <p>ลานกุรบาน ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>5.1.4 บาลาเซาะห์และมัสยิด</p> <p>บาลาเซาะห์และมัสยิด ที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>ที่ว่างของการบรรจบกันระหว่างพระเป็นเจ้ากับมนุษย์</p> <p>5.2 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบกาละปฏิสันถารของการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p> <p>5.2.1 การละหมาด สะพานเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้</p> <p>การละหมาดที่รุก ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>การละหมาดซุนนะห์ ปริมณฑลแห่งความใกล้ชิด</p> <p>5.2.2 การถือศีลอด ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา</p> <p>5.2.3 ประเพณีวันฮารีรายอ ที่ว่างแห่งความ</p>	<p>6.1 การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p> <p>6.1.1 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต</p> <p>ที่ว่างแห่งความโปรดปราน</p> <p>ที่ว่างแห่งการปฏิสันถารอย่างเข้มข้น</p> <p>ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา</p> <p>ที่ว่างแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง</p> <p>6.1.2 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบซ่อนทับ ซับซ้อน</p> <p>ที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้</p> <p>การปรากฏของชานที่ว่างแห่งชีวิต</p> <p>การซ่อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิต วิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน</p> <p>6.1.3 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว</p> <p>ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง</p> <p>ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเทศ</p> <p>ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานถิ่นเฉพาะตัวขึ้น</p> <p>ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏชั่วขณะของเทศกาลงานชีวิต</p> <p>ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา</p> <p>6.1.4 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่มีประสบการณ์หลากหลาย</p> <p>สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลายู</p> <p>ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส</p> <p>6.1.5 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบสานความศรัทธาในพระเป็นเจ้า ย้ำสู่</p>	<p>6.2 การวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษณะของเรือนมลายูของกรณีศึกษา</p> <p>6.2.1 การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้า</p> <p>6.2.2 การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก</p> <p>6.2.3 การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาละและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ</p> <p>6.2.4 การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส</p> <p>6.2.5 การอาศัยอยู่ -</p>

<p>ศรัทธาและภราดรภาพ</p> <p>คำคืนก่อนวันฮารีรายอปอซอ คำคืนแห่งความสุข</p> <p>เทศกาลวันฮารีรายอปอซอ วันแห่งการเฉลิมฉลอง</p> <p>เทศกาลวันฮารีรายอฮัจญ์ วันแห่งการกุรบาน</p> <p>5.2.4 ประเพณีการจัดการศพ ที่ว่างแห่งความชั่วคราว</p> <p>ก่อนที่จะเสียชีวิต ด้วยประโยคสุดท้าย</p> <p>หลังจากเสียชีวิต การกลับคืนสู่ความเมตตาของพระเป็นเจ้า</p> <p>การทำบุญหลังจากเสียชีวิต การปฏิสังขรณ์ของชุมชน</p>	<p>ชีวิตประจำวัน</p> <p>การปรากฏของพระเป็นเจ้าในทุกหนแห่ง</p> <p>ที่ว่างที่เป็นปริณทลแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>ที่ว่างแห่งการซ้อนทับ ซ้อนซ้อนแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>ที่ว่างที่เป็นสะพานเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้</p> <p>ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ</p>	<p>อย่างหลกามิติแห่ง</p> <p>ความหมายของที่ว่างของ ฟัน ฝ่า ฝ่า ทิโต</p> <p>ซ้อนและหลกหลายกว่าที่เป็นอยู่ทัว ๆ ไป</p>
--	---	---

ตารางที่ 6-1 แสดงการวิเคราะห์จากบทที่ 5 มาสู่การวิเคราะห์ในบทที่ 6 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา

ประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 6 นี้จะนำไปสู่การสังเคราะห์ถึงคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายู และจากการใช้สอยที่ว่างนั่นเองที่สามารถนำไปสู่การอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ที่มีความหมายซ้อนทับซ้อนซ้อนลงไปในที่ว่างเหล่านั้น อันเนื่องมาจากการอาศัยอยู่อย่างเข้มขันและแนบแน่นกับที่ว่างจนเกิดเป็นความหมายที่ดำรงอยู่ และจากความหมายนั่นเองที่ทำให้เกิดคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูต่างๆ ที่เปิดไปสู่มิติที่กว้างขวางออกไปจากกรณีศึกษา ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลก และมนุษย์กับพระเป็นเจ้าภายใต้การโอบล้อมของปริณทลอันศักดิ์สิทธิ์ที่ครอบคลุมและซ้อนทับซ้อนซ้อนมาสู่โลก อันนำมาซึ่งความยั่งยืนที่มีคุณค่าของชาวมลายูริมอ่าวปัตตานีในด้านต่างๆ กัน ซึ่งจะกล่าวถึงคุณค่าต่างๆ เหล่านั้นในบทถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายู

จากการวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะปฏิสันถารและกาละปฏิสันถารแบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษาซึ่งนำมาสู่ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษานั้น ในบทที่ 6 เป็นการสานความหมายจากการซ้อนทับซับซ้อนของประเด็นการศึกษาวิจัยให้คลี่คลายออกมาตามลำดับ ในบทที่ 7 นี้จะเป็นการสังเคราะห์คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูในภาพที่กว้างออกไป ซึ่งสามารถนำคุณค่าที่ได้จากกระบวนการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจชุมชนทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตที่มีคุณค่า หรือนำไปปรับใช้กับกรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมและบริบทแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน จากการสังเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลัักษณ์ของเรือนมลายูที่มีการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลกและกับพระเป็นเจ้า การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัสและจากการอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่าง ของพื้น ฝา ฝ้า ที่ “ โดดขึ้น ” และหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทุกๆ ไป ต่างๆ เหล่านี้ทำให้สถาปัตยกรรมมีคุณค่าและโดดเด่นขึ้นมาได้ จากการที่มีการอาศัยของผู้คนอย่างแน่นหนาและเข้มข้นกับตัวเรือนและบรรยากาศแวดล้อมรอบเรือน หรือสิ่งที่ไม่ปรากฏทางกายภาพต่างๆ เช่น สายลมที่นำกลิ่นทะเลพัดผ่าน เสียงนกนานาชนิดที่คอยขับกล่อม ความร่มรื่นจากร่มไม้ชายคา หรือเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ ที่เกิดขึ้นและปรากฏในบริเวณโดยรอบ ฯลฯ เพราะการอาศัยอยู่อย่างแน่นหนากับเรือนและสภาพแวดล้อมโดยรอบนั้นเป็นที่มาซึ่งการปฏิสันถารระหว่างมนุษย์กับเรือน มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลก ผ่านกาลเวลาและเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ จนเกิดความรู้สึกผูกพันลึกซึ้งซึ่งกันและกัน จนเรือนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นสถานที่แห่งความพิเศษที่สามารถรองรับโอบอุ้มคุ้มภัยได้ในทุกๆ โอกาส เรือนและสิ่งแวดล้อมโดยรอบจึงมีคุณค่าที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้อาศัยอยู่ในเรือนเท่านั้น แต่หากคุณค่าเหล่านั้นได้แผ่ขยายครอบคลุมถึงเพื่อนบ้านและสอดสานจนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้อย่างแน่นหนา ดังนั้นที่ว่าง เรือนและสิ่งแวดล้อมโดยรอบที่อยู่ควบคู่กันเป็นองค์รวมประสานของความเป็นถิ่น และมีความหมายที่เกิดจากการอาศัยอยู่อย่างกลมกลืนและแน่นหนาจนเกิดเป็นคุณค่าต่างๆ ขึ้น

คุณค่าของเรือนที่ดำรงอยู่คู่กับคุณค่าของสิ่งแวดล้อมของเรือน สิ่งแวดล้อมของเรือนที่ประกอบไปด้วยมิติทางกายภาพของชุมชนแวดล้อม มิติทางสุนทรียะ มิติทางสังคมและวัฒนธรรมหรือแม้กระทั่งมิติทางศาสนาต่างๆ เหล่านี้นั้นต่างก็สร้างคุณค่าพร้อมๆ กับการดำรงอยู่ด้วยกัน จากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของเรือนโดยรอบที่ประกอบไปด้วยเช่น ลาน ราน้ำชา ทางสัญจรเป็นต้น จากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปรากฏทางกายภาพของเรือนเช่น ความร่มเย็นและบรรยากาศโดยรอบที่เกิดขึ้น เสียงนกนานาชนิด กลิ่นของน้ำชา กลิ่นของใบจากและยาเส้นหรือมิติทางสุนทรียะสัมผัสอื่นๆ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในบริบทเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน ที่ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่อยู่รายรอบของเรือนเช่น บาลาเซาะห์ มัสยิด ฯลฯ และรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปรากฏทางกายภาพเช่น ศาสนาและสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมของเรือนจึงเป็นสิ่งเดียวกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน คุณค่าที่เกิดขึ้นของสิ่งแวดล้อมของเรือนย่อมดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมของชุมชน คุณค่าต่างๆ ที่เกิดขึ้นย่อมเกิดจากการอาศัยอยู่ของผู้คนในชุมชน ที่อาศัยอยู่อย่างสงบสันติ เรียบง่ายและยั่งยืน

สอดคล้องกับศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมของเรือนและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นย่อมประกอบไปด้วยคุณค่าทางด้านกายภาพและสิ่งที่ไม่ปรากฏทางกายภาพร่วมกัน ไม่สามารถจะแยกแยะได้ว่าคุณค่าดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งแต่มันเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับโลก โดยมีปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์จากพระเป็นเจ้าที่คอยโอบล้อมห่อหุ้มที่ว่างเหล่านั้นไว้ ดังนั้นจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

คุณค่าของแบบแผนฯ ของการใช้ที่ว่างของกรณีศึกษาที่นำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับพระเป็นเจ้านั้นอำนวยความสะดวกอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์สามารถโยงใยการอยู่ร่วมรวมกันในชุมชนภายใต้ปริมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเป็นเจ้าที่โอบล้อมที่ว่างต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างแน่นแฟ้น และส่งผลให้เกิดคุณค่าของแบบแผนฯ ที่สามารถสรุปคุณค่าฯ ได้ 5 ประการอันได้แก่ ความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลก และของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ทำให้ชีวิตมีความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และประณีตละเอียดลออ การประดิษฐ์ฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้นเกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้ การเปล่งประกายพลังแห่งรูปและความยั่งยืน

7.1 คุณค่าความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลก และของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู

สิ่งที่ร้อยรัดความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลก และของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู จะเห็นได้ชัดเจนจากการที่ชาวมลายูให้ความสำคัญที่สุดในการอาศัยอยู่คือเรื่องราวทางศาสนาและจากศาสนานั้นเองที่สามารถก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลกและของมนุษย์กับมนุษย์ เพราะเรื่องราวของศาสนานั้นมิได้ระบุเพียงความเป็นหนึ่งเดียวกันฯ ของมนุษย์กับพระเป็นเจ้าเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงไปยังเรื่องราวของมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับโลก การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของชาวมลายูจึงมิได้เพียงแต่อาศัยอยู่ในโลกนี้เพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้อสัมพันธ์และให้ความสำคัญกับมนุษย์ โลกและพระเป็นเจ้า โดยมีปริมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่คอยครอบคลุมไปยังทุกหนทุกแห่งของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ของเรือนมลายูจึงมีมิติความซ้อนทับซับซ้อนสอดผสานลงไปในที่ว่างต่างๆ แตกต่างกันไป ซึ่งการซ้อนทับเหล่านี้นำมาซึ่งความหมายของการการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ ศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นจึงเป็นที่มาของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู ดังนั้นคุณค่าของปริมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา จึงนำมาซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวและความกลมกลืนกันระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า มนุษย์กับโลกและมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู

7.2 คุณค่าการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ ที่ทำให้ชีวิตมีความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และ ประณีตละเอียดลออ

ความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และความประณีตละเอียดลออในการใช้ชีวิต จนนำมาสู่การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ ที่ทำให้ชีวิตไม่พรอดพราดนั้นมีเหตุและผลจากการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันที่จะต้องคำนึงถึงการปฏิบัติกิจตามศาสนบัญญัติอยู่แทบจะตลอดเวลาในแต่ละวัน การปฏิบัติกิจตามศาสนบัญญัติได้สอดสานลงลึกไปสู่การดำเนินชีวิตของชาวมลายู ทำให้การปฏิบัติกรงานใดๆ จึงต้องตั้งมั่นบนความถูกต้องตามหลักศาสนาเกิดเป็นการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ ที่ทำให้ชีวิตมีความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้ถึงภาระและหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติต่อพระเป็นเจ้าได้สอดสานลงมาสู่การดำรงชีวิตให้เน้นย้ำทำซ้ำอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้การดำเนินชีวิตต้องครุ่นคิดอย่างประณีตละเอียดลออถึงผลแห่งการกระทำนั้นๆ ซึ่งชาวมลายูยังให้ความสำคัญถึงมิติของพระเป็นเจ้าอย่างเคารพและยำเกรง เพราะไม่ว่าจะมีใครเห็นการกระทำของตนเองหรือไม่ ชาวมลายูก็ยังรับรู้ที่พระเป็นเจ้าสามารถเห็นและรับรู้การกระทำนั้นๆ ไม่ว่าจะในที่ลับหรือในที่แจ้ง มิติของความศักดิ์สิทธิ์นี้จึงสอดสานและยึดโยงในการดำรงอยู่ของชาวมลายูตลอดเวลา ส่งผลทำให้ชาวมลายูมีความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้ จึงกล่าวได้ว่าพระเป็นเจ้าและศาสนาเป็นที่มาของความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และประณีตละเอียดลออ

7.3 คุณค่าการประดิษฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น เกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและ การอาศัยอยู่แบบนี้

อัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้เกิดขึ้นจากการประดิษฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น การที่จะมีการประดิษฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้นได้นั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้หากมีการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่อย่างไม่แน่นอนเพียงพอ การอาศัยอยู่อย่างหลวมๆ มิใช่ความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฟ้า ที่ “โตขึ้น” และหลวมกว่าที่เป็นอยู่ทั่วๆ ไปนั่นมันได้หลวมรวมกับที่ว่างและบริบทแวดล้อมจนกลายเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแนบสนิทแน่น จนเกิดเป็นความหมายที่กว้างออกไปจากรูปร่างทางกายภาพจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ เพราะผู้ใช้ที่ว่างและอาศัยอยู่ได้สลักเสลาความเป็นตัวตนลงไป ในเนื้อหาของที่ว่างอย่างแนบแน่นและซ้อนทับซับซ้อนลงไปตามเทศกาลแห่งชีวิต การใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่โดยนัยนี้จึงสามารถสร้างความหมายความทรงจำที่พิเศษได้อย่างหลากหลายที่ไม่เหมือนที่ใดๆ เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้ใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่กับที่ว่างต่างๆ เหล่านั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างกลมกลืน และเข้มข้นจนเกิดเป็นคุณค่าที่สามารถดำรงอยู่ได้จากการที่มนุษย์และโลกได้ประดิษฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น จนสามารถทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้ ทำให้อัตลักษณ์ที่พิเศษเฉพาะแบบมลายูนั้นต่างจากมาตุภูมิในแบบอื่นๆ ตรงที่มันสามารถสอดสานมิติทางศาสนาให้เข้ามาอยู่ในจิตใจได้มากกว่า มีการย้ำทำซ้ำอยู่ตลอดเวลาในทุกๆ วันสามารถทำให้มนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับศาสนาอย่างเรียบง่ายจนกลายเป็นวิถีชีวิต และอัตลักษณ์ที่พิเศษเฉพาะแบบมลายูอีกอย่างหนึ่งคือชาวมลายูหรือมุสลิมจะไม่มีวัตถุแห่งศรัทธาปรากฏขึ้น สังเกตได้จากเรือนที่ไม่มีรูปเคารพหรือวัตถุเคารพใดๆ หรือแม้กระทั่งในบาหลีเซาะห์หรือมัสยิดเองก็ตามจะไม่มีวัตถุศรัทธาใดให้ปรากฏ อันเนื่องมาจากการสร้างวัตถุศรัทธาใดๆ นั้นย่อมเป็นการตั้งสิ่งอื่นมาเป็นภาคีสำหรับพระเป็นเจ้า ซึ่งย่อมหมายถึงการขาดซึ่งศรัทธาในพระเป็นเจ้าอันเป็นการขัดแย้งกับหลักการข้อแรกของหลักศรัทธา (รุกนอิสลาม) อย่างชัดเจน จึงสามารถเห็นได้ว่าในเรือนของชาวมลายูและ

มุสลิมจะไม่มีรูปเคารพและวัตถุแห่งศรัทธาไว้อ้างอิงตัวตน เพราะในคติของมลายูและมุสลิมนั้นพระเป็นเจ้าย่อมดำรงอยู่ในทุกหนแห่ง เหตุผลต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของมลายูจึงทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะ ที่ชาวมลายูและมุสลิมยึดโยงอยู่กับพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ถูกประทานมาจากพระเป็นเจ้าและขุนนะห์ของท่านศาสนานบีมุฮัมมัดนั้นเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวสูงสุดของมวลมุสลิมทั่วโลก

7.4 คุณค่าการเปล่งประกายพลังแห่งรูป

การเปล่งประกายพลังแห่งรูปไม่อาจเกิดขึ้นกับทุกๆ กรณีของที่ว่าง การที่ที่ว่างจะสามารถเปล่งประกายพลังแห่งรูปได้นั้นย่อมต้องการความพิเศษบางอย่างที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความพิเศษขององค์ประกอบของที่ว่างของบริบทแวดล้อมของบรรยากาศและเวลา และแม้ว่าจะมีความพิเศษต่างๆ เหล่านั้นแต่แต่ที่ว่างต่างก็มีความพิเศษต่างๆ หรือมีก็ไม่พร้อมสรรพ มันจึงยากที่จะทำให้มีการเปล่งพลังแห่งรูปได้ เพราะความพิเศษต่างๆ เหล่านี้มันต้องอุบัติขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกันในช่วงกาลเวลาที่ตรงตาต้องใจ ถูกประสบพบในจังหวะที่พอดีพองามของกายและใจเท่านั้น ดังที่ยกเป็นตัวอย่างขึ้นวิเคราะห์ในกรณีศึกษาในครั้งนี้นั้นเช่น บันได ระเบียบ แม้ว่าจะมีรูปร่างทางกายภาพที่เรียบง่าย แต่จากการศึกษาวิจัยและสัมผัสจึงทำให้สามารถรู้ได้ว่าที่ว่างต่างๆ เหล่านี้สามารถเปล่งประกายพลังแห่งรูปให้เรารับรู้ได้มากกว่ารูปทางกายภาพที่ปรากฏ อันเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์หรือความแตกต่างจากรูปแบบมาตรฐานทั่วไปในชุมชน จึงทำให้ที่ว่างเหล่านั้นมีภาษา มีการใช้งาน มีความหมายที่แตกต่างอย่างน่าสนใจจนสามารถเปล่งประกายพลังแห่งรูปให้โตขึ้นหรือมากขึ้นกว่าเดิม และเมื่อเราสามารถรับรู้ได้ว่าที่ว่างเหล่านี้สามารถเปล่งประกายพลังแห่งรูปได้ ความหมายของการอาศัยอยู่ก็จะยิ่งใหญ่แผ่ขยายกว้างออกไปอย่างมั่งคั่งเหลือที่สุดเกินกว่าขีดจำกัดของรูปร่างทางกายภาพของที่ว่างนั้นๆ มีอยู่ การที่ที่ว่างสามารถเปล่งประกายพลังแห่งรูปได้นั้นย่อมเกิดจากแบบแผนการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและมีคุณภาพสูงสุดของศักยภาพที่มีอยู่

7.5 คุณค่าความยั่งยืนที่นำไปสู่การอนุรักษ์

ความยั่งยืนที่นำไปสู่การอนุรักษ์นั้นนับเป็นคุณค่าที่มาจากการใช้ชีวิตอาศัยอยู่ในที่ว่างอย่างสมถะพอเพียงเรียบง่าย และสอดคล้องกับศาสนบัญญัติที่มีพลังแห่งความงามของการอาศัยอยู่และได้เปล่งประกายความเรืองรองออกมาให้สัมผัส จากการที่ได้ดำรงชีวิตหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามช่วงเทศกาลแห่งชีวิตต่างๆ นับเป็นคุณค่าที่ได้จากการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่มีบริบทอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา ที่เป็นเสมือนเครื่องมือหรือเป็นกลไกที่คอยกำกับควบคุมกับการดำเนินชีวิต ที่ได้เน้นย้ำทำซ้ำให้ลึกกลงไปในจิตใจอยู่ตลอด จนเกิดเป็นความตระหนักรู้และมีความสำรวมในการใช้ชีวิต การดำเนินชีวิตในหนทางนี้จึงไม่พยายามสะสมวัตถุทางโลกให้มากมายนัก แต่กลับให้ความสำคัญต่อการสะสมเสบียงแห่งคุณงามความดี (จากการปฏิบัติตามพระคัมภีร์อัลกุรอานและขุนนะห์ของท่านศาสนานบีมุฮัมมัด) ให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ ตลอดช่วงเวลาแห่งการใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้ เพราะความดีงามนั่นเองที่เป็นสิ่งที่ยั่งยืนยาวนานและคงทน การที่มนุษย์ได้ใช้ชีวิตในโลกนี้อย่างรู้เท่าทันต่อการดำรงอยู่จึงจะสามารถเกิดความสุขสงบ สันติ พอเพียงและเรียบง่าย แต่มีพลังแห่งความงามของการอาศัยอยู่ที่ได้เปล่งความเรืองรองออกมาให้สัมผัสได้ เพราะความดีงามนั้นย่อมเกิดจากความสุขสงบ สันติ พอเพียงและเรียบง่าย และเมื่อมีความดีงามจากการใช้ชีวิตในที่ว่างต่างๆ ความยั่งยืนก็จะตามมา ความยั่งยืนและความดีงามนั้นย่อมเป็นเหตุและผลกัน การที่สามารถใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่อย่างยั่งยืนนั้นจึง

เป็นที่มาของความตึงาม ความตึงามนั้นเองที่เปล่งประกายความเรืองรองของการอยู่อาศัยให้ออกมาได้สัมผัส และคุณค่าต่างๆ ของความตึงามและความยั่งยืนนั้นเองที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์

คุณค่าต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมีคุณค่าที่มาจากความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลก และของมนุษย์กับมนุษย์ ในการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู คุณค่าจากการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ทำให้ชีวิตมีความสำคัญอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และประณีตละเอียดลออ คุณค่าจากการประดิษฐ์ฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น เกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้ คุณค่าจากการเปล่งประกายพลังแห่งรูป และคุณค่าจากความยั่งยืนที่นำไปสู่การอนุรักษ์ คุณค่าต่างๆ เหล่านี้นั้นล้วนเกิดขึ้นจากลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และระบบปฏิสังขรณ์ของหมู่บ้านแบบมาตุลักษ์ณ์ของกรณีศึกษา ที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือนมลายู การใช้ที่ว่างในระบบกาละและเทศะปฏิสังขรณ์ของเรือนมลายู ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู ที่สามารถสะท้อนภาพรวมหรือภาพใหญ่ของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นย่อยๆ ต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อผู้คนในกรณีศึกษา จนความหมายแห่งเรือนแห่งชีวิตได้ค่อยๆ เปิดตัวออกมาสู่ความเข้าใจมาเป็นลำดับ ที่สามารถเผยให้เห็นถึงการสะสม สืบสาย และสานสัมพันธ์ของเรื่องราวการทำความเข้าใจทั้งในความหมายทางรูปธรรม (กายภาพ) และการทำความเข้าใจในระดับนามธรรม (จินตภาพ) ของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์คุณค่าของการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่เปิดไปสู่มิติที่กว้างขวางออกไปในภาพรวม จากประเด็นย่อยๆ ต่างๆ ได้ค่อยๆ หล่อหลอมรวมตัวกันขึ้นเป็นประเด็นใหญ่ๆ ที่มีความสำคัญและสามารถเป็นตัวแทนที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

แม้ว่าการศึกษาในครั้งนี้อาจจะมีข้อจำกัดของกรณีศึกษาที่ไม่ค่อยปรากฏความเป็นผู้หญิงอยู่บ้าง อันเนื่องจากการศึกษานี้มีผู้อยู่อาศัยประจำที่เป็นผู้หญิงเพียงท่านเดียว (น้องซูหรือเจมีเนาะ) เพราะน้องซูยังมีภาระการงานที่ต้องออกจากเรือนตั้งแต่เช้าและกลับเข้าเรือนตอนย่ำค่ำ ส่งผลให้การปรากฏภาพของความเป็นเพศหญิงในเรือนมีไม่มากนัก แต่เรือนกรณีศึกษานั้นก็สามารถเป็นตัวแทนถึงภาพรวมของการศึกษา ที่สามารถเป็นตัวแทนของเรือนพื้นถิ่นริมอ่าวปัตตานีของชาวมลายูในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่นประเด็นเรื่องของลานบ้าน ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเรือนกรณีศึกษาและมีมิติทางสุนทรีย์สัมผัสสูงนั้นในสภาพปัจจุบันนับวันจะเริ่มหาได้ยากยิ่ง ประเด็นของบันไดและระเบียงที่ไม่อยู่ในรูปแบบทั่วไปของเรือนมลายูแต่มีความโดดเด่น ประเด็นเรื่องการปฏิสังขรณ์ของผู้อยู่อาศัยกับเรือน กับร้านน้ำชาและบาหลีหรือหัตถ์ศิลป์อย่างแนบแน่นและเข้มข้นนั้นส่งผลให้เรือนกรณีศึกษาจึงมีความโดดเด่นและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

กระบวนการการศึกษาในครั้งนี้จึงสามารถนำวิธีการศึกษาหรือวิธีการวิเคราะห์ประเด็น แยกแยะประเด็น และจัดเป็นหมวดหมู่ โดยเฉพาะประเด็นที่มีความสำคัญต่อชีวิตที่มักไม่ปรากฏในทางกายภาพแต่สามารถรับรู้ได้ว่าดำรงอยู่ให้ค่อยๆ ได้ปรากฏตัวออกมา ตามกรอบทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยาสถาปัตยกรรมและปรัชญาสายปรากฏการณ์ศาสตร์นั้นทำให้สามารถวิเคราะห์ได้เป็นประเด็นหลักๆ (ที่เกิดจากการหลอมรวมกันของประเด็นย่อยๆ) จนสามารถทำการสรุปขอยอดถึงผลของการศึกษาให้เป็นแนวทางหรือกระบวนการที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏในทางกายภาพได้

สรุปสัปดาห์และการสานต่อไปยังชุมชนอื่นๆ ต่อไป

สังคมใดที่มีระบบปฏิสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติโลกแวดล้อม ศาสนาสังคมวัฒนธรรมและเจตจำนงที่ดี ก็มักอำนวยความสะดวกให้เกิดกายภาพของการอาศัยอยู่ที่มีคุณค่าเสมอ จึงนับเป็นคุณค่าที่สำคัญและควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ คุณค่าเหล่านี้จะโน้มนำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเฉพาะถิ่นขึ้น เป็นอัตลักษณ์พิเศษที่ไม่เหมือนในที่ไหนๆ การสะสมถึงคุณค่าที่เริ่มจากทีละเล็กทีละน้อยก่อร่างสร้างชุมชนและยึดเหนี่ยวโยงใยเป็นเครือข่ายสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ทำให้ผู้คนในสังคมนั้นๆ สามารถดำเนินชีวิตในโลกนี้ต่อไปได้ในหนทางที่ดี คุณค่าดังกล่าวมานี้ไม่สามารถที่จะแสวงหาหรือทำแบบชั่วคราวชั่วคราวได้ เพราะจะต้องดำเนินต่อเนื่องไปทุกๆ วัน นับเป็นแก่นที่มีความสำคัญมากต่อชุมชน

การสังเคราะห์คุณค่าของแบบแผนฯ ดังได้กล่าวมานั้นได้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ ในเรือนและในชุมชนมลายูที่ยังคงดำรงรักษาศาสนาและวัฒนธรรมของการครองชีวิตและการอาศัยอยู่อย่างยั่งยืนร่มเย็นและเป็นสุข ภายใต้การโอบล้อมแห่งที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเป็นเจ้าที่ซ้อนทับ ซับซ้อนลงมาสู่โลก ครอบคลุมการดำเนินชีวิตให้อยู่ภายใต้กรอบของศาสนา นับเป็นคุณค่าที่เกิดจากการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นเป็นหนึ่งเดียวกันกับเรือนหรือสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของเรือน ซึ่งเป็นชุมชนมลายูแบบมาตุลักษ์ณ์ที่นับวันจะพบได้ยากยิ่งในปัจจุบัน ดังนั้นจึงสามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ทั้งที่ปรากฏเป็นกายภาพและทั้งที่ไม่ปรากฏทางกายภาพ ในวิถีและวิธีการของการค้นหาเนื้อหาสาระของเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดจากการวิเคราะห์ “ เนื้อ ” เพื่อหา “ สาระ ” ของเรื่องราวโดยการวิเคราะห์สถานการณ์และการแปลความหมายหรือการตีความเพื่อหาความหมายของเนื้อหา ด้วยความรู้และวิธีการของปรัชญาสายปรากฏการณ์ศาสตร์ที่เป็นกระบวนการของการสะท้อนภาพ ที่จะสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในความหมายที่ลึกซึ้งของประเด็นที่ต้องการศึกษาที่ซ้อนทับอยู่ใน “ เนื้อ ” ของเรื่องราวต่างๆ เกิดเป็นเนื้อหาซ้อนทับ ซับซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ ของเรื่องราวที่สะสมสืบสายความหมายแห่งเรื่องราวออกมา

ดังนั้นในท้ายที่สุดประเด็นที่ได้จากกระบวนการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลายู กรณีศึกษาบ้านต้นหยงดูโล๊ะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีจึงสามารถนำไปใช้ในการทำความเข้าใจในเรื่องแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ในชุมชนมาตุลักษ์ณ์ของชุมชนมลายูอื่นๆ เพื่อจะทำความเข้าใจในวิถีการที่จะสามารถทำให้สิ่งที่ไม่ปรากฏทางกายภาพให้ปรากฏกระจ่างชัดขึ้นมา ทั้งยังสามารถรักษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะส่วนที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้และเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลาย ความพิเศษของวัฒนธรรมที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากคติความเชื่อและขนบธรรมเนียม การอาศัยอยู่ ฯลฯ ซึ่งมรดกเหล่านี้จะสัมผัสได้จากเทศกาลแห่งชีวิต ระบบความเชื่อ พิธีกรรมและองค์ประกอบในการดำรงชีวิตต่างๆ ของผู้คนในถิ่นนั้นๆ กระบวนการศึกษาวิจัยหรือวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นกระบวนการทำความเข้าใจเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในสิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือไม่ปรากฏในทางกายภาพ (Intangible) ให้สามารถปรากฏอย่างกระจ่างชัดขึ้นมาได้ด้วยวิธีการดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยกระบวนการดังกล่าวจึงสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนหรือการจัดการการอนุรักษ์สำหรับมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีชีวิต ที่สามารถรักษาคุณค่าของจิตวิญญาณของพื้นที่ให้ดำรงอยู่ควบคู่กับชุมชน และสามารถรักษาคุณค่าความดีงามของสถาปัตยกรรมหรือสังคมแวดล้อมต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ชุมชนให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมลายูอันมีที่มาจากพระมหา คัมภีร์อัลกุรอานและอัลอะดีษได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไป.

บทที่ 1 บทนำ	บทที่ 2. แนวคิดและทฤษฎี	บทที่ 3. การศึกษาบริบททางศาสนาและสังคมวัฒนธรรมอิสลามและบริบทแวดล้อมทางกายภาพของกรณีศึกษา	บทที่ 4. การศึกษาการใช้สอยที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างแบบมาตุลักษ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา	บทที่ 5. การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถารแบบมาตุลักษ์ของเรือนมลายูของกรณีศึกษา
<p>1.1 ความเป็นมาของการวิจัย</p> <p>จากความหมายของการอาศัยอยู่ทั้งมิติทางกายภาพและจิตตภาพที่แตกต่างตามสังคัมวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืนและเป็นคุณค่าจากการใช้ชีวิตในที่ว่างอย่างสงบ สมดุลพอเพียงเรียบง่ายสอดคล้องกับศาสนบัญญัติจนเกิดความงามที่ได้เปล่งเปลืองร่องออกมาให้ได้สัมผัส นับเป็นความโดดเด่นและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของหมู่บ้านประมง ตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จึงควรที่จะทำการศึกษาวิจัยและอนุรักษ์เรือนมลายูให้เป็นมรดกของชนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบไป</p>	<p>2.1 ความปรารถนาของมนุษย์</p> <p>2.1.1 ความปรารถนาที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น</p> <p>2.1.2 ที่จะดำรงอยู่เหนือดวงหรือผู้อื่น</p> <p>2.1.3 ที่จะมีส่วนร่วมทางฐานแห่งชีวิต</p> <p>2.1.4 ที่จะมีส่วนร่วมหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว</p> <p>2.1.5 ที่จะมีการอ้างอิงในชีวิต</p>	<p>3.1 ศาสนาและสังคัมวัฒนธรรมอิสลาม</p> <p>3.1.1 ความหมายของอิสลามและมุสลิม</p> <p>3.1.2 องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม</p> <p>3.1.3 โครงสร้างของอิสลาม</p> <p>3.1.4 ที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม</p> <p>3.1.5 สังคมและวัฒนธรรมอิสลาม</p> <p>3.1.6 วัฒนธรรมอิสลามคือสังคัมวัฒนธรรมแบบมาตุลักษ์</p>	<p>4.1 ที่ตั้งของกรณีศึกษา</p>	<p>5.1 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะปฏิสันถาร</p> <p>5.1.1 เรือนนายเวอาแซ</p> <p>บันไดแห่งการทักท้วงของรูป (เฟอร์นิเจอร์)</p> <p>บันไดสะพานแห่งการเชื่อมโยงกับเรือน</p> <p>บันไดที่ซ่อนความเป็นโต๊ะและเก้าอี้</p> <p>ระเบียบแห่งความโปรดปราน</p> <p>ระเบียบแห่งกาลเวลา</p>
<p>1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย</p> <p>1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐานและระบบปฏิสันถารของหมู่บ้าน แบบมาตุลักษ์ของกรณีศึกษา</p> <p>1.2.2 เพื่อศึกษาที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่างของเรือนมลายู</p> <p>1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การใช้ที่ว่างในระบบกาละและเทศะปฏิสันถารของเรือนมลายูของ</p> <p>1.2.4 เพื่อวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างซึ่งนำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ของเรือนมลายู</p> <p>1.2.5 เพื่อสรุปคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ของเรือนมลายูและกรณีศึกษา (อันจะเป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ชุมชนและเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยเรือนหรือชุมชนมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของชาวมลายูในอนาคตต่อไป)</p>	<p>2.2 ความหมายและลักษณะของสังคัมมาตุลักษ์</p> <p>2.2.1 ความหมายของสังคัมมาตุลักษ์</p> <p>2.2.2 ลักษณะของสังคัมมาตุลักษ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันกันอย่างลึกซึ้งกับ"แม่" - พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันร่วมทุกข์ร่วมสุข มิใช่ตรีศนิตต่อกัน - สื่อสารสัมพันธ์กันด้วยวาจา เป็นวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ - สมตะอยู่ในคติความไม่จีรัง เวลาเป็นวัฏจักรหมุนเวียนไม่รู้จบ - เป็นอยู่อย่างธรรมดาสามัญคิดค้น ค้นคิด ค้นคว้า ใกล้ สัมผัสใกล้ชิด เมืองเดิน - มีตำนาน มีเอกลักษณ์เฉพาะมีจิตนิยม มีศิลปะที่สัมผัสด้วยมือ ภายและใจ - ใช้โลก"เป็น" ใช้แบบหมุนเวียนใช้แต่หรือใช้แบบรู้จักต่อ"โลก" <p>2.2.3 รูปแบบสังคัมมาตุลักษ์กับบุคคลิก</p>	<p>3.2 ชาวมลายูและประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น</p> <p>3.2.1 ความหมายของคำว่า ชาวมลายู</p> <p>3.2.2 ความเป็นมาของชาวมลายู</p> <p>3.2.3 ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - กาละหมาด - กาละฮีสลอบ - ประเพณีวันฮารีรายอ - ประเพณีการแต่งงาน - ประเพณีการจัดการศพ 	<p>4.2 เรือนกรณีศึกษาและบริบทแวดล้อม</p> <p>4.2.1 สมาชิกภายในเรือนนายเวอาแซ</p> <p>4.2.2 เรือนนายเวอาแซ</p> <p>4.2.3 บันได</p> <p>4.2.4 ระเบียบ</p> <p>4.2.5 โถงเรือน</p> <p>4.2.6 ห้องนอน</p> <p>4.2.7 ห้องนอน</p>	<p>โถงแห่งการเชื่อมที่มิดชิดแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>โถงแห่งเทศกาลงานชีวิต</p> <p>ห้องนอนแห่งการปรากฏจากอุปถัมภ์แห่งชีวิต</p> <p>ห้องครัว ปริณมทแห่งสตรีเพศ</p> <p>5.1.2 ลานบ้าน ลานทราย</p> <p>ลานแห่งการเฝ้ารอประสพพบ</p> <p>ลานแห่งสุทรีซอสัมพันธ์</p> <p>ลานแห่งการปรากฏของงาน</p> <p>5.1.3 ร้านน้ำชาปะเฮง</p> <p>ร้านน้ำชา การปรากฏถึงพร้อมของสุนทรีซอสัมพันธ์</p>
<p>1.3 ขอบเขตของการวิจัย</p> <p>1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ หมู่บ้านต้นหยงลูโละหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี</p> <p>1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเรือนมลายูที่มีลักษณะเรือนแบบมาตุลักษ์ ที่เจ้าของมีปฏิสันถารกับบริบทแวดล้อมของหมู่บ้านที่เป็นร้านค้าและบาราคะหรือมัสยิดในหมู่บ้านอย่างเข้มข้น หรือเป็นเรือนที่มีองค์ประกอบของเรือนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่นำเสนอ</p>	<p>2.3 ระบบปฏิสันถารของมนุษย์</p> <p>2.3.1 ระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก</p> <p>2.3.2 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์</p> <p>2.3.3 ระบบการเลี้ยงชีพ</p> <p>2.3.4 ระบบปฏิสันถารหญิงชาย</p> <p>2.3.5 ระบบเทศะปฏิสันถาร</p> <p>2.3.6 ระบบกาละปฏิสันถาร</p> <p>2.3.7 ระบบการเจริญรู้</p> <p>2.3.8 ระบบการเล่น</p> <p>2.3.9 ระบบการป้องกันตัว</p> <p>2.3.10 ระบบการใช้โลก</p>	<p>3.3 หมู่บ้านต้นหยงลูโละ</p> <p>3.3.1 ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ</p> <p>3.3.2 ระบบปฏิสันถารของชุมชน</p> <p>ระบบปฏิสันถารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์</p> <p>กับโลก มนุษย์กับพระเป็นเจ้า</p> <p>ระบบปฏิสันถารของหญิงและชาย</p> <p>ระบบปฏิสันถารของการป้องกันตัว</p> <p>ระบบปฏิสันถารของการเลี้ยงชีพ</p> <p>3.3.3 บริบทแวดล้อมของกรณีศึกษา</p>	<p>4.3 ลานบ้าน</p>	<p>ลานกุรบาน ปริณมทแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>5.1.4 บาลาเซาะห์และมัสยิด</p> <p>บาลาเซาะห์และมัสยิด ที่ว่างแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p>
<p>1.4 ระเบียบวิธีวิจัย</p> <p>1.4.1 วิธีการวิจัยก่อนเข้าสู่สนามวิจัย</p> <p>1.4.2 การคัดเลือกกรณีศึกษาร้านต้นหยงลูโละ</p> <p>คัดเลือกหมู่บ้าน ดาโต๊ะ, ตะโละสะมิแล, บูดี, ปาเราะ, ต้นหยงลูโละ แล้วจึงทำการคัดเลือกเรือนนายเวอาแซเป็นตัวแทนเรือนมลายู</p> <p>1.4.3 วิธีการศึกษาวิจัยในสนามวิจัย ศึกษาการตั้งถิ่นฐานระบบปฏิสันถาร, ที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่าง, วิเคราะห์การใช้ที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถาร, วิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างซึ่งนำไปสู่ความหมายของการอาศัยอยู่, สังเคราะห์คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่</p> <p>1.4.4 วิธีการรวบรวมข้อมูล การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ การร่างภาพ</p> <p>1.4.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ประเด็นหรือแกนเรื่องแห่งเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อผู้คนในกรณีศึกษา ด้วยกรอบทฤษฎีและแนวคิดของวิชาจิตวิทยาสถาปัตยกรรมและปรัชญาสถาปัตยกรรมศาสตร์</p>	<p>2.4 ปรากฏการณ์ศาสตร์ในการทำความเข้าใจเรื่องราว</p> <p>การทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏหรือยังไม่ปรากฏด้วยการวิเคราะห์ประเด็นแห่งเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่ ประเด็นต่างๆแห่งชีวิตจะค่อยๆ เปิดเผยให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน นำไปสู่การทำทำความเข้าใจถึงความหมายแห่งชีวิตมนุษย์ให้เข้าใจอย่างทีละเล็กละน้อย เชื่อมกันและแนบแน่น ตามวิถีทางแห่งการดำรงอยู่ ในวิถีการวิเคราะห์เรื่องราวที่ได้ประสบเพื่อเปิดประเด็นแห่งเนื้อหาสาระ ให้เปิดออกมาด้วยวิธีการวิเคราะห์สถานการณ์และการแปลความหมายในวิธีการของปรัชญาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการตีความในแนวทางของมนุษย์นิยม ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในความหมายที่ลึกซึ้งของเรื่องราวต่างๆ</p>		<p>4.4 ร้านน้ำชาปะเฮง (แบบเสง)</p>	<p>5.2 การวิเคราะห์การใช้สอยที่ว่างในระบบกาละปฏิสันถาร</p> <p>5.2.1 การละหมาด สะพานเชื่อมโลกแห่งพระเป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้</p> <p>การละหมาดที่ขลุ่ย ปริณมทแห่งความศักดิ์สิทธิ์</p> <p>การละหมาดสุนทรี ปริณมทแห่งความใกล้ชิด</p> <p>5.2.2 การถือศีลอด ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา</p> <p>5.2.3 ประเพณีวันฮารีรายอ ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภราดรภาพ</p> <p>คำคืนก่อนวันฮารีรายอปล่อยชื่อ คำคืนแห่งความสุข</p> <p>เทศกาลวันฮารีรายอปล่อยชื่อ วันแห่งการเฉลิมฉลอง</p> <p>เทศกาลวันฮารีรายออีกปี วันแห่งการกุรบาน</p> <p>5.2.4 ประเพณีการจัดการศพ ที่ว่างแห่งความชั่วคราว</p> <p>ก่อนที่จะเสียชีวิต ด้วยประโยคสุดท้ายหลังจากเสียชีวิต การกลับคืนสู่ความเมตตาของพระเป็นเจ้า</p> <p>การทำบุญหลังจากเสียชีวิต การปฏิสันถารของชุมชน</p>
<p>1.5 นิยามศัพท์</p>	<p>2.5 การอาศัยอยู่ การอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและลึกซึ้งหมายถึงการที่มนุษย์สามารถสร้างความสัมพันธ์ แสดงหาความเป็นตัวตน และมีเอกลักษณ์ที่เติมเต็มไปด้วยความหมายอย่างลึกซึ้งขึ้น ในสถานที่ที่เราได้กำหนดตัวตนลงไปในโลกแวดล้อม ตลอดจนได้สัมผัสวิถีแห่งชีวิต ให้อิสระสัมผัสและทำความเข้าใจถึงมิติที่ลึกซึ้งของโลก ถึงลักษณะและความสำคัญของความหมายต่างๆ ลงไปในโลกด้วยตัวของเราเองจากการอาศัยอยู่อย่างแนบแน่นและเข้มข้น</p>		<p>4.5 บาลาเซาะห์ กางและมัสยิด</p>	
<p>1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ</p> <p>1.6.1 เกิดความเข้าใจในระบบปฏิสันถาร</p> <p>1.6.2 เกิดความเข้าใจในที่ว่างและองค์ประกอบของที่ว่าง</p> <p>1.6.3 เกิดความเข้าใจในการใช้สอยที่ว่างในระบบเทศะและกาละปฏิสันถาร</p> <p>1.6.4 เกิดความเข้าใจในแบบแผนการใช้สอยที่ว่าง</p> <p>1.6.5 เกิดความเข้าใจในคุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่</p>	<p>2.6 การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน</p> <p>การอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่ดำเนินถึงวิธีหรือกระบวนการทำความเข้าใจหรือการได้มาซึ่งข้อมูลในสิ่งที่จับต้องไม่ได้หรือไม่ปรากฏในทางกายภาพ ให้สามารถปรากฏกระจ่างชัดขึ้นมา เพื่อที่จะนำวิธีการศึกษาไปเป็นแนวทางการวางแผนหรือการจัดการการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีชีวิต ที่สามารถรักษาคุณค่าของจิตวิญญาณของพื้นที่ให้ดำรงอยู่คู่กับชุมชนได้</p>			
<p>1.7 ข้อจำกัดและอุปสรรค</p>				

<p>บทที่ 6. การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลาญของกรณศึกษา</p>	<p>บทที่ 7. คุณค่าของแบบแผนการใช้สอยที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลาญ</p>
<p>6.1 การวิเคราะห์แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลาญของกรณศึกษา</p> <p>6.1.1 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่เป็นจุดเข้มแห่งชีวิต ที่ว่างแห่งความโปรดปราน ที่ว่างแห่งการปฏิสันถารอย่างเข้มข้น ที่ว่างแห่งความเข้มข้นทางศาสนา ที่ว่างแห่งความศรัทธาอันทรงพลัง</p> <p>6.1.2 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบซ้อนทับ ซับซ้อน ที่ว่างที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ การปรากฏของชานที่ว่างแห่งชีวิต การซ้อนทับซับซ้อนระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิต วิญญาณลงในพื้นที่เดียวกัน</p> <p>6.1.3 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบชั่วคราว ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง ที่ว่างชั่วคราวที่กำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ ที่ว่างแห่งความไม่สมบูรณ์และการประดิษฐ์ฐานอันเฉพาะตัวขึ้น ที่ว่างแห่งการรอคอยการมาปรากฏตัวของเทศกาลงานชีวิต ที่ว่างแห่งกาลเวลาและการรับรู้เวลา</p> <p>6.1.4 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบที่มีประสบการณ์หลากหลายสัมผัส สุนทรียะสัมผัสทางเสียงของชาวมลาญ ที่ว่างแห่งการปรากฏถึงพร้อมของสุนทรียะสัมผัส</p> <p>6.1.5 แบบแผนการใช้สอยที่ว่างแบบसानความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า ย่ำสู่ชีวิตประจำวัน การปรากฏของพระเจ้าในทุกหนแห่ง ที่ว่างที่เป็นปริณิถนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่ว่างแห่งการซ้อนทับ ซับซ้อนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่ว่างที่เป็นสะพานเชื่อมโลกแห่งพระผู้เป็นเจ้าให้เข้ามาอยู่ใกล้ ที่ว่างแห่งความศรัทธาและภาครภาพ</p>	<p>6.2 การวิเคราะห์การอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลาญของกรณศึกษา</p> <p>6.2.1 การอาศัยอยู่อย่างเข้มข้นและการอาศัยอยู่อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับชีวิตกับโลก และกับพระเป็นเจ้า</p> <p>6.2.2 การอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการใช้ที่ว่างขนาดเล็ก</p> <p>6.2.3 การอาศัยอยู่แบบหมุนเวียนไปตามกาลและเทศกาลแห่งชีวิตต่าง ๆ</p> <p>6.2.4 การอาศัยอยู่อย่างมีสุนทรียะสัมผัส</p> <p>6.2.5 การอาศัยอยู่อย่างหลากหลายมิติแห่งความหมายของที่ว่างของพื้น ฝา ฝ้า ฝ้า โต๊ะขึ้นและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ทั่วไป</p> <p>7.1 คุณค่าความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนกันของมนุษย์กับพระเป็นเจ้า ของมนุษย์กับโลกและของมนุษย์กับมนุษย์ในการใช้ที่ว่างและอาศัยอยู่แบบมาตุลักษ์ณ์ของเรือนมลาญ</p> <p>7.2 คุณค่าการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่ที่ทำให้ชีวิต มีความสำรวมอยู่ในโลกอย่างตระหนักรู้และประณีตละเอียดลออ</p> <p>7.3 คุณค่าการประดิษฐ์ฐานถิ่นแห่งชีวิตเฉพาะตัวขึ้น เกิดเป็นอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการใช้ที่ว่างและการอาศัยอยู่แบบนี้</p> <p>7.4 คุณค่าการเปล่งประกายพลังแห่งรูป (ฟอร์ม)</p> <p>7.5 คุณค่าความยั่งยืนสู่การอนุรักษ์ชุมชน</p>

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เขต รัตนจรณะ, เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537.

ครองชัย หัตถา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี: สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง, ปัตตานี:

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548.

ครูซัด อะหมัด, ชีวิตครอบครัวในอิสลาม, แปลโดย พิเชษฐ กาลามเกษตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี, 2540.

คะคุซ โอคะคุระ, หนังสือแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2553.

จิตติมา ระเด่นอาหมัด, ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่องหมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.

จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, โครงการศึกษาข้อมูลชุมชนเพื่อการพัฒนาเครือข่ายพิพิธภัณฑ์มีชีวิต กรณีศึกษาย่านเก่าเมืองจันทบุรี, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ซุฬีพร วิรุณหะ, ความรู้ 3 จังหวัดภาคใต้ ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ซุฬีพร วิรุณหะ, ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู บุนนารายา, กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภะ, 2551.

ดอเลาะ เจ๊ะแต, มะรอนิง สาและและวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, ความทรงจำในอ่าวปัตตานี, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2553.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, ปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, กำเนิดสถาปัตยกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับปนาทแห่งความสงบ, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรมกับสาดแห่งความคิด, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, สถาปัตยกรรม + ไม้รู้จบ, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, “ บทกวีแห่งถิ่น ”, ใน วารสารศาสตร์แห่งสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2549.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม สวัสดิ์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, เรือนไทย 2 จุลจักรวาลสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

นิตอเลาะ ระเด่นอาหมัด และ นันทา โจรจนอุดมศาสตร์, ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.

นิตี เอียวศรีวงศ์, สังเขปประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี, ใน มลายูศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้, นิตี เอียวศรีวงศ์บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2550.

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนิจิ, แนวคิดและการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, ใน พัฒนาวิชาการสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันษฐิติ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ปิยลดา, เทวกุล ทวีปรั้งชีพ, ม.ล., คำความคิด สถาปัตยกรรม ว่าด้วยทฤษฎีสถาปัตยกรรมในโลกโพลีโมเดิร์น, กรุงเทพฯ: ลายเส้น, 2554.
- แผนที่ทหาร, กรม, รูปถ่ายทางอากาศชาวดำ จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1: 25,000, ระยะเวลาที่ 135 ม้วนที่ m 5/18, กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2518.
- แผนที่ทหาร, กรม, แผนที่อำเภอหนองจิกและอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1: 50,000, ระยะเวลาที่ 5222 iv และ 5222 i, ลำดับชุด L 7018, พิมพ์ครั้งที่ 1 rtsd, กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2540.
- แผนที่ทหาร, กรม, รูปถ่ายทางอากาศสี่ จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย, มาตราส่วน 1: 5000 (ขยาย 5 เท่า), ระยะเวลาที่ 239, ม้วนที่ r 182, กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2545.
- โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, พจนานุกรมไทย-มลายู มลายู-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ, (ม.ป.ป.).
- ระวีวรรณ ชุ่มพุกษ์, ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.
- ราชบัณฑิตยสถาน, คู่มือระบบเขียนภาษามลายูปัตตานี อักษรไทย, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2553 .
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตันหยงลูโละ, ข้อมูลทั่วไปตำบลตันหยงลูโละ, 2552.
- เล็ก -ประไพ วิริยะพันธุ์, มูลนิธิ, เสียงสะท้อนจากหมู่บ้านประมงอ่าวปัตตานี, กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2550.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, ไฟใต้ถุจะดับ: ไม่เข้าใจ เข้าไม่ถึง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้, กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.
- สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, มหาวิทยาลัย, โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรวรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, พจนานุกรม มลายูถิ่นปัตตานี-ไทย ไทย-มลายูถิ่นปัตตานี, มิตรภาพ: ปัตตานี, 2551.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ, ปาฐกถาพิเศษ, ใน โลกของอิสลามและมุสลิม: ในสยามประเทศไทย-อุษาคเนย์-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กาญจน์ ละอองศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย, 2552.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: ทางนำ, 2535.
- องค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลูโละ, สารสนเทศชุมชนบ้านตันหยงลูโละ, 2550.
- อนันต์ วัฒนานิก, ประเพณีความเชื่อในการปลูกบ้านเรือน, ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.
- อุสมาน เจะซุ, สังคมวัฒนธรรมอิสลามคือสังคมวัฒนธรรมแบบมาตุลักษ์ณ์, รายงานวิชาพัฒนากาวิชาการสถาปัตยกรรม Development of Architectural Knowledge รหัสวิชา 250169, หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ภาษาอังกฤษ

Bachelard, G., The Poetics of Space, Boston: Beacon Press, 1969.

- Feilden, B. M., Sir, Conservation of Historic Building, London: Architecture Press, 1989.
- Fromm, E., The Sane Society, New York: an Owl Books, 1990.
- Gadamer, Hans-Georg, Philosophical Hermeneutics, Berkeley: University of California Press, 1977.
- Hall, E. T., The Silent Language, Garden City: Anchor Press, 1959.
- Heidegger, M., Building Dwelling Thinking, in Poetry Language Thought, Translated by Albert Hofstadter New York: Harper & Rowe, 1971.
- Norberg-Schulz, C., Genius Loci Towards a Phenomenology, New York: Rizzoli International Publications, 1984.
- Norberg-Schulz, C., The Concept of Dwelling, New York: Rizzoli International Publications, 1985.
- Seamon, D., Phenomenology and Environment – Behavior Research, Advances in Environment, Behavior, and Design 1, 1987.
- Truscott, M. C, MC 2000 “ ‘Intangible Values’ as Heritage in Australia ”, Icomos News, 2000-2001.
- Zevi, B., The Modern Language of Architecture, New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1981.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอุสมาน จะชู เกิดวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2514 ที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สถ.บ.) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย) ในปีการศึกษา 2538 และได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์และสมาชิกสภาสถาปนิก ต่อมาได้เข้าทำงานที่บริษัท SJA + 3D โดย ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ในตำแหน่งสถาปนิก ระหว่าง พ.ศ.2539 จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2541 ต่อมาได้รับการคัดเลือกให้บรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 3 ในแผนกสถาปัตยกรรม วิทยาลัยเทคนิคยะลา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2541 ในระหว่างปฏิบัติวิชาชีพครูอยู่นั้นก็ยังปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมควบคู่กัน ควบคู่อยู่ตลอดจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2551 ได้เข้าศึกษาในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างที่ศึกษาอยู่นั้นได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาเพื่อทำหน้าที่ผู้ช่วยสอน (TEACHING ASSISTANT FELLOWSHIP) โดยศาสตราจารย์ กิตติคุณ ผุสดี ทิพทัส และ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์ ในรายวิชาพัฒนาการวิชาการ สถาปัตยกรรม DEVELOPMENT OF ARCHITECTURAL KNOWLEDGE และระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ก็ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต (CU. GRADUATE SCHOOL THESIS GRANT) จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2544 ที่สนับสนุนทุนการทำวิทยานิพนธ์.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย